Benito Pérez Galdós

DEZMOŞTENITA

Dacia

BENITO PEREZ GALDÓS

DEZMOŞTENITA
În româneşte de: DOINA LINCU
ALEXANDRU LINCU
EDITURA DACIA
CLUJ 1990
ISBN 973 – 35 – 0135 – 2

COPERTA DE CALIN STEGEREAN

BENITO PEREZ GALDÓS
LA DESHEREDADA
Alianza Editorial S.A.
Madrid

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul 1

SFÂRŞITUL UNUI ALT ROMAN

1.

— S-au adunat toţi miniştrii?... Poate să înceapă Consiliul?... Trăsura, trăsura, că altfel întârzii la Senat!... Viaţa asta e de nesuportat... Şi ţara, acest monstru binecuvântat, care are cruzimea drept cap şi nerecunoştinţa drept coadă, nu ştie să aprecieze abnegaţia noastră, ne răsplăteşte sacrificiile cu insulte şi se bucură să ne vadă umiliţi! Dar o să te aranjez eu, ţară de maimuţoi. Cum te cheamă? Te cheamă *Invidiopolis*, oraşul fără culmi. Şi cum eşti doar pământ îţi place tot ce cade... Cât valorezi? Zece milioane, douăzeci şi patru de milioane, o sută şaizeci şi şapte de milioane două sute treizeci şi trei de mii patru sute douăsprezece pesetas şi şaptezeci şi cinci de centime... asta valorezi. N-o să mă uiţi, ticăloaso; te-am prins acum, n-o să-mi mai scapi, oh, valoare instabilă, alunecoasă, greu accesibilă ca o picătură de mercur! Te am aici în pumn şi ca să nu mai fugi, să te ascunzi în haosul uitării, te pun în acest sertar al creierului unde scrie: *Subvenţie personala*... Să-mi permită domnia voastră

să-mi exprim admiraţia faţă de indiferenţa cu care domnia voastră şi prietenii domniei voastre recunoaşteţi că aţi încălcat Constituţia… Nu mă interesează clevetirile. Voi da ordin să fie golite tribunele… La vot, la vot! Mă votaţi pe mine? Vreţi să ştiţi cu cu ce puteri guvernez? Iată-le: cu ele se încarcă puşca. Iată-mi voturile: mi le-a fabricat Krupp. Dar ce zgomot se aude?… Cine se zbenguie în creierul meu? Ah! Cine-mi umblă prin cap… Da, da, este picătura de mercur care a ieşit din sertar…

Cel care vorbeşte astfel – dacă merită numele de limbaj această exprimare stâlcită şi incoerentă în care crâmpeicle de discurs corespund înspăimântătoarelor fracţionări de idei – este unul dintre acei oameni care au ajuns să-şi piardă fizionomia obişnuită şi odată cu ea pecetea aproximativă a vârstei. Se află la mijlocul vieţii sau în mizerabila decrepitudine? Mobilitatea trăsăturilor şi scânteierea ochilor denotă o minte exaltată sau o dezolantă imbecilitate? Nu e uşor de spus, iar spectatorul auzindu-l şi văzându-l nu se poate decide între compasiune sau râs. Are capul aproape lipsit de păr, barbă rară, căruntă şi bărbierită prost, ca o păşune cosită pe jumătate. Buza de sus e mare şi-i atârna, pare că i-a crescut şi i s-a înmuiat recent, şi nu încetează să se agite, tremurând nervos, dând gurii o oarecare asemănare cu botul delicat al iepurelui când roade varză. Faţa lui e palidă, pielea pergamentoasă, picioarele slabe, statura mică, cu spatele uşor curbat. Vocea-i sonoră ar incinta auzul dacă vorbele sale n-ar fi un amestec asurzitor de toate modurile posibile de a râde, de toate felurile posibile de a dojeni cu asprime, de tonuri de emfatic discurs şi de predică plângăcioasă.

De el se apropie un domn serios şi binevoitor. Îi pune mira pe umăr cu blândeţe şi afecţiune, îi ia pulsul, examinează rapid fizionomia lui dezorientată, pupilele sale negre, buza căzută şi, adresându-se unui tânăr care îl însoţeşte, îi spune acestuia:

— Bromură de potasiu, doză dublă.

Medicul trece mai departe şi pacientul îşi reia discursul încercând să convingă un pom, căci scena se petrece într-o mare curte interioară, dreptunghiulară, împrejmuită de ziduri înalte, netede, fără proeminenţe care să poată înlesni evadarea. Copaci nu prea înalţi, plantaţi în şir, trişti, deşi cu multe păsărele, şi nu prea viguroşi, lasă rotocoale uniforme de umbră pe nisipul de pe jos, fără o frunză, fără o piatră, neted şi drept ca un covor de praf. Vreo treizeci de indivizi hoinăresc prin acel spaţiu trist; unii lenţi şi rigizi, ca spectrele; alţii grăbiţi, gâfâind. Unul se învârteşte în jurul a doi copaci descriind opturi nesfârşite, mişcându-şi întruna braţele, mâinile şi degetele, extenuat, dar fără să transpire, şi bolborosind fără să spună nimic, încruntat, fugind cu o spaimă teribilă de un urmăritor imaginar. Altul, trântit la pământ, cu urechea în praf, pentru a-i auzi pe cei de la capătul celălalt al pământului, şi mutra lui de idiot tăvălită pe jos seamănă cu un pepene galben care râde. Un al treilea cântă în gura mane arătând o hârtie sau lista sinoptică a armatelor europene, împărţite pe arme, cu respectivii comandanţi, toate acestea trebuind să fie puse pe muzică.

Doctorul trece de la unul la altul punând întrebări, le intră în voie glumind cu maniile lor, dar făcând şi observaţii directe fiecăruia. Când se opreşte să discute cu acela cu o figură tâmpă, care poartă o mulţime de decoraţii pe piept, scapulari şi amulete; când vorbeşte în treacăt cu un bătrânel rebegit şi surâzător care plimbându-se singur şi liniştit pe lângă zid cu un *Kempis* slinos în mină, pare filosof anahoret sau Diogene al creştinismului, prin neglijenţa hainelor şi faţa mieroasă plină de bunătate. Este un preot care a avut o minte luminată. Acum se gândeşte la scrisoarea pe care trebuie s-o adreseze papei, astăzi, continuând un obicei care se repetă fără greş în 365 de zile ale fiecărui an, având deja douăzeci de ani de când e

închis. Strânge cu multă afecţiune mina doctorului, îi aruncă vreo câteva latinisme foarte bine plasate în conversaţie şi la sfârşit întreabă dacă a fost pusă la poştă scrisoarea sa din ziua anterioară, la care medicul răspunde afirmativ şi că, forţat de împrejurări, Sanctitatea Sa e foarte ocupat la Roma de vreme ce nu răspunde unor persoane atât de importante.

Medicul se întoarce spre cel pe care l-am descris în primele rânduri, dar înainte de a ajunge la el, spune internului:

— Nefericitul ăsta de Rufete o să treacă la *Săract*, căci familia sa încă de acum trei luni n-a plătit pensiunea. El nu-şi va da seama de schimbare. Şi dacă în seara asta i se accentuează criza va fi nevoie să-l închidem.

Punându-i mina pe umăr doctorul îi spune lui Rufete:

— Gata, termină cu violenţa. Am stabilit că suntem prieteni atâta timp cât dumneata nu întreci măsura… Ţara îţi va face dreptate… Calmează-te, fii liniştit! Dacă dumneata ai putea să renunţi la Putere pentru câteva luni, ce bine am duce-o amândoi! Ne-am ocupa de vindecarea totală a acestei răceli…

— Nu e răceală – replică Rufete prompt, rotindu-şi capul. E o picătură de mercur… Se învârteşte şi alunecă… Acum e aici, în tâmpla dreaptă… Acum aleargă şi trece în cea stângă… Sunt 167 milioane, 200…

— Da, da ştiu… Aş vrea să nu te mai ocupi de suma asta odată ce este la loc sigur.

— Nu, nu e în siguranţă – spune Rufete cu groază. Dumneata nu ştii ce zile fripte îmi fac ticăloşii ăştia. Nu mă pot vedea în ochi. Dar eu profit de mârşăviile lor. Când un adevărat geniu se obligă să obţină gloria, invidia îi facilitează ascensiunea. Dă-mi dumneata o invidie mare cât un munte fi îţi obţin o reputaţie mai mare decât lumea… Adio. Mă duc la Congres. Dumneata nu ştii că s-au răsculat funcţionarii?… Cu bine, la revedere.

Doctorul face spre însoţitorul său un gest ce semnifică *irecuperabil* şi trece mai departe.

2.

Nu are importanţă dacă l-au mutat pe săracul Rufete în prima sau a doua zi din compartimentul pensiune în cel al săracilor. În primul avusese anumite avantaje alimentare, confort, lumină, recreere; în al doilea se bucura de o curte insalubră şi strâmtă, de un pat prost, de un blid cu mâncare proastă. Dacă oricare dintre nebuni s-ar vindeca subit şi s-ar trezi în compartimentul săracilor, în gloata jalnică de fiinţe cărora numai chipul le mai este omenesc, şi s-ar vedea în curtea potrivită mai degrabă pentru găini decât pentru – bolnavi, ar înnebuni din nou, crezându-se anima» dăunător. În acele locale primitive de care administraţia reformistă se ocupă prea puţin, pe coridorul lung format de şirul nesfârşit al cuştilor, în curtea nepavată unde se tăvălesc Imbecilii şi fac piruete exaltaţii, acolo se vede toată grozăvia acestei secţiuni înfricoşătoare a Filantropiei, în care se contopesc mila creştinească cu apărarea socială stabilind o lugubră fortăreaţă numită balamuc, care, în acelaşi timp, este şi spital şi închisoare. Acolo omul sănătos simte că-i îngheaţă sângele în vine şi că-şi pierde minţile, văzând acea parte a omenirii închisă din motive de boală, observând cum nebunii îşi rafinează nebunia prin exemplu reciproc, cum îşi perfecţionează maniile, cum se antrenează în acea artă oribilă de a face exact contrariul a ceea ce bunul simţ ne porunceşte!

Dacă la unii afazia exclude orice fel de durere, la alţii tulburările prezintă chinuri indescriptibile… Şi să consideri că acea tristă colonie nu reprezintă altceva decât exagerarea sau latura extremă supărătoare a multiplelor noastre particularităţi morale sau intelectuale… că toţi, mai mult sau mai puţin, avem inspiraţia, fantezia nebunilor şi dacă nu ne îngrijim puţin intrăm complet în domeniile

sumbre ale psihiatriei! Căci deosebirile nu sunt atât de mari. Ideile acestor nefericiţi sunt ideile noastre, dar dezlânate, disparate, scoase din misteriosul filon şi pe care le împrăştie cu dărnicie. Aceşti sărmani nebuni suntem chiar noi oare seara ne adormim gândirea în varietatea strălucitoare a tuturor ideilor posibile şi dimineaţa ne-o deşteptăm în sterilitatea uneia singure. Oh, Legănaş! Dacă* ar dori cineva să te reprezinte într-un oraş teoretic, asemănător celor de odinioară preeentate de filosofi, sfinţi şi pictori, pentru a exprima un plan moral sau religios, nu ar exista arhitecţi, nici fiziologi care să îndrăznească să traseze cu mină sigură pereţii tăi de spital. „Există mulţi înţelepţi care sunt nebuni raţionali”. Această maximă îi aparţine lui Rufete, cel care nu şi-a dat seama de căderea bruscă de la avantajele din pensiune la umilinţa din azil. Curtea e strâmtă. Bolnavii vorbesc prea mult unii cu alţii, simulând câteodată existenţa unui binecuvântat sentiment care este întâlnit foarte rar în casele de nebuni: prietenia. Aceasta seamănă uneori cu o Bursă de contractat manii. Există cerere şi ofertă de sminteli. Se privesc fără să se vadă. Fiecare este destul de ocupat de persoana lui pentru a se mai îngriji şi de ceilalţi. Egoismul atinge aici apogeul. Imbecilii zac pe jos. Parcă pasc. Ci ţi va exaltaţi cântă într-un colţ. Există grupuri care se adună şi se dezmembrează, căci, dacă nu există prietenie, există acolo misterioase simpatii sau antipatii care într-o clipă se nasc sau mor.

Doi paznici gravi, vânjoşi, plictisiţi de munca lor, se plimbă atenţi ca poliţiştii care spionează criminalul. Sunt inchizitorii nebuniei. Nu există compasiune pe feţele lor, nici blândeţe în gesturi, nici milă în suflet. Din câţi funcţionari a putut inventa statul niciunul nu e atât de antipatic ca îmblânzitorul de nebuni. Paznicul-infirmier e o maşină cu muşchi care trebuie să strângă în braţele sale de fier pe răzvrătit şi pe furios; îi tutuieşte pe bolnavi, le dă să mănânce fără afecţiune, îi loveşte la nevoie, trăieşte

mereu cu ochii-n patru să nu fie atacat, îi cară în spate pe imbecili ca pe nişte saci, îi îmbracă pe neputincioşi; ar fi un sfânt dacă n-ar fi o bruta. Ziua în care legea va face să dispară călăul, va fi o zi mare dacă în acelaşi timp mila va face să dispară paznicul de nebuni.

Rufete fugea automat de paznici ca şi cum i-ar fi urât. Funcţionarii reprezentau pentru el opoziţia, minoritatea. Presa; reprezentau, de asemenea, ţara care îl supraveghea, care îi cerea socoteală, îl întreba despre scăderea comerţului, despre industria de dantele, despre agricultura sărăcăcioasă şi de rutină, despre creditul mort. Dar o să-i vină el de hac doamnei ţări reprezentată de acei doi domni voinici, care doreau să se bage în toate, care doreau să ştie de toate, C3 şi cum el, eminentul Rufete, s-ar afla pe o poziţie atât de înaltă numai pentru a face pe plac unor astfel de sperietori. Îl priveau atenţi şi, cu ochii lor cercetători, îi spuneau: Noi suntem invidia care te sapă ca să fce înalţe şi care te smulge ca să te propulseze tot mai sus.a

Toţi locuitorii „ţarcului au locul lor preferat. Această atracţie pentru o bucată de perete, pentru un colţ, pentru o pată de umbră reprezintă un rest de simpatie locală pe care acei nefericiţi îl duc pe tărâmul întunericului în care trăieşte spiritul lor. Rufete se agita tot timpul într-un colţ al curţii, tribuna discursurilor sale, tronul puterii. Peretele imita picturile murale egiptene, căci, având tencuiala căzută şi pete de la ploaie, părea o frescă cu mii de chipuri de faraoni.

Când Rufete obosea se aşeza. Avea multe de făcut, să rezolve o mie de afaceri, să asculte o turmă de secretari, generali, arhiepiscopi, mari industriaşi şi după aceea… ah! după aceea trebuie să dea mii de semnături, milioane, bilioane, catralioane de semnături. Se aşeza pe jos, îşi încrucişa braţele pe genunchi, îşi ascundea faţa în mâini şi aşa îşi petrecea câteva ore ascultând surda, necontenita

alunecare a mercurului din capul său. În acea poziţie nefericitul număra 167 milioane de pesetas. Dar era uşor, da, foarte uşor, dar îngrozitoare era fracţia acelei sume. De ce scăpau cifrele fugind şi dispărând în mici particule de metal lichid prin interstiţiile fileului minţii? Era nevoie să gândeşti profund şi să îndeseşti fileul pentru a culege acele 233.412 pesetas cu drăgălaşii săi pui de 75 centime.

Îmbrăcămintea acestui tip bătut de soartă era pur teoretică. Avea pe mizerabilele şi uscatele lui membre câteva bucăţi de pânză care corespundeau, în principiu, ideii de cămaşă, redingotăpantalon; dar aceasta era sugerată mai ales prin bucăţile care lipseau decât prin cele care rămăseseră De mult timp familia sa nu-i mai adusese îmbrăcăminte… Ultima oară îi dăduse o bluză albastră. Dar într-o dimineaţă o mâncă jumătate Era cel mai nesupus şi mai needucat dintre toţi locuitorii compartimentului. Totuşi, peste acele zdrenţe îşi punea în fiecare zi o cravată deloc urâtă, legându-şi-o cu artă şi rafinament în faţa peretelui transformat în oglindă printr-un puseu de imaginaţie. Zgarda aceea neagră pe pielea goală a gâtului lung îl incomoda uneori, suporta însă cu stoicism disconfortul de dragul de a arăta bine.

Când se însera sau vremea era urâtă, Rufete era ultimul care pleca din curte. De obicei paznicii se vedeau puşi în situaţia de a-l lua cu forţa. Dormea într-o cameră joasă, umedă, cu ferestre care dădeau spre grădină. Din paturile sărăcăcioase se vedea hăţişul copacilor, dar prin zăbrelele duble bucuria verdelui intens ajungea la ochii nebunilor diminuată sau aproape ştearsă, având efectul unui peisaj brodat pe canava. În dormitor, cântecele şi ţipetele nu încetau nici chiar la ore înaintate. Întunericul era pentru majoritatea dintre ei la fel ca lumina zilei. Citi va dormeau cu ochii deschişi. Din cameră se auzea cleveteala unei fântâni care cu atâta perseverenţă stimula auzul încât Rufete petrecea ore întregi discutând cu apa

guralivă cam în aceşti termeni: „În tot ce mi-ai spus, domnule şuvoi, există mult adevăr dar şi multe lucruri cu care nu pot fi de acord. Am preluat Puterea împins de ţara care mă chemase, care avea nevoie de mine. Am ajuns pe prima treaptă datorită meritului meu, pe a doua datorită îndrăznelii mele, pe a treia datoritei linguşirii, pe a patra datorită invidiei... Dar ce nu tot spui de convenţii secrete, de pacte mârşave? Taci, fii bun şi taci; te rog, îţi cer să taci”.

Şi furios se năpustea în zăbrele, asculta, dădea din cap aprobând sau negând, strângea drugii de fier. Elocvenţa curgătoare a şuvoiului nu se termina niciodată. Era ca unul dintre acei oratori neobosiţi care vorbesc întruna despre ei înşişi. Zorii îl găseau adâncit în aceeaşi problemă, iar pe Rulete spunând cu o jovialitate înspăimântătoare: „Nu mă convingi, nu mă convingi, domnia ta”.

Dimineaţa! E veselă chiar şi înti o casă de nebuni; chiar şi acolo zorii sunt surâzători şi încântătoare e prima imagine pe care ţi-o oferă cerul şi pământul, copacii şi casele, munţii şi văile. Acolo păsările dimineţii ciripesc la fel ca pe aleile lui Cupidon deasupra perechilor de îndrăgostiţi; soarele, izvorul tuturor frumuseţilor, împrăştie aceleaşi minuni de forme şi culori, ca şi în sate şi oraşe, şi aceeaşi plăcuta adiere care înfioară copacii, răsăreşte câmpul şi îi stimulează pe oameni la muncă şi poartă peste tot bucuria, dorinţa, belşugul şi sănătatea; îşi împrăştie, de asemenea, prin toate colţurile aşezării suflul său dătător de viaţă. Florile se deschid, muştele bâzâie, porumbeii îşi încep călătoriile în înaltul cerului; în cer şi pe pământ toţi cedează, cedează impulsului excitant după firea fiecăruia. Nebunii ies din dormitoare cu instinctele lor sălbatice puternic stimulate. La ora când toată lumea se trezeşte fac şi mai multe nerozii, vorbesc mai tare, rid mai puternic, se îmbrâncesc şi se lovesc mai îndârjit; unii

se roagă, *i* Iţii se miră că soarele a răsărit noaptea, unul răspunde cântecului îndepărtat al cocoşului, altul îl salută pe paznic foarte respectuos; cineva cere hârtie şi cerneală ca să-şi scrie scrisoarea, nelipsita scrisoare a zilei!; altcineva o rupe la fugă să scape de un urmăritor care apare zilnic şi toată acea lume carnavalescă îşi începe cu hotărâre extraordinara sa existenţă.

Numeroşi servitori fac curăţenie şi zgomotul măturilor alergă prin săli şi coridoare contopindu-se cu scuturatul lenjeriei, cu tiritul mobilierului. Clopotul capelei chewă la slujbă, directorul administrativ iese din birou să inspecteze munca servitorilor, iar maicile surori, sufletul şi sprijinul azilului, ocupându-se de treburile casei, se află într-un du-te-vino continuu ca nişte adevărate mame. Fustele lor albastre, peste care atârna şiraguri enorme de mătănii; albele lor bonete cu aripi, respectabile şi respectate, ca însemne ale păcii, se văd peste tot, prin verdele grădinii, printre rafturile farmaciei, în enorma bucătărie, ale cărei plite de fier varsă foc; în cămara plină de alimente; la spălătorie, unde ţâşnesc deja şuvoaiele de apă; în podul de rufe care domină grădina şi în curtea rezervată nebunelor, sectorul cu munca cea mai istovitoare şi cu cele mai mari dificultăţi.

Nebunele! Ne aflăm în locul cel mai înfiorător al acelui Limb izolat de lume. Bărbaţii inspiră milă şi groază; fiicele Evei inspiră sentimente greu de definit. Nebunia lor este, în general, mai paşnică decât a noastră, exceptând anumite cazuri patologice proprii exclusiv sexului lor. Curtea lor, protejată în partea de soare cu rogojini, este o poiată unde cotcodăcesc vreo douăzeci, treizeci de femei şuşotind despre cochetărie şi gelozie, flecăreală frivolă şi discordantă care nu are nici cap nici coadă, nici cuvinte clare, nici pauză. Se aude din depărtare câte o ceartă de coţofene în singurătatea pădurii. Există însă unele cu scaun la cap. Câteva cliente ale pensiunii, tratate cu grijă,

stau liniştite şi tăcute în camere luminoase şi curate cosind sub supravegherea şi îndrumarea a doua surori de caritate. Altele se împodobesc cu ghirlande de zdrenţe, flori uscate sau pene de găină. Surâd timp sau îşi pironesc privirile rătăcite în vreun vizitator.

De asemenea, *jrumoasa jumătate* are cuşca cu zăbrele duble. N-ar fi femeie dacă n-ar fi nevoie să stea câteodată sub cheie. Vezi de multe ori două mâini slabe şi nervoase strângând gratiile şi auzi vocea răguşită a vreunei nefericite care cere să i se înapoieze fii pe care nu i-a avut niciodată. Există una care aleargă pe coridoare şi prin săli căutându-şi *propria persoană*.

Să ne întoarcem în curtea bărbaţilor, la săraci. În acea zi Rufete lipsea. Se credea că avusese o criză. La puţin timp după răsăritul soarelui se adresă pazniculuí spunându-i:

— Azi nu sunt aici pentru nimeni, absolut pentru nimeni.

Apoi căzu într-un marasm profund. Amuţi. Apa Antonii întreba de el, dar niciunul dintre nebunii acolo prezenţi nu ştia să-i răspundă.

Îl duseră la infirmerie. Medicul porunci să i se facă un duş şi fu dus pe braţe la Inchiziţia apei, o mică baie inteligent censtruiţi unde există diferite instrumente ce tertarit, Aici se dau lovituri de lance în coaste, bice pe spate, găuri cu burghiul în cap, toate cu tuburi şi ţevi de apă. Aceasta are o presiune formidabilă şi loviturile şi atacurile ei sunt într-adevăr feroce. Jeturile ascuţite ca nişte lame, sau divizate în firicele pătrunzătoare ca acele de gheaţă, atacă înverşunate cu scârţâitul aspru al oţelului. Rufete, care cunoştea deja locul şi procedeele, se apără cu un instinct sălbăţie. Îl luară în braţe şi îl strânseră într-un puternic inel de fier fixat în perete şi acolo, fără posibilitate de apărare, gol, îşi primi tratamentul. Puţin după aceea zăcea în letargie pe un pat

dând semne vizibile de revenire. În sfârşit, adormi profund.

3.

La aceeaşi oră la care se petreceau aceste lucruri, o tânări sosi la uşa clădirii. Dorea să-l vadă pe domnul director, pe domnul doctor, pe un bolnav, pe tatăl ei, un oarecare don Tomás Rufete; dorea să intre chiar dacă era interzis; dorea să vorbească cu domnul capelan, cu surorile, cu nebunii; dorea să vadă instituţia; dorea să dea ceva; dorea să spună altceva…

Aceste multiple dorinţe, care se închideau într-una singură, au fost exprimate pe nerăsuflate şi în dezordine de fată, care era frumoasă cu mult peste limita obişnuită, nu foarte bine îmbrăcată şi nici cu mare eleganţă încălţată. Tremura când îşi formula întrebările şi punea mare înflăcărare în exprimarea dorinţei sale. Ochii ei expresivi plânseseră şi încă mai plângeau. Mâinile cam grosolane, fără îndoială din cauza muncii, strângeau o boccea cu lucruri uzate, prost înfăşurate într-o basma roşie. Roşie era şi basmaua de pe capul ei, legată neglijent sub barbă, în stilul madrilen. Cu ce haină era îmbrăcată? Sutană, manta, pardesiu bărbătesc7 Nu; era o haină hibrid, o combinaţie între stilul rus şi spaniol, o haină nu foarte conformă cu moda. Cert e că basmaua ei roşie, lacrimile tocmai zvântate, pardesiul ei uzat şi foarte greu de calificat drept îmbrăcăminte, figura ei plăcută, aerul ei de resemnare, cizmele mai mari decât picioarele şi foarte uzate, inspirau milă.

Nu i-a fost greu să găsească biroul domnului director. Văzându-l şi prezentându-se, când întrebă de domnul Rufete o podidiră lacrimile şi i se puse un nod în gât încât a fost nevoită să tacă. Directorul, om milos, o invită să le loc, rugând-o să se liniştească.

— De trei luni nu s-a plătit pensiunea – spuse ea. În elârşit, ducându-şi mâna într-un loc al ciudatei sale

îmbrăcăminţi.

Căci pardesiul avea un buzunar adânc. Croitoreasa fusese risipitoare în acest sens, presupunând că va avea multe de băgat acolo. Din acel puţ de stofă scoase un pachet de hârtie are părea să conţină bani.

— După aceea, o să vedem după aceea – spuse directorul. Ah! Aţi adus şi lucruri? Văd că nu-l neglijaţi… E bine, bine. Bietul don Tomás, are mare nevoie… Lăsaţi-o aici. După aceea… Staţi şi odihniţi-vă.

— Dar n-o să-l văd acum? – întrebă ea cu nerăbdare.

— Nu e uşor deloc. Dumneata ştii ce iritabil e când vede vreun membru al familiei. Mai precis, bietul domn Rufete suferă acum o criză destul de periculoasă.

Cea în palton lung îşi încrucişa braţele şi privi spre tavan.

— Domnul doctor e acum la vizită… O să-i vorbim, să vedem ce spune. Dacă e de acord… Dar nu va fi. Nu e bine ca dumneata să-ţi vezi acum tatăl. Mai târziu… Ia loc, linişteşte-te. Da, da, îmi amintesc când ai venit cu el mai demult. Te numeşti…

— Isidora, cu voia dumneavoastră… Sărmanul tata! Dacă nu mă lasă să-l văd, spune-i dumneata că sunt aici, că e aici Isidorita lui, că a venit să-l sărute, că mâine îl voi aduce pe Mariano, frăţiorul meu… Ah Doamne, Dumnezeule! Dar el n-o să înţeleagă, n-o să înţeleagă nimic. Bietul om! Şi nu sunt speranţe să-şi revină?

Directorul clătină din cap, dezamăgit. Părea însărcinat să răpească toată speranţa. Isidora, doborâtă de oboseală, se aşează pe o banchetă. După ce i-a recomandat cu fraze convenţionale, chiar dacă generoase, resemnarea şi liniştea de care nici nu putea fi vorba, directorul ieşi.

Tânăra nu rămase singură în încăpere. Într-un colţ se afla un birou. La el, cu spatele la perete, scria un bărbat, cu privirea aţintită pe hârtie, desenând cu mână sigură acele frumoase caractere rotunde şi clare ale caligrafiei

spaniole. Biroul era plin de hârtii care păreau liste de nume, socoteli cu nesfârşite numere. O etajeră înaltă, arhiplină cu hârtii şi registre liniate, arăta că bunul domn cu pană şi mânecuţe îl ajuta pe director, al cărui birou nu se deosebea prea mult, în greaua administrare a instituţiei. Era tipul de vechi funcţionar mărunt, deja dispărut, păstrat acolo ca mostră de metodic, rutinier şi foarte onorabil personal al primitivei noastre birocraţii. Era înaintat în vârstă, mic, zbârcit, destul de oacheş şi bine ras. Avea capul acoperit cu o beneţică rotundă, nici foarte nouă, nici foarte veche, contemporană cu mânecuţele verzi prinse de coate. Scria cu trăsături atât de sigure, de uniforme şi de ordonate, încât părea scris de maşină. Fără să-şi ridice ochii de pe hârtie, îşi întindea din când în când toată pielea din jurul gurii, îşi arăta dinţii albi, fini şi strălucitori şi prin golurile dintre ei sorbea o mare cantitate de aer. Isidora, fiind preocupată de durerea ei, nu-l băga în seamă pe bătrânul copist dar acesta nu înceta şi arunce ocheade tinerei, căutând un motiv pentru a intra ce ea în vorbă. În final, pofta de discuţie înfrângându-i timiditatea rupse tăcerea:

— Domnişoară, vă oboseşte aşteptarea?… Cum o vrea Dumnezeu. Nu există altă soluţie decât să te conformezi ce voinţa divină.

Isidore! – de ce să ascundem? – îi plăcu că i se adresase cu domnişoară. Dar cum starea ei de spirt nu era înclinată spre vanităţi, îşi fixă toată atenţia pe vorbele de consolare pe care le auzise, răspunzând cu o privire şi un suspin adânc.

— Această casă – adăugă funcţionarul, dând la iveală mai bine glasul melodios şi dulce care-ţi mergea la suflet, nu e o casă de distracţii; este un azil trist şi funebru, domnişoară. Particip, da, domnişoară, la durerea dumneavoastră…

Şi-şi umplu corpul, aspirând printre dinţi o altă mare

cantitate de aer. Se juca graţios cu pana şi, înmuind-o şi scuturând-o cu lovituri mici şi metodice, continuă astfel:

— Dar nu trebuie să te aştepţi de la şarlatana asta de lume la altceva decât la supărări şi, vai!... la supărări şi amărăciuni. Dumneata eşti tânără, o copilă şi încă... încă nu cunoşti mai mult decât florile care împodobesc la început marginea drumului, dar când vei merge mai departe, mal departe...

Isidora suspină iar. Mare consolare îi insuflau cuvintele sincere şi filosofice ale acelui om bun pe care de atunci l-a avut ca duhovnic.

— Dumneata... eşti, din întâmplare, preot? – îl întrebă timidă.

— Nu, domnişoară – răspunse celălalt, mai scriind puţin. Sunt mirean. De treizeci şi doi de ani muncesc în acest birou. Dar, revenind la problemă, lumea, domnişoară, e o vale a plângerii. Să te obişnuieşti cu această idee. Din nefericire, ne-am născut şi trăim în sânul religiei adevărate şi ştim că există – lume de apoi, ştim că în acea lume, deemişoeri.

M aşteaptă răsplata trudei noastre; ştim că-i vom revedea pe cei din pe care i-am pierdut

Bătrânul se emoţiona puţin, dar Isidora se emoţiona într-atât incit o podidiră lacrimile. Ducându-şi la ochi colţul baticului roşu, exclamă:

— Bietul meu bolnav!

— Ah!... Ce frumoasă e durerea unei fiice! – spune „băutorul* de aer, scoţând hotărât pana. Ce meritoriu în ochii celui care le vede pe toate, care le cântăreşte pe toate oare dă fiecăruia ce i se cuvine!... Plângi, plângi; n-o să fiu eu cel care va încerca să-ţi alunge durerea cu simple consolări. Singurul lucru pe care ţi-l voi spune e că religia şi timpul te vor vindeca de această durere: religia, înălţându-ţi spiritul şi făcându-l să vadă o a doua viaţă de recompensă şi odihnă unde cei care au plâns vor fi

mângâiaţi, unde cei care au suferit de foame şi sete, de dreptate vor fi săturaţi; timpul trecându-şi mâna sa blândă peste rănile noastre şi vindecându-le încet, încet. Dumneata eşti foarte tânără încă. Se poate ca Domnul să-ţi rezerve aici, pe Pământ, ceva pe care neavând alt cuvânt, o numim fericire; dumneata vei fi soţia vreunui om onorabil, mamă, bunică demnă…

Termină de făcut o ţigară şi cu multă delicateţe spuse:

— Te deranjează fumul?

— Oh! Nu, nu, domnule.

— O să stai mai comod pe fotoliu decât pe banca aceea. De ce nu te aşezi dumneata acolo?

— Nu, domnule. Vă foarte mulţumesc. Stau bine aici.

Isidora era foarte încântată. Înţeleaptă cuvântare a acelui domn binevoitor, nuanţată de timbrul unei voci foarte blânde, modul său civilizat şi plăcut de a fi, un nu ştiu ce de blândeţe, părintesc şi simpatic ce i se citea pe chip, o captivau pe îndurerata fată, inspirându-i atât admiraţie, cât şi recunoştinţă. Bătrânelul o privea ca pentru a o inunda, ca să spunem aşa, cu valuri de bunătate ce curgeau din ochii lui. Era în privirea sa atâta compasiune, un interes atât de curat şi creştinesc, încât, biata fată se felicita în sinea ei de acea prietenie pe care i-o trimitea Dumnezeu în momentele de tristeţe. Gândind astfel şi mulţumind Domnului pentru un ajutor moral atât de preţios, se simţi cuprinsă de dorinţa de a se confesa, de a-şi deschide puţin inima pentru a-şi exprima suferinţele. Era firesc expansivă şi împrejurările o puneau în situaţia de a fi şi mai mult decât de obicei.

— Dumneavoastră îi cunoaşteţi pe tata?

— Da, fata mea, îl cunosc şi mi-e foarte milă de el… S-au făcut destule aici pentru a-i alina suferinţele şi a-i combate Nebunia… Dar Dumnezeu n-a vrut. împotriva voinţei lui nu se poate nimic. Să ne consolăm cu toţii

gândindu-ne că marea armonie a lumii constă în îndeplinirea voinţei supreme.

Această sentinţa o afectă pe fata lui Rufete, făcând-o să se gândească la cât de scump o costa numai pe ea armonia tuturor. Ştergându-şi din nou lacrimile, spuse:

— Şi dacă ai fi văzut dumneata cât de bun a fost întotdeauna! Cât ne iubea! Nu avea decât un defect: acela că niciodată nu se mulţumea cu soarta lui, pentru că aspira la mai mult, mai mult. Pentru că sărmanul avea talent era mereu nemulţumit şi se certa şi avea discuţii cu mama, şi cuk era cavaler şi posibilităţile lui nu-i permiteau să se poarteca un cavaler, suferea groaznic. Şi nu pentru că n-ar fi muncit... Mergea la serviciu aproape în fiecare zi şi-şi petrecea acolo cel puţin două ore. A fost secretarul a trei guverne de provincie, dar n-a ajuns Guvernator datorită intrigilor celor din Partid. Mama îi spunea: „Ah! ţi-ar fi prins mai bine să înveţi o meserie în care să nu trăieşti agăţat de pulpana miniştrilor: când sus, când jos...” Ei aş! El cunoştea problemele de serviciu mai mult decât *Gaceta* şi când vorbea de rente, de buget şi de chestiile astea de guvernare, toţi cei care le auzeau erau înspăimântaţi. Tatăl lui, bunicul, fusese şi el în această slujbă. Sărmanul, a avut o moarte? urâtă. L-aţi cunoscut?...

— Nu. Fetiţo. Continuă, că mă interesează...

— A fost, nu ştiu în ce perioadă, în Miliţia Naţională, a făcut baricade, vorbea mult şi pentru el toţi cei care guvernau erau hoţi. Când eram mică mă jucam cu chivără bunicului... Ce chestie!... Ziceţi şi dumneavoastră... Tatăl meu a fost mai deştept decât bunicul. Oh, da, era cavaler şi avea talent. Îi ştiau de frică în partid. Când el spunea: „Eu trebuie să ajung acolo unde vreau, dacă nu o să înnebunesc...” Sărăcuţul! Când era concediat îl apuca disperarea. Se ducea la sesiunile Congresului şi făcea mult zgomot în tribună aplaudând opoziţia. Pleca din Madrid cu misiuni secrete. Nu vorbea decât că o să se înarmeze,

despre lucruri groaznice… Mă înţelegeţi?

Bătrânul după ce aspirase jumătate din aerul din încăpere, încuviinţă arcuindu-şi sprâncenele şi surâzând, ca un om care cunoaşte debilităţile semenilor.

— Ultima oară când l-au concediat a fost atât de rău" încât nu credeam c-o să mai găsească de lucru. Eu munceam „mama s-a îmbolnăvit; tata a intrat corector într-o tipografie unde se făcea un ziar mare, foarte mare… Lucra în fiecare noapte lângă o lampă cu gaz care-i lumina fruntea. Înghiţea mii de discursuri, articole de tot felul, decrete şi când se făcea dimineaţă – căci munca dura toată noaptea – şi se întorcea acasă, nu se odihnea, nu domnule. Ce credeţi că făcea? Se aşeza să scrie. În fiecare zi venea cu un top de hârtie şi-l umplea de la cap la coadă. Ce credeţi că scria?

— Scrisori suveranului, Papei, ambasadorilor şi miniştrilor. Aici cu asta încep mulţi.

— Da' de unde! Nu, domnule. Scria decrete, legi şi ordine regale. Cu toate că-şi închidea mereu camera după ce ieşea din ea, eu am reuşit într-o noapte s-o deschid şi am văzut totul. Mama şi cu mine ne-am spus: „Poate copiază ca să ne aducă ceva de mâncare. * Ce păcăleală am tras! Totul era o amestecătură: „*Articolul* 1, cutare şi cutare; *Articolul 2*, cutare şi cutare. Şi apoi: *Mă însărcinez cu executarea prezentului decret*. Erau primele semne de nebunie. De îndată ce umplea foile, le ordona cu multă grijă şi la fiecare dosar punea câte un titlu ca: *Datorie Publică sau Clase Pasive*, *Vamă*, *Bancă*, *Prejudicii*. De asemenea, punea pe anumite dosare etichete pe care nu le înţelegeam, căci erau deja nebunie curată: *Ruine* sau *Fanatism*, *Barbarie*, *Urbanizarea Invidiopolis*-ul*ux*, *Geamuri sparte*, *Corupţii*, *Subvenţie Personală* şi altele de genul acesta.

„Vai, Doamne Dumnezeule! – am spus mama şi cu mine – nu mai avem soţ, nu mai avem tată. Omul ăsta e

nebun. * Am plâns toată noaptea.

— Aşa a vrut Dumnezeu, spuse emoţionat bătrânul, văzând că Isidora s-a întrerupt ca să plângă. Dar ce înseamnă asta, fata mea, în comparaţie cu ceea ce a suferit Cristos pentru noi?

— Mama a murit în acele zile, continuă Isidora aproape sufocată de plâns. În ziua aceea, oh, Doamne Dumnezeule, în ziua aceea tata a făcut cele mai atroce nerozii; n-a plâns, nu l-a afectat deloc. Când mama a murit în braţele mele, el s-a plimbat de câteva ori prin cameră privindu-mă cu nişte ochi… Doamne, ce ochi!… Şi mi-a spus: „I se vor face onorurile unui general mort în campanie… „Nu-mi pot aminti aceste lucruri; mor de durere. Trebuia să-l aduc aici. O rudă destul de înstărită, pe care o aveam la Tomelloso, s-a îndurat de mine şi s-a oferit să plătească pensiunea de categoria a II-a. Eu am fost cu el în La Mancha şi frăţiorul meu a rămas aici cu o mătuşă a mamei. Trecând ceva timp, unchiul meu, canonicul, a uitat să plătească pensiunea. E cel mai bun om, dar are nişte ciudăţenii…

— Cum o vrea Dumnezeu, spuse, răsucindu-şi nerves altă ţigară. Nobilă creatură, tinereţea dumitale a fost foarte tristă; te-ai născut într-o aodie…

— Şi toate câte le-am pătimit au fost pe nedrept, adăugă ea promptă, sorbind, de asemenea, o porţie zdravănă de at căci totul e contagios pe lume. Nu ştiu dacă voi fi destul ciexplicită; vreau să spun că nu mi-ar fi plăcut să impari suferinţele şi mizeria lui Tomás Rufete, căci chiar dacă îi spun tată şi soţiei lui mamă, o fac pentru că ei m-au crescut» 1 nu pentru că sunt într-adevăr fiica lor. Eu sunt…

Se opri brusc de teamă ca sinceritatea şi expansiunea ei naturală să n-o ducă, fără să se gândească, la o destăinuire nepotrivită. Funcţionarul, cu acea rapacitate a gânduri care îi caracterizează pe oamenii perspicace, se agăţă de ideea abia sriiiţată şi spuse:

— Da, înţeleg, înţeleg, Dumneata, prin naştere, aparţii altei clase mai elevate; numai împrejurările, prea lungi pentru a fi povestite, v-au făcut să decădeţi.: Cum a vrut Tatăl Nostru care e în ceruri! El ştie de ce a făcut-o. Ne supunem graţiei divine ca, la urma urmei, întotdeauna este spre binele nostru. Dumneata, domnişoară – continuă după o scurtă pauză, scoţându-şi politicos fesul – nu vezi, nu poţi vedea în nefericitul Rufete mai mult decât un tată putativ, la fel cum Sfântul Patriarh San José era pentru Domnul Nostru Iisus Cristos.

Cât de evident era reflectat orgoliul pe chipul Isidorei auzind aceste cuvinte! Roşeaţa ei uşoară trecu repede. Buzele-i oscilară între surâsul vanităţii şi infirmarea impusă de convenienţe.

— Eu n-aş fi vrut să vorbesc despre asta, spuse, luându-şi un ton emfatic de linişte şi demnitate care nu concorda cu haina ei lălâie. Îl respect atât de mult pe cel căruia Îi spun tată, îl iubesc atât de mult, el ne iubeşte la fel de mult pe mine şi pe frăţiorul meu… Am fost atât de răsfăţaţi în copilărie!… Ne făcea toate gusturile şi cum pe atunci era în fruntea partidului şi avea o situaţie bună – căci era funcţionar de stat – am trăit foarte bine. În acea perioadă, Rufete şi-a pus casa la punct, era un lux… Doamne, Dumnezeule! Cum el nu avea altă idee decât să pară bogat şi să fie o persoană remarcabilă…

— Fata mea – spuse, vioi, bătrânul – una dintre bolile sufletului, care pe mulţi îi aduce în această casă, este ambiţia, setea de mărire, invidia pe care cei mici o au pentru cei mari şi dorinţa de a urca căi când peste cei care sunt mai sus nu pe scara valorilor şi a muncii, ci pe scara lesnicioasă a intrigii sau a violenţei, adică îmbrâncind, înghiontind…

Venerabila persoană nici nu termină bine de făcut această substanţială observaţie, care dovedea atât judecată cât şi experienţă, că se şi îndreptă cu mersul său

cumpănit şi nu foarte lent spre colţul opus al biroului. Isidora reflectă la acele înţelepte cuvinte cu ochii fixaţi pe franjurile covoraşului; dar durerea ei în situaţia în care se afla o aduseră la realitate şi suspină iar şi fu uimită că directorul. Întârzie atât. Când ridică privirea, bătrânul trecea prin faţa ei în direcţia mesei de lucru; apoi trecu iar spre colţul camerei. Fără a bănui că bunul domn era foarte agitat, fără îndoială, pentru că se făcuse, cu generozitate, părtaş la necazurile pe care le auzise, Isidora se distra puţin căci oricât de mare ar fi fost o nenorocire şi oricât de mult te-ar implica şi te-ar sufoca, sunt momente în care se lasă liber spiritul să dea o raită sau să se plimbe în câmpul amuzamentului şi să se fortifice înainte de a se întoarce la chinuri. O durere lungă, o mare perioadă de aşteptare ajută acest fenomen al sufletului.

Cum în acel birou domnea tăcerea şi calmul, cum acel du-te-vino al bătrânului scrib era ceva din oscilaţia pendulului, pe lângă asta, din chiar interiorul Isidorei se răspândea o somnolenţă dulce care-i amorţea durerea, tânăra se întreţinu o clipă cu contemplarea încăperii. Ce frumoasă era fiarta Spaniei înţesată de linii despărţitoare şi compartimente, de coloane de numere care urcau, de mici referiri statistice, care coborau, de cercuri şi steguleţe reprezentând târguri, oraşe şi sate! În porţiunea albastră, care reprezenta marea mulţime de bărcuţe, precedate de săgeţi, marcau liniile de navigaţie şi pe vinieta detaliată erau enumerate locomotive. vapoare, faruri şi pe lângă asta diguri pline de baloturi, coşuri de fabrică, roţi dinţate, toate prezidate de un leu pletos şi furios şi de o doamnă mai dezbrăcată decât o cere pudoarea… Ce tăcere profundă şi suavă domnea în încăpere şi cum se simţea atmosfera pură a câmpului! Numai când se deschidea uşa pătrundea un ecou îndepărtat şi înfiorător de râsete şi ţipete care uarcă nu erau de pe lumea asta. Şi ce multe şi frumoase că* u erau

închise în dulapul de mahon pe care trona un bust le gips! Acel domn alb fără lumina ochilor, cu umerii goi ca o damă decoltată, trebuie să fi fost vreunul dintre nenu mă raţii înţelepţi care au existat în timpurile trecute şi în el, în raftul cu cărţi, şi în harta graficostatistică se aduna toată înţelepciunea de secole.

Cu această recunoaştere a locului îşi irosi Isidora mai puţin de un minut. Deodată privi spre bătrânul care continua să-i treacă prin faţă cu o rapiditate crescândă şi fu uluită văzând agitaţia mâinilor lui, tremurul buzelor şi vioiciunea ochilor, apariţii total diferite faţă de chipul său tihrjm şi simpatic dinainte. Oprindu-se în faţa Isidorei, exclaefia stângaci şi foarte emoţionat:

— Doamnă, niciodată n-aş fi crezut asta la o pereeebi ca dumneata.

— Eu! murmură Isidora înspăimântată.

— Da! spuse ridicând vocea. Dumneata m-ai insultat, m-ai insultat.

Judecata incoerentă, vocea alterată a bătrânului, agitaţia lui crescândă au fost ca o rază de lumină pentru Isidora. Se ridică, uitându-se după uşă; alergă până la ea, înfricoşată. Groaza îi da aripi. Între timp bătrânul striga:

— M-a insultat, da, fără să-mi respecte părul alb, suferinţele de tată… Oh, Doamne! Iart-o, Doamne, că nu ştie ce spune.

Isidora ieşi pe coridor tocmai când sosi directorul, care înţelese pe loc cauza spaimei ei. Surâzând, o luă de mână ca s-o determine să intre.

— Bietul Canencia… spuse. Ciudat lucru. Mult timp a fost liniştit… Dar e un înger, e incapabil de cel mai mic rău.

Îi priviră amândoi. Figura bătrânului nu exprima furie, ci emoţie şi două lacrimi i se rostogoliră pe obraji.

— Şi dumneata mă jigneşti, domnule director, spuse apărându-şi pieptul, cu intonaţia şi gesturile unui comic

mediocru. Nu mai pot, nu mai pot… Adio, adio, ingraţilorl

Şi ieşi ca din puşcă.

— Îi trece repede, o lămuri directorul pe Isidora, care nu-şi revenise încă din spaimă. E un sfânt; de treizeci şi doi de ani e aici şi trec lungi perioade, câteodată doi şi trei an* fără nicio criză.» Accesele lui nu depăşesc ceea ce ai văzut dumneata. Începe prin a spune că are două maşini electrice în cap şi apoi zice că-l insult. O ia la fugă, se plimbă prin grădină şi după o vreme e iar liniştit. Lucrează bine, mă ajută mult şi, după cum ai văzut, dacă îl asculţi îi place să dea sfaturi. Pare un sfânt şi un filosof. Îl iubesc pe sărmanul Canencia. A venit aici datorită certurilor cu fiii lui… G poveste lungă şi tristă care nu-şi are rostul acum. Să revenim la povestea dumneavoastră, care nici ea nu e veselă şi azi mai mult ca niciodată.

Directorul oftă adânc, expresie oficială a sentimentelor sale de compasiune, dar Isidora rămase impasibilă, aşteptând veşti cumplite. Cum îl mai privea pe bunul domn desdfrându-i chipul şi ce bine îi spunea acesta să nu se aştepte la nimic bun!

— Eu aş vrea să-l văd… murmură Isidora.

— Imposibil. Să-l vezi! De ce?… Se simte rău, foarte rău se simte bietul Rufete, afirmă directorul, clătinând capul. Înarmaţi-vă cu răbdare căci, într-adevăr, dacă această boală e incurabilă, dacă nu încetează să-l tulbure pe cel care – suferă, mai bine să se odihnească în pace… Eu, îţi spun sincer, dacă aş avea pe cineva din familie în stadiul ăsta, aş dori…

Mult a costat-o pe Isidora să admită funestul adevăr, pe care dorea să i-l spună cu precauţii caritabile directorul şi, înghiţindu-şi saliva pentru a i se duce nodul din gât, vorbi cu voce scăzută:

— Cine ştie… Poate… Dar eu vreau să-l văd.

— Ei, nu se poate… Gata…

Bunul domn era impacientat. Trebuia să treacă şi

peste asta.

— Ia loc, murmură, trăgând un scaun. Vrei un pahar cu apă?

Isidora nu spuse nimic. Ochii ei înspăimântaţi se pironiră pe bustul de gips. Îl examină în amănunţime, prostită, percepându-l cu claritate datorită acelei atracţii ciudate pe care, în momentul primirii unei veşti proaste, o exercită asupra simţurilor un obiect material oarecare ce rămâne apoi pentru un anumit timp asociat cu însăşi vestea…

4.

În acelaşi timp în care Isidora îşi povestea nenorocirile mult prea nevinovatului Canencia, nu departe de acolo se petrecea un fapt care, deşi foarte trist, nu afecta prea mult pe cei care asistau la el. Aceştia erau directorul adjunct, administratorul, un practicant, student la medicină, preotul şi un Infirmier. Muribundul, căci de moartea unui om era vorba, era Rufete. Criza era puternică, dar liniştită, cu desfăşurare uşoară şi pe perioadă determinată. Bolnavul abia de mai avea viaţă în el; nu suferea deloc; mergea pe un povârniş neted şi rapid, fără lovituri, fără bătăi, fără convulsii, fără apărare.

— Moare uşor, spuse cu voce scăzută medicul.

Pacientul suspină adânc, deschise ochii, îi privi pe toţi pe rând dar nu cu furie, nu cu spasme de nebun, nici cu incriminări furibunde, ci cu vocea stinsă, cu sentimentul liniştit că mai mult ca orice avea o milă cumplită de el însuşi, şi pronunţă aceste cuvinte:

— Domnilor, e adevărat ceea ce îmi trece prin minte? … B adevărat că sunt în Leganés?

Doctorul vru să-l consoleze cu vorbe prietenoase.

tţ. Omule, nu fi prost… eşti acasă… O să te faci bine.

Bolnavul clătină trist din cap. Rămase multă vreme mut.

Apoi luă mina preotului, o sărută… Vru să vorbească,

na putu, se vedea că luptă cu vorbele. În sfârşit, după un efort disperat de voinţă reuşi să spună cu voce stinsă:

— Copiii mei… marchiza…

Şi amuţi pentru totdeauna. Medicul şi asistentul observară cu atenţia şi răceala ştiinţei acel caz de tranziţie şi apoi plecară să întocmească certificatul. De ei se apropie directorul semnalându-le cu mai multă durere decât îngrijorare prezenţa în stabiliment a fiicei mortului. Asistentul vru imediat să o cunoască şi bucurându-se că era acolo dori să participe la momentul dificil când i se va da vestea, s-o consoleze şi să-i dea vreun ajutor, dacă ar fi avut nevoie.

Directorul se duse în birou în căutarea Isidorei şi acolo s-a întâmplat ceea ce am povestit mai înainte. Nenorocita femeie în palton lung începuse deja să înţeleagă certitudinea nefericirii sale, când în birou intră un băiat de vreo douăzeci şi patru de ani, care, apropiindu-se de ea cu familiaritate, îi spuse:

— Cu ce ocazie pe aici, Isidora?… Şi în ce momente triste!… Nu mă mai recunoşti? Ai o memorie atât de slabă, Isidora? Nu-ţi aminteşti de don Pedro Miquis, cel din Toboso, care venea deseori la Tomelloso, la unchiul dumitale, canonicul, pentru a pleca împreună de acasă? Păi eu sunt fiul lui Pedro Miquis. Nu-ţi mai aduci aminte nici de fratele meu, Alejandro? Nu-ţi aminteşti că, uneori, în vacanţe, veneam cu tata?… De cinci ani sunt student la medicină. Ce mă: face unchiul tău? Ai plecat de mult din celebrul Tomelloso?…

Isidora îl privea printr-o crăpătură făcută în negura dureri: sale; îl privea şi-l recunoştea. Da, memoria i se limpezise în faţa fizionomiei care era de neconfundat. Acel chip palid şi negricios, atât de palid şi atât de negricios încât părea o imensă măslină; acel nas scurt în contrast cu mărimea dizgraţioasă a gurii ai cărei dinţi foarte albi erau mereu la vedere; acele sprâncene groase atât de negre şi

dese încât păreau un cordon de catifea şi acei ochi albaştri în care se cuibăreau trădătoare toate răutăţile şi toată ironia lumii; acea urâţenie simpatică, acea dezinvoltură a manierelor, acea neglijenţă în vestimentaţie şi, în sfârşit, acel degajat mod de a se insinua dădeau în vileag, fără a lăsa loc la îndoieli, pe Augustito Miquis, fiul lui don Pedro Miquis, din Tomelloso. Dintr-odată năvăliră în mintea Isidorei mii de amintiri dintr-o perioadă în care copilăria se confunda cu adolescenţa, perioadă plină de nerozii, de spaime, de nevinovate intimităţi şi întâmplări a căror amintire nu e întotdeauna plăcută. Nu reuşi să răspundă decât cu jumătate de gură. Miquis, dându-şi seama de situaţie, şi devenind cât putea de serios, lucru dificil pentru el, spuse pe un ton grotesc îndurerat:

— Meii întâi trebuie să ieşi din această casă… Ah, ce acă… Ah, ce casă!… N-ai nimic de făcut aici. Dacă te duci la Madrid voi fi bucuros să te însoţesc. Isidora îşi manifestă dorinţa de a pleca imediat. Vru să lase banii pe care îi adusese pentru a plăti din urmă pensiunea lui Rufete, dar directorul nu consimţi. În ceea ce priveşte lucrurile aduse, insistă atât pe lângă bunul domn pentru a le primi, încât acesta a trebuit să accepte, mulţumind în numele celorlalţi bolnavi săraci care aveau atâta nevoie de ele.

Isidora şi Augusto ieşiră din sălaşul nebuniei şi se îndepărtară în linişte de tristul loc în care aproape toate casele adăpostesc demenţi. Isidora nu vorbea şi limbutul Miquis, respectându-i durerea, spuse doar atât:

— În Cărăbănchel vom găsi trăsuri. Se zice că vor băga şi tramvaie.

Ajungând la rinul Butargue, Miquis consideră oportun să-l distragă atenţia tovarăşei sale de drum, pentru că Într-adevăr, la ce ajuta plânsul acela continuu dacă nu se mai putea face nimic? Era nevoie să faci faţă durerii, duşman crud care se cuibăreşte în persoanele

sensibile; trebuia să se stipinească, să-şi dea seama că… După aceste consolări, care au avut ca de obicei un efect complet nul, Miquis îi vorbi despre frumuseţea zilei de primăvară – era o zi minunată de aprilie – pe malul înalt al râului Butargue, pe care îl numi oază şi, în sfârşit, o invită pe Isidona să se odihnească la umbra unui ulm des şi verde, căci soarele ardea şi ziua va fi puţin mai lungă.

Aşezaţi unul lângă altul, tăcură mult timp: el contemplativ, ea îndurerată. Miquis fredona printre dinţi. Isidora avea grijă să-şi ascundă picioarele pentru ca Miquis să nu vadă cât de prost era încălţată.

— Isidora…

— Poftim.

— Nu-mi aduc bine aminte de ceva. Ajută-mă. E adevărat sau nu că în Tomelloso ne tutuiam?

Capitolul 2
DOFTOBOAIA

La casa rudei şi naşului său, don José de Relimpio – d aspre care se va vorbi când va fi cazul – Isidora îşi petrecu noaptea acelei zile de aprilie, aşteptând cu nerăbdare dimineaţa următoare pentru a-şi vizita mătuşa, Encarnación, şi frăţiorul, care locuiau într-unul din cartierele cele mai excentrice ale Madridului. Cea pe care o vom numi din respect pentru tradiţie fata lui Rufete, avea obiceiul de a-şi reprezenta în imaginaţie, într-o manieră foarte vioaie, întâmplările înainte ea acestea să se petreacă efectiv. Dacă aştepta Li o oră fixă o întâmplare oarecare care o interesa, o vizită, o întâlnire, o distracţie, de la amiaza sau miezul nopţii anterioare întâmplarea lua în mintea ei forme de un relief şi o culoare extraordinare, desfăşurându-se pe tablouri, locuri, perspective, persoane, figuri, atitudini şi limbaj… Astfel, cu mult înainte de învierea zorilor, Isidora, trează şi nervoasă, se închipuia în casa mătuşii şi a fratelui ei; îi vedea ca şi cum i-ar fi avut în faţa ochilor; vorbea cu ei întrebând şi răspunzând când în

glumă, când în serios, şi percepea inflexiunile vocii fiecăruia.

Era ora opt când plecă să transforme în realitate ceea ce îşi imaginase; dar cum trebuia să meargă din strada Hemtfn Cortés în Moratines, în cartierul Penuclas, oprindu-se să întrebe, căci nu cunoştea prea bine Madridul, bătea de zece când a intrat în cunoscutul şi giganticul pasaj Embojadores. Nu i-a fost greu de acolo să ajungă la locuinţa mătuşi: sale. Pe dreapta era o alee care se termina într-un oribil maidan, o văgăună, o groapă pentru lături sau o hazna pe marginile rupte şi ştirbite ale zonei urbane. Înainte de a intra pe acest drum, Isidora examină la iuţeală locul unde se afla şi care nu prea era pe placul ei. Avea, împreună cu darul puternic al imaginaţiei, şi calitatea de a-şi exagera impresiile, încărcându-le câteodată până la extrem şi astfel, ceea ce simţurile sale declarau ca fiind mare, mintea îl schimba pe dată în ceva colosal, micul devenea minuscul, iar urâtul sau frumosul oribil sau divin.

Văzând deci sărăcăcioasele prăvălii, faţadele prăpădite şi coşcovite, firmele mizere, scrise cu litere strâmbe, felinarele ameninţând să cadă; văzând, de asemenea, ce mulţime de copii aproape goi se jucau în noroi, frământându-l pentru ş-şi face mingi şi alte jucării; auzind zgomot de vase, răcnete

Ininteligibile, călcătura obosită a animalelor trăgând căruţe împotmolite şi murmurul trecătorilor, care la fiecare pas puneau o grosolănie, crezu pentru o clipă că se află în caricatura unui oraş făcut din carton putred. Acela nu era sat, nici oraş, era o oază de castitate ca să nu corupă centrul.

Şi continuând în mania ci de a exagera lucrurile, cum curgeau pe drumul-şanţ ape deloc limpezi ce reprezentau reziduurile diferitelor fabrici de coloranţi, imediat i se păru că pe acolo se prăvăleau bulbuci de sânge, oţet şi noroi,

împreună cu o licoare verde care fără îndoială vor forma râuri otrăvitoare. Îşi ridică curajoasă haina şi înaintă învingându-şi repulsia. N-a trebuit să meargă mult pentru a întâlni poarta pe care o căuta. Da, acolo era. Recunoaşte bine firma care, cu ani în urmă, se afla pe strada Torrecilla şi pe care scria clar cu litere albastre Prăvălie de străchini. Recunoscu, de asemenea, ca pe o prietenă veche, o altă firmă alburie unde cu hieroglife se anunţa un negoţ important. Cum îşi amintea Isidora că văzuse în copilăria ei acvariul pestriţ în a cărei sferă apăreau înotând nişte şerpişori sau nişte curbe negre de toate formele care foloseau drept firmă lui Encarnaeidn Guillen, cunoscută în diferite cartiere sub numele de *vânzătoarea de lipitori*!

Uşa avea un postament în partea de jos care părea că foloseşte ca tejghea, ca adăpost împotriva câinilor şi copiilor, şi chiar ca balcon în caz că pe acolo, lucru foarte posibil, ar trece procesiuni civile sau religioase. Isidora şi-a imaginat că mătuşa ei – sau mai bine-zis mătuşa presupusei sale mame – va fi la poartă; dar asta, ca multe alte lucruri dintre cele pe care şi le închipuia, n-a fost conform cu realitatea. Intrând în prăvălie îşi dădu seama dintr-o privire de situaţia precară, trăgând concluzii puţin măgulitoare despre starea financiară a lui Encarnaţidn Guillen. Cum coborî nefericita din treaptă în treaptă, de la marele ei magazin de veselă şi lipitori din vechea stradă Cofre, din vremuri necunoscute Isidorei, până la acel sărăcăcios interior cu hârburi ordinare! Şi lipitorile care constituiau scutul ei. unde erau? Oh! Nu puteau lipsi, le văzu acolo în sticle imense cu cleioasa lor gură sau ventuză lipită pe sticlă, încolăcite, plictisite, liniştite, ca şi cum ar pândi o victimă pe care o aşteptau să intre pe uşă. Isidora admiră apoi ordinea şi curăţenia care domnea peste tot într-o prăvălie atât de puţin pretenţioasă.

Oalele de Alcorcón, ulcioarele de Talavera şi Andtijar, vasele mari de lut şi paharele de Cadalso, măturile, cutiile

de nisip şi pământ pentru curăţat metalele, dezvăluiau o mână pe cât de harnică pe atât de pricepută. Şi nu era lipsită de gust aşezarea celor patru bibelouri pe patru policioare nu foarte egale. Dar ceea ce dezvăluia cel mai bine pasiunea pentru ordine a lui Encarnación era un raft care se afla cum intrai pe stânga şi care conţinea o diversitate de articole, tovarăşi de nedespărţit ai comerţului cu oale. Într-un întrând se aflau flori de nalbă; în altul din apropiere violete uscate; mai încolo gresie de curăţat, mac de grădină, chibrituri. Urma apoi boia de ardei pentru a colora mâncarea oamenilor din împrejurimi şi seminţele de cânepă cu care se hrănesc păsărelele din colivii. Levănţică făcea casă bună cu şervetele de bucătărie şi nu lipseau nici câteva topuri de hârtie dantelată cu care gospodinele împodobesc blidarele. Printre atâtea fleacuri Isidora întâlni alt vechi cunoscut, altă prietenie din copilărie. Era un afiş pe care scria:

Fiţi cu ochii-n patru!

Aici încrederea a murit şi creditul a murit şi el, şi asta s-a întâmplat pentru că răul platnic i-a sprijinit.

Isidora ştia pe dinafară această compoziţie epigramatică a mătuşii sale care se termina astfel:

Dacă am încredere risc ce-mi aparţine.

Iar dacă dau pe datorie când plătesc, debitorii cârâie.

Deci, ca să scap de aşa ceva n-am încredere, şi nu dau pe datorie la nimenea.

Aceste observaţii şi amintiri durară câteva secunde n-a mai mult. Isidora strigă:

— Mătuşă, mătuşă!

Atunci apăru *Vânzătoarea de lipitori* şi, mătuşă şi nepoată, se îmbrăţişară şi se sărutară. Tânăra tăcea şi plângea, bătrâna începu să sporovăiască din prima clipă, căci nu exista situaţie în care ea să poată păstra tăcere şi mai bine ar fi murit decât să tacă.

— Oh, păpuşico!… iată-te, în sfârşit! Te aşteptam.

Azi-noapte am aflat că Tomás a închis ochii… Nu te necăji, porumbiţo. Poate că-i mai bine aşa… La ce-ţi folosesc regretele astea? Stai jos… Aşteaptă să dau la o parte ulcioarele astea… Tomás nu mai trăieşte, săracul! Bine am zis ea odată: „Asta o s-o sfârşească în Leganés. * Niciodată n-a fost zdravăn la cap, fetiţo, şi cu nebuniile lui i-a venit de hao mamei tale care era o sfântă, un înger, un juvaier de femele… Sărmana Francisca!

— Şi Mariano? întrebă Isidora, părându-i-se straniu că nu-l vedea acolo pe fratele ei.

— Lucrează… L-am pus la treabă. Fetiţo, îmi mânca şi urechile! E mai rău ca o droaie de copii la un loc. Nu pot că-mi văd de treabă cu el. E o podoabă… Eu îi zic *Pecadei*, căci parcă a venit pe lume din voinţa diavolului. Mi-a mâncat sufletu'. Ştii unde e? L-am dat la atelieru de frânghii, la ăia de le zice Dxente, pricepi, şi-mi aduce câte opşpe reali pe săptămâna…

— Şi nu merge la şcoală? întrebă Isidora, arătându-se neplăcut surprinsă.

— Şcoală!… Ce pretenţie!!… Şi cine să-l ţină la şcoală? E bun copilu'! L-am dat la ăia, la *Herejes*, unde se spune rugăciunea seara şi se fac mătănii dimineaţa. Dădeau câte o chiflă fiecărui băiat şi asta mă ajuta. Da stai să vezi: o zi da şi una nu, mi-a tras chiulu haimanaua. Apoi l-am dat la *Catolicos* mai la vale de-aici, dar fugea să se bată cu pietre… E un drac împieliţat. Nu, nu, să muncească. Ce dracu'! nu mai sunt vremuri de răsfăţ. Îmi merge foarte prost, fetiţo. Vezi în ce condiţii trăiesc. Îţi aduci aminte de magazinul meu de pe strada Torrecilla? Alea chiar că erau timpuri grozave! Dar divina ta familie m-a ruinat; tăticuţu tău care e acum la Dumnezeu m-a adus în mizeria asta, mii de draci! Iată-mă ce tinerică sunt: şaizeci şi opt de ani, fetiţo, şaizeci şi opt de miercuri de cenuşă am în spate. Toată viaţa am muncit de pomană fără să pot pune un ban deoparte. Ce câştigam azi, pierdeam

mâine. Totul se duce pe apa sâmbetei. Da să ştii, sunt tare ca o piatră şi aşa cum mă vezi tocmai i-am jucat un renghi morţii, căci anu' trecut am avut o răguşeală, da ce răguşeală... Da' nu-i nimic că Dumnezeu şi floarea de nalbă mi-au dres vocea şi iată-mă! Sunt aceeaşi *Doţtoroaie* mai folositoare decât cimbru, mai puternică decât poarta Alcalá, totdeauna sprintenă la toate, mereu curată lună, mai fioroasă decât leul din Retiro, la nevoie resemnată cu soarta, fără să datorez ceva cuiva, şi mai guralivă decât toţi artiştii din Madrid.

Encamacidn Guillen era bătrâna cea mai uscăţivă, mai viocasă, mai agilă şi mai veselă din câte se pot imagina. Datorită unui fenomen comun persoanelor cu sânge curat şi sănătate excelentă, îşi păstra aproape toată dentiţia pe care nu înceta să şi-o arate printre buzele uscate şi subţiri în timpul celei pălăvrăgeli continue, fără odihnă. Nasul ei rotund.

— Păcat mic, iM» t şi tare ca o nucşoară nu stătea o clipă: atât îl mişcau muşchii feţei tale pergamentoase, lustruită de frecţia cu apă rece pe cane şi-o făcea în fiecare dimineaţă. Ochii ei care fuseseră mari şi frumoşi păstrau încă o scânteiere albastră ca flacăra ce dansează deasupra osuarului. Fruntea ei, brăzdată de riduri fine, curbe care se întindeau sau se contractau după cum îi ieşeau vorbele din gură, era împodobită de şuviţe albe. Cu aceste şuviţe se întreţesea cea mai graţioasă pieptănătură adusă pe lume de mumii, legată strâns şi desăvârşită într-un fel de ghem căruia nu i se putea da, propriu-zis, numele de coc. Două fuse căptuşite prost, în prea multă piele, erau braţele care nu încetau să se mişte ameninţând să bată toba pe faţa ascultătorului şi două palme scheletice, cu falangele atât de agile încât păreau dezarticulate, nu se opreau din învârtirea lor fantastică în jurul frazei, ca un comentariu grafic al gândurilor ei dezordonate. Purta o fustă din diverse bucăţi bine înnădite, dar şi mai bine cârpite,

arătând o talie dreaptă, netedă, ca o scândură care se bifurcă în două picioare. Avea atitudini de gropar şi pas de poştaş.

Era o femeie bună din fire, deşi cu un caracter agitat şi cam cicălitoare, încât nimeni nu putea trăi în linişte alături de ea. Nu avusese copii, nici nu fusese căsătorită. Crescuse o nepoată pe care o iubise în felul ei, cu o dragoste presărată cu chelfăneli şi nemulţumiri. Acea nepoată s-a căsătorit cu Rufete, rezultând din această unire o familie nenorocită şi o ură violentă pe care *Vânzătoarea de lipitori* o purta tuturor celor proveniţi din familia Rufete. Acea căsătorie dintre o femeie bună, dar slabă de înger, şi un bărbat care avea creierul cel mai zdruncinat din lume cheltuise de multe ori economiile şi răbdarea lui Encarnación, care era muncitoare şi făcea negoţ şi avea cont deschis la Muntele de Pietate. „Ţi-a mâncat tot, nesocotitu ăsta de Rufete – spunea – trântoru ăsta cu capu' sec. Negoţu meu din strada Pez s-a prăpădit tot într-o noapte ca să-l scot pe el de la închisoare, când cu afacerea aia murdară cu biletele de loterie. Prăvălia de străchini din strada Torrecilla s-a ruinat după aia şi toate, bucată cu bucată, le-a înghiţit doctoru' şi farmadstu când Francisca a căzut la pat de boala de care a şi murit. Am decăzut, am decăzut şi iată-mă la dracu'! în chichineaţa asta din care nu mai pot ieşi. Cine s-a văzut în prăvăliile alea, cu rafturile alea şi cu tejgheaua aia unde era o casă de bani care răsunau plăcut... să se vază acum în cuibu ăsta de coţofene, cu câteva troace, cu clienţi puţini şi într-un cartier în cere se trag clopotele când apare o pesetă... la dracu'!

Francisca a murit; Rufete a fost înmormântat în Leganés. Dintre cei doi copii, Encamacidn îl luă pe cel mai mic, iar Isidora plecă la Tomelloso să trăiască din ajutorul unchiului său, canonicul. De restul cititorul mai ştie câte ceva, iar despre ce a rămas, care e mult şi bun, va afla în

continuare.

— Ai cam avea nevoie de multe spuse *Vânzătoarea de lipitori*, observând îmbrăcămintea şi cizmele Isidorei, lucruri care, într-adevăr, lăsau mult de dorit.

Isidora răspunse cu tristeţe că unchiul ei, canonicul, nu era foarte larg la pungă. Apoi mătuşa remarcă plină de maliţie chipul şi talia tinerei, spunându-i:

— În schimb eşti frumoasă. N-ai fi zis… când erai mică aveai o mutră… Mi-aduc aminte că te-am văzut în casa aia… ce casă!… Era cuşca leului… umblai pe-acolo în picioruşele goale, cu o cămăruţă prăpădită. Păreai Cristos în fustanelă. Ce slăbănătură! Ce paloare! Eu ziceam că te-a înţărcat cu oţet şi te-a hrănit cu muşte… Haide, haide că te-ai îngrăşat în La Mancha… Ce carne tare! adăugă, ciupind-o de diferite părţi ale corpului. Şi ai un obraz de înger. Nici ochii nu sunt urâţi. Ce dinţi frumoşi ai! Să vedem dacă o să te ţină cât ai mei. Uită-te în oglinda asta.

Şi îi arătă şirurile ei de dinţi foarte bine păstraţi pentru vârsta sa. Isidora se întristă puţin. Privind mâhnită în stradă, întrebă:

— Unde lucrează Marino? Vreau să-l văd.

— Dacă vecina n-are nimic de făcut şi vrea să-mi păzească prăvălia o să mergem acolo. Nici nu dai colţul; dar eu alerg mai rău ca un ogar… Coană Agustina!…

Strigă din uşă; dar cum vecina nu răspundea chemării ei, ieşi nerăbdătoare. Nu întârzie nici cinci minute şi se întoarse cu o femeie tânără şi plăpândă, ştearsă, cu ochii în lacrimi, îmbrăcată ca vai de lume, dar pieptănată cu multă eleganţă. Acei oameni îşi au luxul lor, toaleta lor de capră râioasă şi cu coada în sus, şi cu toate că se acoperă cu zdrenţe nu le lipseşte cocul înăclăit în briantină, nici cârlionţii lăsaţi pe frunte ca o ghirlandă de pene negre lipită cu clei. Acea femeie târa un halat soios de lână roşie cu carouri negre ce părea că a fost folosit drept covor într-un salon de bal.

— Ai grijă o clipă de prăvălie, îi spuse *Vânzătoarea de lipitori*, că mă duc cu nepoata mea într-o vizită… N-ai cunoscut-o pe nepoată-mea? Vezi ce domnişoară e?… Isidora, doamna aceasta e o prietenă… stă uşă-n uşă cu mine. O cheamă doamna *Plângdreaţa*, căci nu deschide gura decât să se lamenteze. Adevărul e că este bolnavă, bărbat-su e un beţiv, taică-su orb şi casă, la dracu'! nu e căptuşită cu bani…

Augustina scoase un suspin sfâşietor urmat de două expectoriri. Prin acestea anunţa o poveste foarte mişcătoare a nenorocirilor sale. Dar *Vânzătoarea de lipitori*, tăindu-i vorba, îşi puse un palton pe umeri şi ieşi cu nepoata spre strada Amazoanelor, unde ajunseră imediat.

Capitolul 3

PECADO".

— Ticălosu ăsta de *Pecadillo*, zise *Vânzătoarea de lipitori* Intrând într-un gang întunecos, nu bănuieşte că sora lui vine să-l vadă. Nici n-o să te recunoască. Era un ţine când ai plecat. Dar ce… nu vezi? Ţine-te de mine că eu văd pe întuneric ca cucuveaua.

Străbătură un pasaj. Encarnación împinse o uşă. Se aflau într-un loc ciudat, cu tavanul atât de jos incit orice persoană de statură mijlocie îl putea atinge cu mina fără dificultate. Prin stânga primea lumină dintr-un patio strâmt, foarte înalt, format din coridoare suprapuse, din care cobora o rumoare ca de stup, indicând existenţa a numeroase locuinţe mici, chichineţe pentru săraci. Puţina lumină care venea prin acea deschizătură ajungea atât de slabă jos incit era necesar să-ţi obişnuieşti ochii pentru a distinge obiectele şi chiar după aceea nu se putea cuprinde toată încăperea, ci doar zona de lângă uşă pentru că restul se pierdea în ignorate porţiuni de umbră. Era ca un mare tunel din care nu se distingea deci t partea puţin luminată de la intrare. Cealaltă parte se pierdea în nedeterminata

cavitate rece a unei fundături tenebroase. În partea luminoasă a acestui atât de ciudat local existau mari baloturi de cânepă, suluri de frânghii albe. materii prime şi produse finite, resturi, fragmente, bucăţi prost toarse şi pe jos şi în toate baloturile un puf aspru, mii de firicele care, după ce zboară prin aer, ca spectre ale insectelor sau suflete de fluturi morţi, se duc să se aşeze Ici-colo pe haine, pe păr şi în nasul oamenilor.

Pe axa acelui tunel, care începea în lumină şi se pierdea în tenebre, exista o sfoară întinsă, albă, curată. Era munca zilei şi a clipei. Cânepă se răsucea cu un geamăt aspru, învârtindu-se încet în jurul ei însăşi. Firele urcau unele peste altele, plângându-se de torsiunea violentă şi în toată măreţia ei dreaptă avea o tresărire de lucru dureros şi martirizat care irita nervii celui ce asista ca şi cum, prin came, conductorii sensibilităţii fuseseră supuşi unei torsiuni asemănătoare. Isidora o simţea astfel căci era foarte nervoasă şi obişnuia să vadă în formele şi mişcările obiective, acţiuni şi tresăriri ale propriei sale persoane.

Privea fără să înţeleagă de unde primea oribila sa răsucire sfoara lucrată. Acolo în fundul acelei cisterne orizontale trebuia să se afle forţa care impulsiona, inima atelierului. Isidora îşi încordă atenţia şi într-adevăr din fundul invizibil venea o rumoare înfundată, dar persistentă, ca zumzetul aripilor unui colosal tăun, zumzet asemănător celui din urechile noastre dacă în loc de ţeastă am avea un clopot metalic.

— E roata, zise *Vânzătoarea de lipitori* ghicind curiozitatea nepoatei sale şi vrând s-o iniţieze în misterele acelei importante activităţi.

— Roata! Şi Mariano, unde e?

Se uita în toate părţile şi nu vedea nici ţipenie de om. Dar deodată apăru din întuneric un bărbat care mergea foarte încet de-a îndărătelea, cu pasul măsurat şi uniform

ca o maşină. În jurul mijlocului său era înfăşurat un mare scul de cânepă din care, trecând prin mâna lui dreaptă, şi manevrată cu cea stângă, ieşea o fibră care se transforma instantaneu în frânghie de bucşău, toarsă de mecanismul invizibil. Acel bărbat cu pasul greoi, ghem însufleţit şi fus cu picioare, era principalul muncitor al atelierului şi pregătea firele pentru o nouă frânghie.

— Don Juan nu e? îl întrebă *Vânzătoarea de lipitori*, mirinduse că nu-l vede acolo pe stăpânul atelierului.

Plusul viu mişcă brusc capul în semn că nu, fără a catadicsi s-o facă în alt mod.

— Unde e fratele meu? întrebă Isidora neliniştită.

Bătrâna arătă spre întuneric, spunând cu un înspăimântătnr laconism:

— La roată.

Isidora se avântă înăuntru, dându-i mâna mătuşii sale. Din cauza denivelărilor planşeului şi a întunericului, aveau nevoie să se ajute reciproc. Merseră o bucată bună, poticnindu-se. Oh! Frânghia era lungă, taverna părea interminabilă. În întuneric încă se vedea coarda albă gemând singură, întinsă, vibrând. După ce mai merseră puţin, cele două femei nu mai văzură frânghia, dar auziră mai tare huruitul roţii însoţit de un uşor scârţâit. Se ghicea frecarea axului de cuzineţi neunşi şi vibraţia transmisiilor de unde scripeţii obţineau rotirea cu ajutorul curelelor. Dar nu se putea vedea nimic.

— Mariano, frăţiorule! exclamă Isidora, căreia i se părea că e strânsă de gât cu acele oribile funii. Unde eşti? Tu manevrezi roata? N-ai obosit?

Nu se auzi niciun răspuns. Dar maşinăria îşi încetini ritmul. Scripeţii, curelele de transmisie, roata, zăboveau ca şi cum ar fi ascultat.

— *Pecado*, cum te simţi? strigă într-un mod caraghios *Vânătoarea de lipitori*.

Şi adăugă, întorcându-se spre nepoata ei:

— E un puturos. Aşa o să-şi facă bătături în palme şi o să ştie ce e munca şi cât costă bucăţica de pâine care o duce la gură… Ce crezi tu? E o slujbă bună… N-ar fi ieşit altceva din prăpăditu ăsta. Toată ziua să se joace la râu şi pe islaz. Măcar să câştige pentru o pereche de încălţări. E mai răutăcios decât un trădător.

De la începutul acestui discurs s-a dublat brusc ritmul mecanismului şi zgomotul a crescut într-atât încât părea că s-au multiplicat curelele de transmisie, scripeţii şi axurile.

— Mariano! strigă Isidora, întinzând braţele în întuneric. Opreşte, opreşte o clipă şi vino încoa! Vreau să te îmbrăţişez. Sunt sora ta, Isidora. Nu mă mai cunoşti?

Zgomotul încetă din nou iar maşinăria căpătă o încetineală languroasă.

— Nu poate opri lucru, spuse Encarnación.

Dar cum de fapt se oprise, se auzi strigătul fusului viu care spuse:

— Fă-i vânt! Fă-i vânt roţii!

Şi. Într-adevăr, roata îşi reluă impulsul iniţial, mersul său normal. Cele două femei tăcură, tânăra consternată, bătrâna supărată. Cum trecuse destul timp de la venirea lor în fundul cavernei, ochii amândurora începură să distingă confuz silueta marelui disc de lemn care trasa o figură asemănătoare straniilor aberaţii optice de pe retină când închidem ochii orbiţi de o lumină foarte puternică.

— Vezi scânteioarele acelea ce strălucesc lângă roată?... Sunt ochii lui *Pecado*…

Isidora văzu într-adevăr două mici bucăţi de jar. Fratele ei o privea.

— În curând se face doişpe, zise bătrâna. Să aşteptăm să întrerupă lucru şi-o să mergem toţi trei să mâncăm.

Pauza nu se lăsă aşteptată. Muncitorul lăsă cânepă, roata se opri şi cel care o punea în mişcare ieşi încet din

fundul întunecat, închizând ochii pe măsură ce înainta spre lumină.

Era un băiat frumos şi robust de vreo treisprezece ani. Isidora îl îmbrăţişă şi îl sărută afectuos, mirându-se de dezvoltarea şi zvelteţea corpului, de forţa braţelor şi necăjindu-se mult observându-i oboseala, transpiraţia feţei îmbujorate, asprimea mâinilor, respiraţia greoaie.

— E un nepricopsit, spuse Encamacidn, examinându-i hainele cu atâta severitate de parcă era un judecător ce-l interoga pe criminal în faţa corpului delict. Mi-a şi rupt pantalonii… O să vezi tu, Holofemes, o să vezi tu.

Tulburat de prezenţa şi mângâierile surorii sale, pe care n-o cunoştea, Mariano nu deschise gura. O privea cu o atenţie vecină cu prestaţia. În sfârşit, spuse cu duritate, maimuţărind vorbirea sinceră şi brutală a oamenilor din epoca de bronz:

— Fatăăă… nu mă mai pupa, că nu sunt sfânt.

— Acasă, spuse *Vânzătoarea de lipitori* sărind pe cânepă

În acea zi Encarnación adăugă la mâncarea sa ceva extraordinar-Mâncară în camera din fundul prăvăliei, încăpere care mai degrabă era un coridor prin care prăvălia comunica cu un patio. În timpul festinului, care avu ca adaos piper şi desert de stafide, n-a fost uşor de explicat cum cu o singură gură *Vânzătoarea de lipitori* putea să înghită pe jumătate şi să vorbească mai mult decât paisprezece deputaţi la un loc. Isidora, tristă, încruntată, nici nu vorbea, nici nu făcea altceva decât să guste din mâncare. Observa din când în când, cu bucurie, lăcomia fratelui său.

— Acum vezi ce lup zdravăn mi-a dat Dumnezeu în casă, spuse Encamacidn. E capabil să-mi mănânce şi urechile. El mănâncă şi eu mă satur, da, mă satur să muncesc pentru domnia sa. Ascultă, leule, o să spui vreodată: „Nu mai vreau? M

Pecado înfuleca cu pofta nestăvilită a unui animal legat la iesle după o zi de muncă istovitoare.

— Şi tu, frumoasă obrăznicătură, nu mănânci7 adăugă bătrâna. Sau ai devenit atât de mândră şi atât de mare doamnă încât nu-ţi mai plac mâncărurile obişnuite? Lasă că mâine o să-ţi dau limbi de canar… Se cunoaşte că acolo în Tomelloso sunt la modă delicatesele.

Isidora nu răspunse. Părea că e chinuită de o idee. Când masa se termină şi *Pecado* plecă să se joace puţin înainte de a se întoarce la muncă, Isidora, fără să se scoale şi uitându-se la mătuşa ci care, foarte grăbită, strângea masa, îi spuse:

— Mătuşă Encamacidn, trebuie să vorbesc ceva cu dumneata.

— Chiar şi mai multe.

Isidora îşi lăsă înfăţişarea de blândeţe supusă şi pe un ton hotărât pronunţă aceste cuvinte:

— Nu vreau ca fratele meu să mai lucreze în acest atelier de frânghii; nu vreau şi pace.

— Îi fixezi o rentă, replică bătrână, ironică. Îi iei trăsură! Şi pentru sărmanele mele oase n-ai nişte perne?

— N-am chef de glumă. Fratele meu şi cu mine suntem nişte persoane mai deosebite.

— Cred…

— E limpede.

— Ba e tulbure.

— Suntem persoane mai deosebite.

— Şi prinţi de Asturias.

— Munca asta e pentru animale nu pentru copii. Eu vreau ca fratele meu să meargă la şcoală.

— Şi la colegiu.

— Bineînţeles, la colegiu, replică Isidora, punctând afirmaţiile bătând cu pumnul în masa şubredă. Aşa vreau eu… şi cu asta basta.

Ce tigroaică! Cum îşi umfla nările şi ce greu răsufla

şi ce energică expresie de voinţă luase chipul ei! Toate acestea le-a putut observa *Vânzătoarea de lipitori* fără să-şi părăsească îndeletnicirea. Înfuriindu-se, îi spuse:

— Ştii că eşti enervantă, nepoată, cu colegiile şi ifosele tale? Ia să vedem, scoate aici tot ce ai în portofel. Crezi că oamenii îşi duc zilele cu seminţe de cânepă? Crezi că există colegii care să te coste doi bani, ca gogoşile? La dracu'!... Dă-mi bani şi-o să vezi.

— N-am decât atât cât să nu cerşesc.

— Ţi-a dat canonicul?

— Destul pentru a-l da pe Mariano la o şcoală şi ca să mă îmbrac decent.

— Ah, procopsito... Tu o să plăteşti. Să vorbim limpede

Şi se aşează pe un hârdău spart, pe post de scaun, cu cotul pe măsuţă şi bărbia sprijinită în palma slabă, aşteptând explicaţiile nepoatei.

— Mătuşă... murmură aceasta, fiindu-i foarte greu să înceapă problema gravă pe care i-o va spune, dumneata ştii că eu şi Mariano... dumneata nu ştii?

— Nu ştiu decât că sunteţi doi amărâţi, ca vai de voi N-ar fi pierdut nimic lumea dacă aţi fi rămas acolo... în Limbo. Sunteţi ai lui Tomás Rufete şi acum ştiu că din sămanta proastă nu pot ieşi lăstari buni.

— Aici voiam să ajung, mătuşă, aici voiam să ajung. Mai precis... Dumneata trebuie să ştii, că eu... Mai precis că nici eu nici fratele meu nu suntem ai lui Tomás Rufete

— Aşa e, aşa e, Francisca mea, îngerul meu va făcut cu duhul sfânt sau cu diavolu.

— De ce să ne ascundem după deget7 Nu suntem copiii lui don Tomás Rufete, nici ai doñei Francisca Guillen. Aceşti doi oameni, pe care eu îi iubesc mult, foarte mult, n-au fost părinţii noştri adevăraţi. Ne-au crescut prefăcându-se că sunt părinţii noştri şi numindu-ne copiii lor pentru că lumea... cum e lumea asta!

Vânzătuarea de lipitori îşi schimbă brusc dispoziţia şi tonul. Nu păli, căci acest lucru era impropriu substanţei neînsufleţite a pergamentului, dar deschise ochii larg şi înşfăcând braţul nepoatei îi lovi cotul de masă şi-i spuse cu furie.

— De. unde ai scos tertipurile astea? Cine ţi-a băgat prostia asta în cap?

— Unchiul meu canonicul.

— Mi se pare mie că unchiul tău canonicul…

— El mi-a povestit tot, afirmă Isidora pe un ton de profundă convingere. Dumneata te faci că nu ştii, mătuşă, dumneata îmi ascunzi ce ştii… Nu face pe proasta. E pentru prima oară când o doamnă din lumea bună are un copil, doi, trei şi văzându-se în situaţia de a-i ascunde din motive familiale îi dă spre creştere unui sărac oarecare şi ei cresc şi trăiesc neştiutori de obârşia lor nobilă până când dintr-odată, într-o zi, ziua în care te aştepţi cel mai puţin, se termină farsa şi apar adevăraţii părinţi?… Asta nu se întâmplă în fiecare zi?

— În şaizeci şi opt de ani, eu n-am văzut niciodată… Mi se pare că ţi-ai umplut mintea cu cărţuliile alea de le zice romane. Ce bine e să nu ştii să citeşti! Uită-te la nine. Nu ştiu o literă şi nici nu-mi trebuie. Pentru minciuni îmi intră destule pe urechi… Dar termină-mi povestea. Am ajuns acolo unde ziceai că sunteţi copii de nobili, pe care o doamnă din înalta societate v-a dat de crescut şi a dispărut.

— Dumneata ştii, dumneata ştii! exclamă tânăra, debordând de bucurie.

— Nu ştiu decât că ai căzut de proastă. Eşti mai credulă decât un ţine.

— Mama – declară Isidora, punându-şi mâna pe inimă, pentru a-şi reţine, fără îndoială, o mişcare afectuoasă prea violentă – mama mea… – a fost fata unei marchize.

Ca o petardă care explodează tot astfel răbufni *Vânzătoarea de lipitori* într-un râs zgomotos, ţinându-se de burtă şi arătându-şi două şiruri de dinţi nu prea sănătoşi. Se strică de râs, apoi o podidi o tuse care o făcu să întrerupă dialogul pentru mai bine de un sfert de oră. Puţin confuză. Isidora aştepta ca mătuşa ei să-şi vină în fire din acea sincopă burlescă pentru a continua să vorbească. În sfârşit, îi spuse foarte indispusă:

— Ce bine te prefaci!

— Iertaţi-mă, Excelenţa Voastră, replică Encarnación pe tonul cel mai comic din lume. Iertaţi-mă, că nu v-am cunoscut… Dar Excelenţa Voastră trebuie să facă demersuri şi să caute acte.

— Am acte… şi încă ce acte!

— Excelenţa Voastră doreşte s-o împrumut cu doi reali?… Căci va trebui să-i ungă pe funcţionari.

— Nu cred că va fi nevoie, căci dreptul meu e dovedit.

— Majestatea Voastră serenisimă va avea moştenire, că fără moştenire totul ar fi de pomană, nu-i aşa, frumoaso?

— Mama mea nu mai trăieşte. Dar bunica mea da.

— Aa! Bunicuţa Excelenţei Voastre trăieşte? Şi cine e doamna cerşetoare?

— Nu-ţi bate joc, mătuşă. Asta e ceva foarte serios, zise Isidora, atinsă adânc în orgoliul său. Dumneata eşti cea mai crudă… şi eu care venisem să-mi dai amănunte şi un sfat.

— O să-ţi dau sfatul, scumpa mea. reluă *Vânzătoarea de lipitori*, ridicându-se. Tu ai vrut să-ţi dau amănunte… sărmane sufleţel…

În colţul coridorului se afla o trestie lungă care servea pentru a lua din cui oalele de lut. Encarnación îşi ridică privirea căutând-o.

— Fără îndoială că a fost o ticăloşie să le ascunzi

îngeraşilor ăştia că au ieşit din pântecul unei marchize.

— Şi luă trestia.

— Cine o fi balaurul care a vrut să-i sufle moştenirea? … Acestui ticălos i-aş scoate eu ochii!… Să înşele în halul ăsta pe copiii mei, făcându-i să treacă drept copiii lui Rufete… în lături, ticăloşilor „că fetiţa mea e ducesă şi băiatul meu e viconte… Mii de draci!

Onoarea şi cruzimea, simţul deosebit în aprecierea realităţii lucrurilor şi o rigoare exagerată şi brutală pentru a pedepsi lipsurile celor mici. fără a înceta pentru asta să iubească, formau cu o volubilitate nesfârşită caracterul lui Encarnación. *Vânzătoarea de lipitori*. Mâna sa slabă, dar puternica, înşfacă trestia şi izbi fără vreun anunţ prealabil în capul nepoatei sale, rupând-o pe loc. Urlând ca din gură de şarpe, victima ţipă:

— Mătuşă!…

Bătrâna culese şi uni cele două bucăţi de trestie cu care putea lovi mai pe placul său şi poc! începu o serie de lovituri atât de puternice, atât de bine plasate pe tot corpul Isidorei incit aceasta, fără a se putea apăra, gesticula, se mişca, gemea, se lăsa să cadă pe jos, se lira, îşi ascundea capul, se răsucea. Şi, între timp, sălbatica bătrâna incitată să pedepsească prin brutalitate se aprindea şi mai mult de furie la fiecare lovitură pe care o însoţea cu aceste cuvinte:

— Na, na, ţine, ducesă, marchiză, pumni, ghionturi! Cap plin cu tărâţe… O să trăieşti în minciună ca peştele în apă… Blestemăţii de Rufete, blestemat neam de ţicniţi… Ah, la dracu’! Dacă eu te-aş lua pe seama mea, cu o mamă de bătaie ţi-aş scoate gărgăunii din cap. Ţine vanitate, na glorie.

Şi fiecare cuvânt era o lovitură şi fiecare lovitură un cardinal uşor (adică, subdiacon), o zgârietură sau un ghiont. Isidora, incapabilă să-şi dezarmeze călăul, deşi încercase înfuriindu-se tot mai tare, a trebuit să se supună, în sfârşit. şi se predă zicând cu un geamăt:

— Pentru Dumnezeu, mătuşă, nu mă mai bate.

La cei douăzeci de ani ai săi, Isidora avea mai puţină putere decât sexagenara Encamacidn. Fără vlagă, victima îşi strânse fustele scuturându-le de praf, pipăindu-se să vadă dacă îi curgea sânge. dacă avea fracturi sau contuzii grave, în timp ce *Vânzătoarea de lipitori*, respirând ca nişte foale în plină activitate, aruncă învingătoarele bucăţi de trestii şi întinse mâna ei generoasă spre nepoată ca s-o ajute să se ridice.

— Cum se cunoaşte, spuse, în sfârşit. nepoata pe un ton de viu dispreţ, că dumneata nu eşti de neam ales!

— Mai mult decât tine, marchiză de rahat! strigă bătrâna mişcându-şi în aşa fel mâinile încât Isidora văzu cele zece degete ale ei pe punctul de a-i intra în ochi.

— Dumneata nu eşti mătuşa mea. Dumneata nu ai sângele meu.

— Nici nu-mi trebuie… E o mare onoare… Glorie şi odihnă să-ţi dea ducatul tău plin de sărăcie. Fii atentă, cum te întorci aici, ştii ce-o să fac?

— Ce? întrebă Isidora. simţindu-se mai în putere de a respinge un nou atac.

— Păi dacă te întorci aici, iau mătura… şi te mătur. La dracu'! te arunc pe stradă cum se aruncă gunoiul şi cojile de fructe.

Isidora nu spuse nimic şi ridicându-se se îndreptă spre uşă. Deschise cu mâna tremurânda uşa. ieşi şi plecă în grabă în căutarea pieţei Embajadores care trebuia s-o ducă spre civilizaţie, îi fera teamă că bătrâna va veni după ea s-o înjure şi nu se înşelă. *Vânzătoarea de lipitori*, scoţând capul pe uşă, se despărţi de ea cu un hohot care produse sinistre ecouri de râs în toată strada. Apăreau capete curioase, trunţi împodobite cu cârlionţi, guri cu dinţi galbeni dezveliţi până la gingie de uimire prostească, umeri înfăşuraţi în şaluri de diferite culori şi mai mult de patru puşti zdrenţăroşi săriră în spatele Isidorei pentru a o

sărbători cu strigăte şi piruete.

Fără a se opri, tânăra aruncă din străfundul sufletului ei plin de durere şi scârba aceste cuvinte:

— Ce odios, ce mârşav, ce respingător e poporul!

t

Capitolul 4
CELEBRUL MIQUIS

1.

Cu excepţia a câteva uşoare dureri de cap, Isidora se bucura de o sănătate excelentă. Doar că era deranjată de frecvente şi sâcâitoare insomnii care uneori o făceau să-şi petreacă câte o noapte albă. Cauza acestora se părea că este ca o sete a spiritului său care se alimenta, fără să se domolească, cu îndrăzneţe previziuni, cu o perpetuă imaginaţie a faptelor care se vor petrece, care trebuiau să se petreacă, care nu puteau să nu-şi ocupe locul în infailibila realitate. Era o a doua viaţă înăuntrul celei fiziologice care se desfăşura viguroasă, construită de imaginaţie, fără să lipsească vreun element, nici vreun deznodământ sau vreun accesoriu.

În acea a doua viaţă, Isidora găsea totul complet, întâmplări şi persoane. Intervenea în primele, vorbea cu ultimele. Variatele funcţii ale vieţii se îndeplineau în amănunţime şi exista maternitate, prieteni, societate, călătorii, totul desfăşurându-se pe un fond de bunăstare, opulenţă şi lux. Să treacă de la această viaţă apocrifă la cea autentică îi era mai greu decât se pare. Era nevoie ca membrii din familia Relimpio, cu care locuia, să-i vorbească de lucruri obişnuite, că au avut foarte mult de muncă şi că a început de foarte devreme zgomotul maşinii de cusut, sau ca naşul ei, bunul don José de Relimpio, să-i povestească ceva din viaţa lui. Ca şi cum ar fi fost singură, Isidora se lăsa pradă mecanic, fără să-şi dea seama, fără să vrea, fără să se gândească măcar la posibilitatea de a o evita, muncii bolnăvicioase a fabricării mentale a celei de-a

doua ei vieţi.

La cinci zile după sosirea ei la Madrid şi la patru după întâlnirea cu *Vânzătuarea de lipitori* Isidora se sculă mai târziu ca de obicei, pentru că adormise spre dimineaţă, şi se îmbrăcă cu repeziciune. În ziua aceea se încălţă cu nişte cizme noi. Ce frumoase erau şi ce bine îi veneau! La asta s-a gândit ea când şi le-a pus şi bucurându-se de delicateţea şi forma graţioasă a picioarelor sale îşi spuse orgolioasă: „Azi, cel puţin, n-o să mă văd cu oribilele încălţări pe care le-am adus de la Tomelloso.44 Ruşinea pe care o simţea când privea cizmele vechi ce se aflau într-un colţ, şi ele moarte de ruşine, nu se poate descrie. Jură să dea acele mizerabile vechituri primului sărac ce va veni la uşă.

Îşi puse rochiţa sa neagră pe care şi-o făcuse în mare grabă în zilele acelea; îşi puse vălul pe cap şi pe umeri, privându-se în oglindă cu mişcări de pasăre şi se hotărî să plece. Mai înainte deschise balconul şi, privind în stradă, spuse: „E deja acolo. Ce punctual şi ce elegant e!”

Ieşi? Familia Relimpio o întrebă unde se ducea.

— Mă duc la mătuşa mea, răspunse ea.

Şi coborând scara spuse în sinea ei: „A trebuit să mint. Când o să fiu pusă în drepturi, în adevăratele mele drepturi, nu voi mai rosti niciodată vreo minciună. Cât îmi repugnă tot ce nu e adevărat!... Dar ce ar fi gândit ei dacă le-aş fi spus că mă duc la plimbare cu Miquis?... E duminică, azi n-are cursuri şi aseară mi-a spus că ar vrea să-mi arate tot ce e frumos în Madrid: Muzeul. Parcul, Arena.44 x

Şi-şi privi din nou cizmuliţele. Documentele după care s-a alcătuit această istorie spun că erau din piele de viţel măţuita, cu carâmb de postav negru şi cu multe tighele.

„M-au costat trei duros, gândi Isidora pe ultimele trepte. Cu cei şapte de pe rochie fac zece; şase pe care i-

am dat doñei Laura pentru pensiune sunt şaisprezece. Mai îmi rămân încă să-l îmbrac pe Mariano şi să-l dau la şcoală. Apoi o să-mi mai trimită unchiul şi după aceea…”*

Isidora locuia pe strada Hemtân Cortés la numărul 23. Miquis se plimba de la lăptărie până la colţul străzii Hortaleza şi purta o mantie căptuşită cu roşu căci, deşi ziua era senină şi frumoasă, se simţea răcoare.

Se salutară şi-şi începură plimbarea spre Parc. Isidora, conform obiceiului ei de a anticipa ideile şi intenţiile celorlalţi, gândea astfel în timpul primilor paşi: „Acum o să-mi spună că parcă sunt alta, că m-am schimbat de când sunt aici…”

Se înşelă însă şi de data asta ca de multe altele, căci Miquis îi vorbi de cu totul altceva.

— Mi se pare, spuse, că cu le cunosc pe fetele lui Relimpio. Le-am văzut în regiunile cereşti. Nu înţelegi? În paradisul teatrului Regal.

— Da, se duc acolo câteodată. Sunt două fete, Emilia şi Leonor. Muncesc mult, cos la maşină: dar câştiga atât de puţin… Mi-au cedat o cămăruţă cu balcon la stradă. Înainte cred că era ocupată de un preot. Săracii trebuie să se ajute. Sunt foarte cumsecade. Naşul meu, don José, e tipul cel mai renumit din lume.

Isidora izbucni în râs dar apoi fălindu-se cu unul din talentele sale cele mai strălucitoare, cel de a descrie pe cineva din câteva trăsături, se explică astfel:

— Nu-l cunoşti? Dacă l-ai vedea o dată nu l-ai mai uita. E Un don Juan bătrân, cu faţa îmbujorată. Are o mustăcioară blondă ca spicul griului şi gura înconjurată de riduri… Ochii sunt siropoşi sau cam aşa ceva… Par două boabe de struguri prea coapte. Poartă un guler tivit cu auriu şi e atât de fin, atât de manierat… A fost un crai, după cum se spune. Coase la maşină pentru a le ajuta pe fete; dar principala lui preocupare e ceea ce se cheamă partidă dublă. Trece toate cheltuielile într-un registru…

Trebuie să ţi-l prezint.

— Au nevoie de un doctor?

— Sigur că da. Doña Laura se plânge de o durere… nu ştiu unde.

— O să merg cu tine. O să-ţi fac o-vizită protocolară spunând că m-a trimis unchiul tău din Tomelloso.

— O să vedem cum o să te introduc.

Continuară să vorbească despre altele şi înaintau puţin câte puţin în plimbarea lor, căci Isidora se oprea în faţa vitrinelor pentru a admira varietatea şi multitudinea mărfurilor. Motivul opririlor sale mai era şi dorinţa ascunsă de a se privi în geamuri căci e obiceiul femeilor şi chiar al bărbaţilor să arunce ocheade în vitrine pentru a vedea dacă sunt atât de bine cum presupun sau pretind.

La Muzeu impresiile acelei tinere neobişnuite au fost foarte ciudate şi ideile ei luându-şi zborul au ajuns în zone mult mai înalte decât cea pe unde umblau ei pentru a-şi clăti privirea cu tot felul de nimicuri. Fără să-şi însuşească prin lecturi nicio noţiune despre arta adevărată şi fără să vadă vreodată altceva decât pictură de gang înţelegea superioritatea a ceea ce se prezenta ochilor săi; şi cu admiraţie tăcută privirea ei aluneca de la un tablou la altul găsindu-îo pe toate sau aproape pe toate atât de desăvârşite încât îşi făgădui să vină frecvent la El Prado pentru a savura mai mult acea plăcere inefabilă care până atunci i-a fost necunoscută. Îl întrebă pe Miquis dacă şi în acel loc destinat adăpostirii sublimului era lăsat să intre poporul; cum studentul îi răspunse afirmativ se necăji destul de mult.

Ajunseră, în sfârşit, la Buen Retiro al cărui frumos nume degeaba au vrut să-l schimbe cu insipidul *Parcul din Madrid*. Acolo emoţiile Isidorei au fost o bucurie aproape copilărească, o dorinţă puternică de a alerga, de a se despleti, de a intra desculţă în bălţile de la rigolă, de a se urca în copaci după cuiburi de păsărele, de a culege flori,

de a dormi la umbră, de a cânta. Acea frumoasă Natură, deşi slăbită prin intervenţia omului, deşteptă în spiritul său impresionabil instincte de independenţă şi candidă sălbăticie. Dar imediat înţelese că acolo era un parc de oraş, un oraş de copaci şi arbuşti. Existau străzi, pieţe şi chiar locuinţe din frunziş. Pe acolo mergfeau dame şi cavaleri, nu cu mutre de păstori, nu neglijenţi, nici cu părul despletit, ci la fel cum mergeau pe stradă cu mănuşi, umbreluţă de soare, baston. Imediat îşi obişnui – spiritul să considere parcul – pe care îl cunoştea numai din amintirile vagi ale copilăriei – ca pe o ingenioasă adaptare a Naturii la cultură; înţelese că omul care a domesticit animalele a ştiut, de asemenea, să civilizeze pădurea. Alungându-şi deci din suflet dorinţele acelea abia schiţate de a alerga şi de a se da în leagăn, gândi cu gravitate astfel: „Data viitoare când voi veni o să-mi aduc şi eu mănuşile şi umbreluţa de soare”.

După ce au admirat stratul aranjat de flori, s-au dus să dea o raită la eleşteu care este o mare de buzunar, cum spunea Miquis. Acesta o duse prin locuri ferite şi pe alei şi labirinte ce se aflau între heleşteu şi fântâna chinezească. Miquis era vesel ca un copil căci şi în el, client constant al Parcului, se simţea influenţa vegetaţiei proaspete de primăvară, jocul razelor de soare printre ramuri, agitaţia frunzelor fremătânde şi acea atmosferă de răcoare şi moliciune care în acelaşi timp inundau corpul şi sufletul. Îi era cald cu pelerina. Şi-o scoase, aruncând-o pe jos. Apoi făcu din ea o pernă şi se întinse pe pământ. Isidora se aşează în faţa lui.

— Auzi păsările7 zise Miquis. Sunt privighetori.

Isidora auzise vorbindu-se despre privighetori ca de chintesenţa întregii poezii a Naturii; dar nu le ascultase. Aceste artiste nu veneau niciodată în La Mancha. Îşi încorda atenţia crezând că aude ode şi cântece şi chipul ei exprima un extaz melancolic, deşi, ca să spunem adevărul,

ceea ce se auzea era o discuţie din mii de ciocuri, o galimaţie parlamentară de pădure, unde muzica cea mai subtilă nu putea întâlni bocetele amoroase de care atât s-a abuzat în literatură. Miquis începu să râdă şi, ca şi cum i-ar fi plăcut să depoetizeze încântătoarea atmosferă în care se aflau amândoi, spuse pe nepusa masă:

— Isidora, ieri am lucrat în amfiteatru cu doctorul Martin Alonso de la două până le cinci. Eram trei studenţi. L-am ajutat să facă autopsia unui bătrân care a murit de inimă. Dacă ai fi văzut, fetiţo!…

Isidora îşi acoperi faţa cu mâinile într-un gest de groază.

— E munca cea mai frumoasă, adăugă Miquis. Broşeuţo, de ce să nu vorbim despre asta? Dacă ştiinţa e realitate… Ce ar fi viaţa dacă nu s-ar studia moartea? Nimic nu-mi place mai mult decât chirurgia, fetiţo. Ori devin un mare chirurg, ori nimic. O să vezi. Când doctorul nu era acolo am luat unul din braţele mortului şi poc! ne-am bătut cu el.

Isidora scoase un ţipăt.

— Eşti proastă… Dacă ai vedea cât mă bucur când ridic un muşchi cu scapelul sau când scot un intestin…

Isidora se ridică, o luă la fugă astupându-şi urechile.

— Aşteaptă, privighetoareo, n-o să mai vorbesc despre asta.

Apoi plecară în alt loc. Isidora aşezată lângă un trunchi de copac medita, privind printre ramuri, albele îngrămădiri de nori care înaintau pe albastrul cerului cu suverană încetineală. Miquis culese o rămurică uscată şi, apropiindu-se încet prin spatele tinerei, o atinse pe faţă şi spuse cu voce lugubră: „Mâna mortului![1]

Isidora scoase un ţipăt ascuţit; apoi râseră amândoi. Miquis cântă fragmente din opere, după care alergară; el se ascundea în spatele arbuştilor deşi de aligustare*

1 -nume vulgar aplicat diferitelor plante din familia oleaceelor.

pentru ca ea să-l caute; se găseau cu uşurinţă; se luau de mână; se aşezau din nou; pălăvrăgeau, atraşi de frumuseţea zilei şi a locului, unde totul părea recent născut, ca în acele prime zile ale facerii lumii.

2.

Augusto Miquis, despre care am aflat din amănuntele inthnplărilor anterioare, este astăzi un tânăr doctor de mare viitor. Pe atunci era un student sârguincios, deşi neastâmpărat, la fel de fanatic pentru chirurgie cât şi pentru muzică, ce antiteză! două extreme care par că nu se ating niciodată şi totuşi se ating în regiunea imensă, eterogenă a creierului omenesc. Îşi amintea melodiile patetice, graţioasele *ritornellos* şi cadenţele sublime acolo în cavitatea taciturnă a amfiteatrului, printre resturile împrăştiate ale corpului semenilor noştri. El, în prezenţa lui Raoul şi a Valentinei, sau în faţa sublimei conjuraţii a lui Guillermo Tell sau în sala de concerte, se gândea la aponevroza marelui învingător. El, aplecat asupra cărţilor ca o pasăre deasupra cuibului, visa la un monument colosal care să exprime eforturile genului uman în cucerirea idealului. Acel monument trebuia să se termine cu un grup sintetic: Beethoven îmbrăţişat cu Ambrosio Pare!

S-a născut într-un sat la fel de celebru ca Babilon sau Atena, deşi acolo nu s-a întâmplat niciodată nimic: în Toboso. Cerul i-a dăruit o inteligenţă superioară care la acea vârstă. era încă un dezordonat instinct de geniu. Sârguinţa lui nu era constantă precum cea a mediocrilor, ci intermitentă şi capricioasă. Atât de repede devora cărţi, întreprindea studii anevoioase şi practica cu ardoare chirurgia la fel cum abandona totul pentru a descifra partituri la pian, atingând clapele cu câteva degete şi cu şi mai puţine noţiuni de muzică. Dar în aceste alternanţe de muncă şi repaus a pus stăpânire puţin câte puţin pe ştiinţă şi fiecare idee care ajungea să fie a sa dădea pe dată în

mintea lui roade minunate.

Toate teoriile noi îl captivau, mai ales când erau inamicele tradiţiei. Transformismul în ştiinţele naturale şi federalismul în politică îl câştigară în întregime. Avea mare uşurinţă în a memora. Asimila ca prin minune ideile din cărţi şi cele orale ale profesorilor, frazele, stilul şi chiar timbrul vocii lor. Glumea, imita toţi profesorii de la facultate şi cum poseda o extraordinară memorie era acelaşi lucru pentru el să repete un allegro dificil sau să rostească două sau trei discursuri despre medicină sau filosofic naturalistă.

Caracterul său optimist presărat cu maliţii se manifesta în o mie de împunsături, în glume uneori deloc superficiale, în apropouri şi în discuţii elocvente formate când din hiperbole, când din pedanterii batjocortoare care în mod cert nu arătau că el ar fi pedant, ci că pentru a glumi glumea chiar cu ştiinţa. Adoptând un ton bombastic îi ieşeau de pe buze toate cuvintele sforăitoare, toate frazele obscure din terminologia ştiinţifică şi le intercala în paradoxuri din capul lui graţioase şi originale.

Nici azi, că e un bărbat cu solide cunoştinţe, Miquis n-a pierdut acel obicei şi ne distrează cu poznaşa lui flecăreală. Uneori pare că vrea să jignească ceea ce adoră dar, în realitate, nu face altceva decât să-şi bată joc de ceea ce este într-adevăr pedanterie. Atunci nu, glumele sale nu iertau nici chiar adevărul, nici ştiinţa mult iubită. În camera dezordonată în care locuia şi care era o cavernă de dispute, se au.

zea vocea lui dedamativă spunând aceste sau asemănătoare lucruri: de ce, domnilor, vedem mereu că unite într-o fatală dominare bolile diatezice determină debiliatarea generală, propagarea viciilor herpetic şi tuberculos care sunt, domnilor, permiteţi-mi să spun astfel, cancerul rasei umane, molia cu ajutorul căreia se pare că merge spre ruinarea sa… * Sau ridicându-se la teorie,

striga: „Recunoscând, domnitor, că revoluţia pe care ştiinţele naturale şi în special chimia au săvârşit-o în domeniul medicinei moderne, nu trebuie să afirmăm că, domnilor, chimia formează un sistem medical prin ea însăşi, pentru că înaintea legilor chimico-organice se află legile vitale. Întoarceţi-vă privirea, domnilor, spre Paracelsus, Helmoncio şi Agricola şi ce veţi observa, domnilor?

Isidora văzu un păianjen care cădea de pe un fir de iarbă, o păsărică ducând paie în cioc, o pereche de fluturi albi care se plimbau prin aer cu acea elegantă dezinvoltură care atât de frumos a inspirat poezia, şi despre aceste întâmplări şi despre altele spuse lucruri care îl făcură pe Miquis să râdă. Tot vorbind întruna, Augusto ajunse să spună:

— Domnilor, evoluţie după evoluţie, naşterea şi moartea înlănţuite, fiecare moarte e o viaţă, de unde rezultă armonia şi admirabila organizare a cosmosului.

Cosmosul! Ce frumos ecou a avut acest cuvânt în mintea Isidorei! Cât n-ar fi dat să afle ce este Cosmosul!… căci *ea* într-adevăr dorea şi avea nevoie să se instruiască.

— Vrei să ştii ce înseamnă asta, prostuţo? o întrebă Miquis. Haide, văd că eşti un munte de prostie.

— Nu ştiu decât să scriu şi să citesc; vreau să învăţ mai mult, pentru că ar fi foarte trist pentru mine să mă trezesc peste mai multă vreme la fel de neştiutoare ca acum. Învaţă-mă tu. Mă gândesc ce o însemna moartea. Şi naşterea i t fel.

— De asemenea, asta nu e un lucru uşor de făcut, adaug t Augusto pe un ton emfatic, deoarece, domnilor, trebuie st începem prin a declara că toată lumea se compune din aceleaşi substanţe necreate, indestructibile şi se susţine prin aceleaşi forţe nepieritoare care acţionează după aceleaşi legi, de la atomul invizibil până la imensa mulţime de corpuri cereşti, păstrându-se neschimbate în

ansamblu efectul lor… Ai înţeles?

— Am înţeles pe dracu'… Ce vo bârâie!

— Ce ochi frumoşi ai!

— Prostule… Hai să vedem animalele.

— N-am chef. Ce fiară e mai ceva ca tine?

— Leul.

— Leu ţi ca mine!… Aceste două gropiţe pe care Natura ţi le-a lăsat între muşchiul maseter şi cel orbicular mă scot din minţi… Nu-ţi lua aerul ăsta serios că-ţi dispar gropiţele.

— Să plecăm de aici, zise Isidora, supărată.

— Ne aflăm în locul cel mai izolat din laboratorul Naturii. Domnilor, am fost admişi să fim martori la murn de sale misterioase. Intrăm în pădurea deasă şi vom surprir.de prima palpitare a noilor vieţi. Vedeţi, domnilor, cum din infinitele ouşoare mângâiate de soare ies fiinţe nenumărate care învaţă prin crengi primii lor paşi şi primul zumzăit. N-auziţi cum debutează cu trompeţelele aceşti copii înaripaţi care vor trăi o zi şi într-o zi vor tulbura vecinătatea acestui ulm? În regnul vegetal, domnilor, noua generaţie se anunţă ca o puternică emanaţie de arome ameţitoare dintre care unele ne afectează ca şi cum esenţa vieţi ar consta în miros. Valurile de fecunditate aleargă dintr-o parte în alta, căci atmosfera este mijlocitoare a nevăzute amoruri. Va fi afectat de aceste emanaţii cel mai intim colţişor al fiinţei noastre. Priviţi aceşti gingaşi lăstari; priviţi cum la influenţa acestei forţe misterioase minuscule flori îşi fac apariţia, cum se gătesc margaretele privindu-se în oglinda acelui pârâu, cum se dichisesc…

— Taci… N-ai stofă de profesor…

— Pentru profesor-poet care este o calamitate a amfiteatre «or. Uite: în ziua în care eu voi fi medic o să înfiinţez o catedră pentru a explica…

— Ce?

— Armonia Naturii, spuse Miquis, privind-o în ochi, şi să explic aceste raze de aur care se nasc în pupilele tale şi care se extind în iris… Lasă-mă să le privesc de aproape…

— Ce plictisitor! Lasă-mă în pace… Arată-mi animalele.

— Hai, femeie, soţia mea, să vedem aceste lighioane, spuse Augusto pe un ton răbdător. De când m-am căsătorit cu tine mă ţii sub papuc. Erai atât de amabilă înainte iar acum, căsătorită, atât de cârtitoare şi de pretenţioasă… Haide, haide că am să-ţi arăt câţi tigri doreşti… şi mai ce7 Dacă ai chef şi o girafă. Isidora, Isidorilla!

Amândoi se opriră privindu-se printre râsete.

— Dacă nu mă săruţi intru în cuşca leului… Vreau să mă mănânce. Ori dragostea ta, ori moartea.

— Parcă ai fi nebun.

— Sinuciderea este deplina ta posesiune, căci aruncându-se bărbatul în braţele drăgăstoase ale neantului… dar hai să vedem pe aceste doamne mamifere.

— Ce înseamnă mamifere? întrebă Isidora, hotărâtă în intenţia sa de a se instrui.

— Mamiferele sunt nişte verze. Sufleţel, nu încerca să te instruieşti. Cel mai mare farmec al unei femei este ignoranţa. Spune-mi că soarele este un hârdău plin cu lumina; spune-mi că lumea e o piaţă mare şi o să te iubesc mai mult. Fiecare prostie te va urca cu un grad pe scara frumuseţii. Susţinând că doi plus trei fac opt o vei întrece pe Venus.

— Eu nu vreau să fiu deşteaptă, ci să ştiu ce e nevoie, ceea ce ştiu toate persoanele din lumea bună, puţin, o idee din toate… pricepi?

— Ştii să coşi?

— Da.

— Ştii să calci?

— Potrivit.

— Ştii să cârpeşti?

— Mă descurc.

— Dar cu gătitul cum stai?

— Aşa şi aşa.

— Îmi placi, fetiţo. Gata, gata ţi-am spus că-mi placi şi nu mai avem ce vorbi.

— Dar tu nu-mi placi.

— *Boa constrictor*!

— Ce e asta?

— Tu.

— E ceva din medicină?

— E un şarpe.

— O să-l vedem aici?... Să intrăm. Asta e casa fiarelor?

— Vrei să vezi ursul? Iată-mă.

— Chiar că eşti, spuse Isidora râzând din inimă.

Şi intrară. Puţin plictisit de rolul său de ghid, Miquis îi va arăta Isidorei cuşcă după cuşcă, lupi cenuşii, neliniştitele şi ferocele hiene, vulturul pleşuv, leoparzii pictaţi, maimuţele acrobate şi leul monomaniac şi foarte supărat, slăbit, mâncat de paraziţi, care pare un suveran detronat şi părăsit. Văzură şi gazelele, rivalele vântului la alergare, nepoliticoasele lame, care scuipă vizitatorii, şi cangurii cu picioarele lungi ce-şi poartă puii în buzunar. Odată satisfăcută curiozitatea Isidorei, amărâta de co. ecţie zoologică nu i-a produs o impresie prea puternică. În loc de admiraţie nefericitele lighioane private de libertate i-au produs milă şi repulsie.

— Asta e un spectacol pentru vulg, spuse cu dispreţ. Să plecăm de aici.

— Deşi sunt îndrăgostit, zise Miquis la ieşire, sunt mort de foame. Divinul nu înlocuieşte omenescul. Să ne iubim şi să mâncăm.

3.

Şi Isidora era istovită. Discutară puţin dacă să termine plimbarea acolo ducându-se fiecare la casa lui; dar

la sfârşit Miquis făcu să triumfe propunerea lui de a lua masa intrunui din birturile din apropierea Câmpiilor Elisee. Nu era chiar ceea ce s-ar numi un model de eleganţă, nici de confort, cum Isidora a avut ocazia să observe luând loc la o masă şchioapă, pe un scaun dărăpănat şi văzând feţele de masă ordinare şi aspectul grosolan al femeii soioase care veni să-i servească.

Apăru pe masă o omletă fleşcăită care, după culoare, avea mai mult ceapă decât ouă, şi Miquis o împărţi pe dată. Vinul care sosi ca un valet al omletei era negru cu drojdie la fund, ca o josnică amestecătură de piper şi cerneală de scris. Al doilea fel, care urmă omletei, şi care era compus în carne tare ca farfuria nu-i plăcu Isidorei mai mult decât localul, vinul şi ospătăriţa. Cu un dispreţ amestecat cu repulsie, observă peretele birtului care părea un grajd prost întreţinut, interiorul prăvăliei sau tavernei, picturile grosolane cu becaţe, pământul de pe jos, mesele, tot mobilierul, hârdaiele verzi cu lemn câinesc, ale cărui frunze aveau o fructă de praf vechi, aspectul clienţilor cu pelerine şi mantale care încet, încet ocupau mesele vecine, chicotelile josnice, vederea dezagreabilă a butoaielor cu carne la saramură, care bolborosea întruna...

— Ce ordinar e localul ăsta! exclamă fără să se poată abţine. Mă duci în nişte localuri...

— Ei aş!... Nu-ţi place să cunoşti obiceiurile populare? Pe mine mă încântă contactul cu vulgul... Data viitoare, marchiză, vom merge la unul dintre cele mai bune restaurante din Madrid... Iartă-mă pentru azi... Aveai o mutrişoară atât de înfometată!

— Aici nu-i de mine, spuse Isidora, alintându-se.

— Impertinenţă, numele tău e femeie! exclamă studentul răzind şi mestecând în acelaşi timp. Mofturoasa, pretenţioasă! De unde fandoselile astea? Suntem oameni din popor, ne-am născut la sânul nobilului popor, mâini bătătorite ne-au legănat în coşurile de răchită, am crescut

fără îngrijiri, mucoşi, desculţi; şi în ceea ce mă priveşte nu mă ruşinez că mi-am făcut siesta pe o brazdă reavănă, lângă burta unui porc. Dumneata, doamnă ducesă, ai, desigur, origine aleasă şi ai mers de-a buşilea pe covoare şi ai stricat jucărelele de argint; dar ţi-ai supt degetul ca şi mine şi acum suntem egali şi ne aflăm amândoi într-un birt, printre onorabile veste şi mai onorabile mantale. Omenirea e ca apa; mereu îşi caută nivelul. Râurile mai orgolioase se vor vărsa în mare, care este poporul; şi din această mare imensă, din acest popor ies ploile care la rândul lor formează râurile. Din toate acestea se deduce, marchiză, că te iubesc ca pe lumina ochilor.

— Hai să mergem, spuse Isidora supărată.

— Să mergem la Porto Rioo, replică Miquis după ce plăti nota. Să mergem încetişor spre Castellana, ca să te saturi de trăsuri şi de aristocraţi, lipitoarea poporului… Şi când zic că trebuie să-ţi tai capul…

Cu ce inocentă încredere şi nepăsare mergeau cei doi ca o pereche obişnuită pe aleile întortocheate care duc din şoseaua Aragón spre Pajarillos! Coborau pante semănate cu plante mici, urcau movilele de pământ unde încet, încet, după ce căruţele municipiului vor căra pământul, se vor schiţa viitoarele străzi; treceau pe lângă colibele săracilor făcute din scânduri, cu uşile rupte sau înlocuite cu rogojini şi blindate cu tabla de la bidoanele de gaz; apoi se opreau să vadă copii şi găini scurmând în paie; dădeau târcoale ţiglăriilor, se opreau, se aşezau, mai mergeau puţin fără grabă, fără oboseală.

Din când în când Miquis făcea descrieri hazlii ale peisajului.

— Acolo, spunea, piramidele Egiptului pe care le numim olane; aici ştirbitul amfiteatru de chirpici. Ce vegetaţie! Priveşte aceşti scaieţi seculari care umbresc soarele cu ramurile lor; aceste nalbe virgine în a căror impenetrabilă desime se ascunde formidabila şopârlă.

Priveşte aceste edificii: San Marcos din Veneţia, Sfânta Sofia, EI Escorial... Ah! Isidora, eu te iubesc, te divinizez. Ce frumoasă e lumea! Ce frumoasă e înserarea! Cum luminează soarele! Ce frumoasă eşti şi eu cât sunt de fericit!

Treceau alte perechi ca şi el; treceau câini, câte un soldat din garda civilă însoţit de câte o servitoare decentă; păstori cu capre; treceau de asemenea furnici şi, din când în când, trecea rapid pe pământ umbra vreunei păsări care zbura deasupra capetelor lor. Şi ei trăncăneau întruna. Miquis începu să-i povestească viaţa lui de student, toate peripeţiile hazlii. Fratele lui mai mare, Alejandro Miquis, care studia dreptul, murise mai demult de o boală cumplită. De mic copil Augusto era hotărât să urmeze medicina şi niciodată nu şi-a pus problema alegerii meseriei. Tatăl său îi trimitea treizeci şi cinci de duros pe lună şi el ştia să se descurce. Avusese şaptesprezece gazdei Primea banii de la un bărbat de condiţie umilă, dar cu principii sănătoase, destul de bătrân, prieten şi întrucâtva rudă cu familia Miquis din Toboso care avea pe lângă asta şi sarcina de a-l supraveghea şi ai da sfaturi. Acest destoinic bărbat din la Mancha se numea Matiaş Alonso şi era portar la casa Aransis.

Auzind acest nume Isidora păli, inima îi tresălta în piept. În mod spontan vru să spună ceva dar se stăpâni, speriată de indiscreţiile pe care ar fi putut să le comită. Apoi reveniră la subiectul obişnuit plimbărilor în doi. Vorbiră despre aspiraţii, despre viitor, despre ceea ce fiecare spera să devină. Miquis vorbi serios, fără să-şi piardă tonul ironic, căci ironia mai mult decât tonul era însăşi chipul său. El spera să devină un medic renumit şi un chirurg priceput. Va da un sens fiecărei operaţii şi va trăi în lux fără a-l uita pe bunul şi onorabilul său tată, agricultor cu o avere mijlocie, care făcuse* atâtea sacrificii ca el să înveţe o meserie. După terminarea facultăţii bunul

Miquis se gândea să dea examen pentru un post la spital.

În spital, spunea, în acel loc dureros, acolo se învaţă. Acolo găseşti teoria împletită cu practica prin intermediul durerii. Spitalul este un muzeu de simptome, un bogat atlas de cazuri, totul palpitant, totul viu. Ceea ce îi lipseşte unui bolnav găseşti din plin la altul şi de la toţi se formează o doctrină unitară. Acolo se studiază mii de specii de viaţă ameninţată şi mii de categorii de morţi- Nesfârşitele feluri de a suferi dezvăluie infinitele moduri de boli şi acestea infinite categorii de leziuni care chinuiesc organismul omenesc; de unde rezultă că binele suprem, Ştiinţa, se hrăneşte din toate bolile şi se naşte din ele aşa cum planta cu flori frumoase şi parfumate este pur şi simplu o transformare a substanţelor obişnuite sau respingătoare conţinute în pământ şi bălegar.

Miquis se gândea să muncească şi să înveţe multe fără a dispreţul însă spectacolul trist, nici durerea respingătoare, nici agonia cumplită, căci din toate aceste mizerii trebuia să se hrănească ştiinţa sa. Apoi vor veni vizitele bine remunerate, consultaţiile frecvente.

El se va dedica unei specialităţi. Îşi va completa, în sfârşit, satisfacţiile abonându-se la operă pentru ca spiritul său, obosit de contactul excesiv cu omenescul, să se refacă în adierea proaspătă a unei arte divine.

Apoi veni rândul Isidorei să-şi expună aspiriţiile. Dar îi era atât de greu s-o facă!... Idealurile ei erau confuze şi poziţia ei deosebită, delicateţea ei nu-i permiteau să vorbească mult despre ele. Oh! Dacă ar fi putut să spună tot ce ar fi doră, Miquis ar fi rămas uluit, ar fi înmărmurit. Dar nu, nu se putea explica limpede! Situaţia e gravă. Poate între prezentul trist şi viitorul strălucitor vor trebui să mijloceaşcă neplăcerile vreunui proces, chestiuni de familie, scandaluri, dezvăluiri, declaraţii de fapte până atunci secrete şi care ar umple de uimire societatea aleasă, aleasa societate, să fie bine înţeles, a Madridului.

Totuşi, se putea spune numai că ea nu era ceea ce părea, că ea nu era Isidora Rufete, doar Isidora… Se vor coace strugurii la timpul lor; la vremea cuvenită se va afla numele, casă, titlul de nobleţe… Om trăi şi om vedea. Aceste lucruri nu se întâmplă în fiecare zi, dar câteodată… Trecu un vânzător de portocale.

— Au coaja subţire? întrebă Miquis, cumpărând patru portocale. Ia, mănâncă asta ca să ţi se răcorească sângele. Fluiditatea sângelui limpezeşte mintea, dă claritate ideilor.

— Aşa e, continuă Isidora cu o oarecare infatuare prost disimulată, dacă mă întrebi lucruri care nu au legătură cu ce se întâmplă acum, poate n-o să-ţi pot răspunde. Ce ştiu eu ce se va alege de mine? Voi reuşi să obţin ce doresc, ceea ce mi se cuvine? E atâta ticăloşie pe lume!

— Într-adevăr aşa este, spuse Augusto pe tonul cel mai emfatic zeflemitor posibil. Lumea e o hazna, o cloacă de vicii, unde nu găseşti altceva decât durere şi prefăcătorie. Rea e lumea, rea, rea, rea. E greu să trăieşti pe lume! În schimb, noi suntem foarte buni, suntem îngeri. Toată vina o poartă ticăloasa de lume, haimanaua asta. Escroaca, fetiţo, escroaca, autoarea tuturor ticăloşiilor care se petrec în Cosmos. Ah, lume vicleană, dacă te-aş prinde!… Dar spune, scumpete, presupunând că o să faci un salt atât de spectaculos pe scara socială… spune-mi, acolo, în acel Olimp, îţi vei aminti de bietul Miquis?

— Şi n-o să trebuiască să-mi amintesc? Vei fi atunci un medic renumit.

— Atât de renumit!… Să revenim la ce ne interesează. Şi te vei mulţumi să fii doar nevasta unui medic?

— A unui ce?… A unei notabilităţi?… Oh, nu! Nu prea mă pricep la lucrurile astea, dar mi se pare că doctorii renumiţi se pot căsători cu…

— Cu regine, cu împărătesc.

— Dar mai ales, băiete, adăugă Isidora, trebuie să-mi fie de vreun folos că ne-am cunoscut acum. În ceea ce mă priveşte…

Cită drăgălăşenie străluci în ochii ei care îl priveau pe Miquis ce o devora cu ai săi!

— În ceea ce mă priveşte… nu-mi vor impune un soţ care să nu fie pe gustul meu chiar dacă ar fi mai frumos decât soarele.

— Binecuvântate să-ţi fie cuvintele! exclamă Augusto, luându-i mâinile. Ah, odorule, ce reci îţi sunt mâinile!

— Şi ale tale, ce calde!

Isidora se gândi iar că niciodată nu va mai pleca fără mănuşi.

— Îl vei iubi mereu pe sărmanul Miquis care te iubeşte din ce în ce mai mult?… De când te-am văzut în Leganés îmi vine să mor, nu ştiu ce e cu mine, nu învăţ, nu dorm, nu-mi ies din minte aceşti ochi, acest profil divin şi tot ce-ţi aparţine.

Ea începu să mănânce altă portocală şi el o privea îmbătat de dragoste. Niciodată nu i se păruse mai frumoasă ca atunci. Buzele ci umezite de sucul fructului erau de un roşu aprins, într-atât încât puteau fi adevărate rubine cântate în versuri şi de care atât au abuzat poeţii. Dinţii ei albi, perfect egali şi cu un smalţ foarte fin, muşcau coaja dulce ca Eva mărul căci de atunci încoace lumea nu s-a schimbat în ceea ce priveşte modul de mâncare al fructelor. Savurând portocala, Isidora îşi punea în mişcare cele două gropiţe din obraji care, când se adânceau, când dispăreau jucându-se pe piele. Nasul era drept. Ochii limpezi, senini şi ca voalaţi erau, după cum spunea Miquis, din aceeaşi substanţă din care Dumnezeu făcuse amurgul.

Miquis încercă s-a îmbrăţişeze. Isidora desfăcuse o bucăţică de portocală. Schimbându-şi gândul, văzând trăsăturile prietenului său atât de aproape de ea, întinse puţin mâna şi puse bucăţica de portocală între buzele lui

Miquis. El mâncă fructul şi reţinu o clipă, între buze, buricul acelor degete înroşite de frig.

Isidora se ridică brusc şi porni să alerge pe alee.

Alergară, alergară…

— Te-am prins! exclamă Augusto, extenuat şi de-abia trăgându-şi sufletul, îmbrăţişând-o. Perlă a mărilor, înainte de a te culege cineva se sufocă.

— Formalisme, formalisme, domnule doctoraş, spuse Isidora devenind foarte serioasă.

— Dragostea nu-i formalism! Dragostea e viaţă, sânge, tinereţe, în acelaşi timp idee şi distracţie. Nu e tabla de logaritmi, nici tribunal, nici legile vamale.

— Judecată, multă judecată, domnule Miquis.

— Judecata mi-e clară, domnişoară. Eu ştiu ce spun. Ascultă-mă bine. Pe tatăl meu, care este fiinţa pe care o iubesc cel mai mult, jur că mă însor cu tine.

— Vai, câtă grabă!…

— Am zis.

— Uită-te la el!

— Un Miquis nu dă înapoi; *un re non mente*; cuvântul unui Miquis e sfânt.

— Ei aş!

— Sunt din Toboso, din acest neam ilustru între neamurile ilustre. Un tobosin nu poate fi mincinos.

— Dar poate fi panglicar.

— Nu râde; e un lucru serios. Discutăm despre lucrul cel mai grav, cel mai transcendental.

Şi într-adevăr era serios.

— Să nu ne oprim aici. spuse Isidora, văzând că studentul căuta un loc să se aşeze. E răcoare.

— Să mergem, în altă parte vom vorbi mai în tihnă.

— Unde vrei să mă duci? Nu merg decât la mine acasă.

— Deocamdată coborâm la Castellana ca să vezi ceva frumos.

— Da, da, la Castellana. Unchiul meu, canonicul, îmi spunea că e ceva neasemuit Castellana.

— O să-i scriu mâine unchiului tău, canonicul.

— De ce?

— Ca să te cor. Ia-mă de braţ. Să mergem repede… Când zic că mă căsătoresc… Da, şi student şi… Tata o să urje ca un apucat; dar când te va cunoaşte, când va vedea acest giuvaier… desprins din coroana Atotputernicului…

Râsetele Isidorei se auzeau de departe. Ajungând în cartierul Salamanca, păstrară mai multă decenţă şi nu se mai ţinură de mină. Coborau pe strada Ese când Isidora se opri speriată de un zgomot continuu care venea din vale.

4

— E vreun torent pe aici? îl întrebă pe Miquis.

— Da, există un torent… de vanitate.

— Ah! Trăsuri!…

— Da, trăsuri… Mult lux, mult fast… Asta e o glorie nenorocită.

Isidora nu-şi revenea din uluială. Era momentul în care aglomeraţia trăsurilor ajungea la limită neputându-se circula. Întreruperea plimbării neliniştea pe birjari, dând astfel puţin răgaz cailor. Miquis vedea ceea ce vedea toată lumea; multe trăsuri, unele foarte luxoase, altele afişând limpede acel *vreau dar nu pot* prin slăbiciunea cailor, vechimea harnaşamentelor şi prin tristeţea deosebită care se ghicea pe feţele birjarilor oamenilor săraci; vedea elegantele doamne, domnii leneşi tolăniţi în moliciunea berlinei, tineri veseli conducând faetoane şi multe surâsuri, strălucitor amestec de culori şi linii. Dar Isidora pentru care acel spectacol, pe lângă că era nou cu desăvârşire, prezenta o seducţie neobişnuită, văzu mai mult decât vedeau ceilalţi. Era realizarea subitei a unui presentiment. Atâta grandoare nu îi era necunoscută. Visase, o văzuse, cum văd misticii cerul înainte de a muri. Astfel, realitatea devenise fantezie în ochii săi fermecaţi,

luând dimensiuni şi forme proprii frigurilor şi delirului. Frumuseţea cailor şi pasul lor grav şi mişcarea elegantă a capului erau în ochii ei ca în cei ai artiştilor, neverosimila figură a cailor înaripaţi. Bustul damelor apărând prin defilarea birjarilor ţepeni şi printre atâtea capete de cai, variatele nuanţe ale umbreluţelor, livrelele, blănurile produceau în ochii ei un efect egal cu cel pe care l-ar produce în ochii oricăruia dintre noi contemplarea unei minunate fresce a apoteozei cu nimfe, pegaşi, nori, care triumfale şi eşarfe fluturânde.

Ce oameni fericiţi! Ce lucru de invidiat acel du-te-vino de trăsuri cu oamenii care se văd, se salută şi discută! Părea o mare. recepţie într-un salon cu copaci sau un fel de dans pe roţi. Ce plăcută ameţeală cea produsă de două şiruri care se întâlnesc şi încrucişarea de profiluri ce merg în direcţii diferite! Călăreţii şi amazoanele înveseleau cu scurta lor apariţie frumosul tumult, dar din când în când prezenţa unei ridicole birje o descompunea.

— Ar fi trebuit să interzică, spuse Isidora din tot sufletul, să treacă pe aici aceste oribile trăsuri.

— Lasă-le… În ele sunt poate nişte creditori care vin să se bucure de feţele mohorâte ale debitorilor, cei din berline. Birja de azi este trăsura de mâine… Asta e ca o roată hidraulică: când o cupă se goleşte alta se umple.

Apăru o trăsură foarte luxoasă, cu lacheul şi birjarul îmbrăcaţi în roşu.

— Regele Amadeo, spuse Miquis. Regele. Uită-te, uită-te, Isidora… N-o să-mi scot eu pălăria ca proştii ăştia.

— Dar abia îl salută… observă Isidora cu părere de rău. Când o să treacă iar o să-i fac o mare plecăciune. Unchiul meu canonicul zice că e excomunicat acest bun domn; dar regele e rege.

Trecându-i extazul, Isidora începu să privească cu ochi de femeie, oprindu-se la amănuntele rochiilor, pălăriilor, podoabelor.

— Ce de pălării? Uite-o pe asta, şi pe aia, Miquis!… Uite ce rochiţă! Şi tu de ce nu mergi călare ca să semeni cu tânărul acela?…

— E un filfizon.

— Şi tu un veterinar… Ce frumoase sunt şalurile de dantelă! E o nouă modă. vreau să spun o modă veche pe care au dezgropat-o acum… Cred că asta ţine de politică…

— Fă-mi batirul şi nu-l mai pomeni pe unchiul tău canonicul, vreau să zic pe iubitul tău unchi… Şalurile astea albe sunt o demonstraţie, un protest împotriva regelui străin.

— Ce spiritual! Dacă aş avea un şal alb mi l-aş pune şi eu.

— Iar eu te-aş sugruma cu el.

— Grosolanule!

— Proasto.

— Lumea asta, afirmă Isidora cu multă dârzenie, ştie ce face. E lumea cea mai importantă din ţară, lumea fină, aleasă, bogată; cea care are, cea care poate, cea care ştie.

— Înşelăciune, fanatism, ignoranţă, înfumurare.

— Dar tu?… Grosolan, sălbatic, tipicar.

— Isidora, vezi că eşti nevasta mea.

— Eu, nevasta unui felcer?…

— Isidora, vezi că te bat… şi nici unchiul tău canonicul nu te mai scoate din mâinile mele.

— Gata cu glumele. Îţi permiţi cam multe… Gusturile noastre sunt diferite.

— Gustul dumneavoastră, doamnă, se va modela după gustul meu. Asta vă va învăţa secretarul meu, care este un ciomag de frasin.

— Asta-i bună! exclamă ea cu graţie, oprindu-se şi privindu-l.

— Nu face caz… Te iubesc ca pe medicină… Fă cu mine ce vrei.

— Asta e altceva

— Când ne vom căsători, cum eu voi câştiga atâţia bani. vei avea trei trăsuri, paisprezece pălării şi o uiţi me de cos. lume…

— Dar eu nu mă căsătoresc cu tine!… declară tânăra într-un moment de spontaneitate.

Era în expresia ei o nuanţă de milă impertinentă care voia să spună mai mult sau mai puţin astfel: „Eu nu sunt de nasul tău!”

— N-am ştiut. Te vei căsători cu forţa. Te voi obliga. Nu mă cunoşti. Sunt un tiran, un monstru, un Han de Islanda; îţi voi bea sângele.

— Ce înseamnă Han de Islanda? întrebă ea într-o dorinţă aprinsă de a se remarca.

— Han de Islanda înseamnă vinete. Lasă-te de erudiţie. Să coşi, să calci şi să iei spuma la ciorbă.

— N-o să gătesc eu pentru tine, ţopârlanule.

— Marchiza de trei lulele!

— Infirmierule!

Amândoi se puseră pe râs.

— Nu te iubesc, murmură Isidora.

— Mă faci să plâng.

— Nu te iubesc niciun pic.

— În schimb eu te ador. Cu cât mă dispreţuieşti mai mult cu atât îmi placi mai mult. Când mă gândesc că în curând va veni vremea despărţirii, nu ştiu ce-mi vine… îmi vine să te fur.

— Şi cită lume merge pe jos! exclamă ea fără să ţină seamă de glumele lui Augusto.

— Aici, în zilele de sărbătoare, vei vedea toate clasele sociale. Vin să se observe, să se măsoare şi să vadă respectivele distanţe care există între ele pentru a se ataca. Important e să urci imediat treapta. Vei vedea multe familii elegante care nu au ce să mănânce. Vei vedea lumea de duminică, lume care este crema fină a prostului gust, străduindu-se să pară altceva. Vei vedea, de

asemenea, noneonformişti care se îmbracă după moda de acum cincisprezece ani. Vei vedea chiar şi jupânese deghizate în cucoane şi croitorese vrând să fie luate drept domnişoare din lumea bună. Toţi vorbesc de la egal la egal şi se tolerează reciproc căci domneşte egalitatea. Nu mai există invidia pentru oamenii iluştri, ci pentru profituri. Cum fiecare doreşte cu înverşunare să atingă o poziţie superioară, începe prin a o simula. Improvizaţiile stimulează pofta. Cer ceea ce n-au şi nu există un singur număr unu care să nu vrea să se ridice la categoria de doi. Doite vrea să fie luat drept trei; treiul te face să crezi că e patru, patru zice: „Eu sunt einer şi aşa mai departe.

— Pleacă deja trăsurile, spuse Isidora, care de-abia auzise ceea ce perorase prietenul ei.

Era târziu. Venise momentul în care, parcă supuse unui consemn, trăsurile rupeau rândurile şi se îndreptau spre El Prado. Este atât de reglementată plimbarea incit toţi vin şi pleacă la aceeaşi oră. Isidora observă confuzia defilării la galop, întrecându-se unul pe altul, cei mai îndrăzneţi strecurându-se prin tumult; şi auzi cu plăcere plescăitul biciului, plici-ul!… birjarilor şi acel profund durui t al a fi tor şi atâtor roţi, brăzdând pământul jilav în scrâşnetul pietrişului. Şi ea ar fi dorit să alerge. Inima, gândul îi plecau cu acea tălăzuire. Acolo, departe, străluceau acum destule lumini de gaz în praful din El Prado. Ceaţa aceea care se formează din răsuflarea oamenilor, evaporarea stropitului şi maturatul continuu (care se face cu trenele rochiilor în chip de mături) începeau să se lumineze până când formau o limpezime fantastică, ca o iradiere strălucitoare a pământului însuşi. Văzând cum trăsurile se pierdeau pe acel fond, Isidora grăbi pasul.

— Să mergem pe aici, spuse Miquis, deviind-o de la drumul principal pentru a urca spre Saladero şi a scurta distanţa.

— Doamne! Mereu mă duci pe unde e mai urât, pe unde nu întâlneşti decât bătrâni. Sunt şi pe aici birturi?

— Vrei să mâncăm împreună? Să mergem la un restaurant.

— Nu, nu. nu. Gata cu plimbările. Asta nu e bine... Ce-or să zică despre mine! Gata cu nesăbuinţa.

— Blestemat să fie ceasul în care m-am născut! mormăi studentul. Să te las acum. să ne despărţim?... Te duci la tine acasă?

— Da, băiete. Ce-or să zică!

— Oh, da, ce-or să zică marchizii de Relimpio!

— Nu sunt marchizi, dar sunt persoane onorabile

— Vrei să mergi diseară la teatrul Regal?

Teatrul Regal! Altă tentaţie a vrăjii în inima şi în mintea nepoatei canonicului.

— Dar acolo unde zici că e paradisul se duc şi oameni...?

— Din lumea bună?... Cea mai bună din Madrid, crema oraşului.

Cum nu se făcea să iasă singură cu Miquis seara, stabiliră ca el să le invite şi pe surorile Relimpio. Pentru aceasta, era nevoie, în prealabil, de prezentarea oficială a lui Augusto în casa doñei Laura, fapt pentru care căzură de acord, după scurte şovăieli, asupra unei minciuni convenţionale. Isidora va spune că, întorcându-se acasă de la mătuşa ei îl întâlnise pe tânăr, prieten apropiat, rudă mai de departe cu domnul canonic. Era, nu student, ci medic adevărat şi putea îndeplini servicii folositoare şi gratuite pentru o familie care nu se bucura de o sănătate perfectă.

Se despărţiră cu puternice strângeri de mână. dar care lui Miquis nu i se părură destul de puternice. Isidora urcă foarte obosită. Familia Relimpio îi spuse că venise s-o viziteze un tânăr ce arăta foarte bine. Fata intră în camera ei unde o aştepta o surpriză imensă. Pe comodă se afla o

carte de vizită cu colţul îndoit.

Capitolul 5

O CARTE DE VIZITA

Inima parcă voia să-i sară din piept la vederea frumoaselor caractere care spuneau: *Marchizul văduv de Saldeoro*.

Rămase mult timp perplexă, cu cartonaşul în mină, fără să-şi dezlipească ochii de vraja pe care, fără îndoială, o conţineau literele negre ale numelui şi cele mici ale adresei: *Jorge Juan*, *nr*. *13*. Emoţiile variate prin care trecuse succesiv Isidora, gândurile ce i-au sfredelit rapid mintea nu se pot descrie. Toate se rezumau la bucuria din care se trăgea, ca dintr-un izvor abundent, mulţimea de sentimente expansive, adică o profundă recunoştinţă pentru distinsul cavaler care o vizitase şi o dorinţă arzătoare să vină repede, foarte repede, cât se poate de repede ziua următoare.

Bunul său unchi scrisese unor domni de vază din Madrid, tată şi fiu, ca s-o sprijine, s-o apere şi s-o sfătuiască în chestiunea serioasă a revendicării poziţiei şi moştenirii. Lucru ciudat şi demn de recunoştinţă! Una dintre persoanele căreia îi fusese recomandată, fiul, marchizul de Saldeoro, despre ale cărui eleganţă şi isprăvi galante i se dusese vestea până la Tomelloso, n-a aşteptat să fie vizitat de ea, ci mai mult, dând încă o dovadă a respectului ce-l purta sexului frumos, se grăbise el s-o viziteze într-o locuinţă atât de umilă…

Şi cum tânăra uşor impresionabilă, când se amăgea să privească lucrurile prin latura lor bună şi să facă combinaţii fericite ajungea la limite incalculabile, începu să vadă neted şi deschis drumul care înainte i se păruse foarte dificil, se gândi că i s-au deschis de la sine porţile pe care le crezuse închise şi că totul va merge bine, cât se poate de bine. Folosindu-se atunci de acea calitate a ei pe care acum o cunoaştem, îl plăsmui în mintea sa pe

marchizul de Saldeoro, favoritul femeilor, după cum spuneau mii de guri; îl avu înaintea ochilor, plină de recunoştinţă îl auzi vorbind, îl întrebă îmbujorată; imagină, dacă se poate spune astfel, pe bază de presupuneri şi elemente fantastice, vizita pe care personal trebuia să i-o facă a doua zi şi care era iminentă.

Consecinţele imediate ale acestei coexistenţe febrile cu un personaj pe care îl presupunea înzestrat cu calităţi seducătoare au fost un puternic dispreţ pentru bietul Miquis şi o ruşine de neînfrânt faţă de întâmplările din acea zi. Plimbarea cu studentul, scena din birt, omleta proastă şi plină de ceapă, portocalele mâncate pe stradă, confidenţele, hârjonelile se reproduseră în imaginaţia sa cu un gust amar şi nesănătos, făcând-o să roşească. Acele mici aventuri fuseseră atât de contrarii demnităţii şi poziţiei sale viitoare încât ar fi dat orice ca să nu se fi întâmplat.

Atât de cufundată era în această ruşine şi în acele bucurii incit de-abia mâncă. Cum la masă îşi aminti că trebuie să vorbească ceva despre Augusto pentru a-i pregăti prezentarea, spuse că era un student sărac, un băiat bun, fiu de ţăran, puţin sărit de pe fix, mai mult muzician decât medic şi mai mult medic decât distins. Când veni Augusto, Isidora refuză să meargă la teatru căci o apucase migrena. Nici Emilia şi Leonor n-au vrut să meargă şi bunul student se văzu într-o situaţie îngrozitoare. Dar cum era atât de isteţ, încât reuşea să se descurce oricând, şi chiar să domine situaţiile cele mai dificile, captivă imediat familia cu calităţile sale. Doña Laura propuse să joace cărţi; don José aduse din camera sa o pereche de cărţi slinoase şi în sufragerie, sub flacăra mică a gazului pestilenţial, formară cel mai vesel grup pe care l-au văzut vreodată casele de oaspeţi.

Fugind de atâta vulgaritate, Isidora se retrase în camera sa unde se încuie.

— Bietul Miquis, spunea, e băiat bun, dar atât de necioplit… Sărmanul de el! mi se face şi milă; dar ce pot să fac? Pot să fac eu ca lucrurile să fie altfel decât a vrut Dumnezeu?… E ca făcut pentru Emilia sau Leonor. Mă bucur mult că o să fie un om folositor. Va avea nevoie de protecţia persoanelor bogate şi în ceea ce mă priveşte…

Se întinse pe pat nu pentru a dormi, ci pentru a continua să dea viaţă fictivă, în cuptorul mereu aprins al imaginaţiei sale, zilei de mâine şi consecinţelor vizitei. Marchizul de Saldeoro intra; ea îl primea aproape moartă de emoţie şi îi vorbea tremurând, el îi răspundea foarte elegant. Şi ce bine îl vedea! Ea căuta cuvintele cele mai potrivite, având grijă să nu spună vreo prostie cu care s-ar fi dat de gol că tocmai sosise dintr-un sat din Mancha. El era cel mai desăvârşit cavaler de pe lume… Ea se arătă foarte recunoscătoare… El îşi lăsă pălăria pe un fotoliu… Ea avea grijă ca nu cumva să fie vreun scaun şubred, că altfel vizita s-ar fi transformat într-o catastrofă… El trebuia să-i adreseze vreo galanterie discretă… Ea trebuia să prevadă toate frazele lui pentru a se pregăti cu răspunsuri inteligente… Cerule! Şi mai era încă o noapte lungă şi o jumătate de zi foarte lungă pentru ca acea nălucire să devină realitate…

Trebuia să aranjeze camera cât mai frumos posibil… Ce ar gândi cavalerul văzând acele troace mizerabile!… Isidora nu putea să privească, fără să nu sufere, cele trei stampe care împodobeau pereţii tapetaţi din camera ei. Ici, o veche stampă sentimentală o înfăţişa pe prinţesa Poniantowsky în momentul când primea ştirea morţii soţului ei, colo tabloul Foametei; în faţă doi îndrăgostiţi palizi, vlăguiţi, de condiţie destul te modestă, el în bluză, ea cu o pălărie cât toate zilele, îşi jurau credinţă lângă un râu… Dacă doña Laura nu s-ar supăra, Isidora ar arunca în stradă cele trei porcării… Dar comoda acoperită cu muşamaua ei pătată? Mai bine să n-o vezi… Dar ea se va

scula devreme şi va freca bine comoda, lavaboul cu trei picioare şi va face minuni de ordine şi curăţenie… Apoi va cumpăra un şervet frumos… O va ruga pe doña Laura să aducă din salon două scaune de damasc cu perne de pere al… În sfârşit… Nemulţumită de cum gândise că se va întâmpla a doua zi. trecu la evenimentele zilei următoare şi apoi la celelalte şi la cele din luna viitoare şi din anul viitor şi din ceilalţi trei. patru ani care vor veni.

S-o lăsăm nedormită, îmbrăţişându-se în orele înaintate ale nopţii când toate zgomotele din casă încetează. Aceea era fericire sau chin? zice Miquis. şi poate zice bine, că n-ar exista nici măcar numele fericirii dacă nu i-ar fi dat omului, cum* se dă copilului jucăria, să se consoleze cu speranţa de a fi fericit.

Capitolul 6

OAMENI!

1.

Acea femeie cumsecade, care locuia uşă în uşă cu *Vânzătoarea de lipitori*, avea drept consort un rico* negustor american. Să se înţeleagă bine, i se spunea rico pentru că aşa îl chema (se numea Modesto Rico) americanul, pentru că avea o dugheană, dar nu în America, care se află de partea cealaltă a oceanului, ci într-o zonă mai puţin mănoasă şi îndepărtată, care se întinde pe malul numit Rivera de Curtidores, trece furtunosul drum prin Toledo şi se pierde între gunoaie, dărâmături şi reziduuri de care – bogat.

bune în Las Pampas de la Arganzueia, lângă care, prin murdare guri. Madridul scuipă în El Manzanares ceea ce n-are nevoie.

Modesto Rico avea o magazie cu cuie vechi, pinteni rupţi, catarame, broaşte ruginite, colivii de papagal rupte, plase de sârmă şi călimări de aramă. Era, pe lângă asta, reparator de vase şi repara bine. Câştigă puţin şi acest puţin îl cheltuia cu pasiunea sa pentru rachiu.

Alt animal mai demn de milă şi dispreţ nu s-a văzut şi nici nu se va vedea vreodată. De multe ori, în cursul săptămânii şi mai ales duminica şi lunea, îşi încheia socotelile pe spinarea prăpădită a nevestei sale cu un băţ de mălin sălbatic sau pur şi simplu cu pumnul mai greu decât granitul.

Din această legătură se născuse un copil frumos, cel mai drăgălaş, cel mai zvelt, cel mai neastâmpărat şi hazliu din mahala. Avea zece ani dar părea de doisprezece după cum era băiatul de răsărit şi de îndemânatic. Chipul lui era delicat şi îmbujorat, forma capului perfectă; ochii luceferi, gura de înger; ştrengărească; obrajii doi trandafiri cu rouă iar fruntea senină, înaltă şi luminoasă, înconjurată de cârlionţi graţioşi te îmbia să depozitezi mii de sărutări pe ea. Pentru aceste daruri, pentru agilitatea mâinilor şi picioarelor şi pentru graţia corpului său înalt şi delicat, mama sa era atât de mândră de el de parcă ar fi făcut un prinţ. Folosea limbajul vârstei sale, cu drăgălaşe solecisme, mâncând pe jumătate cuvintele şi recompunând cealaltă jumătate. Dacă în Cer există vreo limbă sau dialect, auzindu-l cum îl stâlcesc îngerii, va fi cea mai mare bucurie şi distracţie pentru Atotputernic.

Angustias, căreia i se mai spunea şi *Paloconojos*[2], făcea mari eforturi ca să pună pe carnea aceea fragedă haine potrivite cu chipul drăgălaş şi corpul frumos al fiului său. Sărăcia nu-i permitea luxul râvnit de inima ei. Dar Dumnezeu o consola şi cu boarfele de la hala de vechituri şi cu altele făcute de ea reuşea să-l îmbrace după gustul ei, se recrea în el, se uita în acea oglindă care era viaţa şi dragostea ei; se umplea de satisfacţie auzind laudele pe care vecinele i le aduceau băiatului. Duminica purta un pantalon albastru mai bine spus tăiat decât scurt, nişte ghete uzate. luate la a doua mână sau mai bine-zis la a doua pereche de picioare şi o cămaşă pe care mama lui

2 Băț ca ocfci.

avea grijă s-o calce sâmbăta. Dar cea mai frumoasă era hăinuţa de pluş roşu, pe cât de uzată pe atât de strâmtă, peste care Angustias lega un brâu din două, trei panglici colorate cusute perfect între ele cu care băiatul părea mai mult decât un soare, decât un principe, ceva supranatural în frumuseţe şi purtări, ca Iisus copil îmbrăcat în toreador. Când apăru pentru prima oară pe strada Moratines îl porecliră *Majito*[3] şi aşa se numi toată viaţa. Vecinii spuneau că toate acele haine de gală fuseseră ale copiilor morţi şi ale cadavrelor rudelor apropiate şi scoase, Dumnezeu ştie cum, din marginea întunecată a mormântului. Nu ne interesează să lămurim acest lucru şi dacă or avea sau nu dreptate bârfitorii, cert e că *Majito* era superb cu acele lucruri.

Ceea ce vom povesti s-au întâmplat într-o duminică. *Majito* ieşi sărind din casa lui pentru a face o tură prin cele ale vecinilor. *Paloconojos* îl privi bucuroasă cum pleacă; dar nu era uşor ca bucuria să i se aştearnă pe faţă pentru că era acoperită aproape în întregime cu o basma, din cauza durerii de măsele şi a abcesului de oare suferea în acea zi. Dar chiar astfel, nu lipseau de pe fruntea ei cârlionţii lipiţi cu adragant, nici coşuleţul şi pieptănul. Era masca cea mai grotescă din câte se pot imagina, căci una din părţile capului părea un bostan şi era atât de mare durerea încât nu-şi lua mâna din acea parte.

Majito intră dintr-un salt în prăvălia *Vânzătoarei de lipitori*. Aceasta obişnuia să-l alinte şi-l cadorisea câteodată cu seminţe de coconar, altă dată cu palme.

— Bună, zvârluga, ai şi venit?... Nu da prăvălia peste cap că o iei pe coajă.

— Unde e *Pecado*?

— La atelier... De-ar da Dumnezeu să nu plece...

În ziua aceea, deşi era sărbătoare, frânghierul avea de lucru până la 12. Marian n-ar fi vrut să se ducă; dar

3 Majito — prințișor.

severa lui mătuşă îl luase de-o ureche şi… Straşnic puturos!

— Şi *Pecado*? întrebă din nou *Majito*.

— Ţi-am spus că e la muncă… Nu te urca pe ulcior. Dacă o să-l spargi e vai de tine. Eh, eh! Nu te cocoţa, sau pleci de aici mai repede ca gândul.

— Unde e *Pecado*?

Cine întreabă? înţelepţii şi copiii. *Vânzătoarea de lipitori*, obosită să tot răspundă la aceeaşi întrebare, îl prinde de amândoi obrajii şi îl strânse astfel încât gura lui *Majito* semăna cu o cireaşă. îl sărută, spunându-i:

— Cât de obositor eşti… Dar şi ce frumuşei!

— Lasă-mă, babo! exclamă Rafael, ştergându-se la gură.

— Aşa e, freacă-te, prostule… că m-ai umplut de bale.

— Şi *Pecado*?

— Na *Pecado*!

Şi îi trase două la fund. *Majito* sări ca un sticlele şi dintr-un salt era pe coridor, iar din altul în patio. Din al treilea salt ajunse în camera unde locuia Encamacidn, încăpere ce nu excela nici prin confort, nici prin luminozitate. Cu greu se putea distinge, dacă nu aveai obiceiul să umbli printr-un aşa labirint, ceea ce se afla acolo; dar *Majito*, care cunoştea încăperea ca un şoarece care cunoştea intrările şi ieşirile casei în care locuieşte, urcă pe ridicăturile ce păreau paturi; coborî în negre abisuri, care păreau lădoaie deschise, se căţără pe scările tocite ale unei etajere vechi; se tiri pe suprafeţe prăfuite; îşi băgă braţul prin întortocheate spaţii formate de baloturi informe rezemate de perete. Fără îndoială căuta ceva. Trupuşorul lui flexibil se strecura şi aluneca în tăcere din gaură în gaură până când, în sfârşit, sprijinindu-se de un cufăr se întoarse, agitându-şi picioruşele în aer şi se scufundă ca înotătorul în căutarea perlei.

Într-un colţ întunecat, prăfuit, plin de troace, mai

degrabă apreciabil cu pipăitul decât cu văzul, obiecte de carton, din piele, din metal, ceva ca o raniţă, baionete, cartuşiere, rămăşiţe de accesorii militare aruncate ca nefolositoare la lichidarea unui bazar de jucării. *Majito* privi şi rămase liniştit, atent. Ochii lui de şoricel vedeau în întuneric acel morman de lucruri. Era un tablou din adâncul mării, cu un scafandru nerăbdător şi cu splendoarea scoicilor în verdele palid al apei. Păianjenii se plimbau peste obiecte, dar Rafael nu se temea de ei. Gândacii intrau şi ieşeau prin crăpături, fugind, speriaţi de zgomot, dar lui *Majito* nici de ei nu-i era frică.

Stătu un timp la pânde. bănuitor, privind şi cântărind. Îi era foarte greu să se decidă ce lucruri să ia. În sfârşit, hotărât trase de un strălucitor mâner şi scoase o sabie. Apoi mai răscoli puţin şi zări o strălucire seducătoare de fireturi. Inima de hoţ îi tresări şi luă ceea ce strălucea. Era o pălărie care părea o strachină, un chipiu de carton turtit, rupt, dar cu trei benzi de hârtie aurită lipite în jur. *Majito*, deşi cunoştea atât de puţine despre lume, ştia că cele trei trese sunt însemnele unui general-căpitan şi că ăsta e gradul cel mai înalt în Armată. Cine să mai înţeleagă unde în iţă dracii ăştia de copii asemenea lucruri!

Îşi puse chipiul şi văzu că i se potriveşte. Luă sabia. Era o lamă ascuţită legată de un mâner de metal care la originea lui părea că fusese toarta unui vas de aramă. Accesoriile militare erau fabricate grosolan, dar, în acelaşi timp. Ingenios. Autorul şi stăpânul acelor podoabe era. după cum v-aţi dat seama, faimosul *Pecado*, mare amator de obiecte de război şi care, din fragedă copilărie, se arătase foarte priceput la meşterit. El şterpelea, nu se ştie de unde, cu toate că e de presupus că din călătoriile sale prin Americi, resturi de jucării, bucăţi de tablă, de lemn, de fier; şi cu un cui vechi, un arc, un brici rupt şi un enorm pietroi care îi servea drept ciocan şi tocilă, făcea minuni.

În ceea ce priveşte chipiul, trebuie să menţionăm că

n-a ajuns în mâinile sale din furtişag, ci l-a găsit pe stradă, după ce căzuse de la un balcon, aruncat de nişte copii. Arăta jalnic dar cum s-a mai transformat în mâinile lui abile! l-a pus cozoroc, căci nu avea, folosind o jumătate de talpă de pantof; la modelat şi i-a dat forma pe care aproape şi-o pierduse împodobindu-l cu o plăcuţă arătoasă pe care o scosese de la un capac al unei cutii de cremă de ghete şi, în sfârşit, cu câteva fâşii de hârtie aurită, desfăcută cu grijă de la o cutie de marţipan, îi puse cele trei trese. Foarte bine! Aşa se face treaba! Chipiul a avut la origine argint şi aur, însemnele comandantului. *Pecado* îl făcu să câştige dintr-un salt cea mai înaltă treaptă în ierarhia militară cu o promptitudine pe care ar fi invidiat-o însăşi *Gaceta*… Ehei!

Să-l lăsăm pe *Majito* cu chipiul pe cap, cu sabia în mâna dreaptă, într-o atitudine atât de războinică încât dacă l-ar vedea sultanul marocanilor şi-ar convoca oamenii la sfântul război. Cu mâna stângă scutură praful şi păianjenii care nu voiau să se desprindă de pe pluşul hăinuţei sale şi apoi din două, trei salturi ajunse în stradă, strigând cu toată puterea plămânilor săi de copil: „Sunt *Plim*!”

Să fii Plini! Speranţa fiilor din popor, în primii zori ai ambiţiei, când instinctele de glorie izbucnesc în inimă, în stângaciul bolborosit al limbii şi repetarea aproape insensibilă a pasiunilor! Această iluzie, care era pe atunci comună în cetele de copii, în ciuda recentei morţi tragice a eroului, se va stinge precum s-a stins acea energică figură. Dar azi încă mai persistă ceva dintr-o atât de frumoasă iluzie: încă se mai văd mucoşi de cinci ani, cu un băţ pe umăr şi o beretă de hârtie pe cap, care vor să fie Prim sau O’Donnell. Mare păcat ca asta să se sfârşească şi ca puştii, care se joacă de-a vitejii, să nu poată invoca alte nume decât sforăitoarele porecle ale toreadorilor!

— Te-ai gătit, spune Encarnación, văzându-l pe

Majito. Ai şterpelit boarfele şi când o să vină ălălalt o să ai de furcă dacă nu te grăbeşti.

Majito o luă în jos, cu pas grav, pe strada Moratines. Bătea un vânt rece şi uscat, era o zi răcoroasă, fiică blestemată a şi mai – blestematei primăveri a Madridului. Pana chipiului lui *Majito*, căci avea o pană de păun, se îndoia în bătaia vântului. Cozile găinilor care mergeau pe drum se îndoiau şi ele obligându-le să facă tumbe în noroi. Tot ceea ce atârna de pereţi: haine, cârpe, sfori cădeau la pământ; se legănau lighienaşole de aramă agăţate la uşa bărbierului, fustele femeiloi se învolburau; geamurile se spărgeau; oamenii mergeau ţinându-şi cu mâna băştile şi pălăriile; preoţii de-abia puteau merge; tot ce plutea tindea să se lungească la pământ şi în mijlocul acestei dezolări relative, *Majito* înainta dârz şi mândru ca un bărbat convins de importanţa rangului său.

Pe strada Ercilla se afla acum o ceată de şase băieţi; pe Labrador i se mai adaugă un grup de şaptesprezece fete şi băieţi din care primele, lucru ciudat! făceau cea mai mare gălăgie. Cei trei băieţi ai şefului de echipă de la topitorie ieşiră bătând tactul într-o placă de alamă şi imediat li se alipiră, pentru a mări orchestra atât de simpatică, cei doi puşti ai negustorului de mărunţişuri, acompaniind aceste delicate colinde de Crăciun cu lovituri ritmice într-un bidon de gaz. Aceştia erau duşmanii speţei umane mititei şi murdari. Purtau cizme nedefinite, căci nu se ştia unde se termina pielea lor şi unde începe căputa. Dacă gunoiul ar fi fost o decoraţie numele acelor mici cavaleri s-ar fi găsit în toate *ghidurile pentru străini*. Deja marea armată ieşind în Piaţa Penuelas, centrul cartierului, i se adăugă o droaie de copii. Erau cei doi nepoţi ai lui *Tia Gordita*, cei patru fii ai lui Ponce simigiul, fetele felcerului şi mulţi alţii. Mare varietate de aspecte şi de mutre în unitatea inocenţei ştrengăreşti! Erau feţe livide şi chipuri sinistre printre mulţimea de feţe vesele. Rahitismul

moştenit marca cu pecetea lui galbenă mulţime de capete predestinate pentru crimă. Craniile turtite, pometii acoperiţi de coşuri şi părul rar puneau o mască de antipatie pe interesantele trăsături ale copilăriei. Într-o clipă ceata se văzu aprovizionându-se cu cozi de mături, trestii, beţe, cu acea repeziciune pur spaniolă care nu e altceva decât instinctul de a se înarma, şi fără să ştim cum, se iviră coifuri de hârtie cu boruri plutitoare care înfruntau vântul, făcute după bunul plac al fiecăruia. Era o pagină din istoria contemporană căreia i se aducea osanale într-un uitat colţ al capitalei. Dacă puştii ar fi fost bărbaţi iar străzile provincii, tabloul ar fi fost o pagină serioasă, prea serioasă. Şi era demn de remarcat cum mica armată se coordona încet, încet, cum fără să se audă ordine se formau coloane; cum se eliminau fetele, deşi câte una era atât de băieţoasă încât îşi apăra cu pumnii poziţia şi ierarhia.

Zgomotul creştea, grupul se îngroşa. De unde ieşise toată lumea aceea? Era discordia viitorului, o mare parte a Spaniei viitoare, în aşa fel încât dacă nu-i vor omorî pojarul, variola, frigurile şi rahitismul, ne vor da o statistică considerabilă în câţiva ani. Erau veselia şi obstacolul mahalalei, stimulentul şi sărăcia părinţilor lor, mai degrabă dezertori decât elevi, o rebeliune din care vor ieşi poate oameni folositori, dar, fără îndoială, vagabonzi şi criminali. De vârstă lor afectivă nu se poate spune prea mult. Erau copii, şi aveau fizionomia comună tuturor copiilor care, ca cea a păsărilor, nu defineşte bine vârstă. Varietatea de staturi indica mai degrabă gradele de robusteţe sau slăbiciune decât anii scurşi de când au venit pe lume. Mâncarea proastă şi îmbrăcămintea precară le imprimase tuturor o înfăţişare pricăjită. Câtăva ţineau între buze în chip de ţigară, un ciubuc lung de zahăr, dintre cele care par cilindre de sticlă stacojie şi cu o mişcare uşoară de sugere îl făceau să intre sau să iasă din

gură, repetând această graţioasă mişcare cu o vioiciune de necrezut.

Mersul soldăţesc avea ca fanfară, pe lângă zgomotul cutiilor de tablă, râsul impetuos al cârdului, piuitul amestecat cu vocile prematur guturale şi presărat cu acele glume de mahala care, fiind scuipate de gura unui copil, ne amintesc urâtul trântor când iese bâzâind din caliciul unui crin. Existau printre ei mormoloci de doi coţi, cu picioarele strâmbe şi mucoşi care înjurau ca birjarii; avea, fiind la vârstă când schimba dinţii, cine să facă pe grozavul; avea cine să ţină un chiştoc de ţigară după ureche şi o cutie de chibrituri într-un pliu şi nu în buzunarul hainei. Erau picioare albe goale care se iveau din rupturile pantalonilor făcuţi zdrenţe; erau picioare rahitice, mijloace subţiri strânse în cordoane murdare sau în şnururi nedefinite; haine largi care fuseseră ale bunicilor şi pantaloni până la genunchi care fuseseră mâneci, bluze care mai aminteau că au fost veste şi căciuli năpârlite care fuseseră vai! manşoane pentru elegante doamne. Dar principala animaţie a acelui tablou o reprezenta o scânteiere de ochi şi o fulgerare de veselie foarte amuzante. Cu acel limbaj mut armata infantilă declara limpede: Suntem deja bărbaţi! * Câte pupile negre străluceau în puzderia cu licăriri de geniu şi scânteieri de iniţiative! În câte atitudini nu se observau începuturile cruzimii! Aici invidia, dincolo generozitatea, nu departe porunca, mai încolo servilismul, peste tot evidenţi embrioni de egoism! În acel murmur se distingeau glasurile piţigăiate ce parcă spuneau: „Suntem haimanale; încă nu suntem Omenirea, dar o schiţă a ei da.

Spanie, suntem bobocii tăi şi obosiţi să ne jucăm de-a luptele cu tauri, ne jucăm de-a războiul civil”.

2.

Ajunseră la calea ferată de centură, care taie cartierul, fără obstacole, fără probleme. Mizeria se familiarizează cu pericolul, ca două rude. Au auzit

locomotiva fluierând şi blestemăţii au început să danseze pe şine, sfidând trenul mugitor care venea. îl aţâţau, îşi băteau joc de el până când la curbă apăru locomotiva şi, văzând-o aproape, se împrăştiară ca un stol de vrăbii. Trenul de marfă trecu, enorm, greoi, făcând să se cutremure pământul şi ei, de-o parte şi de alta a căii ferate, îl salutau cu ţipete îngrozitoare, îl ameninţau cu beţe şi cu pumnii, îl înjurau, imitau cu insolentă batjocură pufăitul locomotivei, mişcarea obositoare a bielelor şi la sfârşit puseră ca frâna un capac de tablă. Trenul îi băgă în seamă ca pe un nor de ţânţari şi dispăru lăsând în urmă fum şi zgomot.

Se întoarseră să-şi regrupeze oştirea şi continuară să meargă, cu *Majito* în frunte. Ah! încă mar conducea. Bucură-te, bucură-te de strălucirea înaltei tale poziţii, căci va veni timpul în care puterea se va umili şi înaltele castele se vor dărâma. Înaintau pe suprafaţa plană care se întinde între spitalul Nino Jesus şi dealurile aride care înconjoară o groapă. Acolo încă nu există case, adică nu există sărăcie. Cine credeţi că a ieşit să-i primească? Un curcan care locuia pe maidanul cu gunoi din apropiere şi care în fiecare dimineaţă se plimbă pe câmp, cu gravitatea emfatică ce-l aseamănă cu anumite personaje, curcanul îl privi, îl priviră şi ei şi se opriră. El dădu roată şi le ţinu un logos, adică, după ce slobozi două sau trei „strănuturi”, care reprezintă interjecţia naturală a curcanului, dădu drumul la o cascadă de gluglu-uri ce semănau cu un lătrat. Puştii începură să râdă iar pasărea, după ce dădu iar roată le mai ţinu un logos, spunându-le: „Iubiţii mei compatrioţi…”. cu gâtul roşu ca esenţa de chinovar, cu moţul tare, ochii injectaţi ca la un orator bolnav de herpes. Cu cât ţipau ci mai tare, cu atât se înfuria şi el mai mult. La fiecare sunet răspundea cu „strănuturi” şi gluglu-uri. Păreau aclamaţii aduse patriei, urale la care se răspundea cu urale. Apoi se întoarse şi plecă. Acesta era caricatura

militară de odinioară care se numea tambur major. Vântul îi respira penele şi când îşi târa aripile şi „strănuta” era imaginea vie a vanităţii. Nu le mai lipseau decât crucile, cuvântul şi vârstă înaintată pentru a fi ştiut eu cine.

Sosise clipa în care ceata trebuia să facă ceva pentru a-şi justifica existenţa. Ce să facă? O simplă defilare militară sau să se împartă în două cete pentru a se bate în toată regula? Murmurul şi confuzia arătau că gloata îşi punea ei însăşi acea întrebare. În scurt timp nu se mai înţelese nimic. Discordia destramă rândurile şi peste tot îşi dădeau brânci, se loveau şi ţipau. Nu era unul care să nu dorească să fie Prim, chiar şi mormolocul cu picioarele strâmbe. Păi cum, *Majito* nu comandase destul? Chiar şi curcanul cu acel hohot care părea o vomitare a sunetelor exclamă: „Hooo. *Majito*!”

— E rândul meu, spuse unul din puştii cărbunarului, lovindu-l pe şef cu cotul, aşa cum puii împing cu aripa. Zice că stau la coadă… Dacă nu taci, mucosule, îţi dau una de vezi stele verzi.

— Loveşte, bătrâne, loveşte, chiţăi Rafael, pregătindu-se să-l înfrunte, curajos, impunător, cu pumnii strânşi şi ţinând braţul îndoit ca pe un scut. Hai, bătrâne…

— Potoliţi-vă, băieţi, potoliţi-vă, interveni, pe un ton conciliator, puştiul fierarului.

— Pleacă de aici, mişcă-te! strigă *Majito*. Mişcă-te! Dacă nu pleci, o să vezi tu…

— Şi dacă n-am chef?…

— Arde-l, arde-l, ziseră câţiva care doreau să-l vadă pe *Majito* bătându-se cu băiatul cărbunarului.

— Potoliţi-vă, băieţi, spuse din nou celălalt, fără a slobozi din gură acadeaua lungă şi murdară.

— Arde-l, arde-l! cârâiră mai mulţi, bulucindu-se.

Majito şi Colilia[4], căci aşa se numea băiatul cărbunarului, schimbară primele lovituri.

---

4 — Chișstoc.

— Dă!

— Loveşte!

Îi trânti chipiul. Cât ai clipi din ochi îl luă Gaspar, cel cu picioarele crăcănate, şi-l puse pe cap şi o rupse la fugă în jos, spre Yeserias. Acolo îl opriră doi băieţi ce veneau de la râu; îi luară mult râvnita podoabă şi unul dintre ei şi-o puse pe cap. Se privi într-o băltoacă verde şi izbucni în râs. În acest timp încăierarea încetase şi *Majito*, suflând din greu, cu ochii injectaţi, cu inima fierbând de furie, se urcase pe o colină şi din apropierea gropii şi de acolo striga amenințând în stânga şi-n dreapta ca să-i dea înapoi chipiul.

Cei care urcau de la râu erau cam de doisprezece ani, desculţi, negricioşi, îmbrăcaţi în zdrenţe. Unul dintre ei ducea un coş cu nisip. Amândoi aveau smocuri mari dintr-o planta ce creştea prin acele locuri. Era o liliacee căreia unii îi zic mucarniţă, iar alţii zambila sălbatică sau ceapa-ciorii. Are o tulpină sau o măduvă dulce care se suge.

— Mucarniţe! ţipară mai mulţi aruncându-şi armele şi alergând să-i primească pe cei doi, cunoscuţi în ţara năzdrăvăniilor sub numele de *Zarapicos şi Cârnualete*.

— Cum le dai? se auzi o voce.

— Cu cinci.

— Nici vorbă!... Cu patru.

— Cu cinci! Ala care nu dă cinci nu suge.

— Fir-ai al dracului cu mă-ta... cu patru!

Şi începu o tocmeală febrilă, o dispută comercială care întârzia vânzarea. Dar ce se vindea şi ce se cumpăra acolit? Mucarniţele, care în după-amiezile de primăvară prilejulau un animat comerţ infantil, se schimbau pe bani7 Nu, pentru că lipsa banilor îl împiedica. Totuşi, nu se poate spune că nu era metalic cel de al doilea termen al schimbului. căci mucarniţele se schimbau pe ace.

Zarapicos şi Gonzalete erau negustori. Nu făceau un

pas prin acele maidane locuite, nici măcar pe străzile Madridului, fără să scoată din el vreun profit. Ce bine-i de oamenii descurcăreţi! Trăiau din munca lor; casa lor era capitala Spaniei, spaţioasă şi aerisită; patul lor, pragul unei uşi sau orice colţişor unde se putea dormi, îmbrăcămintea lor o serie de găuri prinse unele de altele cu petice de pânză; pălăria lor aerul şi soarele; pantofii lor, pietrele de pavaj şi dalele de pe stradă. Nu erau fraţi, erau prieteni. Sosiseră la Madrid fiecare venind din altă parte: *Zarapicos* din Nord, *Gfinzalete* din Sud. Aveau părinţi, dar nu-sţ mai aduceau aminte de ei. Au venit cerând de pomană… Apoi văzură că Madridul era un câmp imens pentru activitatea omenească şi la cerşetorie au adăugat alte vicleşuguri.

Zarapicos a fost o vreme însoţitorul unui orb; *Gonzalete* a slujit-o pe o femeie care, cerşind la uşa bisericii, îl dădea drept fiul ei. Şi unul şi celălalt obosiră să ducă o viaţă de mercenar, prea puţin independentă şi, doritori de libertate, se apucară să lucreze pe cont propriu. Atunci s-au cunoscut şi s-au împrietenit la cataramă. Amândoi aspirau să vândă *La Correspondencia* sau El *Imparţial*: dar vai! anumite poziţii, cât de umile ar părea, nu se află la îndemâna tuturor. Erau încă prea amărâţi, prea novice, prea săraci şi nu aveau capital pentru început. Unul dintre ei reuşi să vândă lunea El *Cencerro*; celălalt fura contramărci pe la uşile teatrelor. Erau doi milionari în laşă. *Zarapicos* îi spunea lui *Gonzalete*: „O să vezi c-o să ajungem cineva.*

Înainte de a atinge înalte poziţii comerciale, trebuiau să treacă printr-o umilitoare ucenicie şi pnintr-un dificil noviciat. Să culegi mucuri de ţigară! Iată o muncă destul de rentabilă. Dar un asemenea comerţ necesită ceva efort şi cere să străbaţi anumite străzi, să te instalezi la uşile cafenelelor, să te consacri comerţului cu o anumită seriozitate. Erau copii, aveau nevoie de joacă cum peştele are nevoie de apă, şi de aceea după-amiezile se duceau la

râu să culeagă mucarniţe. Acolo apărea, pe neaşteptate, câte un prilej de amuzament, ceva ca tăiatul funiei unei capre care era legată de un gard pustiu şi câteodată şi afaceri avantajoase. Se întâmpla frecvent să dea peste o potcoavă pe şoseaua sudului şi, de câte ori trece-au pe lângă fabrici, puteau adună bucăţi de tablă, cuie şi alte mărunţişuri pe care le vindeau, la grămadă în hala de vechituri! Cu aceste flecuşteţe rezultă că atât *Zarapicos*, cât şi *Gonzalete* puteau să-şi atingă aşa-zisul pantalon pentru a simţi ceva ce seamănă cu clinchetul monezilor. Erau bogaţi, dar nu cheltuiau un slanţ pe mâncare. De două ori pe zi garnizoana Palatului oferea puştanilor ceea ce rămânea de la masă iar aceştia le spălau în schimb farfuriile de tablă. Supa aceea proastă, căreia golanii îi ziceau lături atrăgea mulţi oameni de rând în jurul corpului de gardă şi şi-o disputau cu violenţă.

După ce-şi umpleau bine burdihanul, cei doi prieteni coboriiu la râu. Dacă aveau chef să muncească le ajutau pe spălătorese să care rufele sus, dacă nu, se duceau spre Yescrias. În acea zi culeseseră atâtea mucarniţe încât de-abia le puteau duce. Datorită abundenţei, *Zarapicos* fixă preţul la cinci ace duzina de mucarniţe. A fost o vreme când le ofereau la preţul de zece sau unsprezece ace, menţinându-se acest preţ o săptămână întreagă.

Zarapicos, ca şi *Gonzalete*, avea buzunarele deformatelor sale haine pline ochi cu ace de păr. Marginea grosolanei pânze părea ţintuită ca o mobilă… Tranzacţiile începură imediat. Unii ofereau tulpinile, alţii sugeau şi plăteau. Mulţi aveau plata asupra lor; alţii alergau acasă, le găseau pe mamele lor pieptănându-se la soare, în poarta casei şi le luau „moneda de schimb* sau o furau.

În acest timp. *Majito* pe un morman de moloz dojenea cu asprime mulţimea de copii de jos amenințându-i că-i va lua la şuturi pe toţi dacă nu-i înapoiau chipiul. Ce ruşine! *Zarapicos* îl avea pe cap şi era atât de mulţumit de

achiziţia sa încât îl ameninţa pe *Majito* că se urcă la el şi-l face praf dacă nu tace. Datorită vântului şi gălăgiei pe care o făcea curcanul, de-abia se mai auzeau ţipetele gâlcevitoare. *Majito*, obosit să parlamenteze fără niciun rezultat, aruncă o piatră în mijlocul cetei de comercianţi. Rostogolindu-se. Îşi învârti braţul său elastic ce părea o giruetă şi împins mai. mult de vânt decât de curaj, *Gonzalete* primind piatra în umăr, strigă:

— Blestematule! Blestemat să-ţi fie sângele!

Atunci *Zarapicos* îl ochi pe *Majito*; piatra şuieră prin aer dar nu-l lovi pe băiat care, pe loc, aruncă o a doua piatră. Instantaneu, fără să se dea ordine şi fără să se hotărască ceva, bătaia se generaliza. Mulţi trecură de partea lui *Majito*, fără să-şi dea seama de asta; alţii rămaseră jos şi toţi aruncau, soldaţi viteji, ieşind în primele rânduri şi sfidând proiectilul care venea. Se aplecau, alegeau piatra, îşi lua avânt, aruncau. Acestea erau… iscările c.; r «? se făceau cu o repeziciune de neînchipuit.

Pentru a nu-i vedea adulţii cartierului, nici oamenii Ordinii Publice, alergară la groapa Ambasadorilor, loc tainic şi lugubru. Nu se dădu niciun ordin pentru această mişcare abilă, născută, ca însăşi bătălia, dintr-un instinct superior. *Majito* şi ai lui ocupară partea de sus. *Zarapicos* şi ceata sa partea de jos. Pietrele se succedau într-un du-te-vino continuu; apoi începură să apară nasuri sparte, fălci tumefiate şi cucuie cât pumnul. Cu cât mai mare era vânătăia, cu atât mai mare era semeţia: loveşte-l! Arde-l! Dă-i! Ce înflăcărate strigăte de război! Nici muştele nu îndrăzneau să treacă prin spaţiul în care se încrucişau pietrele zburătoare. Una dintre acestea ajunse o femeie şi o opri din drumul ei, obligând-o să se retragă cu mina la ochi Mulţi pici se retraseră şi ei zbierind ca din gură de şarpe, căci durerea le stăvilea înflăcărarea venindu-le de hac, p loc, cu tot curajul lor.

Groapa Ambasadorilor, care coboară din Salitre, este

astăzi, la începutul ei. O stradă onorabilă. Traversează la Ronda şi se transformă în groapă înconjurată de cocioabe, care par făcute din cenuşa. Apoi nu se află altceva decât o succesiune de cocioabe, formă intermediară între locuinţă şi hazna. Colibe, magazii, construcţii care, imitând împreună porumbarul şi cocina, îşi au temelia pe const i… Acolo se văd pereţi făcuţi din firmele unor prăvălii sau din tablele de scris de la şcoală; acoperişuri din cutii bătute în cuie, uşi care au fost uşi de autobuz şi ferestre fără geamuri de la străvechi balcoane. Totul aici e vechi şi putred; totul e pe punctul de a se dărâma. Este un oraş mişcător format din ruine. La marginea acestui cartier se află ceea ce a mai rămas din vechea Arganzueia: un teren denivelat mărginit spre Madrid de „spălătorir iar spre câmp de râul propriu-zis. Acesta îşi repede apele sale tulburi printre movile de pământ care par mormane de dărâmături şi haznale.

Linia de centură traversează această solitudine. O parte din teren este un loc strategic, plin de gropi, dâmburi, ascunzători şi refugii din care cauză se pretează pentru jocul copiilor şi crimele oamenilor mari. Deşi deschis pe toate părţile, este un loc ascuns. De pe el se văd înaltele coşuri şi gazometrele pântecoase ale fabricilor din apropiere, dar abia se vede Madridul. Există o cotitură nuanţată în verde prin două sau trei loturi de varză care face legătura între Piaţa Penuelas şi Arganzuela. La această cotitură călătorul crede că se găseşte departe de orice locuinţă omenească. z\ici se află însă o colibă păzită de un câine, în care un ţigan îngrijeşte de varză.

Prin această trecătoare, care se numeşte Casa Albă, curajoşii băieţi alergară de la Penuelas la Arganzuela, loc care nici făcut special n-ar fi fost mai bun pentru a se încăiera în bunăvoie.

Poc, poc! Se duceau şi veneau pietrele din tabăra lui *Majito* în tabăra lui *Zarapicos* şi invers. Primul ocupase, ca

un abil căpitan, înălţimile sinuoase, iar durii cetei adverse se împrăştiaseră pe câmp, pe marginea băltoacelor verzi. Curcanul îi urmase şi punându-se la loc sigur, de unde putea să domine perspectiva câmpului de bătaie, îi însufleţea cu strigătele lui războinice. Cu cât era mai mare numărul celor care se retrăgeau loviţi, cu atât cei rămaşi se atacau mai înfuriaţi. Erau îmbujoraţi. Braţele lor, pe cât se n-are dislocate, elastice, flexibile ca o curea de piele, funcţionau cu o îngrozitoare promptitudine. Nici *Zarapicos* nu-şi mai amintea acum de mucarniţe, nici *Gonzalete* de acele de păr. Să mori omorând era iluzia lor. Erau ameţiţi, şi cei mai intrepizi râdeau de cei fandosiţi, lipsiţi de curaj…

Pe neaşteptate între combatanţii celor două armate se produse o mişcare surprinzătoare. Se auzi o voce, două, douăzeci care strigau: „*Pecado*!” şi o sută de ochi se întoarseră spre groapă. Văzură venind, coborând în salturi, u» băiat vin jos, îndesat, tot atât de prost îmbrăcat ca şi ceilalţi, care la fiecare pas arunca câte o interjecţie şi amenința cu pumnul. Era cocoşul cartierului, răzbuncitorul cetei, căpitan de oşti, cel mai mare „bandit* al acelei şleahte de haimanale, bondoc respectat şi temut pentru forţa sa aproape bărbătească, pentru obrăznicia sa, pentru îndemânarea sa în arta războiului şi a jocului. Astfel, nu exista în toată mahalaua unul singur care să nu tremure când îl auzea strigând:

— Liniştiţi-vă!… O să vă nimicesc!…

3.

Mâinile arzătoare care strângeau pietrele se opriră şi toţi îl priviră. Superioritatea lui *Pecado* se întemeiase pe forţă de unde venea dreptatea, adică obişnuia să pună capăt încăierărilor între copii, câteodată cu câte un pumn zdravăn, altă dată cu oportune şi politicoase motivaţii, deşi totul te face să crezi că primul argument era cel de care uza mai mereu.

— De ce vă bateţi? întrebă încruntat, fioros.

Majito îi ieşi în întâmpinare. *Pecado* era pentru el mai mult decât un prieten, era un protector, un profesor iubit. Când îl văzu tot acel curaj homeric de care dăduse dovadă pe înălţimi se schimbă în plânsul deznădăjduit, lucrul firesc la copii, a căror furie se destramă în lacrimi, şi sclifosindu-se, desfigurându-şi drăgălăşenia, exclamă:

— *Picos*... pălăria mea... eu sunt *Plim*.

În loc să plângă, neruşinatul de *Zarapicos* începu să râdă ca un satir. Cu ochii injectaţi, *Pecado* îşi văzu dragul său chipiu pe capul acelui monstru de rapacitate şi punându-şi mâinile în şold spuse:

— Ştii ce?... Dacă nu-mi dai chipiul te zvânt în bătaie.

— Hoţule! urlă *Majito*, simţindu-se iar foarte viteaz prin prezenţa lui Mariano.

Auzindu-se strigat cu un apelativ atât de infam, *Zarapicos*, care era un băiat cinstit, deşi sărac, nu-şi putu stăpâni impetuozitatea furiei şi, punând mâna în gâtul obrazniculuide *Majito*, îl trânti la pământ, zicându-i:

— Figuerero!... Mucosule! Te omor!

Dar *Majito* reuşi să se scoale, să se scuture şi odată aflat în picioare mâinile sale înhăţară un pietroi.

— Dă-i drumu', îi spuse pe loc *Pecado*, cu prudenţă în gesturi şi voce.

Majito aruncă piatra, bombănind ameninţări feroce. Întorcându-se la neruşinaţii de negustori, *Pecado* le zise cu un gest imperios în care pusese atât forţă cât şi orgoliu:

— Potoliţi-vă.

— N-avem chef.

— Potoliţi-vă, şi daţi-mi chipiul.

— Nu vrei să taci?... Chipiul e al meu.

Auzind *Pecado o* afirmaţie atât de împotriva sfintelor drepturi de proprietate, nu se mai putu abţine. Generozitatea îi fugi din inimă, prudenţa din minte şi se năpusti asupra lui *Zarapicos* dându-i brânci incit acesta făcu câţiva paşi îndărăt şi ar fi căzut dacă nu ar fi fost şi el

un băieţandru robust. Se luptară vai, cu cruzime bărbătească. Loviturile se succedau cu o viteză ameţitoare, căzăturile la fel. După fiecare lovitură se umila câte o falcă. În sfârşit, încleştaţi, căzură rostogolindu-se. *Zarapicos* dedesubt, *Pecado* deasupra. *Pecado* îi era superior şi-şi bumbăcea victima cu ferocitate. Copilul furios îl întrece pe bărbatul aflat în aceeaşi situaţie în barbarie. Aţi văzut vreodată încăierându-se doi cocoşi? Tigrul este un animal blând în comparaţie cu ei.

Zarapicos era ciomăgit zdravăn când încercă să-l muşte de deget pe *Pecado*. Oh! Cu ce inefabil deliciu strânse fălcile! Mariano scoase un strigăt strident şi sări precum cocoşul rănit. Celălalt se ridică. Faţa lui exprimă un amestec de durere, de ruşine şi era mânjita în întregime cu noroi şi lacrimi… Râdea şi plângea în acelaşi timp. *Pecado* orbise, nu mai vedea nimic; duse mâna la sfoara care îi ţinea pantalonii. Ultimele înjurături pe care le schimbară au fost la adresa respectivelor lor mame. Când nimic urât nu le-a mai rămas să-şi spună, îşi aruncară acel ultim scuipat de ruşine, dezonoare şi ticăloşie asupra celei care i-a născut.

— Mă-ta e o stricată.

— Mă-ta e o târfă.

Pecado nu mai spuse şi nu mai auzi nimic; scoase de la brâu un brici, briceag sau ceva asemănător, o bucată de oţel care până atunci fusese o jucărie şi cu ea îl atacă pe *Zarapicos*. Datorită loviturii nefericitul puşti căzu mort pe loc.

Bărbaţi, ce mai!

O tăcere înspăimântătoare. Toţi copiii rămaseră neclintiţi de frică. La început nu înţeleseră realitatea abominabilului fapt. Când au înţeles, unii o rupseră la fugă, minaţi de o groază amestecată cu milă; alţii izbucniră în plâns cu acea tânguire intensă, sonoră, dureroasă, care arăta în ei intuiţia marilor nenorociri.

Acel fapt nu era o poznă; era ceva mai mult. Cu ceea ce era mânjit *Zarapicos* nu era vopsea roşie cu care se mâzgăleau câteodată ca să se joace; era sânge, sânge! *Zarapicos* nu făcea pe mortul, nu gesticula pentru a-i face să râdă pe tovarăşii săi, nu spunea, cu voce îndurerată, „mamă! * pentru a juca o comedie; murise de-adevăratelea… Tremurând, palid şi sinistru, cu ochii goi, fără să aibă o idee clară despre ceea ce făcuse, *Pecado* aruncă arma care înainte fusese o jucărie. Instinctul îi cerea să fugă şi fugi.

Într-o clipă se făcu zarvă în cartierul Penuelas. Toate femeile ieşiră pe stradă, strigând, unele chiar nepieptănate. Alergau şi bărbaţii. Garda Civilă, care îşi are postul pe strada Labrador se puse în mişcare; până şi un domn consilier municipal şi un funcţionar de la Asistenţa publica, care trecea din întâmplare prin cartier, să aleagă un loc pentru amplasarea unei şcoli, alergară la locul atentatului. Groază şi scandal!

Femeile implorau ridicându-şi mâinile spre cer; bărbabâţii bombăneau; chiar *Viraatoarea de lipitori* ieşi din prăvălie în mare grabă, pe jumătate moartă de groază şi de ruşine, iar peste tot nu se auzea decât: „*Pecado*, *Pecado*”.

Arganzueia se umplu de lume. Unii alergau în căutarea judecătorului; alţii spuneau că judecătorul nu-l va mai găsi în viaţă, cei mai mulţi vorbeau să-l ducă la Casa de corecţie şi toţi strigau: „*Pecado*!”

Veni în fugă farmacistul cu tinctură de arnică şi pansamente spunând, de asemenea; „*Pecado*”! Consilierul municipal, urmat de funcţionarul de la Asistenţa publică. care, fiind un om foarte gras, nu putea să meargă atât de repede –, făcea; urmând mulţimea, consideraţii mai substanţiale asupra acestui fapt care, deşi era foarte grav nu reprezenta ceva nou în analele criminalităţii din Madrid.

— Au fost şapte cazuri asemănătoare în zece ani, spuse funcţionarul de la Asistenţa publică, sufocat, căci grăsimea nu era compatibilă cu sprinteneala pasului.

— Bărbatul criminal e înfiorător; dar copilul criminal ce nume merită?... Se zice că ăsta are treisprezece ani.

— Ce ţară!

— Ce mai ţară!

— În Mâlagu sunt frecvente asemenea cazuri.

— Şi în Madrid se întâmplă la fel.

— Şi noi ne ocupăm de şcoli! De închisori avem nevoie!

— Închisori şcoli, sau carcere şcolare... e tema mea.

Când ajunseră la locul catastrofei, cei doi domni, foarte demni reprezentanţi dintre cei mai meritorii şi venerabili care există în localităţile moderne, îşi aruncară unul asupra celuilalt aceste dramatice exclamaţii:

— E îngrozitor!

— Tu frânge inima!

— Şcoli, domnule Lamagorza.

— Închisori, domnule «Tacinto.

— El: zic grădini, Froebel.

— Eu zic profesori de fier care să nu folosească nuiaua, ci puştile Remington.

— Dar ce, îl şi iau?

— Nu e mort; dar pare grav rănit.

— O lovitură de maestru! murmură un derbedeu. Puştiul ăsta e dat naibii.

— Vai de mama care a făcut o asemenea pramatie! trânti una dintre femei.

— Asasinul, unde e asasinul? strigă consilierul municipal, dându-şi mare importanţă şi căutând prin mulţime cu ochi fioroşi. Poliţişti, căutaţi-l voi pe criminal... Ce ţară!... Dar poliţiştii de la Ordinea Publică unde sunt?

Dar Garda civilă îşi începuse investigaţiile. Copiii, care în aceste situaţii sunt, de obicei, mai perspicace decât

adulţii, arătau pe unde a luat-o *Pecado* când a fugit. Părerile erau împărţite. Unii spuneau că se refugiase în Quinta de la Esperanza; alţii că o luase înainte pe calea ferată. Un vânzător de portocale care, cu negoţul său ambulant de portocale, arahide şi ciubuce de zahăr, se apropiase de locul bătăii, îi asigură că-l văzuse pe criminal sărind îngrăditura unei curţi din apropierea grădinii de varză şi sfeclă de zahăr care mărgineşte nul. Fondată era declaraţia vânzătorului de portocale. Femei şi bărbaţi se apropiară de curte; unii înălţându-se pe vârful picioarelor, alţii suindu-se pe câte o piatră, priviră pe deasupra îngrăditurii şi îl văzură pe teribilul puşti încercând să se ascundă într-un colţ. *Pecado*, privi cu o groază bănuitoare şirul de capete care apăruse la marginea gardului şi în faţa acelei viziuni de coşmar se simţi zdrobit, deşi nu era fricos. Groaznicul cor de ameninţări şi injurii izbucni din această muţime de guri şi peste cincizeci de braţe se întinseră rigide pe deasupra gardului. Dar sufletul lui *Pecado* era format din orgolii şi revoltă. Fapta sa rea era încă o formă specială a curajului puterii, a acelei aroganţe prosteşti care consta în dorinţa de a fi învingător. Starea aproape sălbatică în care acea aroganţă crescuse l-a dus la o asemenea faptă. Astfel, un manechin abandonat instinctelor sale ajunge să dovedească licoarea amară a răutăţii şi s-o savureze cu deliciu infernal. Pe *Pecado* îl cucereai uşor cu mângâieri abile. Era atât de primitiv încât chiar *Majito* cu puţin răsfăţ şi încă puţin din acea linguşire pe care unii copii o mânuiesc ca nimeni altul îl putea atrage de partea lui. Dar cu niciun chip nu-l puteau cuceri prin forţă.

Astfel, când văzu cercul acela de figuri fioroase, când se văzu ameninţat de atâtea mâini şi înjurat de atâtea guri, de la provocările femeiuştilor până la severa şi politicoasa comportare a gărzii civile, când observă îndârjirea cu care îl urmărea mulţimea, în care într-o manieră confuză

întrevedea imaginea societăţii jignite, simţi că mii de şerpi se năşteau în pieptul lui, se consideră mai puţin copil, mai bărbat şi chiar ajunse să se bucure de fapta săvârşită. Lucruri atât de groaznice şi necunoscute de el până atunci, răzbunarea, protestul, revolta, încăpăţânarea de a nu recunoaşte că e vinovat îi pătrunseră în suflet. Pentru scurt timp puseră stăpânire pe el frica şi lacrimile fierbinţi care îi scăldau obrajii; dar imediat fu stăpânit în întregime de instinctul de apărare. Întrevăzu, ca un ideal glorios, posibilitatea de a-şi bate joc de toată lumea aceea fugind şi adăugând la răul făcut înainte alte rele mai mari.

Aceasta era starea morală a lui *Pecado* când funcţionarul de la Asistenţa publică, purtat de un zel care niciodată nu va fi elogiat îndeajuns, se sui cum putu pe o piatră şi arătându-şi chipul şi umerii pe deasupra gardului îi adresă criminalului autorizatul şi, într-un anumit fel, paternul cuvânt, spunându-i:

— Secătură, ieşi repede de acolo, dacă nu vrei să ai de-a face cu mine.

Cât ar fi dat criminalul ca fiecare privire a sa să fie o săgeată! Ar fi vrut să răspândească moarte cu ajutorul ochilor. Luă o cărămidă şi ţintind prea respectabilul cap al apostolului asistenţei publice, o aruncă cu o atât de funestă precizie încât bunul domn gras strigă: „Canâstolis!” şi fu pe punctul de a cădea ameţit. Martori demni de încredere spun că într-adevăr a căzut.

Victimă respectabilă, desigur!

Noi îndrăznim să spunem că agresiunea nedreaptă şi aproape sacrilegă al cărei obiect a fost domnul comisar a provocat câteva surâsuri şi chiar râsete printre acei oameni de rând şi că a fost cineva care printre dinţi a spus că puştiul era foarte simpatizat? O spunem, da, pentru eterna insultă adusă clasei derbedeilor.

Zarapicos a fost dus în stare foarte gravă la spital, iar noua victimă lovea cu picioarele şi turba de furie, simţind

durerea de la frunte şi ochi văzându-şi murdărită de sânge acea mână benefică, mână care numai pentru alintarea acelor nevoiaşi exista.

— Poliţia, poliţia, nimiciţi-l pe mizerabilul ăsta!... E un monstru!... Carâstolis! Vai, vai! Domnule Lamagorza acest vagabond m-a omorât... Ce ţară! Ce ţară!

Cineva susţinea pe acolo, pe aproape, aceste motive întemeiate cu altele la fel de energice care dezvăluiau o indignare fulminantă. Era curcanul care înainta făcând roată şi târându-şi aripile spre funcţionarul rănit. În acest timp, *Pecado* iute ca gândul se urcă pe şopron şi sări în râu de la mai mult de cinci metri scăpând de primejdia oare II păştea pe uscat. Gardienii dădură ocol pe partea cealaltă, împreună cu mulţimea, pentru a-l prinde; dar el o şterse pe malul râului, băgă picioarele în apă când pierdu teren şi căută refugiu în gaura întunecată a canalului de scurgere.

— Acum o să-l prindă, spuse o femeie din mulţime care, după rana de la cap a funcţionarului, simpatiza, Oh, ce neruşinare! cu criminalul.

— Să vină paznicul podului, exclamă consilierul municipal, plin de curaj.

Paza civilă şi cei de la Ordinea Publică încercară să treacă râul, dar acesta era foarte umflat. Îşi puneau în pericol lustrul cizmelor şi chiar cizmele însăşi.

— Cine îl pescuieşte acum pe acest blestemat?

— Există un grătar care nu-l va lăsa să treacă. Trebuie să fie la vreo trei, patru metri de la gura canalului.

Se uitau loţi dar nu-l vedeau. Un paznic riscind să-şi strice cizmele se apropie de gura canalului. Avea puşcă.

— E acolo, strigă. Îi văd ochii.

Paznicul distingea două luminiţe în întuneric. De acolo *Pecado* îi pândea pe urmăritori cu o anumită seninătate provocatoare.

— Ticălosule! strigă paznicul, ieşi de acolo sau trag.

— Trage, trage! se auzi de departe vocea

funcţionarului pe care nişte derbedei miloşi îl pansau.

Pecado intrase hotărât să nu se oprească până când n-o să se vadă în siguranţă, chiar dacă va trebui să intre în măruntaiele pământului. Dar întunericul şi spaima de acel loc îi chinuiau inima lui încă nu destul de bărbătească pentru a se încumeta în anumite locuri. Se opri; se văzu între două feluri de moarte şi ezită… Îl consola gândul că poliţaii nu puteau intra să-l prindă. Dar dacă trăgeau?… Atunci se chirci într-atât încât deveni iar copil şi-i reveni groaza. Îşi îndreptă gândul spre diferite idei confuze din frageda lui copilărie; dar acele idei erau atât de şterse, atât de îndepărtate încât n-a găsit îndeaproape nicio alinare. Din Dumnezeu nu mai rămăsese în el mai mult decât un nume. Era ca un afiş scris pe o arcă goală din care bucată cu bucată au scos bogate comori. Nu ştia nimic; mătuşa lui îi vorbise prea puţin despre Dumnezeu, iar învăţătorul îi spusese despre acelaşi subiect o mie de lucruri bombastice pe care niciodată nu le-a putut înţelege bine. Spusele mătuşii lui şi vorbele învăţătorului le uitase datorită muncii chinuite de la atelierul de frânghii şi acelei vieţi de pribeag, de pungăşii şi mizerii.

Fără să ştie cum, aceste idei l-au făcut să-şi recunoască vinovăţia. Ceva scâncea în el ca s-o spună. Era criminal şi urmăritorii săi aveau motive să-l urmărească şi chiar să-l omoare legându-l de un par şi strangulându-l. Acest lucru îl făcu să se cutremure de groază pe el care văzuse câteva execuţii la închisoarea poliţiei fără să se emoţioneze!… Dar deşi îşi dădea seama că nu are scăpare, orgoliul său era acolo pentru a-l sfătui să nu se predea… Fără teamă!… Din nefericire pentru el, aceste gânduri temerare slăbeau odată cu epuizarea forţelor fizice. Erobosit; toată ziua nu mâncase decât o bucată de pâine uscată pe care i-o dăduse mătuşă-sa tind plecase la lucru. Şi învârtise de atâtea ori roata în încăperea întunecată a frânghierului!… Şi alergase atât după aceea pentru a

ajunge din strada Amazoanelor acasă la el!... Şi-i era o foame atât de cumplită şi o sete!... O sete chinuitoare. La aceste neplăceri de nesuportat se adăuga şi frigul... Picioarele îi dispăruseră în apă şi din interiorul canalului venea un curent îngheţat care îl împingea în afară. Ce să facă?

Se născu atunci în el acel fenomen de observaţie retrospectivă care obişnuieşte să însoţească situaţiile limită. Spiritul tulburat părăseşte terenul îndoielii şi se refugiază în faptele care s-au petrecut imediat înaintea faptei îngrozitoare. Se înspăimânta că nu prevăzuse ceea ce i se întâmpla şi compara seninătatea dimineţii cu tristeţea şi tulburarea serii. Ce păcat că a trăit acea zi!... Cât era de departe de a comite o asemenea barbarie! Nu se dusese cu plăcere la lucru pentru că era duminică. Niciodată nu se ducea cu plăcere, căci el învârtea roata, iar mătuşa lui încasa banii. Dar, în sfârşit, cu sau fără chef, acolo a fost liniştit, gândindu-se că după-amiaza se va distra la Canal sau la Arganzuela. Aşteptase toată dimineaţa cu multă nerăbdare ora când va înceta lucru. Număra secundele prin rotirile odioasei roţi. Îşi crease un motor al misteriosului ceas al timpului. Tot învârtind întruna, sosise în sfârşit ceasul şi manivela, care pentru el era o parte din mâinile sale, rămase singură în atelier, liniştită şi tăcută.

Fără să-şi ia rămas bun de la maistru, căci maistrul nu-l saluta pe el niciodată, *Pecado* ieşise şi coborâse în salturi pe la Ribera de Curtidores.

Încă i se mai părea că-i vede pe văcari mânând taurii şi mâinile care îi admonestau pe recalcitranţi. Era zi de coridă. Acele cartiere erau foarte însufleţite. Îşi aducea aminte totul cu precizie; vedea totul ca şi cum l-ar fi avut înaintea ochilor, retrăind acum în întunecimea ascunzătorii sale. Îşi amintea că ajungând la Ronda, îl oprise un leneş car cu două roţi tras de cinci catâri, din cele care nu se

mai termină niciodată. Băiatul, nerăbdător şi îndrăzneţ, trecu pe sub burta unui catâr care după toate aparenţele era vânăt-rotat. Apoi văzu o înmormântare; după aceea se întâlni cu două fete din mahala care îi dădură o alună şi el... el le administrase câte o palmă la fund fiecăreia, căci erau foarte drăguţe... I se arătase apoi sosirea acasă; îşi amintea că mătuşa lui, înainte să-i dea să mănânce, îi anunţase furtul chipiului şi că el, fără să se poată abţine, auzind o veste atât de cumplită, lăsă mâncarea şi, urcând o dată la Ronda, o porni spre „groapă* în căutarea bandei. Restul, pentru că era mai recent şi mai neplăcut, şi-l reprezenta în culori şi mai vii. Corpul însângerat al lui *Zarapicos* nu-i dispărea din faţa ochilor... Orgoliul şi instinctele lui rele scotoceau toate sofismele egoismului pentru a produce o reacţie; dar pentru că acestea luau ceva timp pe loc o pierdeau. Sofismele făceau mari eforturi pentru a distruge frumoasa floare a remuşcării; dar cu cât îi smulgeau mai multe petale, cu atât înmugurea mai repede.

— Predă-te, predă-te, ticălosule! strigă un poliţist, sau te omor pe loc.

Pecado privi spre poliţai. Nu, nu se va preda. Mai bine să moară decât să se predea. Faptul că-l făcuseră ticălos îl scotea din minţi... îşi închipuia închisoarea cum altă dată în visele sale copilăreşti îşi închipuia cerul... Dar dacă foamea şi setea îl devorau, ce putea să facă altceva decât să se predea? Şi poliţaiul acela era un bărbat pe care îl admira mult pentru curajul şi înfăţişarea sa simpatică. Se numea Mateo Gonzales şi lucra la postul de pe strada Labrador. *Pecado* îi imita mersul. În visele sale ambiţioase nu i se întâmplă niciodată să fie general, nici episcop, nici bancher, nici comerciant faimos, ci Mateo Gonzáles.

Acesta fiind viclean, avu o idee salvatoare. *Pecado* îl văzu dispărând şi pentru o clipă tresări de bucurie. Dar poliţaiul nu-i dădu timp să se bucure căci apăru din nou.

mai jos pe râu. În loc de puşcă în mâna dreaptă avea două portocale.

— Ei, Marianin! strigă, aplecându-se să-l vadă mai bine şi să-i arate ce-i aduce, ieşi, nu fi prost. N-o să-ţi facem nimic… Vezi? Dacă ieşi îţi dau portocalele astea.

Pecado făcu un salt şi se agăţă de braţele poliţaiului.

— Ah, pungaşule!… spuse acesta vesel punându-i gheara în gât şi lăsându-l să înşface portocalele.

*

Să ne amintim, cu consideraţie şi regret, în ultima parte a acestei tragedii, de demnul funcţionar al Asistenţei publice, autor a atâtor frumoase dosare. El singur ar fi în stare.

dadă l-ar lăsa, să ridice în câţiva ani la o înălţime incredibilă, în cadrul arhivelor naţionale, aceste grandioase monumente de hârtie în care se cifrează succesul nostru. Ar trebui să ai inimă de stuc ca să nu te doară văzându-l rănit, cu mâna la frunte şi aceasta bandajată cu o batistă, alergând în birjă spre spitalul din strada Ambasadorilor, unde noaptea bietul *Zarapicos* s-a îmbrăcat în lumina serafinilor.

La Correspondencia culese de la Procuratură o notiţă despre întâmplarea din acea zi şi o dădu cititorilor săi într-un scurt articol scris într-o manieră dură. Când au citit-o prietenii, care îl însoţeau pe domnul Lamagorza acasă la el, şi când acesta le relată amănuntele întâmplării, se auziră cele mai înflăcărate exclamaţii privitoare la stadiul moral şi intelectual al ţării; îşi amintiră alte fapte analoage petrecute înainte în Madrid, Valencia şi Mfilaga şi, în încheiere, se declară în unanimitate că era nevoie să se facă ceva» ceva, da! şi să se consacre mult timp şi destui bani vindecării corpului social. Cum presa se alarmase, se dezbătu cazul câteva zile la rând, se ţinură şedinţe, se numiră comisii care la rândul lor creară diferite tipuri de subcomisii şi avură loc discursuri urmate de aplauze… iar

oratorii s-au făcut remarcaţi; alţii care erau avizi de publicitate căpătară acea celebritate săptămânală care pe atâţia îi măguleşte.

Atâta activitate, atâta vorbărale, atâtea proiecte de şcoli, de penitenciare, de sisteme teoretice, practice, mixte, simple şi complexe, celulare şi pluricelulare, didactice şi corecţionale căzură în uitare ca jucăriile copilului, abandonate şi rupte în faţa speranţei noii jucării. Noua jucărie a acelor zile era un proiect urban mal practic şi pe lângă asta profund lucrativ. Se ocupară de el comitete şi comisii, care lucrau atât de bine cu atâta spirit al realităţii încât în scurt timp se înălţă grandioasă, provocator de frumoasă şi monumentală, toată roşie şi înspăimântătoare, noua arenă pentru tauri.

Capitolul 7

PUNÂND STĂPÂNÂRE PE MADRID

Vestea despre nenorocirea fratelui său a fost pentru Isidora o lovitură teribilă. Exact când află despre fapta neobişnuită se găsea în cea mai bună stare de spirit la care un suflet tânăr poate râvni. Toate ideile ei erau parcă aureolate; dincolo de ceea ce gândea credea că observă o strălucire superbă care, prea puternică pentru a se opri în sufletul ei, ieşea prin simţuri afară şi poleia cu ciudate Străluciri toate obiectele. Nu vedea nimic de care să nu aibă nevoie, seducător, minunat sau interesant prin ceva şi chiar un cortegiu funerar cu care se întâlni când plecă de-acasă o impresionă mai mult prin somptuozitate decât prin nenorocirea propriu-zisă.

Plecase devreme să cumpere diverse mărunţişuri sau, dacă vreţi, plecase ca să plece, să vadă acel Madrid, atât de zgomotos, atât de agitat, oglindă a atâtor bucurii, cu străzile sale pline de lumină, cu miile lui de magazine, fire liberă care e un du-te-vino ca într-o perpetuă plimbare. Duminica dimineaţă, dacă e în aprilie sau mai, farmecele Madridului se multiplică: creşte animaţia şi veselia; e o

zarvă care nu zăpăceşte şi o mişcare care nu ameţeşte. Multă lume se duce la misă şi la fiecare pas pietonul întâlneşte stoluri de frumoase puicuţe cu cordoane bine strânse şi voalete, care ies de la biserică ţinând cartea de rugăciuni în mână, cochetând jovial.

Clopotele îi atraseră atenţia Isidorei, care intră să asculte misa la San Luis, pe a cărei scară se înghesuia lumea, înăuntru slujbele se ţineau lanţ iar credincioşii se împărţeau pe rânduri. Unii plecau când alţii îngenuncheau. Acolo se închina un rând întreg, aici se ridica altul în picioare iar clopotele anunţau diferitele faze ale misei răsunând fără întrerupere.

„Ce bun e Domnul, gândea Isidora în faţa ostiei, că-mi netezeşte drumul şi mă protejează de la primul pas pe care l-am făcut pentru a ajunge la locul meu adevărat!… Nu se putea altfel, căci aşa e drept şi Dumnezeu nu poate să vrea lucruri nedrepte, iar dacă eu n-aş fi în faţa lumii ceea ce trebuie să fiu sau mai bine-zis ceea ce sunt în faţa mea, ar rezulta o nedreptate, o barbarie…”

Şi imediat când preotul se apropia de sfârşitul slujbei:

„Binecuvântat fie Domnul care mi-a hărăzit ajutorul marchizului de Saldeoro, acest cavaler fără seamăn, fin şi atent cum nu e altul… Şi ce frumoşi ochi are, ce frumos e şi cu câtă eleganţă se îmbracă! Asta înseamnă să te îmbraci, ceilalţi doar se acoperă. Ce frumos şi cât se interesează de mine! Are dreptate când îmi spune: Oh! Stai dumneata liniştită, că dacă asta nu se termină cu bine, cum sper, atunci… mai există şi tribunalul. E o cauză câştigată! Oh! Da, tribunalul. Ce frumoase sunt tribunalele!… E chestie de câteva luni. După aceea…”

Prin mintea Isidorei trecea o imagine atât de splendidă încât singură şi în prezenţa preotului, a băiatului care cântă în cor şi a credincioşilor, norocoasa surâdea.

„Nu e un caz neobişnuit şi nici prea nou, spunea.

Cărţile sunt pline cu astfel de cazuri. Eu mi-am citit propria poveste de atâtea ori!... Şi ce e mai frumos decât atunci când ni se prezintă o tânără săracă, foarte săracă, care trăieşte într-o mansardă şi munceşte ca să se întreţină; şi această tânără care este frumoasă ca un înger şi, desigur, cinstită, mai cinstită decât îngerii, plânge mult şi suferă căci nişte şarlatani vor s-o defăimeze; şi apoi, într-o anumită zi, o caleaşcă superbă se opreşte la poarta ei şi din ea coboară o doamnă marchiză foarte frumoasă care se duce la tânără şi vorbesc, şi se destăinuie, şi plâng mult amândouă, descoperind că fata este fiica marchizei pe care a avut-o cu un oarecare conte aventurier? După care fata îşi schimbă dintr-odată poziţia socială şi se mutei într-un palat şi se căsătoreşte cu un tânăr care o ceruse deja pe când era săraca şi pe care ea îl iubea... Dar misa s-a terminat. De ce îl iubesc?”

Şi cu atâta grabă şi cu o asemenea neglijenţă schiţă semnul crucii” pe frunte, pe faţă şi pe piept şi atât de repede bolborosi un tatăl nostru, la despărţirea de altarul sfânt, încât părea să spună: „Cu bine, Doamne”.

La intrare, florăresele aţineau calea oamenilor şi întindeau buchete de trandafiri şi alte floricele strigând: „Un bucheţel cu miros de”. Vând ieftin trandafirii” Isidora cumpără trandafiri pentru a fi însoţită de aroma lor delicată pe tot drumul pe care se gândea să-l parcurgă. Imediat începu să privească vitrinele, atrasă de atâtea lucruri minunate, luxoase, somptuoase. Aceasta era cea mai mare plăcere a ei când ieşea pe stradă şi izvorul unor pofte arzătoare care-i mişcau inima, dându-i în acelaşi timp o bucurie intensă şi un chin sfâşietor. Fără să renunţe să-şi contemple chipul în vitrină, ca să vadă cum arăta, devora cu ochii infinitele varietăţi şi forme ale luxului şi modei.

Câte invenţii ale capriciului, câte lucruri desăvârşite într-adevăr sau fleacuri atractive! Ici, materialele fastuoase, atât de diferite şi minunate încât Natura însăşi

n-ar oferi mai multă bogăţie şi varietate; colo bijuteriile care strălucesc, umbrite de propriul lor merit, în cutiuţele lor negre…; dincolo superbele blănuri, nenumărate cravate, fleacuri care subjugă privirea prin insolitul lor, obiecte în care se adună arta meşterului şi dibăcia de maestru, punând la contribuţie aurul, argintul, nichelul, pielea, celuloidul, cornalina, jeul, chihlimbarul, alama, cauciucul.

coralul, oţelul, satinul, sticla, paietele, sideful, pielea săgrinată, porţelanul, chiar şi cornul; apoi delicatesele, mistreţ colţos, sitar şi fazan fript acoperit chiar de penajul său, cu alte mii şi mii de apetitive pe care Isidora nu le cunoştea şi cea mai mare parte a trecătorilor de asemenea… mai departe mobile rare, tapiserii deosebite, abanos încrustat cu fildeş, stejar sculptat în stil feudal, nuc dantelat, maiestuoasele paturi de nuntă, şi, în sfârşit, bronzurile, ceramica, ceasurile, amforele, candelabrele şi alte minuni fără nume care păreau din vis după cât de rare şi de frumoase erau.

Vraja pe care aceste strălucitoare apariţii o exercitau în sufletul Isidorei era cu totul specială. Mai mult decât obiecte cu desăvârşire noi pentru ea, le vedea ca şi cum ar fi fost răscumpărate după un lung exil. Entuziasmul şi speranţa care îi umpleau sufletul îi îndemnau să privească totul că-şi cum ar fi fost ale ei, cel puţin ca pe ceva creat pentru ea, spunând:

— Cu aceste blănuri mă voi îmbrăca eu în trăsura mea; şi în casa mea nu vor exista alte mobile decât acestea; voi călca pe aceste covoare; guvernantele copiilor mei vor purta aceşti corali, soţul meu… căci trebuie să am un soţ… „va folosi aceste genţi, bastoane, birouri, chibritelniţe, ace de cravată, iar când cineva din casă se va îmbolnăvi va lua aceste medicamente atât de bune, păstrate în cutiuţe şi sticluţe atât de frumuşele.

Ca să privească tot se opri, de asemenea, să

contemple gingiile cu care dentiştii îşi etalau meşteşugul, caricaturile politice din periodice atârnate în vitrinele cafenelelor; cărţile, ţigările, scobitorile, păsările împăiate, perucile, decoraţiile, fotografiile, dulciurile, până când şi vânzătorii ambulanţi la care totul era minunat.

Trebuia să cumpere ceva, un fleac… Dar cu vremea… când va ieşi din exilul social, ce plăcere va fi să meargă dintr-o prăvălie în alta, să privească totul, să aleagă, asta iau, asta nu, să plătească, să poruncească să fie dus acasă obiectul cumpărat, să revină a doua zi…! Intră într-un magazin de umbrele să-şi cumpere o umbreluţă de soare. I se păru atât de ieftină! Totul era ieftin. Apoi cumpără mănuşi. Cum o să iasă fără mănuşi când toată lumea purta? Doar cerşetorii îşi privau mâinile de onoarea şevroului. Isidora îşi propuse să le folosească mereu după care şi datorită abstinenţei de la orice muncă grea mâinile îi vor deveni catifelate până vor rivaliza chiar cu mătasea. După ce îşi procură un evantai, nu putu rezista tentaţiei să nu cumpere un ac de siguranţă. Se convinse că-i trebuia atât de mult…! Incapabilă să calculeze ce pierderi suferise modestul ei buget, văzu la „Diamante americane” nişte cercei care puşi vor părea năseuţi odată cu urechile. Îi cumpără dar nu întârzie să se îndrăgostească de un portofel. Cum a putut să trăiască fără acel obiect folositor, atât de necesar când ai ceva bani? Nu era lucru mai rău, după ea, decât să porţi bani mărunţi în buzunar, în pericol să-i pierzi şi să cadă în mâinile borfaşilor. După ce puse comoara în strălucitorul portofel continuă să vadă lucruri şi în fiecare clipă emigrau din el pesete şi duros când pentru a cumpăra ceva de la parfumerie, când pentru a cumpăra agrafe de care avea atâta nevoie; când pentru un pieptene modest, când pentru hârtie de scrisori cu elegantul său antet cu iniţiale. Într-adevăr, nu se putea trăi fără hârtie de scrisori, nici nu aveai la ce să foloseşti o hârtie care nu avea antet…

„Mi-a mai rămas destul, îşi spuse la întoarcerea acasă, pentru a-l da pe Mariano la o şcoală şi pentru a-i cumpăra ceva de îmbrăcat…”

Făcea socoteli în gând; dar cifrele erau atât de rebele în mintea ei, încât nici nu-şi amintea bine de ele, nici nu ştia, dacă îşi amintea, să le acorde valoarea adevărată. Ca toţi risipitorii – a căror organizare mentală pentru aritmetică îi face să formeze un grup aparte în specia umană – vedea mereu crescând cifrele activului şi cumplit de scăzute şi nesemni-Ikative cele ale pasivului. Acest grup al cheltuitorilor ar târî Omenirea în mari catastrofe, dacă nu ar avea contragreutate grupul avarilor, creat pentru legile echilibrului.

Isidora îşi lăsase mărunţişul în buzunar ca pe un lucru nedemn de a ocupa un loc în despărţiturile de satin ale portofelului şi pe stradă dădu de pomană tuturor săracilor pe care îi întâlnea, care nu erau tocmai puţini. Asta da, inimă mai bună. nici care să se înduioşeze mai puţin de mila şi nee fericirea altora, n-a existat vreodată. Mâna sa constituia poate un viciu fiziologic şi spunem viciu pentru că această nobilă parte a corpului nostru pare făcută pentru actul de aprehensiune sau pentru aprehensiunea formată – în privinţa asta există mari contradicţii între doctori – a sa părea făcută pentru actul contrar şi nu ar fi avut raţiunea de a fi dacă n-ar fi existat acţiunea de a da.

Ajunse acasă târziu, încărcată de cumpărături, căci adăugase la cele menţionate mai sus şi două cornete cu fructe uscate şi biscuiţi pentru a le face cadou lui don José Relimpin. Cu atâtea pachete în mâini i se ofiliră trandafirii. Îi puse într-un vas cu apă proaspătă, mâncă şi scrise două scrisori consumând cu ele, datorită stângăciei sale caligrafice, opt foi de hârtie cu antet şi ar fi prăpădit mai multe dacă n-ar fi primit la vreme vestea despre crima fratelui ei. Lăsă totul şi plecă agitată pentru a se interesa

la tribunal, să-l viziteze la închisoare pe Mariano şi să vadă ce e de făcut. Atunci îşi dădu seama că trebuie să cheltuie ceva bani şi sigură că avea destui controlă despărţiturile roşii ale portmoneului, numără, revizui, trecu hârtiile dintr-o parte în alta, dar oricât se învârtea şi oricâte manevre făcea îi ieşea mereu că mai avea doar douăzeci şi patru de pesetas. Unde era restul? Fusese jefuită?

Pentru o clipă Isidora* se crezu victimă a mulţimii de şarlatani care mişunau în Madrid, dar revizuind cumpărăturile şi stabilind prin forţa incontestabilă a aritmeticii, care câteodată se impune celor mai mari duşmani ai săi, realitatea cifrelor, nici nu ajunse la sfârşitul socotelilor că se şi declară propriul ci hoţ. Mereu via ei imaginaţie vedea monedele pe care le avusese, o jumătate de uncie, o hârtie de un sfert, cei trei duros vechi şi tocmai de aceea mai valoroşi. Unde erau? încet, încet, şi-a amintit că prima rămăsese în cutare magazin, a doua în altul, şi ca să ocupe locul ei veneau pesetele cheltuite şi vreun duro strălucitor care pe rea de tablă. Când mână spartă pierde monedele, îi rămâne în suflet, un fel de sfârşit numismatic, o anumită credinţă de care nu a scăpat, şi păstrează ideea sau imaginea lor, dar nu se convinge de eroarea lui. până când nevoia îl împinge să facă socoteala. Atunci intervin anostele cifre încărcate de logică şi pun lucrurile la punct.

Nimic nu a realizat Isidora din graba acelei după-amiezi, decât o nouă cheltuială pe trăsuri şi tramvaie. O însoţise don José Relimpio care îşi exprimase dorinţa de a fuma atât de insistent încât Isidora, sensibilă la această necesitate, ca şi la altele, îi dărui un pachet cu trabucuri de o jumătate de real. Când se întoarseră: ea cu răsuflarea tăiată şi mâhnită, el ţeapăn şi fumegând, doña Laura! primi pe demnul ci soţ plină de draci şi îi spuse:

— Aruncă-le, viciatule *... Am aprins deja soba. Crezi că-mi convine! Tu dacă te priveşti în oglindă şi tragi din blestematul ăsta de trabuc puturos, crezi că nu ne mai

lipseşte nimic. Mai bine ai pune mâna să munceşti…

Capitolul 8
DON JOSÉ ŞI FAMILIA SA.

1.

Vine acum la rând, reclamându-şi locul, una dintre principalele figuri ale acestei poveşti adevărate. Veţi recunoaşte imediat originalul după tabloul exact schiţat pe scurt cu atâta măiestrie de Isidora. Mustăcioara ca spicul griului, aurie şi mătăsoasă; ochii ca două boabe de struguri, blânzi şi drăgăstoşi; faţa îmbujorată, proaspătă şi surâzătoare, cu doi pometi coloraţi în roz, cu privirea îndatoritoare, cu atitudine îndatoritoare şi în întregime modelat din amabilitate (argilă omenească de care nu se mai foloseşte prea mult Creatorul), formau acel complex de inutilitate şi blândeţe, un cornet de cofetărie care se numea José de Relimpio y Sastre, de fel din Muchamiel, provincia Alicante. Terminăm acest tablou cu două trăsături de penel. Era cel mai bun om un lume. Era un om care nu era bun de nimic.

Avea şaizeci de ani. Provenea dintr-o onorabilă şi foarte decentă familie. În tinereţe fusese militar, dar pentru că n-a fost bun în miliţie se văzu nevoit să lase povara şi zgomotul armelor. A lucrat în Finanţe, dar s-a achitat atât de prost de obligaţii şi lipsea atât de des de la serviciu încât l-au concediat. A fost contabil la un teatru care a dat faliment. A lucrat la un birou de accize, dar din cauza blestematei sale de amabilităţi cea mai mare parte a mărfurilor intrau fără a le taxa. A fost soţul doñei Laura şi a cheltuit mica zestre a acesteia fiind amabil în stânga şi-n dreapta.

Doña Laura, femeie cu un caracter aspru, acrită de bă trâneţe şi de oboseala acelei vieţi de încercări chinuitoare şi fără rezultat, îi zicea cu accent dramatic:

— Om de nimic, om de paie… în ziua în care m-am căsătorit cu tine mai bine mă lua Dumnezeu de pe acest

pământ. La ce eşti bun în afară de a mânca?

— Sunt contabil, răspundea don José mulţumit de acest lucru care, după părerea lui, scuză toate celelalte defecte; şi considera în sinea lui că mintea omului de rând e foarte departe de acel preţios meşteşug sau ştiinţă în care era maestru. Fie că prin lunga sa experienţă de birou, fie pentru că s-a dedicat cu hotărâre acestei îndeletniciri, cert era că don José cunoştea partida dublă cum cunoştea Newton matematicile şi Columb legile navigaţiei. Există afinităţi cu adevărat neobişnuite în spiritul uman şi diferitele moduri de ştiinţă şi cel care prin structura sa pare a nu se îndrăgosti de lucrurile ideale şi atrăgătoare găseşte în ariditatea contabilităţii cele mai mari plăceri. Dominând această ştiinţă, se ocupă de un tratat despre ea în momentele sale de răgaz, care erau cele mai numeroase din an, şi dacă nu l-ar fi părăsit la jumătate ar fi fost un monument al ştiinţei omeneşti. Asupra fiecărei părţi a contabilităţi scrisese tratate substanţiale şi era de remarcat cu ce inspirată sagacitate explica el *Comisioanele bancare*, *Conturile de decontare*, *încasările la vânzările cu ridicata*, *Garanţii şi avaluri*, *Depozite* şi *Mărfuri*. Suspendă lucru când ajunse să se ocupe de preţioasa temă *Contul meu*, *Contul lui* şi *Contul comun* şi e păcat că l-a abandonat într-un punct atât de interesant.

Este ciudat că fiind don José posesorul celor mai ascunse secrete ale contabilităţii nu avea nimic de socotit. Mişcarea fondurilor sale şi cheltuielile casei nu meritau să se folosească pentru ele nici măcar o picătură de cerneală; dar don José din dorinţa de a scrie cifre mergea mereu dincolo de necesităţi, avea în camera sa *Cartea mare*, *Registrul* de *cheltuieli zilnice*, *Registrul cu cheltuieli provizorii*, *Cartea mare pentru mărfuri*, *Registrul de casă*, *de conturi curente*, *de încasări*, *de facturi* şi alte voluminoase registre în ale căror file acria mai multe cifre decât nisip are marea fără ca familia să ştie la ce-i

foloseau.

Dar ceea ce o înfuria mai mult pe doña Laura era faptul că deşi era bătrân şi hodorog se uita atâta în oglindă. Într-adevăr: după ce că în camera lui, singur, îşi petrecea ore în şir privindu-se, nu intra în vreo încăpere unde să fie vreo oglinjoară fără, când pe furiş, când făţiş, să nu arunce o ocheadă pentru a-şi examina înfăţişarea şi a-şi aranja mustaţa sau fără să-şi treacă degetele prin firele de păr numărate care, fragile şi lipicioase, veneau de la ceafă să acopere ţeasta pleşuvă ca o lună.

— Păi sigur, priveşte-te bine, îi spunea doña Laura, ca să nu-ţi uiţi mutra aia drăgălaşă. Păcat că nu sunt pictor ca să-ţi fac portretul figurii tale de vrăbioi plouat!

Don José râdea de asta. Era atât de bun!... Dacă pâinea caldă este superlativul bunătăţii, atunci don José era un cozonac mergător. Râzând, îi spunea scumpei sale consoarte:

— Nu toţi avem nocorul să ne păstrăm ca tine. care eşti atât de frumoasă şi proaspătă ca atunci când te-am cunoscut.

— Taci, Sardanapal.

— Adevărul înainte de toate. Totuşi... Cred că greşeşti.

— Taci, taci, îl implorăţioamna cu o expresie de scârbă. Nu mă lua cu astea...

Don José fusese un mare curtezan. Nu l-a putut schimba;

era în firea lui, în dubla sa condiţie de contabil şi june-prim şi astfel, căsătorit şi bătrân, nu întâlnea vreo femeie frumoasă pe stradă fără să n-o urmărească şi chiar s-o ajungă şi să-i facă vreun compliment. Între prieteni obişnuia să aducă discuţia de la subiecte banale la cele de dragoste şi aventuri şi totul devenea siropos vorbind despre picioare mici, despre ce pulpă frumoasă văzuse urcându-se într-o trăsură, de o privire, de un gest.

Aventurile nu depăşeau, în general, acesx stadiu şi erau doar vorbe goale, căci timiditatea lui îl împiedica să treacă la lucruri mai grave.

Dar chiar acum, când era un bătrân decăzut, când ieşea să se încălzească la soare, ascuns în mantia sa uzată, se ducea în locurile frecventate de fete frumoase. Dacă se întâlnea cu vreuna care ar fi fost singură se aventura s-o urmărească cu mersul său şovăitor, fără vreun gând rău, numai datorită *rutinei*, *slujbei*, cum obişnuia să spună, şi întotdeauna în ocazii şi în locuri aglomerate ca parada militară sau procesiunea pentru joia-verde, când se afla în contact direct cu vreo frumuseţe, sufletul îi era pe buze mieros şi pus pe glumă pentru a-i zice:

— Cât de mult îmi plăceţi, doamnă!... Iată o adevărată femeie!... Fericit muritorul care are parte de aşa ceva.

Acest libertin platonic era unchiul Isidorei de gradul trei, fiind văr de-al doilea cu Tomjâs Rufete, şi, pe lângă asta, o şi botezase. O văzuse născându-se şi crescând şi din acele vremuri profeţise, cu siguranţa unui cunoscător profund al contabilităţii destinelor umane, că fetiţa va fi o femeie frumoasă, poate o elegantă şi renumită doamnă. Cât de mult s-a bucurat când revăzut-o atât de mare şi ce milă i-a fost de necazurile ei şi cu cât dezinteres s-a oferit s-o ajute oriunde ar avea nevoie!

Familia Relimpio ducea un trai sărăcăcios, căci don José, deşi atât de priceput la cifre, nu se alesese cu nimic de pe urma lor. Doña Laura mai avea o casă şi o vie în Dolores care-i furnizau o mie de reali pe an. Fetele lucrau croitorie. Aveau maşină de cusut şi lucrând zi şi noapte, veghind mult şi rămânând fără vedere, câştigau între cinci şi şapte reali pe zi, Melchor, băiatul, nu adusese până atunci niciun ban în casă, decât o cantitate imensă de iluzii şi proiecte; dar familia îşi pusese mari speranţe în el. Melchor, recent ieşit din pântecul mamei Universitate, pe

cât de gol de ştiinţă pe atât de plin de înfumurare, avea să fie, în curând, un personaj, o personalitate. Alţii nu erau? Acesta era un punct incontestabil, axioma familiei, căci nu există familie care să nu aibă vreo axiomă.

Pentru a-şi uşura plata cheltuielilor casei, familia a trebuit să cedeze o cameră vreunui tânăr respectabil, preot sau doamnă văduvă fără copii. Camera a fost neocupată două luni până la venirea Isidoarei şi, în acest timp, au dispărut cei patru reali zilnici şi, mai mult, cei opt pentru mâncare. Fără acest ajutor gospodăria lui Relimpio s-ar fi resimţit zdravăn.

Dar lucrurile se petrec după cum vrea Dumnezeu şi nu după cum ne place sau ne convine nouă şi Dumnezeu a vrut ca Isidorei să i se termine banii, care i-au inspirat acea poftă nepotolită de cumpărături pe care am menţionat-o mai înainte. Ştia el motivele acestui lucru. Doña Laura, căreia îi plăcea să se bage şi să descifreze gândurile Celui care pune ordine în toate, spunea că acesta i-a hărăzit risipa pentru a-i pune răbdarea la încercare.

În fine, fata lui Rufete rămase fără un chior şi unchiul ci canonicul se arăta foarte nepăsător când trebuia s-o finanţeze. Ah! Oamenii ăştia din provincie cred că o uncie reprezintă un milion. O lună trăise sărmana în mari lipsuri făcând demersuri pentru fratele ei, care continua să fie închis, privată de toate, trecând pe lângă atâtea lucruri frumoase fără să le poată cumpăra…! Venind scadenţa chiriei, nu nu Tiai că n-a putut să plătească banii pentru cameră şi cei opt reali pentru mâncare, dar, pe deasupra, a trebuit să se împrumute cu o anumită sumă la doña Laura. Aceasta i-o dădu fără nicio plăcere; dar speranţa primirii unei noi sume de bani de la canonic o consolă pentru toate. Delăsător era bunul domn şi trecu o altă lună fără ca pe uşă să intre mult râvnita eliberare. Aspră şi bănuitoare, doña Laura o îndemnă pe Isidora, cu argumente bine

alese, să muncească. N-avea mâini? Nu ştia să coasă? Nu munceau ca nişte sclave acele două domnişoare onorabile. Emilia şi Leonor?

Leonor era foarte pricepută la croitorie dar nu ştia să tragă la maşina de cusut. La aşa ceva era maestră desăvârşita Emilia, cea mai inteligenta şi muncitoare dintre cele două surori. Ajunsese să iubească maşina de cusut aşa cum iubeşti un animal drag; cunoştea secretele minunatului său meşteşug şi-şi făcuse din aceasta un sclav supus. Săptămânal o ungea cu duioşie, o verifica cu un interes fratern, ca să vadă dacă vreun mecanism avea nevoie de reparaţie şi, în fiecare zi, trăgea la ea cu o vioiciune de necrezut. Când se odihnea, o acoperea bine să nu se umple de praf. Cele două cioitorese, una de fier şi cealaltă din carne, realizau cele mai frumoase tighele late sau înguste, după cum era nevoie. Pe lângă asta, Emilia, pe care o inspira fără îndoială spiritul aventuros al lui Elias Howe, domina două mecanisme auxiliare cu care făcea tivuri, băga elastic, dădea semne şi surfila.

Don José cunoştea bine maşina, care era o *Canadianîi* marca Raymond, şi ştia să coasă la ea, dar deşi fetele şi soţia sa îl sâcâiau mereu ca să tragă la maşină, ca să le ajute, el nu se lăsa convins, fie că munca aceea i se părea nepotrivită pentru un bărbat, fie că socotea – şi asta mai degrabă – că un cont bine ţinut era mai de folos familiei decât toate cusăturile din lume. Lui să nu-i fi interzis să scrie numere, să citească *La Correspondencia*, să facă ţigări şi să pălăvrăgească. Restul erau ocupaţii denigrante. Într-o noapte de vară. totuşi, când toată familia era adunată în sufragerie, ca de obicei, don José începu să tragă la maşină.

— Tăticic, îi spuse Emilia, dacă tot nu ne ajuţi, măcar învа: – o pe Isidora să tragă la maşină.

Don José o iubea atât de mult pe fina lui şi îi plăcea atât de mult să fie în preajma ci incit acceptă bucuros.

Primele explicaţii n-au avut mare succes. Isidora nu putea înţelege acel blestemat du-te-vino al firului de deasupra pe care trebuie să-i treci prin atâtea orificii până când să-l prindă în vârful său onorabilul ac şi să înceapă, sub plăcuţă, duelul rapid cu firul interior. Se atacă cu înverşunare, se încrucişează, se înlănţuie, se înnoadă şi se retrag întinse pentru a se ataca apoi din nou într-o zecime de secundă.

Păcat că în acea seară Isidorei nu i-a fost mintea la înţeleptele sfaturi ale naşului ei. Era foarte supărată. Trecuseră trei luni fără ca situaţia sa să se schimbe simţitor. Canonicul îi trimisese bani; dar erau atât de puţini incit, după ce acoperise unele nevoi urgente, reveniră lipsurile şi necazurile. Mariano se afla tot la închisoare şi procesul continua. Interesul pe care publicul şi presa îl arătaseră pentru acea faptă gravă îi răpise Isidorei toate speranţele de a rezolva în mod favorabil cazul său. La aceste motive de supărare se mai adăuga faptul că în atâtea zile nu intervenise nicio schimbare în principala şi cea mai interesantă problemă din viaţa ci şi multe alte necazuri despre care, pentru că ea le ţinea în delicat secret, nu îndrăznim să spunem nicio vorbă. Era atât de distrată, în aşa fel nu se mai gândea să se dedea vicioasei ci manii de a reproduce scene şi fapte trecute, prezente şi viitoare, vorba şi chipul diferitelor persoane, încât nu era atentă la lecţii decât cu ochii şi cu o muţenie respectuoasă pe care Relimpio o lua drept cea mai concentrată atenţie.

Era vară. Sufrageria ce dădea spre apus era înfierbântata ca un cuptor. Emilia şi Leonor însăilau la masa descoperită, când tăcând, când discutând încet lucruri care le făceau să râdă. Doña Laura deschisese fereastra care da spre un pa Mu întunecat de unde se înălţa aburul infect al unui grajd dt* oai de lux instalat în spate; şi stând într-un solid fotoliu pe care, ca o doamnă grasă ce era, îl folosea numai ea, adormi la aceeaşi masă,

dar de partea cealaltă, în faţa maşinii de cusut, sta Relimpio cu eleva sa şi deasupra acelui cerc intim, plin de încredere şi hărnicie, o lampă ce atârna din tavan îşi împrăştia lumina ei scăzută, atât de sărăcăcioasă şi tristă încât cei care se foloseau de ea nu încetau s-o incrimineze dând vina pentru lipsa ei de lumină pe lipsa de gaz şi fitile sau mai degrabă pe fata care nu o reglase cum trebuie. Totul era să răsucească rotiţa ca să urce fitilul, cu care se afuma sticla, sau să-l coboare după care răspândea o lumină uniformă. Dar fără a se intimida din cauza mirosului pestilenţial al gazului, nici a penumbrei avarei sale flăcări, acele biete fete continuau să lucreze, supuse legi necesităţii, care te obligă să cumperi pâinea de azi cu ochi. – de mâine.

— Acum o să te învăţ să pui aţă pe mosorel. spuse don José. Vezi rotorul ăsta de oţel pe care îl scot din suveică! Trebuie să-l umpli cu aţă şi apoi să-l pui aici şi tot cu roata maşinii să-l faci să se învârtească şi…

Isidora se uita fix la maşină; dar cât de departe îi rătăcea gândul! „Ce viaţă tristă! îşi spunea. Dezonoarea pe care Ma nano a aruncat-o asupra mea mă împiedică deocamdată să-mi reclam drepturile… Parcă ne-a părăsit Dumnezeu… Un om mi-a arătat interes. De ce nu mai vine să mă vadă Ce s-a întâmplat? Ce crede despre mine?”

— Acum, că avem mosorelul plin cu aţă îl punem în suveică. Foarte bine. Fii atentă la felul în care trebuie să-l montezi. Clic, e gata. Acum vine partea cea mai delicată. De asta depinde dacă o să coşi bine sau prost. Fii atentă, fetiţo, fii numai ochi şi urechi. Trebuie să treci vârful aţei prin aceste cârlige, vezi?

„Va trebui să-i scriu. Nu m-a recomandat unchiul meu lui şi tatălui său?… Atunci o să-i scriu. Aşa nu pot să mai trăiesc. Ce tristă e vara pe aceste meleaguri! Toată lumea bună pleacă şi eu rămân singură fără prieteni, fără ajutor”.

— Prind vârful aţei, îl scot prin stânga mosorului, o

bag cu multă grijă prin gaură şi gata. Uite… Acum domnul fir trebuie să intre prin a doua gaură. Foarte bine, şi apoi să intre prin a treia. Apoi… să nu uiţi chestia asta… firul trece pe sub picior şi gata. Acum pun mosorelul la locul lui. agăţ firul de jos cu cel de sus pentru care e de ajuns să învârteşti o dată de roată, şi… cu Dumnezeu înainte. Fetelor, materialul.

„Au trecut aproape douăzeci de zile de când nu a venit să mă vadă. S-o fi dus în vacanţă fără să-şi ia rămas bun de la mine?… O crede că sunt vreo impostoare? Ideea asta mă ucide… u

— Acum cobor piciorul, micşorez pasul învârtind de autori… fii atentă, şi după ce slăbesc puţin firul de deasupra, încep. Hai, maşinuţo, porneşte la drum…

„Ce idee îmi trece prin minte! O să mă duc la el acasă… Nu, nu trebuie să fac asta… O să-i scriu sub un pretext oarecare… Poate n-o să fie nevoie… Inima-mi spune că mâine va veni… Oh! Doamne, Dumnezeule, dacă ar veni…”

2.

Doña Laura dădu din cap de câteva ori şi, pe jumătate adormita, exclamă cu furie:

— Mereu te uiţi în oglindă.

— Auzi măi femeie, spuse râzând don José fără să-şi părăsească ocupaţia, nu mă uit în oglindă, cos…

Copilele surâseră. Puţin speriată, doña Laura se trezi de-a binelea şi zise:

— Nu, nu dormeam. Ştiu ce mi-a răspuns.

În sufragerie se afla un ceas de perete care era Matusalem al ceasurilor. Mecanismul lui scotea, când mergea, un sunet asemănător ciocnirii oaselor sau unui dans de schelete. Pendulul lui descoperit părea că nu are altă misiune decât să alunge muştele care se grăbeau să se aşeze pe greutăţile ceasului. Cadranul lui galben era împodobit cu o ghirlandă pictată cu pere şi mere. Deodată,

pe când familia era foarte nepăsătoare, se auzi un zgomot amenințător. Acolo înăuntru se petrecea ceva înspăimântător. Dar tot tapajul roților învechite se reduse numai la a anunța ora. Răsunară unsprezece lovituri de talangă.

Doña Laura se ridică iar fetele își lăsară lucrul. Servitoarea luă banii de cumpărături. Isidora dispăru, în timp ce Emilia punea mașina la loc. Don José avea obiceiul să se culce cu o oră mai târziu decât soția și fiicele sale și această oră o folosea citind *La Correspondencia*, plăcere fără de care nu putea trăi, și făcând țigarete folosindu-se de un aparat cunoscut, un cilindru de lemn în care se introduce foița care se umple cu tutun. Luă ziarul, citi cu atenție mărită discursurile oamenilor politici, după care parcurse anunțurile mortuare și celelalte anunțuri. Apoi, în timp ce închise mașina de țigarete, medită asupra întâmplărilor zilei și asupra politicii în general. Nu ducea lipsă de convingeri împătimite în materie de guvernare a Regatului. Se declarase dușmanul tuturor partidelor; susținea că spaniolii trebuiau să se unească spre binele patriei și atunci se vor sfârși scandalurile și revoluțiile. Pentru gloria țării sale se simțea stăpânit de un entuziasm înflăcărat. Trei lucruri îl indignau. Primulcă englezii nu ne înapoiau Gibraltarul. Al doilea; că miniștrii aveau treizeci de mii de reali salariu. Al treilea; că nu se ridicase un monument în cinstea lui Mendez Núñez. Pe timpul acela repertoriul ideilor sale se îmbogățise cu una mai deosebită care nu înceta să se manifeste în orice ocazie.

— Nu, nu, spunea, don Amadeo ăsta este un om cumsecade.

Când ceasul bătu ora douăsprezece don José se retrase lăsând *La Correspondencia* pe masă ca să-l citească Melchor, care apărea mereu pe la două noaptea. Relimpio rămase foarte surprins când, apropiindu-se de patul conjugal, își văzu jumătatea lui dragă încă trează.

— Stai de veghe, fetiţo? o întrebă scoţându-şi fesul. Am citit ziarul… Câte se mai petrec! Cum îl mai defăimează pe bietul domn! Eu rămân la părerea mea: susţin că don Amadeo e un om cumsecade.

— Lasă-mă în pace. Am cu destule pe cap! Sunt neliniştită când mă gândesc la asta… Mucoasa asta obraznică a picat pe capul nostru.

— Ei, lasă, femeie. E orfană.

— Casa mea e orfelinat? Asta o să ne ruineze… Dumnezeu să mă ierte dacă judec greşit; dar cred că va sfârşi rău amărâta de fină-ta. Nu-i place să muncească, nu face altceva decât să se împopoţoneze, să scrie scrisori, să se plimbe şi să se spele… Asta da; ea consumă mai multă apă într-o zi decât noi toţi în trei luni.

— Da’ de unde! Las-o să se spele că munceşte şi ea. În seara asta a fost atât de atentă şi zeloasă la lecţia de croitorie, încât peste puţin timp va trage la maşină mai bine decât mine.

— Eşti nerod, Relimpio. Fata asta o s-o sfârşească prost şi ce fumuri, sfinte Dumnezeule, ce pretenţii! Şi ce bosumflată e câteodată, după ce că o întreţinem! O să trebuiască să-i cerem audienţă câteva zile în şir ca să-i putem vorbi.

— E o orfană. Crezi tu că o va lăsa canonicul în voia sorţii? Nu, eu nu cred.

— Încrede-te în canonic şi las-o să facă ce vrea!… Ce-i mai caraghios… nu ştiu cum de mai rid, e că ea face spume la gură că nu poate cheltui pe fleacuri… Haida de că dacă asta ar avea bani ar purta un lux nebun şi ar avea lachei îmbrăcaţi în roşu ca acest rege…

— Care, adevărul înainte de toate, e omul cel mai cumsecade…

— Ah, Isidorita, Isidorita! Mi se pare că tu eşti o bună bucăţică şi când nici nu te gândeşti o să te arunc în stradă.

— Laura! exclamă timid don José, care se culcase şi

el.

— Haide, haide! Taci, vicleanule. N-o să ducem lipsă de chiriaşi. Nu vreau încurcături în casa mea.

— Încurcături…? Da' de unde!

— Încurcături, da; că ce vrea să însemne vizitele marchizului Saldeoro? Ştii cine e şmecherul ăsta?

— Un om foarte cumsecade, un cavaler, un tânăr… murmură Relimpio, aproape adormit.

— Fie ce-o vrea, aceste vizite mă deranjează. Casa mea nu e pentru aşa ceva, domnişoară Isidora. Tu, Relimpio, cum eşti pâinea lui Dumnezeu, nu bagi de semă; eu da. Marchizelul ăsta sau ce-o fi a venit aici într-o zi şi a stat de vorbă cu ea un sfert de oră. A revenit săptămâna următoare şi au stat închişi şi mai mult, ştii? apoi a continuat să vină la fiecare trei, patru zile. Ah, cum i se cunoaşte pe faţa acestei ticăloase, când îl aşteaptă, când întârzie, când nu trebuie să vină! Tu eşti mai din topor şi nu observi nimic. Eu am stat după uşă şi i-am auzit că vorbesc foarte însufleţit, dar n-am putut să înţeleg nici măcar un cuvinţel. I-am auzit râzând, da, râzând mult, dar de ce…? Aici se petrece ceva, Relimpio; se petrece ceva.

Don José, care era dacă nu pe deplin adormit atunci pe punctul de a adormi, murmură aceste cuvinte mângâietoare care îi ieşiră de pe buze învăluite într-un surâs:

— Şi ce frumoasă e…!

— Fugi de-acolo, momâie, lasă-mă în pace cu prostiile tale!

— Mofturi, femeie; spuneam că don Amadeo e un om…

— Ei aş!

— Da' de unde!

3.

Relaţiile Isidorei cu fetele naşului ei, dacă fuseseră cordiale la începutul vieţii în comun, se răciră încet, încet.

Isidora nu-şi ascundea cum trebuie ideea inferiorităţii Emiliei şi a lui Leonor, ca poziţie socială, ca frumuseţe, bun gust şi maniera de a se prezenta. Se credea atât de deasupra verişoarelor sale în aceste privinţe, încât atunci când era vorba de obiecte de îmbrăcăminte, de alegere a unei culori, flori sau vreunei podoabe oarecare, fata lui Rufete manifesta faţă de cele ale lui Relimpio un dispreţ plin de compasiune. „Aceste biete ţoape, îşi spunea, se screm să mă imite dar nu reuşesc”.

Ceva adevăr era în asta. Isidora avea un talent înnăscut şi nu dobândit pentru a se găti. Se născuse cu el aşa cum se naşte odată cu poetul şi inspiraţia. Ochii ei aveau acea calitate de a vedea mereu ceea ce este mai frumos, de a surprinde ce este mai armonios şi de a alege întotdeauna într-un mod magistral iar mâinile aveau acea îndemânare de a potrivi pe ea orice podoabă. Poseda foarte rara pasiune pentru simplitate, care în mod obişnuit nu se întâlneşte la clasele medii ale societăţii şi este o calitate specială a civilizaţiei primitive sau a celei mai rafinate culturi. Fetele lui don José, recunoscându-i această superioritate, se foloseau de ea consultând-o asupra tuturor îmbinărilor de materiale pe care le făceau. Sărăcia lor le interzicea în mod sigur luxul; dar cum e lege că toate clasele societăţii, cu excepţia celei a muncitorilor, se îmbracă la fel şi cum există un adevărat delir la cei umili de a imita modul de a se îmbrăca al celor sus-puşi – de unde rezultă că fata unui funcţionar de douăsprezece mii de reali de-abia se deosebeşte pe stradă de fata unui grangur – fiicele lui Relimpio se găteau atât de bine cu rămăşiţe de materiale, cu cârpe şi lucruri vechi modificate, încât de multe ori păcăleau pe cei mai puţin versaţi în fizionomii şi tipuri madrilene.

Amândouă erau agreabile şi Emilia destul de frumoasă, aparţinând eceluţ gen fin, delicat şi zvelt care se întâlneşte atât de des în Madrid. Mult timp se îmbrăcară

cu o singură rochie bună amândouă, o pereche de ghete obişnuite şi o şuba albă de iarnă, de unde rezultă că în fiecare zi îi venea rândul numai unei fete să meargă la plimbare cu doña Laura. Dar datorită muncii lor, nopţilor albe şi aproape neverosimilelor economii reuşiră să se îmbrace şi să se încalţe amândouă la fel şi chiar să aibă fiecare pălării la modă, cusute de ele sub îndrumarea Isidorei, din resturi şi relicve de la alte pălării pe care le obţinuseră pe degeaba dintr-un magazin pentru care lucrau. Ce femeie nu poartă pălărie în vremurile de azi? Doar cerşetoarele care cer de pomană se văd private de acea podoabă; dar va veni şi ziua, după cum progresăm de repede, în care şi ele să o poarte. Umanitatea va ajunge să fie, odată cu progresul industriei şi cu ieftinirea confecţiilor, ori toată elegantă, ori toată ţoapă.

Fiind tipuri perfecte al» sărăciei disimulate, fetele lui don José ar fi fost îngrozite dacă li s-ar fi propus să se căsătorească cu un mecanic priceput, cu un negustor bogat, sau cu un fermier. Chiar doña Laura, făcută să trăiască în mizerie, lustruită şi cumpătată pentru a nu părea ceea ce este, nu se rindea la alianţe înjositoare. Spera *ca* Emilia se va căsători cu un medic din acei tinori învăţaţi cure termină arum, din care cauză nu privea cu ochi răi vizitele lui Miquis. În ceea ce o priveşte pe Leonor, pe care mama ei o presupunea dotată cu un talent ieşit din comun, i-ar fi picat bine un ofiţer de stat major, de geniu sau ceva asemănător.

În paradisul teatrului Regal, unde se duceau de câteva or: pe săptămână. aceste două fete finuţte aveau cercul lor de tineri curtenitori şi studioşi şi funcţionari din acele infime categorii oare reuşeau să se remarce prin ceva. Ele îşi dădeau o importanţă deosebită, simulând, în special Leonor, ceea ce nici în vis nu ar putea să aibă; şi cum erau plăcute la înfăţişare şi cu limba slobodă, mulţi inocenţi cădeau în laţ şi le priveau ca pe crema societăţii.

Confundarea claselor în moneda falsă a egalităţii…

Să vorbim acum despre Melchor, onoarea şi mândria familiei, orgoliul mamei sale şi speranţa tuturor, căci mai degrabă s-ar îndoi de cele patru evanghelii decât de ascensiunea viitoare a tânărului Relimpio într-o poziţie strălucitoare. Cum să nu, dacă Melchor era, după părerea doñei Laura, cel mai deosebit din urbe ca frumuseţe, talent şi sociabilitate? Şi într-adevăr dacă figura şi înfăţişarea e scara pe care oamenii trebuie să urce spre glorie sau bogăţie, Melchor trebuia să se înalţe mai mult ca oricine căci avea cea mai distinsă înfăţişare din câte şi-ar putea dori un bărbat. Era primul fruct al căsătoriei lui don José cu doña Laura, dar gurile rele spuneau că ar fi fost din flori, lucru însă pe care nu ne interesează să-l cercetăm. N-avea mai mult de douăzeci şi şase de ani. Avea barbă neagră, ochii şi părul la fel; minte întunecată; dar semnalmentele lui erau greu de stabilit în ceea ce priveşte, mai ales, primul dintre aceste trăsături particulare, căii podoaba părooasă a feţei sale varia foarte mult, astfel încât dacă luna aceasta îl vedeai cu o barbă ce îi acoperea în întregime faţa, în cea următoare purta favoriţi; anul viitor apărea numai cu mustaţă; apoi cu mustaţă şi cioc, ca şi cum ar fi vrut să înscrie pe chipul lui cu briciul capricioasa inconstanţă a gândurilor sale.

Fiind băiat şi primul născut era copilul răsfăţat al familiei. Toate sacrificiile păreau neînsemnate şi-l obişnuiseră cu umilinţa părinţilor în faţa măreţiei capriciilor lui. Don José şi doña Laura îl priveau ca pe o fiinţă Jsuperioană, sfântă, care din întâmplare sau dintr-un scop misterios al providenţei se născuse din pântecul acelei umile femei. În discuţiile cu surorile sale, Melchor avea întotdeauna dreptate şi fetele se puteau lipsi de ceea ce aveau mai multă nevoie pentru ca Melchor să se bucure de toate din belşug. Doña Laura mânca prost sau nu mânca deloc pentru ca fiul ei să fumeze cel mai fin tutun.

Lui don José îi interziceau vinul la masă pentru ca Melchor să poată bea cafea şi să nu se simtă prost printre prietenii lui. În – familiile sărmane se obişnuieşte să se îmbrace copiii cu lucrurile transformate ale părinţilor. La ei, dimpotrivă, lui don José îi făceau sacouri din pardesiile vechi ale lui Melchor şi toate cravatele acestuia după ce se uzau treceau să împodobească gâtul patern.

Buzunarele lui don José erau întotdeauna gol-goluţe, căci era un bărbat atât de risipitor încât dacă strângea vreun bănuţ comitea fapta mârşavă de a cumpăra castane şi se aşeza să le mănânce pe o bancă în parc. În schimb, în buzunarele lui Melchor mereu zornăia câte ceva, fie chiar şi câteva pesete. strânse de doña Laura, Dumnezeu ştie cum, cu mii de sacrificii, cu nesănătoasele nopţi albe ale fetelor şi cu economia dusă la limite incredibile.

Melchor urmaşe Dreptul. Un băiat atât de deosebit, atât de extraordinar dotat de Dumnezeu cu talent şi fineţe, nu se putea degrada lucrând ca muncitor cu unelte meschine. Oferirea unei cariere prea puţin elegante ar fi contrariat înaltul său destin. Doña Laura avea un frate care era un faimos ortoped în Madrid, un om care câştigase o avere cu atelierul său. Acest laborios meseriaş imediat ce Melc hor, al cărui naş era, împlini cincisprezece ani, vru să-l ia cu el şi să-l înveţe acea onorabilă meserie; dar atât doña Laura, cât şi don José. considerară asta o insultă. Melchor ortoped, să îndrepte cocoaşe. fcă core creze hernii, să meşterească proteze şi cârje atât de urâte! … Haida de asta era monstruos. Doña Laura ascultă propunerile fratelui său nu numai cu indignare, ci şi cu scârbă. Însuşi tânărul. după ce se mai luminase la Universitate şi căpătase o spoială de cultură, râsese de unchiul său ortopedul. Numai ideea de a merge să lucreze cu el în acea prăvălie odioasă şi îl revolta. Cum s-ar fi putut înţelege el cu unchiul său, el, atât de deştept, atât de inteligent, chemat pentru un destin sublim, şi unchiul lui,

un om grosolan şi necioplit care ştia să facă doar suspensoare şi proteze, un sălbatic care zice clauze în loc de capsule şi care când s-a pus în funcţiune primul tramvai vorbea de stipulaţia vagoanelor în loc de trepidaţie?

Melchor termină Universitatea şi ieşi. după cum spunea Miquis, *un munte de prostie*. Între toate ştiinţele studiate niciuna nu trebuia să se plângă că fusese mai puţin favorizată; adică din niciuna nu ştia nimic.

A fost vorba atunci de *a-l lansa*. Era o frumoasă navă proaspăt construită şi vopsită, căreia nu-i lipsea altceva decât s-o faci să plutească pe marea fără sfârşit a ambiţiilor. Deputatul de Monóvar îi obţinuse o felujbă la Direcţia Monopolului, slujbă la care Mcichor se pricepea ca musca la făcut miere. Ce mai, călcase cu dreptul! Din nenorocire trecură câţiva ani alternând posturile mizere cu nefericite concedieri. Tânărul dispera văzând marea disproporţie între poziţia sa reală şi cea artificială care se crease prin prieteniile cu tineri bogaţi, cu nevoia de a se îmbrăca bine şi cu veşnicele sale pretenţii alimentate întruna de întreaga familie.

Nu-i plăcea să înveţe, căci auzea spunându-se mereu că studiul îţi foloseşte prea puţin. Dar contactul cu tineri deştept! îi furniza un debit mediocru de fraze gata făcute şi de Idei din care cauză nu era dintre cei mai tăcuţi din cafenele. Întreţinea dispute pe teme politice şi chiar se băga pe sub pielea unora reuşind să scrie la câte un periodic de mâna a şaptea. Este de remarcat că întotdeauna o făcea pe un ton atât de indignat şi arătând atâta furie împotriva guvernului incit însăilările lui plăceau redactorilor şi chiar îi aduseseră ceva bănuţi.

Îşi găsise o slujbă şi pentru scurtă vreme se dedicase spiritismului. Îl puteai vedea în adunări nocturne ale sectei care este antecamera levitaţiei şi ajunse să capete acele convingeri tenace care se întâlnesc numai la prozeliţii sistemelor celor mai absurde. Multe ore din noapte şi le

petrecea acasă în discuţii melancolice cu piodoa rele mesei sau scriind cu mâna tremurândă ceea ce după el îi spunea vreun spirit sau altul; şi deşi asemenea aiureli nu-i erau pe plac doñei Laura, fiind o catolică convinsă, binecuvântata doamnă nu-i zicea o vorbă, nici nu încercă să-i smulgă din minte fiului ei pânzele de păianjen ale acelei ridicole doctrine.

Dar vremea trecu şi cu ea şi spiritismul lui Melchor, lăsând loc altor idealuri mai practice. Vedea scurgându-se anii fără ca mijloacele sale pecuniare să fie în armonie cu pretenţiile sale. nici cu acel viitorstrălucit pe care mama sa i-l prevestise. Nu era bogat, dar trebuia să pară astfel; adică să se îmbrace ca cei avuţi, să aibă de-a face cu ei. E crud faptul că toţi suntem deosebiţi prin avere şi că trebuie să fim egali prin îmbrăcăminte. Inventatorul redingotei semănase disperarea în spiţa omenească.

Din această cauză Mcichor suferea cumplit şi în fiecare zi suporta o nouă umilinţă. Luxul celorlalţi îi biciuia obrazul. Se plimba. De ce el avea parte de oboseală iar ceilalţi de trăsură? Do co el iubea dar altul se bucura de iubită? Se ducea la în tru. De ce era a lui pasiunea pentru muzică iar loja a altcuiva? Aceste întrebări izbucneau întruna în mintea lui ca scânteile în forjă. Suferinţa sa atingea apogeul când asculta poveşti despre îmbogăţiri neaşteptate. La cafenea, în toate cercurile, se istoriseau poveşti minunate ca în basme. Când un sărăntoc curajos îşi rotunjise o avere formidabilă în că + era luni. când o idee fericită, generând cea mai rentabilă afacere, îl făcuse puternic pe cel care cu numai un an în urmă fusese cerşetor. Mii de agenta mişunau prin Madrid realizând, cu beneficii substanţiale, acele combinaţii obscure între bancă şi cămătari, între servicii şi moravuri, de unde decurgeau singurele minuni ale secolului al XIX-lea.

De când îl asaltaseră aceste gânduri, Melchor medita în fiecare săptămână la un /alt plan. Îl cooea în mintea îl

comunica’ mamei transpus deja în cifre, doña Laura îl găsea minunat; el încerca să-l pună în aplicare şi atunci, datorită greutăţilor, murea un plan şi se năştea altul.

Prima oară fusese vorba de un lucru foarte simplu: „Este ceva garantat, mamă*, spunea el. Consta în a combina un sistem de anunţuri cu un sistem de cadouri oferite de prăvălii tuturor clienţilor acestora. Planul era măreţ. Ar fi produs milioane cu condiţia ca toţi negustorii din Madrid să accepte propunerea şi ca toţi industriaşii să faciliteze anunţurile. El se şi înţelesese cu un litograf care urma să-i facă primele cartonaşe.

Acestui „lucru garantat* i-au urmat altele. Era vorba de o reţea de tramvaie aeriene. În ceea ce priveşte capitalul avea certitudinea că îl va găsi când bancherii îi vor cunoaşte planul. Dar aceştia n-au ştiut să vadă imensitatea milioanelor pe care putea să le furnizeze afacerea şi tramvaiele aeriene au rămas în aer. Apoi era vorba… tot despre un „lucru garantat*… de a obţine de la guvern privilegiul de a vinde chibrituri, apoi de a deschide o agenţie pentru plasarea forţei de muncă şi, succesiv, de alte nebunii şi extravaganţe.

Între atâtea combinaţii nu-i trecuse prin minte tânărului Relimpio cea mai simplă dintre toate, adică să muncească indiferent ce şi unde, de unde ar fi putut câştiga, de la o pesetă în sas, orice sumă. Dar el, fanatizat de ceea ce auzise despre îmbogăţiri rapide şi colosale, dorea să facă avere imediat, nu câştigată, nici cucerită prin muncă, ci obţinută printr-un noroc asemănător cu al chilipirgiilor de la minele de aur sau cu al celor care descoperă comori de diamante. În zilele la care se referă povestea noastră, Melchor era cam descurajat, şi în mintea lui domnea o confuzie totală. În mintea sa neverosimilul lupta în umbră boxând cu posibilul. Va ieşi din această bătălie vreo idee măreaţă, vreun plan niciodată visat de altcineva? Viziunile bogăţiei reale se războiau în el cu

imaginile bunăstării altora, în zgomotul poftelor rebele, cu cât mai răzvrătite cu atât mai departe de a fi satisfăcut.

Se întorcea acasă în fiecare noapte între unu şi două, obosit, trist, gânditor; îşi arunca haina, punea coatele pe masa din sufragerie, îşi sprijinea bărbia în palme şi rămânea aşa jumătate de oră sau mai mult în tihnită meditaţie. Dacă intra fumând, aşa cum se întâmpla mai mereu, îşi concentra atenţia curăţirii, înnegririi sau desfundării unei pipe din spumă de mare, ocupaţie care îi răpea multe ore din zi. Îşi continua îndeletnicirile cu atâta conştiinciozitate şi răbdare, încât la cafenea i se aduceau elogii pentru perfecţiunea şi consecvenţa sa. Există orgolii foarte ciudate. Cel manifestat de Melchor în legătură cu pipa sa era scuzabil căci pipa semăna cu abanosul cel mai curat şi mai strălucitor iar artistul, după ce arunca uniform trombe de fum gros, o lustruia cu o cârpă şi se privea apoi în acea oglindă de jeu… Când termina de fumat, punea pipa în cutia ei şi se ducea în pat de unde nu mai ieşea până la unu a doua zi.

Isidora nu-l simpatiza pe răsfăţatul băiat al familiei Relimpio. Acea frumuseţe atât de exageraţi de doña Laura ei i se părea obişnuită iar manierele şi modul de a se îmbrăca al tânărului afectate şi de prost gust. În ceea ce priveşte înaltele calităţi morale şi intelectuale, cu care, după părerea familiei, era înzestrat de Dumnezeu, Isidora nu înţelegea nimic. Îl socotea cel mai neruşinat leneş, cel mai sălbatic egoist din lume.

Capitolul 9.
BEETHOVEN

1.

Palatul Aransis, situat în zona parohiei San Pedro, este o clădire cu înfăţişare comună, ca toate locuinţele senioriale construite în secolul al XVII-lea, care par să răspundă ideii că Madridul ar fi o curte provizorie. Nobilii, siguri că mai devreme sau mai târziu regele se va stabili în

altă parte, îşi făceau, în loc de case, enorme pavilioane sau corturi de campanie, folosind în loc de pânză şi scânduri cărămidă şi ipsos.

Importanţa artistică a unor asemenea construcţii e nulă; trăinicia precară, iar în ceea ce priveşte confortul interior se putea folosi numai ceea ce a fost modificat căci vechii seniori se pare că se obişnuiseră să trăiască fără lumină şi fără acoperiş, când în largi incinte goale, când în întunecate cămăruţe.

Casa familiei Aransis este dintre cele modificate în secolul trecut. La exterior, în afară de poarta scoasă în relief, prin care ar fi intrat fără să se aplece Ios gigantones del Corpus[5], nu avea absolut nimic deosebit. În interior se păstrau destule opere de artă, precum covoare, mobile şi tablouri, fără ca niciuna dintre ele să iasă cu ceva în evidenţă, nici să fie extraordinară. Părăsirea în care stăpânii ei o lăsaseră se observă de la uşă până la acoperiş căci, deşi totul e în ordine şi bine apărat de paraziţi, persistă acolo mirosul singurătăţii şi presentimentul ruinei. Să zică ce-or vrea-cei care se înverşunează să creadă că trebuie să fie bun numai ce e vechi, interesul artistic al saloanelor familiei Aransis nu trece de mediocru.

Din 1863 aici totul fusese închis; se deschidea numai în zilele de curăţenie. Casa avea ca locuitori tăcerea, care se odihnea în dormitoare printre lungi draperii închise la culoare „şi întunericul ce se răsfăţa în spaţioase încăperi. Prin câteva crăpături lumina îşi vâra degetele sale trandafirii, zgâriind tapiseriile. Noaptea nici zgomotul, nici lumina, nici spiritul viu nu locuiau aici.

Într-o zi de toamnă a anului 1872 palatul se însufleţi dintr-odată: se deschiseră uşile şi ferestrele; aerul şi lumina intrară în torente şi penele a şase servitori expulzară praful care dormea liniştit pe mobile. Apoi

5 Uriași de carton purtați In Spania la procesiuni religioase în Joia Verde.

interveniră mutatul mobilei, spălatul geamurilor şi pregătirea candelabrelor. În mijlocul acestei zarve se auzeau sunetele sprintene ale pianului chinuit de mâinile acordorului. A doua zi răsună zgomot de cufere descărcate, activitatea febrilă a lacheilor, scurgerea tumultuoasă a trăsurilor pe drum şi în imensul portal gol, pustiu. O doamnă cu părul aproape cărunt şi cu o statură graţioasă. Învăluită în blănuri, acoperită la gura ce tremura de frig. urcă scara oferind braţul unui domn melancolic şi trecu din cameră în cameră, fără să se oprească, până nu ajunse în încăperea în care trebuia să se odihnească după călătorie. O însoţeau, pe lângă domnul melancolic, un băiat de vreo paisprezece ani care ducea după ei, legat de un lanţ. un enorm câine negru, alaiul fiind încheiat de două servitoare tinere şi drăguţe, care nu aveau mutre de spaniole.

Marchiza de zXransis. văduvă din 1854, trăia la Paris sau Londra o bună parte din an. O parte din vară într-un port din Bretania şi câteodată, iarna, obişnuia să vinci în Spania pentru a-şi îngriji sănătatea, nu foarte robustă, în clima Cordobei unde avea casa şi pământ urile. La Madrid nu stătea decât patru sau cinci zile în trecere spre Córdoba sau Granada. În acel an îşi făcea călătoria la sfârşitul lui septembrie şi arătându-se, fără să se ştie de ce, mai puţin drăgăstoasă ca altă dată cu ţara ei. spusese când intrase în casă: „De data asta nu voi rămâne decât trei zile. Era într-o luni.

Se odihni până la ora două, oră la care băieţelul care o însoţea se aşează la pian pentru a executa exerciţii foarte grele şi nu-l părăsi până la ora mesei. Apoi doamna primi multe vizite, luă masa cu domnul melancolic, cu micul pianist, cu marchiza de San Salomo. cu administratorul casei şi cu încă două persoane, iar apoi se retrase în dormitorul ei, după ce se rugă mult.

Îşi folosi aproape toată ziua următoare întorcând

vizitele şi se retrase la ora patru. Nu voia să primească pe nimeni. Dorea să fie singură. Casa aceea îi repugna aruncând asupra sufletului ei o umbră tristă şi lugubră dar. În acelaşi timp, o atrăgea şi o reţineau amintiri dragi. Seara se lăsă repede. Marchiza hotărâse să deschidă camera fiicei sale defuncte, care fusese închisă de la moartea acesteia, survenită cu nouă ani în urmă. În această lungă perioadă, mama nu permisese nimănui să deschidă funebrul dormitor; nu dorise să-l deschidă nici chiar ea. căci îl privea ca pe un mormânt şi mormintele nu se deschid. Dar cu acel prilej se decisese să-şi calce hotărârea. Încă de la Paris îi încolţise ideea să realizeze acest act cumplit de trist. Dorinţa ei provenea dintr-o pietate afectuoasă, chiar din teamă, care uneori ne stimulează îndemnându-ne din curiozitate. „O să-l deschid în seara asta*, se gândi. stispinând adânc şi după cină se mută într-un frumos salon, cea mai bună şi mai plăcută încăpere a casei. Pe un perete se afla marele pian Erard. Ia care cânta dimineaţa şi după-amiaza tânărul care venise cu doamna; pe un altul, oglinda marelui şemineu reflecta cu misterioasa nehotărâre camera împodobită. În faţa oglinzii deschiderea perdelelor trase cu greu lăsa să se vadă o uşă albă. simplă, uşă pe care simţea lipsa unui epitaf.

Pe pereţi atârnau tablouri moderne de un gust îndoielnic şi câteva portrete ale seniorilor de odinioară dintre aceia îmbrăcaţi în armură de ceremonie măiestrit lucrată, cu braţul ţeapăn ţinând în mână un sceptru, însemn al puterii.

Mobilele nu erau dintre cele mai moderne. Aparţineau vremurilor brocartului şi ale lemnului aurit, iar bronzurild proclamau cu afectata lor structură greacă dizolvarea Sfatului celor Cinci sute şi a *senatus consultus* al lui Bonaparte. Deşi nu era frig, umiditatea casei în părăsire era atât de mare încât a fost nevoie să se aprindă

focul în şemineu.

Tânărul, mai bine-zis băieţaşul, intră jucându-se cu câinele pe care îl chema Saul.

— Nu face gălăgie, copile, îi atrase atenţia doamna, deranjată de zgomot. Lasă-l în pace pe Săul.

Puţin după aceea, animalul se aşezase ca un rege în mijlocul salonului şi părea un leu de abanos. Frumosul său cap se distingea mândru, inteligent, drăgăstos şi sălbatic în acelaşi tipip, pe florile colorate ale covorului şi ochii lui întorceau în scântei vii flăcările din cămin.

Marchiza încerca să deschidă uşa, dar o făcea cu o mână atât de nesigură încât cheia bâjbâia în broască fără să reuşească s-o descuie. În sfârşit, răsună clicul limbii metalice, împinsă, uşa cedă cu un jalnic suspin de rugină şi lăsă să se vadă spaţiul întunecat de unde ieşea un miros de umezeală stătută hrănită din tenebre, din linişte, din singurătate.

Marchiza, care se oprise în prag, paralizată de groaza şi respectul pe care acel interior (nedeschis de nouă ani) i le inspira, se dădu înapoi; luă una dintre cele două lămpi care se aflau în salon şi hotărâta, cu evlavie şi însufleţire, pătrunse în cameră.

— Scumpa mea fiică, te-am iertat, murmură ca pe o rugăciune. făcând primii paşi.

În mijloc se afla o masă pe care doamna puse lampa. Se aşează pe un scaun din faţa mesei şi împreunându-şi mâinile începu să plângă şi să se roage scăldând cu privirea toate obiectele din încăpere, mobilele şi perdelele şi fixându-şi-o pe câteva cu îndârjirea pe care uneori o foloseşte împotriva el însuşi sufletul îndurerat. Setea de a vedea se hrănea din teama de a vedea, contopindu-se una în alta, frica şi dorinţa, pentru ca sufletul să nu ştie să deosebească bucuria de suferinţă. Atunci se auziră sunetele moderate ale pianului acordate de suav înfăţişând un motiv lent şi simplu de slab interes muzical, dar care

amintea de *a fost odată* al unei poveşti minunate.

Marchiza nu luă în seamă acea muzică pe care obosise să o tot audă. Nepotul ci era un pianist precoce, un monstru sacru, un fenomen de agilitate şi de bun gust. Fusese discipolul şi era deja emulul celor mai de seamă pianişti francezi. Orgolioasă de această aptitudine, marchiza îl obliga pe băiat să studieze zece ore pe zi. Fără să-i acorde vreo atenţie în seara aceea, nici chiar să-şi dea seama de ceea ce cânta copilul, ilustra doamnă, solicitată de alte gânduri şi emoţii mai crude şi mai reale decât cele pe care le produce muzica, continuă să privească în jurul ei. Nu văzuse acele obiecte din ziua în care fiica ei nu mai era în viaţă. Moartea îşi pusese pecetea sa tristă pe toate. Lipsa de lumină dăduse stofei de mobilă tonuri decadente. Praful mătuise frumoasele lacuri şi învăluise totul într-o ceaţă aspră şi cenuşie care nu putea fi atinsă fără ca nervii să nu se înfioare. Pe şemineu rămăsese un vas cu flori care fuseseră naturale şi proaspete cu nouă ani în urmă.

Arătau ca o zdreanţă vineţie de nedescris care atinsă cădea în particule reci şi foşnitoare, ca rămăşiţele pământeşti după o mie de ani. Dintre mobilele foarte delicate, de o construcţie foarte capricioasă, cele aurite deveniseră negre. Un dulap de haine cu oglindă triplă avea uşile întredeschise şi din pântecul său de cedru se vedeau ieşind rochii în dezordine. atlazuri şi grenadine, fai-uri şi minunate mătăsuri, învechite şi decolorate, toate atât de invadate de moarte încât păreau gata să cadă, dacă le atingeai, în particule minuscule ca florile de altă dată. Miros de mucegai şi de flori veştejite şi de parfumuri putrezite şi descompuse ieşea din acele rămăşiţe. Se vedeau, de asemenea, pe jos, lângă dulap, pantofi şi cizmuliţe puţin folosite şi un corset al cărui şnur ce atârna descria arabescuri pe podea.

Privind acestea, marchiza îşi aminti cel mai trist amănunt din acea tristă zi. Cu puţine ore înainte de a muri.

fiicei ei, crezând că se simte bine printr-una din acele rare halucinaţii ale temperamentului, care sunt cele mai cumplite ironii ale morţii. Îi venise chef să se gătească. Simţind în acele clipe o putere înşelătoare, se îmbrăcase cu o nelinişte febrilă, zicând că nu mai era bolnavă şi că ea se va duce la teatru în scara aceea. Apoi simţise dintr-odată un cuţit în inimă şi căzu ca fulgerată. Îi scoaseră hainele de gală, o descălţară, îi smulseră una câte una frumoasele podoabe, profanatoare ale mormântului şi, puţin după aceea, încetă să mai trăiască.

Această amintire, care întotdeauna o îngrozea, o făcu pe marchiză să contemple frumosul tablou agăţat deasupr-şemineului. Era un portret de femeie pe al cărei graţios chip surâsul buzelor proaspete contrasta cu melancolia ochilor cenuşii. sub genele cele mai mătăsoase care s-au putut vedea vreodată. Rezulta o dublă expresie, îndrăgostită şi batjocoritoare şi acolo se întrevedea sentimentul adânc şi puternic prost disimulat prin ipocrizia unui caracter superficial nestatornic.

Marchiza nu se satura să privească portretul. Semăna atât de bine; parcă era de Madrazo, atât de fină, atât de conformă cu distincţia, eleganţa şi graţia originalului! Ce admirabilă era acea coafură a părului abundent ce-i împodobea chipul nu chiar foarte oval, mai degrabă tinzând către o rotunjime voluptuoasă! Ce paloare încântătoare! Ce armonie între paloarea bolii şi seducţia inexplicabilă! Şi acea mină albă ţinând mantia neagră, ce elegantă, ce vie în admirabila ei modelare!... Mamei îi scăpară într-un murmur de durere aceste cuvinte:

— Biata mea fată! Sărmană păcătoasă!

Şi spunând acestea, se ridică de pe clapele pianului din apropiere un murmur însufleţit, care imediat deveni o tânguire, QXpresie a pasiunii furioase. Era elegia durerilor omeneşti care, uneori, printr-un capriciu misterios de stil, foloseşte limbajul sarcasmului. Apoi expresiile festive se

schimbau în accente mai patetice care puteau reda chiar vocea disperării. O singură idee, pe cât de simplă pe atât de sfâşietoare, apărea în tumultul a mii de idei secundare şi se pierdea apoi în cea mai capricioasă varietate de planuri pe care le poate zămisli fantezia pentru a reapărea pe loc transformată. Dacă în tonul minor era acea idee îmbrăcată în tenebre, acum. În cel major, se prezintă scăldată în lumină strălucitoare. Ziua urma nopţii şi lumina umbrelor în acea expresie a sentimentului prin intermediul instrumentului muzical. cu cât mai intens, cu atât mai confuz.

Din modulaţie în modulaţie, ideea unică se denatura fără să înceteze de a fi ea însăşi, la fel ca un histrion care îşi schimbă costumul. Corpul se păstra, aspectul varia. Uneori purta în sunetele lui nuanţa dură a constanţei; alteori, în tremolourile sale, ezitarea şi îndoiala. Când se prezenta profundă în octavele grave, ca sentimentul urmărit care se refugia în conştiinţă; când impetuos şi războinic în înaltele octave duble, proclamându-se învingătoare şi rebelă. Se simţea apoi hăituită de un năvalnic tumult de arpegii, scări cromatice şi imitaţii, şi se auzea coborând cu paşi gigantici, fugind, descompun indu-şi şi făcându-se bucăţi... S-ar fi crezut că totul se va termina; dar un suflu de reacţiune străbătea întreaga clavitaură a pianului; fragmentele disparate se adunau, se recunoşteau aşa cum se vor recunoaşte şi se vor aduna oasele aceluiaşi schelet la judecata de apoi, şi ideea se prezenta din nou triumfătoare ca un lucru reînviat şi izbăvit. Fără nicio îndoială o voce de ne altă lume se tânguia în armonioasa zarvă a clapelor: „Am fost pasiune, îndoială, luptă, păcat, dezonoare, dar am fost şi rennişcare, izbăvire, mântuire, lumină şi paradis”.

2.

Marchiza, care nu încetase să privească portretul fiicei sale până când lacrimile nu aşternuseră un văl pe

ochii ei. se rugă din nou, şi în timp ce rostea o rugăciune pentru sufletele morţilor gândea astfel: „Dumnezeu te va ierta, biet suflet drag, cum te-am iertat şi eu.*

Şi începu să-şi cheme în amintire mii de întâmplări. unele triste ca o reflectare a dragostei rănite, altele sfâşietoare şi groaznice ca imaginea durerii vătămate. Îşi aminti că dacă defectele fiicei sale fuseseră dintre acelea care în societate nu au scuză, severitatea mamei fusese implacabilă. Cu aceste amintiri dureroase, marchiza simţi ceva care se putea numi remuşcarea datoriei. Fusese crudă cu fiica ei? Descoperirea purtărilor uşuratice care imediat deveniseră publice, o adusese pe doamnă pe punctul de a muri de indignare şi de ruşine. Ce bine îşi amintea asta şi cum Îi revenea furia odată cu amintirile, înfierbântindu-i sângele! Atunci ea o închise pe fiica ei cu toată rigoarea posibilă. O pusese la recluziune în acea cameră de unde nu ieşea niciodată, neavând nicio cale de comunicare cu exteriorul. Trăi ca zidită şase luni. De ce. a murit? Nu se ştia bine. A murit pentru că a fost închisă şi a fost victima inchiziţiei onoarei.

O rigoare exagerată! Marchiza era o femeie de pe alte timpuri. Era forjată pe nicovala cazanului cu ciocanul demnităţii sociale, de mâinile aspre ale religiei. Nu încăpeau în ea atitudini condescendente josnice care reprezintă fructul amar al uneia dintre manierele civilizaţiei. În timp ce fata fusese prizonieră, îi dădea voie să se gătească, dar să nu iasă din cameră. Marchiza nu vorbea cu ea decât strictul necesar, fără a folosi niciodată cuvinte drăgăstoase, nici vorbe amabile. Buna doamnă îşi amintea, cum îţi aminteşti de urma unei arsuri, aceste cuvinte de foc rostite de fiica ei, cu o zi înainte de a se îmbolnăvi: „Mamă, omoară-mă cu cuţitul, dar nu mă omorî cu privirile tale.*

Dintr-odată boala, care îşi făcuse lent incubaţia, izbucni, dezvoltându-se cu repeziciune în şase zile. Din

prima zi se anunţa un sfârşit cumplit. Toată severitatea mamei cedă ne loc ca gheaţa care se topeşte. Ce bine îşi amintea după nouă ani expresia chipului medicului, doctoriile, micile pofto ale bolnavei, născute din cumplite tulburări nervoase! Când cerea flori, când îngheţată pe care nu trebuia s-o mănânce. Brusc cerca toate libretele de operă care se puteau obţine. Altă dată ceru să fie adusă acasă o mare parte din magazinul de muzică al lui Romero. „Păsări, păsări...”. Îi aduseră aproape toată piaţa Santa Ana. „Oh! Trebuie să răspund La atâtea scrisori...! u şi se apuca de scris. Din aceste dorinţe nebune, care erau ca nişte zguduituri pe care i le dădea moartea pentru a o smulge mai repede din rădăcină, se alimenta febra ei galopantă.

„Ai murit ca o biată martiră, gândi marchiza, rugându-se din nou. Ai murit împăcată cu Dumnezeu, făcând rugăciuni şi sărutând sfântă imagine a Mântuitorului nostru”.

Se auzi din nou sunetul pianului cu trişa elocvenţă a psalmodiei. Fraza avea un al doilea membru. Se putea crede foarte bine că un suflet îndurerat întreba despre destinul său din groapa unui mormânt şi ca o voce celestă îi răspundea din nori cu accente de pace şi speranţă. Motivul se odihnea în blânde acorduri şi acest fond armonic avea o anumită elasticitate care cântărea suav fraza melodică. Acesteia îi urmau îngânări când palide, când pregnante, umbre diferite care vor proiecta ideea pe toate laturile în desfăşurarea sa gravă. Înţeleptele forme labirintice ale canonului urmară simplităţii, suverane de unde rezultă că frumoasa idee se multiplica şi că din atâtea exemplare ale aceluiaşi lucru se forma o splendidă împletitură de un efect ciudat, căci se adresa mult sentimentului şi puţin raţiunii, îmbinând farmecele misticii pure cu jocurile de cuvinte ale erudiţiei teologice. Deodată, o modulaţie asemănătoare unei lovituri de topor varia ca

ton, ca număr, ca limbaj, înţeles. Strofa de dragoste, impregnată cu candoare pastorală, apăru imediat şi apoi festivul rondou plin de dificultate cu extravaganţe de scamator şi eforturi de gimnast. Costumându-se festiv, agita clopoţeii. Urca, cu gesturi vizibile, la cele mai acute note ale gamei cum urcă maimuţa pe o prăjină; cobora dintr-o săritură în fântâna acordurilor grave unde simula bombăneli de moşneag şi grosolănii de călugăr. Se târa bolnav pe la mijloc îmi tind gemetele caraghioase de băieţel rănit şi sărea brusc prodamând plăcerea, dansul, beţia şi uitarea chinurilor şi eforturilor.

Deschizând pupitrul unui birou de abanos, marchiza răscolea hârtii, scrisori, diverse obiecte. Ochii ei doreau şi se temeau să găsească anumite lucruri; se fixară pe un pachet de scrisori, străbătură câteva unghere şi se îndepărtară cu groază ca de la un spectacol demn de oprobriu. „Toate acestea se vor arde”, spuse, punând deoparte pachetul îngrozitor. Apoi găsi un plic în care se afla o scrisoare începută. Bolnava avusese nebunia de a scrie scrisori; dar numai începute le abandona. Pe câteva se vedeau doar mâzgăleli fără rost, făcute din zgâriatul penei tremurătoare; pe altele literele clare exprimau idei dezlânate, cuvinte afectuoase grupate fără nicio noimă. Pe hârtie melancolia repetase de multe ori un acelaşi cuvânt, scriindu-l mai întâi cu majuscule, pentru ca apoi să descrească până când literele deveneau nişte puncte. „Toate se vor arde*, spuse din nou marchiza, făcând o grămadă din ceea ce destinase focului.

Răscolind iar dădu peste un portret. Doamna se schimbă la faţă când îi văzu. Îi provoca oroare; dar tocmai de aceea privi din nou imaginea odioasă, căci ura are, de asemenea, extazul său. Nu era de ajuns să ardă portretul. Era nevoie mai întâi să-l sfâşie pe vinovat. Marchiza rupse portretul în bucăţele mici.

Cum mai râdea atunci Beethoven! Veselia lui era ca a

lui Mefisto transformat în student. Imediat intona o graţioasă serenadă compusă din lacrimi de crocodil şi cu uguit de porumbei. Dar marchiza nu dădea atenţie şi continua să răscolească „Ce-o fi asta?*, se gândi, luând un pacheţel legat cu panglică roşie.

Desfăcu pachetul şi văzu un colier de perle, cu un bileţel pe care scria: „Pentru fata mea. O rog să fie bună şi să se roage pentru mine.*

Marchiza plânse din nou. Mina sa găsi imediat un pachet mai mititel. îl desfăcu. Înăuntru văzu un inel mic cu o hârtiuţă pe care scria: „Pentru fiul meu, care azi împlineşte cinci ani. 12 aprilie 1863. Doresc să fie bun şi să se gândească la mine.*

Marchiza plângea acum gemând zgomotos. Câinele cel negru veni în grabă şi îşi puse frumosul său cap pe genunchii doamnei, privind-o ţintă cu ochii lui negri şi drăgăstoşi, a căror blândeţe nu se putea compara cu nimic. Nu se mai auzi sunetul inefabil al pianului şi Beethoven, cu lumea lui de sentimente şi forme, dispăru în linişte ca o lumină vie atrasă de tenebre. Copilul muzician veni în grabă şi speriindu-se când o văzu pe doamnă atât de mâhnită o întrebă cauza durerii sale. Marchiza îl sărută pe frunte, îi luă apoi mâna, îi căută un deget…

— Pentru mine e inelul ăsta? întrebă băieţelul.

— Pentru tine. Poate e prea mic… Dar, în degetul cel mic îţi vine bine. Gata. Să nu-l pierzi.

— E cadou de la tine?

— Da.

Şi puţin după aceea se închise din nou tristul dormitor şi, retrăgându-se persoanele şi luminile, totul rămase în tăcere şi singurătate. A doua zi se făcu un foc bun în şemineu unde arseră cu trosnete, ce păreau un protest împotriva inchiziţiei, diverse hârtii, amintiri, flori, şuviţe de păr, cartoane. Aşezat maiestuos pe cele patru labe, dulăul cel negru asista cu solemnă atenţie la acel act

reflectând în pupilele lui galbene flacăra mişcătoare care înghiţea cu nesaţ filele dramei necunoscute. Când flacăra se stinse, lingând ultima cenuşă, Saul căscă precum un suveran plictisit.

Şi nu mai rămase nimic. Pianul răsună toată ziua aceea iar a doua zi doamna marchiză, însoţită de cavalerul melancolic, de copilul muzician şi de cele două servitoare străine, plecă spre Córdoba; iar casa Aransis rămase din nou singură, rece, întunecată, mută ca o nesecată arcă de tristeţi care, după ce fusese jefuită, păstra încă nenumărate tristeţi.

Capitolul 10
TOT BEETHOVEN

Totuşi palatul avea nota sa de veselie. Ca vocea greierului într-o crăpătură a mormântului, aşa era vocea portarului Alonso cântând peteneras[6] în camera sa de lângă portal şi în patio. Era un om aproape bătrân, cu o fire bună. cinstit şi cumpătat. Locuia acolo cu soţia lui bolnavă de la care nu avea copii şi jumătate din zi şi-o petrecea lucrând tâmplărie, din pură pasiune, când făcând pervazuri pentru care avea aptitudini deosebite, când reparând mobile vechi pentru a le vinde amatorilor. Nu se ştie ce funcţie îndeplinise în casă în tinereţe. Credem că a fost vânător, căci întotdeauna îl însoţea pe marchizul de Aransis în incursiunile sale cinegetice. Cert e că într-una din acestea Alonso, din nenorocire, îşi prerduse un picior, de unde i se trăgea acea viaţă sedentară. Deşi era un om avut – căci la salariul şi la economiile sale adăugase o moştenire bunicică –, niciodată n-a vrut să părăsească postul de portar. De fel era din Toboso şi era ceva rudă cu Miquis. Manevra micile capitaluri ale Ditorva persoane din La Mancha care doreau să îşi investească banii în fonduri publice. Şi puteai vedea aici un bancher care îşi petrecea ore în şir curăţind metale, ştergând praful, reparând

6 Cîntece populare din Andaluzia.

acoperişuri şi şeminee, cerând, pentru că îi. ajuta pe administrator, chitanţele de chirie de la nenumăratele casc pe care marchizul de Aransis le avea în Madrid.

Într-o dimineaţă, acest om cumsecade se afla în patio când se deschise poarta şi apărură trei persoane. Una dintre ele îl salută foarte afabil pe Alonso, care i se adresă astfel:

— Ce bine îmi pare că te văd, Augusto, zăpăcitule…! Ieri am primit o scrisoare de la taică-tu. Zice că îi scrii rar şi că umbli cu capul în nori.

— Bietul bătrân!… Îi scriu în fiecare săptămână… Rafaela ce face? Cum se simte după tratament?

— Nu se simte rău. Azi, cum a fost o zi frumoasă, i-am spus: – „lui, femeie, hai să iei puţin aer. Şi într-adevăr a ieşit. După cum ştii un frate de-al ei a venit să se stabilească la Madrid. O să facă bani, căci catalanii ăştia ştiu să-i câştige. N-ai auzit de el? E Juan Bou, litograful. E văduv; are nevoie de cineva ca să-şi pună casa la punct… şi, într-adevăr, Rafaela a fost acolo… Pe strada Juanelo. Şi eu trebuia să mă duc, şi într-adevăr…

— Într-adevăr, zise Miquis, repetând ticul verbal al prietenului său, am venit… Mi se pare că ţi-am vorbit despre «sta săptămâna trecută. Aceşti doi prieteni, această domnişoară şi acest cavaler doresc să vadă palatul Aransis. Se spune că e foarte frumos…

Alonso era amabil. Intră în locuinţa sa, scoase o legătură de clici şi arătându-le scara, spuse plin de respect:

— Pe aici, domnilor. Veţi vedea despre ce e vorba.

Miquis, prezentându-i pe cei care îl însoţeau, nu-şi putu stăpâni instinctele sale de maliţie zeflemitoare şi vorbi în felul următor, cu afectată eleganţă:

— Domnul don José de Relimpio v Sastre. consilier de Stat.

Don José se înclină tulburat, fără să îndrăznească să

răspundă.

— Şi nepoata sa, domnişoara Rufete, care tocmai a sosit de la Paris.

Isidora îi aruncă lui Miquis o privire atât de indignată incit studentul nu îndrăzni să continue. Portarul trase cu ochiul la vechea redingotă *a* lui don José şi la îmbrăcămintea modestă a Isidorei, fără a afla o armonie deplină între haine şi persoanele respective. Sau poate obişnuit cu glumele lui Miquis, n-a vrut să-şi continue investigaţiile. Urcară.

— Aceasta este în stil Ludovic al XV-lea, spuse cu ifose de ghid instruit, arătându-le prima sală. Stăpânul a aranjat-o. Aici sunt numai antichităţi.

Cum în epoca noastră modernă, atât de repede prea infatuată ea şi nemulţumită de ea însăşi, s-a convenit ca numai ceea ce este antic să fie de valoare, Miquis, care ştia magistral să joace teatru, începu Sit manifeste acea admiraţie nătângă a turistului entuziasmat şi să lanseze exclamaţii şi să-şi sucească gâtul pentru a privi tavanul rămânând o bună bucată de vreme cu gura deschisă.

— Asta e minunat, spuse. Se potriveşte cu picioarele consolelor… Ce curbe elegante! Şi aceste perdele cu amoraşi şi ghirlande? Şi cât de înalt e tavanul…! Doamne, Dumnezeule! Eu aş sta toată viaţa şi aş privi aceste păstoriţe care zburdă şi aceşti copii care călăresc pe o lebădă. Trebuie să fii de acord cu mine, don José, că în ziua de azi nu se mai fac decât porcării. Iată un salon pe care dumneata ar trebui să-l iei ca model pentru palatul pe care ţi-l construieşti în Castellana. E adevărat că nu ai acolo O’cameră atât de mare; dar încă se mai poate face ceva cerând să fie dări mat un perete.

Don José îi dădea pe furiş coate ca să înceteze cu glumele. Şi Relimpio credea de datoria sa să onoreze casa pe care o vizitau arătându-se plin de admiraţie şi aruncând interjecţii ori de dă-te ori bunul Alonso îi arăta o oglindă,

un tablou sau paravanul cu cinci plăci, atât de plin de păstori că nici chiar Mesta nu l-ar fi egalat.

— Şi tu, Isidora, ce zici de minunăţiile astea? continuă Augusto când trecură în altă sală. Probabil că nu ţi-au atras foarte mult atenţia căci tu vii chiar din mijlocul eleganţei şi luxului al acelui Paris… Uite, uite aceste portrete de cavaleri şi doamne din secolele XVI şi XVII… Ce fizionomii nobile! Acel care ţine în mână un sceptru, asemănător cu al acelor ofiţeri din armată, trebuie să fie vreun luptător ilustru. Iată şi nişte copilaşi! Acea doamnă cu părul pudrat ce frumoasă e şi ce bine îi stă în rochia sa scurtă! Şi călugăriţa aceea?

— E portretul călugăriţei Teodora de Aransis, explică Alonso cu respect, maica superioară de la mănăstirea San Saloind, unde a şi murit foarte bătrână, în acel lăcaş sfânt, acum zece ani.

— Frumoasă călugăriţă! Ce zici, don José?

Don Josd îi spuse la ureche lui Miquis:

— Parcă ar clipi!…

Trecură din sală în sală, tot mai uluiţi: Miquis, emfatic şi grandilocvent; don José, repetând ca un ecou exclamaţiile prietenului său; Isidora muta, preocupată, împovărată de sentimente străine emoţiilor provocate de artă; privi totul cu o anumită nelinişte amestecată cu respect, care părea mai degrabă devotatul extaz ce-l inspiră relicvele sfinte.

Ajunseră în camera unde se afla pianul. Lăsându-i să treacă înainte pe Alonso şi Isidora, don José se apropie de Miquis şi îi spuse în şoaptă:

— Uite ce cred eu, draga don Augusto; aşa e lumea! … Unii să aibă foarte mult, iar alţii deloc!… E o jignire adusă umanităţii existenţa acestor palate atât de bogate şi faptul că atâţia săraci trebuie să doarmă pe stradă… Să ştii, ţi-o spun limpede, că trebuie să izbucnească o mare revoluţie, cumplită.

— Asta o spun şi eu, don José. De ce toate acestea nu trebuie să fie ale noastre? Ia să vedem, care sunt motivele? Ce păcate am săvârşit dumneata şi cu mine pentru a nu trăi aici?

— Chiar aşa. Asta mă roade şi pe mine.

— Trebuie să spunem lucrurilor pe nume.

— Să vină această revoluţie, să vină odată. Suntem egali, da sau nu?

— Da, afirmă Miquis cu accentul lui Mirabeau.

— Asta nu înţeleg eu…

Mintea lui don José cădea într-o mare de confuzii, afundându-se mai mult pe măsură ce vedea tot mai multe obiecte de lux sau de confort. Continua să emită judecăţi foarte filosofice asupra acelei apropiate revoluţii când Miquis reuşi să vadă pianul şi, văzându-l să alerge la el, să-l deschidă, să frunzărească partiturile şi să execute cu mâna sa greoaie un acord, în octava centrală, totul nedurând decât o clipă.

Beethoven se afla în acea carte enormă, care prin măreţie, prin tulburare, prin întunecime, avea ceva din mare: acolo se afla turbulentul său geniu ascuns sub mii de linii, puncte, semne, tilde şi bastonaşe care păreau să oscileze, crispându-se şi confundându-se cu creşterea ritmică a valurilor. Pe suprafaţa agitată a unei partituri cu sonate dificile, îi este dat să navigheze numai muzicianului expert. Se afla acolo şi nava, admirabilă construcţie a lui Erard. Nu lipsea decât pilotul, muzicianul, interpretul destul de abil pentru a se arunca în abis cu inima curajoasă şi cu mâini sigure. Miquis simţea inspiraţia în mintea sa; dar degetele atât de îndemânatice în chirurgie de-abia reuşeau să atingă cu stângăcie câteva clape, neputându-se îndepărta pe ţărm.

Dar cântă. De-abia putea să citească încâlcita partitură a autorului lui *Prometen*. Sunetele greşite, care erau cele mai multe, le zgâria auzul. Tonul era greoi şi-şi

anunţa asprimea un şir de bemoli infami atârnaţi împreună la cele două chei ca sperietori pentru a îndepărta pe profani. Totuşi, ajutat de voinţa sa fermă, de dorinţa sa arzătoare, de neînfrânata sa patimă muzicală Miquis cântă. Dar ce sunete răguşite, ce acorduri supărătoare, ce fraze trunchiate, ce încetineală, ce tatonări! Rezulta e caricatură jalnică la fel ca o poezie sublimă coborâtă la un pueril aleluia.

În acest timp Alonso deschise uşa dormitorului şi fără a-i trece pragul, cu voce joasă şi pe un tun respectuos, povesti despre o persoană moartă acolo cu nouă ani în urmă. despre uşa încuiată, despre tablou, despre arderea hârtii lor, despre pietatea doamnei marchize…

— Şi. Într-adevăr, adăugă atingându-şi vârful nasului cu vârful degetului arătător, se spune, şi eu cred. ca la anul se va face aici o capelă… Ce frumoasă era domnişoara! Nu-i aşa?

Toţi trei contemplară în linişte portretul: Alonso cu părere de rău: Relimpio cu curiozitatea mondenă a celui care se crede expert în materie de femei; Isidora cu o dureroasă uimire în suflet, care creştea pruvocându-i atâtea chinuri incit renunţă să mai privească tabloul şi se îndepărtă pentru a nu da în vileag ceea ce simţea.

Niciunul dintre cei prezenţi nu cunoştea secretul vieţii sale. Nu dorea să-l încredinţeze lui don José pentru că era din cale afară de naiv, nici lui Miquis, pentru că era prea răutăcios. Săptămâna trecută aflase cu strângere de inimă de la Saldeoro că marchiza de Aransis stătuse în Madrid trei zile şi că ea, fiindcă nu ştiuse, nu se prezentase nobilei doamne. Ce ghinion! După câteva zile, simţind o dorinţă tot mai arzătoare de a vedea palatul familiei de Aransis nu renunţă a-şi satisface acest capriciu şi se folosi de Miquis, a cărui prietenie cu portarul casei îi era cunoscută. Ce zi a fost aceea! Tot ceea ce văzuse acolo îi provocase emoţii profunde; dar portretul, o. cerule! o

umpluse de spaimă şi dragoste.

„Parcă ar clipi! îşi spuse acel crai incorigibil de don José Relimpio. Eu am văzut chipul ăsta undeva; lizionomia asta mi-e cunoscută”.

Alonso continua să dea amănunte discrete şi să arate cele o minunăţie la care naşul Isidorei răspundea foarte civilizat. Dar aceasta nu vedea şi nu auzea nimic, căpătase paloarea cerii şi tremura de frig. Pentru o clipă se simţi pe punctul de a-şi pierde cunoştinţa şi tulburării sale i se deconspira în mod ridicol. Se aşeză; îşi propuse hotărâtă să se liniştească. Îndrăcită, gângava şi groaznica muzică a lui Augusto îi sfâşia creierul. Nu acela era cântecul armonios, nici expresivul plânset al Muzelor, ci behăitul insuportabil al unui copil răsfăţat şi pedepsit de curând.

— Muzică nemţească, nu? întrebă Relimpio cu un aer de suficienţă. Domnule Miquis, asta seamănă cu un solo la buhai…

— Bietul meu Beethoven! exclamă studentul încetând să mai cânte şi făcând un gest de disperare. Ce departe eşti de degetele mele!

— Cred că trebuie să plecăm, spuse contabilul, oferind o ţigară lui Alonso, care răspunse:

— N-o aprind acum.

— Mergem, Augusto?

— Să ne grăbim. Uitasem că trebuie să luaţi masa ia ambasada engleză.

Ieşiră pe acelaşi drum. străbătând încăperile nu fără a contempla din nou. În treacăt, ceea ce admiraseră pe îndelete. Isidora rămase în urmă. Ce priviri neliniştite! Fără îndoială, voiau să adune şi să păstreze preţiozităţile şi splendorile palatului… Când ajunse în ultimul salon, îşi apăsă Inima dilatată de o dorinţă arzătoare, şi nu prin cuvinte, ci prin vocea adâncă, tumultuoasă a ambiţiei sale delirante, exclamă:

— Toate astea sunt ale mele!

Capitolul 11
INSOMNIA NUMĂRUL CINCIZECI ŞI CEVA

Ce palat superb, doamne. Dumnezeule! Cât trebuie să fi costat! Şi când te gândeşti că e al meu prin natura lucrurilor, prin lege, în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor şi că nu pot să-l am!... Asta mă înnebuneşte. Dumnezeu nu vrea să mă apere sau vrea să mă chinuie pentru ca după aceea să apreciez mai bine fericirea ce mi-a hărăzit-o. Dacă n-ar fi aşa ar fi făcut în aşa fel încât eu să aflu că marchiza era la Madrid. Inima nu poate să mă înşele, inima-mi spune că atunci când voi apărea în faţa ei. când mă va vedea... Nu, nu vreau ceartă; vreau să intru în noua, în adevărata mea familie cu pace nu cu război, primind un sărut de la bunica mea şi simţind cum faţa mi se udă de lacrimile ei. E atât de bună bunicuţa!...

Şi acel Alonso şchiop, ce credincios şi cinstit pare!... întotdeauna, întotdeauna va rămâne în casă cu piciorul lui de lemn cu care va mărşălui pe scări... Actele mele sunt în regulă. Trebuie să iau trenul şi să plec la Córdoba. Cu ce bani. Sfântă Fecioară? Uite cum se poartă unchiul meu!... Atâtea promisiuni şi atât de puţine fapte. Ah! Domnule canonic, cum se cunoaşte zgârcenia! Mi-e frică să mă prezint bunicii mele cu această înfăţişare jalnică. Cizmele nu mai arată atât de bine. iar rochia a ieşit de mult la pensie, cum zice *Vânzătoarea de lipitori*. Mi-e atât de ruşine de mine încât aş vrea să nu mai existe oglinzi pe lume... îl aud venind pe gânsacul ăsta frumos de Melchor: e ora unu. Acum ar fi trebuit să dorm. Dacă ar vrea Dumnezeu să-mi dea puţin somn!... O să mă întorc pe partea cealaltă.

Mi-e puţin somn. Ochii îmi sunt grei... Dacă n-ar fi gândurile astea neîntrerupte şi dacă nu aş vedea întruna ceea ce a fost şi ceea ce va fi... Vino. somnule, vino... Dar, cum să dorm? Îmi vine în minte fratele meu care stă la închisoare şi capul mi se limpezeşte, durându-mă. E clar, n

– o să dorm până la două. Sărmanul meu frate! Ce jignire cumplită pentru mine şi pentru el! Nu, atâta timp cât nu se rezolvă această jşituaţie şi Mariano nu iese din închisoare n-o să spun o vorbă, n-o să fac nicio mişcare, n-o s-o văd pe bunica… Ah, nefericită Isidora, nefericită femeie, nefericită de o mie de ori! Cum vrei să dormi cu atâţia şerpi în minte? Aici, «tub această carcasă de os, există un cuib în care o mamă enormă şi încolăcită naşte întruna… Palatul, bunica mea, criminalul meu frate, eu fără cizme, eu plină de îndoieli şi apoi acela, acela, acela, care a venit să mă zăpăcească şi mai mult… Ce frumoşi, ce divini ochi avea mama mea! Când am văzut-o pictată mi s-a părut c-o văd vie, că mă priveşte şi râde spunându-mi lucruri dintre acelea pe care le spui copiilor. Scumpă mamă trimite-mi o sărutare şi cu ea puţin somn. Vreau să dorm; dar nu se doarme fără să uiţi, şi eu r. u pot sărai scot din cap atâtea şi atâtea lucruri. Dacă s-ar putea adormi strângând puternic ochii; dacă s-ar putea uita apăsându-ţi tâmplele!… O să mă întorc pe partea cealaltă. La ce bun, dacă imediat va trebui să obosesc din nou? Dar mai bine să deschid ochii, să-mi distrag atenţia rugându-mă sau spunându-mi poveşti. Doamne, ce neagră e camera mea! Dacă nu dorm, mai bine să aprind lumina şi să mă scol, să deschid balconul şi să ies afară… Dar nu, o să-mi fie frig, o să răcesc, o să mă umflu, o să fac erizipel. Ah, ce groaznic! O să arăt atât de urât… Şi e păcat, căci sunt atât de frumoasă, ba chiar… superbă! Aici, izolată în singurătatea gândurilor, cum trăieşti la o sută de mii de leghe de lume, se pot spune anumite lucruri pe care nici celei mai bune prietene, nici la spovedanie nu se spun niciodată. Ce frumoasă sunt! Pe zi ce trece mă fac şi mai frumoasă. Sunt nemaipomenită, toată lumea o spune şi e adevărat… Doamne, Dumnezeule, e ora două! Clic-ul pe care îl aud e de la cutia în care Melchor îşi ţine pipa. Măgarul ăsta frumos se culcă… E două şi eu sunt trează!

I Ce linişte e în casă! O să mă întorc pe partea cealaltă… Oh, ce cald îmi e. Mă duc în partea ailaltă, că e mai rece. Am un corp superb. O spun eu şi e suficient… Haida de doar nu-mi arde de glum t! Sfântă Fecioară, somn, somn, uitare… Alta acum! De ce-mi bate inima? La fel mi s-a întâmplat şi acum două nopţi. Am ceva, sunt bolnavă. Palpitaţiile astea, tremurul ăsta nu e normal. Parcă-mi iese din piept… Doamne, Dumnezeule! Ce aud! Paşi prin cameră! A intrat cineva!… Ah, nu, nu, nu e nimic: e ca într-un coşmar… Cum mai transpir şi ce transpiraţie rece! Dacă cel puţin aş adormi! Dar cum să adorm dacă inima continuă să bată atât de tare?… Să fim calmi. Isidora, potoleşte-te. Nu mai sări atât, că mă doare… Ai grijă, că te spargi, te spargi!… Ce-mi trece prin minte! Când sunt trează şi-mi petrec toată noaptea desăvârşind gândul până când îmi imaginez că am talent… Şi hai să vedem de ce nu trebuie să am eu talent? Chiar îl am. Asta înaintea celorlalţi o află chiar persoana în cauză. Nu, mama nu ne-a adus proşti pe lume. Eu, vezi cum sunt; iar în ceea ce-l priveşte pe Mariano, lasă să iasă din blestemata asta de închisoare, să se cizeleze, să se şlefuiască, să înveţe… Doamne fereşte! E trei!

Orele s-au transformat oare în minute? Noaptea zboară şi eu nu dorm. O să mă întorc şi o să închid ochii; o să-i strâng chiar dacă o să mă doară… De ce nu pot sta liniştită un timp mai îndelungat? Ce se zbate aşa în mine? Ah, sunt nervii, ticăloşii de nervi, care atunci când îmi bate inima se invită la dans unii pe alţii. Ce chin! Mor de insomnie… Un bal în saloanele acelea, cerule sfânt, ce frumos ar fi! Când o să vezi pe tine, gâtule, înlănţuit un şarpe de diamante iar tu, corpule, târând o trenă de mătase grea!… Îmi plac cel mai mult culorile stinse, roşul fanat, galbenul pai, cenuşiul, gri-perle. Aici are cui să-i placă culorile ţipătoare, acestor ţoape de Emilia şi Leonor… Cât îmi plac catifelele şi pluşurile în tonuri

schimbătoare! O rochie neagră cu garnitură sclipitoare sau una albă cu frunze ruginii sunt superbe... Bunul gust se naşte odată cu omul...

Slavă domnului că adorm. Încet, încet somnul va pune stăpânire pe mine. În sfârşit, mă voi odihni; am mare nevoie... Sosesc deja invitaţii, bunicuţa mă trimite să-i întâmpin. Sunt încântătoare în seara asta... Au şi intrat... Câte surâsuri, câtă strălucire, ce varietate de rochii, ce zarvă minunată! şi... în sfârşit, ce bine e! E o răcoare în jur care mă ameţeşte; îmi vâjâie urechile şi în oglinzi văd o mulţime de figuri tremurătoare care mă zăpăcesc. Dar asta e sublim, şi dacă cineva trebuie să moară neavând altă scăpare, atunci să moară aici. Doamne, ce bine e! Rochia mea e în centrul atenţiei... Asta se vede clar. Tocmai a intrat şi Joaquín şi se îndreaptă spre mine... Ce sunete sunt astea? E ora patru! Sunt trează, n-am dormit deloc, mă aflu în camera mea mizerabilă... Dumnezeu nu vrea ca eu să mă odihnesc în noaptea asta. O să mă întorc pe partea cealaltă...

Marchizul ăla văduv de Saldeoro e nebun după mine; dar n-o să fiu proastă, n-o să-i dau de înţeles că-mi place. Şi cum îmi mai place!... în sfârşit, să suspinăm şi să aşteptăm. Trebuie să fiu demnă. Sunt oare ca aceste ţoape care se îndrăgostesc de primul venit? Nu, în clasa mea inima nu se predă fără să se apere. Fii fermă, femeie. Dacă Miquis îţi este indiferent şi văduvul marchiz te incintă nu-ţi da de înţeles preferinţa... Bărbaţii! Ah!... să se supere. Se spune că sunt foarte răi şi eu cred asta... Dar tânărul marchiz îmi place atât de mult... E ceea ce mi-aş dori ca soţ... Şi el îmi jură că aşa va fi... Doamne, ce bine e! Ce chip frumos, ce purtări, ce mod de a se îmbrăca atât de personal! Dar eu mă întreb un lucru: Va spune că mă iubeşte ştiind c-o să fiu bogată?... Ai mare grijă, fetiţo; să n-ai încredere, să n-ai încredere... Căci fără să stau pe gânduri îi mulţumesc pentru argumentele lui delicate de a-

mi oferi bani şi de a mă obliga să-i accept... Pentru nimic în lume n-o să-i accept... Să mă umilesc eu?... Mai bine mor... E cinci, Sfinte Dumnezeule, şi eu sunt trează!

Nu vreau să mă gândesc la Joaquín, nici la bunica mea. nici la fratele meu, nici la cizmele mele rupte, să văd dacă în felul acesta uit şi adorm. O să-mi bag capul sub pernă. Ah! asta mă mai odihneşte puţin... Au trecut două săptămâni de când nu l-am văzut pe Joaquín şi mi se pare că au trecut mii de ani. Am fost atât de puternică în acea zi! M-am prefăcut atât de jignită. Adevărul e că el a fost îndrăzneţ, foarte îndrăzneţ... E atât de pasionat încât nici nu ştie ce face... Îşi ieşise din minţi. Ce ochi, ce mâini puternice! Dar ce serioasă am fost eu! Cu câtă răceală l-am respins... şi acum mor să se întoarcă... Doamne, a bătut de cinci şi în curând va fi şase! Nu se poate, ceasul ăsta e beat... Să fim calmi. Mi-e foarte somn. În sfârşit, oboseala mă va adormi. Dacă nu m-aş gândi... Ce fericiţi trebuie să fie alţii!... Fii tare, fetiţo! Cu cât mai pasionat va fi Joaquín, cu atât mai rece şi mai dârză să fii tu... O aud deja pe doña Laura hodorogind prin casă. În cameră a pătruns deja lumina soarelui. E ziuă şi eu sunt trează! Toate, toate talentele pe care le am le dau. Doamne, pentru un pic de somn, Doamne, dă-mi somn şi lasă-mă proastă...

Aud deja gălăgie pe stradă Trec căruţe pe Hortaleza; îndată negustorii vor începe să-şi strige marfa. Mâine, cu zio eu mâine? azi e miercuri, 1 7. O să primesc vreo scrisoare şi bani de la unchiul meu? Nu e unchiul meu dar aşa îi zic eu. Sărmanul, e atât de bun dar atât de zgârcit!... Doña Laura se ceartă cu servitoarea... Blestemată să fie Doña Laura! Ziua în care voi avea cu ce să-i plătesc acestei temei leroce va fi cea mai fericită din viaţa mea... Deja e şapte! Vreau să dorm chiar dacă n-o să mă mai trezesc niciodată. Patul ăsta e un instrument de tortură, un supliciu. Dacă nu adorm într-o clipă o să mă scol. Nu pot să stau aşa. În capul meu ceva nu e în regulă. Asta e o

boală. Dacă oamenii ar muri din asta, că nu dorm?... Atunci moartea ar fi o eliberare teribilă. Sincer le invidiez pe stridii. Cum mai pătrunde soarele în camera mea! Vicleanul, îmi bate drept pe bietele mele cizme, care nu mai sunt bune de nimic. Şi îmi bate din plin pe rochia mea ca s-o facă cu atâta lumină mai urâtă decât este. Ce amantă sunt, doamne. Dumnezeule! Asta nu poate continua aşa şi nu va continua. O să-i scriu unchiului meu, marchizei, lui don Manuel Pez, lui Joaquín... E opt. Sfinte Dumnezeule! Mă scol. O să dorm la noapte.

Capitolul 12

PEŞTII (PREDICA)

1.

„Şi s-a mai zis Dumnezeu: Să mişune apele de vieţuitoare...

Şi Dumnezeu a făcut peştii cei mari şi toate vieţuitoarele care se mişcă şi care mişunei prin ape, după soiurile lor... Şi Dumnezeu a văzut că erau bune.

Şi Dumnezeu le-a binecuvântat şi a zis: Creşte-ţi, înmulţiţi-vă şi umpleţi apele mărilor..."

(Facerea lumii, cap. I, versetele 20, 21 şi 22)

Iubiţii mei fraţi: Fericită de o mie de ori, *ultimul dintre pământurile unde apune soarele*, această Spanie a noastră care a zămislit la sânul ei şi a crescut la pieptul ei pe don

Manuel José Ramón del Pez*, geniul Administraţiei, soarele funcţionarilor, astru de a doua mărime în politică, părinte al expedientelor, fiu al faptelor sale, frate a doua asociaţii profesionale, ginere al socrului său domnul don Juan de Pipaon, de neînlocuit în comisii, necesar în adunări, şeful urbei pentru a accelera sau a încetini o afacere, cea mai bună mână pentru a trasa planul unui împrumut, nasul cel mai fin pentru a mirosi un negoţ, servitor al lui însuşi şi al celorlalţi, enciclopedie de baneuri politice, apostol neobosit al acelor venerabile rutine pe

care se odihneşte nobilul edificiu al glorioasei noastre apatii naţionale, maşinuţa de făcut legi, de tăiat regulamente, de tocat ordonanţe şi de golit instrucţiuni, cel mai mare mulgător, printr-un drept moştenit pe veci, al bugetelor oraşelor, bărbat, în sfârşit, pe care voi şi eu îl cunoaştem ca pe degetele de la propria mână, căci mai mult decât un om e o generaţie, şi mai mult decât un personaj e o castă, un trib, o jumătate de Madrid, prescurtare şi compendiu a unei jumătăţi din Spania.

Don Manuel José Rămân del Pez avea, în perioada la care se referă panegiricul nostru, între cincizeci şi şaizeci de ani. De la o vârstă fragedă slujea în această maternă Administraţie spaniolă. De copil avusese ajutorul altor peşti mai mari şi al familiei Pipaones, care era şi ea Pez după ramura maternă. În continuare, s-a condus singur şi aproape întotdeauna a îndeplinit înalte şi avantajoase slujbe cu perioade de concedieri; că nimic nu e stabil şi complet pe lumea asta. Se bucura de o reputaţie de om onorabil, ceea ce predicatorul declară cu plăcere, deşi chestia cu onorabilitatea ştim foarte bine cu teţii că a ajuns să fie o idee pur relativă. Despre principiile sale politice nu putem vorbi, căci n-avem de ce. Nici nu are prea mare importanţă pentru a stabili că acele principii, presupunând că nu i-ar fi fost străine, ar avea ca atribut principal o adaptare atât de minunată precum cea a lichidelor care iau forma şi culoarea vasului în czfre sunt puse. Erau, deci, principii lichide, ceea ce nu este chiar culmea lipsei de coeziune, căci există şi principii gazoase. Dară un caracter trebuie să se formeze dintr-o singură piesă şi dintr-o singură substanţă, înlăturându-le pe celelalte, ca fiind pur ornamentale, caracterul lui don Manuel era compus dintr-o singură şi omogenă calitate, cea de a servi pe toată lumea, preferând mereu, prin legea gravitaţiei sociale, pe cei puternici.

Lumea vorbeşte că nu există lucru, sub jurisdicţia

omencM-ului. care să nu se obţină prin intermediul lui Pez, şi de aici ca Pez ar fi în acele zile de vârf atât de copleşit de recomandaţiile rate i se cer precum un sfânt făcător de minuni de odoare. Recomandaţia este la noi o a doua Providenţă; echivalează cu ceea ce alte popoare, cu mai puţină corupţie, numesc noroc, bogăţie. Prin ea se poate ajunge la culmi ameţitoare, prin ea se deschid drumuri pe care le găsesc închise munca şi talentul. Datorăm misticismului această formă administrativă a răbdării care se numeşte tertip; datorăm favoritismului această formă guvernamentală de subordonare care se numeşte recomandare.

Nu ca o a doua faţă a caracterului său serviabil, ci ca o amplificare a lui avea don Manuel virtutea filogeniei sau protecţia hotărâtă, necondiţionată. O protecţie frenetică şi delirantă. În abundenta, interminabila, infinita familie a Peştilor. În zilele acelea, iubiţii mei fraţi, deţinea una din principalele funcţii în Ministerul de Finanţe şi chiar este recomandat pentru a fi ministru. Tot în aceleaşi zile vedeai răspândit prin toată rotunjimea Peninsulei un număr considerabil de funcţionari care. pentru că purtau curatul nume de Pez. susţineau că sunt nepoţi, veri de gradul doi, patru sau şapte, sau măcar rude îndepărtate ale lui don Manuel. Existau patru sau cinci Peşti printre generalii de armată, toţi cu funcţii înalte. Magistraţii şi judecătorii şi promotorii fiscali din neamul Pez se numărau cu sutele, împrăştiaţi în toată Spania. Pentru ca în toate ierarhiile să fie câte un membru al acestei omnisciente familii binecuvântate exista, de asemenea, şi un episcop pisciform şi chiar doisprezece canonici şi clerici care dădeau din coadă în Departamentul Cultelor. În Domeniul public, în rândul vătafilor, perceptorilor. funcţionarilor de la Ministerul Sănătăţii, revizorilor vamali, inspectorilor financiari, şefilor din Ministerul Economiei Naţionale, ofiţerilor, deputaţilor pentru Guvernele din provincie,

numărul Peştilor era atât de mare încât nu se putea exprima. Invocăm textul divin: *Crescite et multiplicamini, et replete aguas marts*.

Despre Mancha, fericitul cuib al acelei familii, n-avem ce spune, căci acolo Peştii erau până la cele mai de jos categorii. Fără să-i numărăm pe primari, pe secretarii primăriilor, a căror înrudire cu don Manuel era evidentă, deşi foarte îndepărtata, dădeau din coadă mii şi mii de peştişori, legaţi de ilustrul şef doar prin servicii reciproce şi prin nume şi care îşi aveau partea lor de linguşeală, care de la salahori, care de la învăţător, care de la ţârcovnic. Pentru a spune totul dintr-odată referindu-ne la aria nelimitată de acţiune a lui don Manuel, e de ajuns să spunem că aceasta reprezenta un ocean. Iubiţii mei fraţi, să n-o amintim părerea pe care a formulat-o în legătură cu aceşti oameni *Apostolul Şcolilor*, Augusto Miquis junior. Din profundele sale studii ihtiologice a extras următoarea clasificare: Ordinul *mulacopterigios abdominale*. Familia *barbu*. *s uorcuis*. *simus*. Specia remora *vastul rix*.

2.

Iubiţii mei fraţi: Dacă trecem din Mancha, ca tot Spania e, la Direcţia unde era şef don Manuel, vom găsi un spectacol nu mai puţin piitriarhal. Din căsătoria sa cu una dintre fiicele lui don Juan de Pipaon (Dumnezeu să-l ierte!), don Manuel a avut şapte copii. Nepunându-l la socoteală pe fiul cel mare, Joaquín Pez, despre care se va vorbi când va wm momentul, nesocotindu-le de asemenea nici pe cele două domnişoare Pez, deja de măritat, rămâneau patru flăcăi. Luis, ele douăzeci şi şase de ani. avea treizeci de mii de reali la Secretariatul Ministerului; Antonito de douăzeci şi d «» un de primăveri se bucura de douăzeci şi patru de mii de reali într-o Direcţie limitrofă; Federico, de nouăsprezece ani. binevoieşte să-şi îndeplinească sarcinile pe lângă tatăl său. pentru remuneraţia de paisprezece mii de reali; Adolfito. de cincisprezece ani, se mulţumeşte cu

un mizilic de opt mii de reali, printre funcţionarii mărunţi; iar mezinul... * nu. mezinul nu primise încă ordinul de numire dar îl va primi ca o răsplată meritată pentru râvna cu care urmărea şoriceii ce rodeau hârtiile din birou.

Nu vom trece mai departe din respect pentru domnul de Pez. fără să facem o scurtă incursiune pe tărâmul aritmeticii. Există o observaţie sau o problemă pe care oamenii şi-au pus-o de multe ori în faţa unor certe antiteze care, după ce se repetaseră, au ajuns să ne fie familiare. Când don Manuel era director, luxul familiei sale îl egala pe cel al unei familii de proprietari cu cincisprezece sau douăzeci de mii de duros rentă. El nu avea bunuri imobiliare de niciun fel. nu era înscris în marea carte a contabilităţii, nu trebuia să aibă nici economii. Adunând venitul lui cu venitul peştişorilor, totalul nu atingea şase mii de duros. Problemă: prin ce alchimie misterioasă reuşea această sumă să acopere următoarele sectoare: casă de optsprezece mii de reali, mâncare bună. îmbrăcăminte nouă tot timpul pentru toţi membrii familiei, rochii elegante de bal pentru fete. trăsură, lojă în primul rând la teatrul Regal, locuri la alte teatre, călătorii de agrement vara. cheltuieli neprevăzute etc...? Chiar presupunând că don Manuel ar fi primit de două ori mai mult de la câteva companii de cale ferată, jumătate din cheltuieli rămâneau neacoperite. Dar aceste probleme care pe vremuri preocupau pe cei fără ocupaţie, amatori de a cerceta vieţile altora, acum întâlnindu-se la tot pasul, au ajuns să fie un lucru natural şi frecvent. Societatea, familiarizată cu acest flagel, nici măcar nu se mai sinchisea de asta.

Să ne introducem în căminul familiei Pez; să înotăm o clipă în apa acestui ocean de fericire unde strălucesc solzii de argint şi de aur ai acestei perechi fericite şi ale acestor progenituri foarte fericite. Timpurile erau prospere. Era momentul atunci să fii în vârf. Fecundul copac al puterii

proteja placida sa umbră familia. Era de ajuns să întinzi mina pentru a culege savuroasele lui fructe. Parfumul florilor sale îmbăta. Din situaţia atât de prosperă se năştea în toţi acea dorinţă febrilă de bucurie şi delirul de a atrage atenţia, de a părea mult mai bogaţi decât erau în realitate. Doamna de Pez nu mai aspira pur şi simplu ca fetele ci să se căsătorească cu oameni bogaţi şi cinstiţi. Nu, ginerii ei trebuiau să fie milionari, şi, mai mult chiar, duci sau cel puţin marchizi; ele însele (ca inocentele lor sufletele deja damnate din cauza îngâmfării) şi-au însuşit ideile divinizate! lor mame şi au mers şi mai departe dorindu-şi prinţi, şi, de ce nu, regi?

Erau două fete plăcute, de o frumuseţe delicata şi fragilă, din aceea care străluceşte când eşti tânăr, ca frumuseţea bolnăvicioasă a unei flori de seră, care apoi se scutură în primul an de căsătorie; blonde, subţiri, fragile ca de porţelan. Ochii lor limpezi străluceau prea mari în delicateţea feţelor lor ascuţite şi ca de ceară. Datorită faptului că erau duse de mama lor din salon în salon, din teatru în teatru, din petrecere în petrecere, păreau obosite, dar nu sătule de distracţii frivole şi plăcere. Nu fuseseră crescute în modestie de unde reieşea că aceste copile de-abia puteau ascunde, sub lustrul civilizaţiei, dispreţul pe care îl simţeau ţaţă de tot ceea ce era sau părea inferior societăţii din care ele făceau parte. Nu le lipsea din vocabular cuvântul *ţoapa*, aplicându-l tuturor celor care nu trăiau scufundate în marea de fericire a familiei Pez; şi vorbind astfel nu înţelegeau prostuţele că ele cădeau, de asemenea, sub incidenţa *ţopismului*, căci acesta este un mod social propriu tuturor claselor, care care se naşte din dorinţa arzătoare de competiţie cu clasa imediat superioară. Acele fete, de o mie de ori fericite, nu văzuseră lumea decât în latura ei frivolă; nu cunoşteau societatea. nici mecanismul ei. nici sferele şi gravitaţia lor admirabilă. Învăţătura lor se rezuma la puţin Catehism, la

o spoială de Istorie şi ce Istorie! câteva vorbe în franceză şi puţină Aritmetică. Dar la ce foloseau rudimentele acestei ştiinţe-mamă preţioaselor Josefa şi Rosita, dacă nu concepeau că lor le lipseau cunoştinţe pe care fata ducelui cutare le poseda din abundenţă? în acele minţi atât de lipsite de răutate ca şi de o judecată clară, minţi ticsite cu petale de trandafir pentru a pune pe fugă ideile ca şi cum acestea ar fi gândaci, nu putea intra comparaţia între cele zece milioane rentă a ducelui cutare cu cei cincizeci de mii de reali ai directorului de la Finanţe, chiar presupunându-l Pez şi chiar un Pez enorm. *Creavit Deus Cete grandia* (marile cetacee).

Să le lăsăm în pace. Sunt fericite. De ce să le tulburăm fericirea cu cifre? Să se bucure de viaţă, de anii tinereţii. Să ne ocupăm de Adolfito, precocele funcţionar care se ducea la serviciu numai când avea chef; care îşi comandase o bicicletă la Londra şi care el însuşi dăduse ordin şefului vămii din Irún s-o lase să treacă fără vamă; ce dovadă de genialitate! „Tu o să ajungi departe, băiete!*, îi spunea şetul de birou. Şi într-adevăr acea trăsătură valora cât un portofoliu. Geniul infantil care anunţa embrionul unui om de stat spaniol!

Să ne mai ocupăm, iubiţii mei fraţi, şi de Federico şi Antonito Pez, care erau pe punctul de a deveni avoenţi şi care erau unul filosof (mulţi filosofi de azi au şaptesprezece primăveri) iar celălalt economist. Ah! Economia politică e o iluzie care se pierde întotdeauna la douăzeci de ani. Federico se distinsese în acele cercuri ale înţelepciunii precoce unde sute de îngeri se joacă de-a discursul. Era un mic orator. Acolo se puteau auzi următoarele: „Aşa cum a spus şi antevorbitorul meu… * Şi preopinentul acela nu purta boneţică, fiindcă azi e la modă. pentru copiii de tata, pălăria. Controversele micilor filosofi şi economişti căpătau mereu un ton de înflăcărare şi personalitate, care deranja nobilele caractere.

Expunerea scrisă de Federico despre un ştiu ce problemă trecu de la tribună în presă, apăru într-o revistă; copilul crescu, înscriindu-se într-un cerc mai numeros; se făcu auzit; fu aplaudat. La început vorbea, apoi urla. Asurzea coridoarele. Ajunse să se împăuneze cu uşurinţa lui în vorbire şi să se creadă un Moret, un Gabriel Rodriquez. Era să înnebunească după ce i-au spus că încă mai suge de la maică-sa. Prostii! El nu sugea decât de la buget.

Antonito, care era filosof, îşi folosea orele de serviciu făcând reviste muzicale pentru un periodic teatral. Filosofia şi Muzica au un suflet de nouăsprezece ani, o afinitate care pare părintească. Sunt două corzi distincte ale lăutei prostiei.

Antonito, care făcuse în capul său un fel de terci filosofic, amestecându-l pe părintele Toparelli cu Auguste Comte, era, pe lângă asta, un Wagnerian furibund, deşi, adevărul înainte de toate, neam de neamul lui nu ascultase muzică de Wagner. În articolele sale le numea pe toate cântăreţele *dive* şi toate operele partituri. Era foarte sever cu artiştii când nu-i ofereau lojă.

Să ne ocupăm, în sfârşit, de Luis Pez, cel care nu era nici filosof, nici economist, nici muzician; era călăreţ. Începuse o carieră militară, dar a trebuit s-o abandoneze din lipsă de cultură. Pasiunea sa o constituiau caii. Se ocupa de ai lui ca şi de ai altora şi deplângea faptul că nu avem un hipodrom (1872). Ca şi cel al surorilor sale, creierul lui era atât de departe de aritmetică încât nu reuşea să înţeleagă de ce el avea numai un cal, în timp ce prietenul său, fiul ducelui Cutare, călărea alternativ cinci cai, fără a-i număra şi pe cei douăzeci care ocupau grajdul din strada San Dăm a se Există aici o contradicţie economică în faţa căreia Federico Pez, un Bastiat în stadiul de larvă, ar fi avut poate ceva de spus. Fercheşul nostru centaur se ducea la serviciu cât se putea de rar. Făcea parte din Comisia care redacta noile legi vamale. De ce s-

ar fi deranjat acest demn funcţionar să asiste la munca lui, dacă el nu ştia ce este comerţul; dacă nu ştia ce e un port; dacă nu văzuse altă mare decât marea fără vapoare de la Biarritz; dacă nu ştia ce e o navă, un transport, ce înseamnă taxe, valori, liste de mărfuri, tarife, scară alcoolică şi alte lucruri care se referă la traficul şi desfăşurarea schimburilor? Căsca în birou, îşi încasa leafa, aştepta cu nerăbdare ora plecării. Iubiţii mei fraţi, e timpul să spunem împreună cu îngerii: „Ave, Maria!”

3.

Să-l surprindem pe don Manuel José Ramón Pez (sau del Pez) când, după ce-şi abandonase de curând inutilele pene, intra în biroul său să se intereseze de diverse probleme străine de funcţia sa, deşi multe dintre ele aveau legături misterioase cu el, numai de el cunoscute. Înfăşurat în călduros său halat, cu ochelarii sau prince-nez-ul la ochi, cu bărbia sa violacee bine rasă, cu perciunii săi grizonanţi, bine pieptănaţi şi parfumaţi, frunzărea hârtii, consulta note, răsfoia memorandumul, îşi ordona *în mente* lucrările, făcea calcule, schiţa proiecte, concepea planuri. Cuvintele şi cifrele se amestecau în creierul lui marcându-i un rid fin, delicat, pe fruntea sa, care părea trasat cu linia; se cufunda în meditaţii; apoi, fredonând o melodie, trecea în revista periodicele de dimineaţă, dădea câteva ordine funcţionarilor să-i şi se ocupa puţin de teatre şi distracţii.

În fiecare clipă biroul său era vizitat de un înger care intra zbenguindu-se. Ce flecăreală plictisitoare şi ce cerşetorie amestecată cu bucurie! „Papa, dă-i bani lui Francisco ca să se ducă la spectacolul de la Comedia… Papa, nu uita că azi trebuie reînnoit abonamentul de la Real… Tăticuţule. plăteşte-mi concertul de Each… Papa, croitorul… Papa, modista… Papa, florăreasa… Papa, nota pentru Arias… Papa, evantaiele noastre… Papa, calul… Papa, Papa, Papa „Era un piuit care nu se mai termina. Din

fericire, don Manuel José Ramón era imaginea vie a Providenţei, după cum dădea cu generozitate în stânga şi-n dreapta fără să se plângă, fără să crâcnească; mai degrabă delectându-se văzând atâtea plăceri şi pofte satisfăcute. Îşi adora familia şi se recrea în ea. Şi el era fericit, căci dacă există vreun bine pe lume, este acela când se bucură pe deplin dând ceva.

Şi în acest timp, în salonul de primire, dădea năvală o gloată întunecată, o turmă curioasă şi exigentă, care dorea să vorbească cu stăpânul, să-l vadă pe stăpân, să-i spună două vorbuliţe stăpânului. În fiecare clipă suna clopoţelul şi mai intra unul. Erau dezmoşteniţii sorţii, pretendenţi, şomeri din diverse perioade, din perioada lui Pez şi din cea de dinaintea lui Pez. Câteva guri înfometate cereau pâine. alţii nu cereau decât dreptate; cei sufocaţi de nevoi cereau rezolvarea pe loc a problemelor, ceilalţi pentru luna viitoare, iar alţii slăbiţi şi fără putere de a mai pretinde cereau pentru când se va ivi un loc vacant. Cu această gloată înfometată se amestecau postulanţi din altă sferă, personaje şi oameni din lumea bună, care intrau în birou de cum soseau. Servitorul nu putea stăvili gloata nerăbdătoare, disperată, uneori turbată, care avea în manierele ei impetuozitatea asaltului. O femeie prost îmbrăcată lovi odată pe servitor, se strecură pe coridor înainte, intră fără să fie anunţată în birou şi înfundându-l pe don Manuel, spuse cu lacrimi şi gesturi teatrale: „Domnule, sunt văduva unui Pez.*

Don Manuel împărţea promisiuni, dădea de pomană, câteodată dădea scrisori de recomandare de mică importanţă şi pentru toţi avea o consolare, un cuvânt bun ca un sfanţ. Era bun şi foarte bine educat. Avea în mintea lui, pe lângă ideea dreptului său la buget, ideea anumitor datorii ineluctabile faţă de oamenii săraci şi fără slujbă.

Pentru a încheia panegiricul nostru cu un fapt concret din viaţa sfântului, vom spune că, într-o dimineaţă,

don

Manuel porunci să nu intre nimeni. Era obosit. Voia să se ducă numaidecât la birou unde avea întâlnire cu marchizul de Fucar şi cu ministrul pentru a trata salvarea lezaurului cerându-le un împrumut.

— Ah! Uitasem… murmură, aruncându-şi ochii pe o scrisoare. Francisco, spune-i domnişorului Joaquín să urce.

Joaquín Pez. cel mai mare peştişor, avea treizeci şi patru de ani. Se căsătorise din dragoste cu singura fiică a marchizei de Saldeoro. Rămăsese văduv după opt ani de căsătorie, fără a fi prea tulburat, şi când se petrec cele povestite era pe deplin consolat cu singurătatea lui. Se distingea prin două calităţi de valoare: una fizică, cealaltă morală. Chipul său era dintre cele mai frumoase şi nobile din câte se pot imagina. Avea toată frumuseţea care este compatibilii cu demnitatea de bărbat şi unei asemenea petrecţiuni se adăuga un aer de sinceritate, o plăcută nepăsare sau dacă vreţi mai clar o lâncezeală morală foarte simpatică la anumite persoane, o flecăreală frivolă, dar plină de seducţii şi, în sfârşit, maniere foarte distinse, un umor ales, gust la îmbrăcat, marcat de o pronunţată personalitate şi tot ceea ce corespunde unui tip de dandi al secolului al XIX-lea, care este un secol special pentru asemenea persoane.

Să vorbim acum. iubiţii mei fraţi, despre defectul lui Joaquín Pez, defect enorm, colosal, reprobat de filosofie. de biserică, de Sfinţii Părinţi şi chiar, într-o anumită măsură, de pleava societăţii. Acest defect era debilitatea, deplorabila neglijenţă de a se apăra de rău, lipsa de curaj şi absenţa totală a vigorii morale. Fiind cunoscute condiţiile fizice şi sociale ale lui Pez, se va înţelege bine că acest viciu al sufletului va avea ca expresie simptomatică neînfrânarea pasiunilor amoroase.

Să-l iertăm. Era atât de frumos, atât de atractiv, mai mult decât tipul seducătorului legendar, fiind în multe

ocazii un sedus incorigibil. Femeile îi absorbeau atenţia, tot timpul şi toţi banii, foarte mulţi proveniţi din zestrea soţiei sale, dar împuţinaţi considerabil opt ani după aceea. Când l-am cunoscut, Joaquín se afla în apogeul triumfului său, şi pe toate tărâmurile sociale se prezenta cu tolba şi săgeţile sale; adică nu dispreţuia nimic ce se putea vâna fie că se afla într-un palat. Într-o colibă sau în noroi.

Am auzit spunându-se. dragii mei, că aceste vânători, departe de a-l întări pe bărbat îl ruinează şi abrutizează. E limpede ca apa; dar vigurosul nostru Pez nu ajunsese încă, când l-am cunoscut, la gradul de înrăire care reprezintă sfârşitul pasiunilor nebune. Viciul lui era încă unul al Inimii, amestecat cu fantezia. Încă mai persistau în el iluzii le juvenile, cu delicateţea şi entuziasmul lor, cu me lancoliile lor, cu extazul şi neliniştile lor. Corpul începea’s îmbătrânească înaintea sufletului, căci acesta îşi întârzia ex tenuarea cu fantasmagoriile şi eforturile iluminismului, dai care se năşteau, deşi într-un mod artificial, afecţiuni ast» mânătoare duioşiei.

Trăia singur acest tânăr la parterul casei al cărei etaj era ocupat de părinţi săi. Se scula târziu. prânzea cu familia şi după ora unu rareori îl mai vedeau părinţii până a doua zi dimineaţa.

— Ai văzut, băiete? îl întrebă Papa Pez cu tonul sau glumeţ având o părere preconceptă despre problema p* care voia s-o discute. Altă scrisoare a canonicului în care ne scrie aceleaşi poveşti… Ni-i recomandă pe Isidora asta şi pe fratele ei ca să-i sfătuim şi să-i îndrumăm… Ce prostie! Ce pretenţie are!… Zice că sunt nepoţii marchizei de Aransis; că el o va dovedi în faţa tribunalului. Tu crezi asta?

— Eu… Eu, să fiu sincer… se bâlbâi Joaquín cu acea indolenţă care se extindea din corp în mintea sa. Nu zic nici da, nici ba.

— Elucubraţii, băiete, spuse don Manuel,

îndepărtând cu dispreţ scrisoarea prietenului său canonicul, reprezentantul familiei Pez. În mare parte, din Mancha. Astea-s basme… Nepoţi ai marchizei de Aransis! … Adevărul e că sărmana Virginia… Tu o cunoşti pe Isidora asta?

— Da.

— Şi ea susţine acelaşi lucru?

— Sus şi tare.

— Elucubraţii. Poveştile astea ale unor copii amărâţi. care vin cu asemenea aiureli că au taţi duci sau prinţi nu mai ţin în zilele noastre, mai bine-zis cred că nu s-au petrecut niciodată. Le admitem în romane; dar în realitate…! În sfârşit, fie ce-o fi, trebuie să-l ajutăm pe canonic ca să ne slujească bine. Interesează-te. Zice să punem la dispoziţia fetei nişte bani. Dar, deocamdată, n-o să-i fac pe plac în privinţa discuţiei cu marchiza de Aransis. O să vorbim cu împuternicitul ei, marchizul de Onesimo… Elucubraţii, băiete…

— O să mă ocup eu de asta, replică hotărât Joaquín. Am şi văzut-o pe prinţesa asta. E o fată simpatică, discretă şi bună care merită, da, merită, fără îndoială, ceva mai mult decât are.

Când Isidora a sosit la Madrid don Manuel a primit o scrisoare de la canonic în care i-o recomanda pe nepoata! … atingând pe departe problema care l-a amuzat atât pe domnul director. La îndemnul acestuia Joaquín a vizitat-o; din prima zi a socotit-o drăguţă, a doua zi foarte frumoasă, iar a treia superbă, după care s-a gândit s-o păstreze pentru fel. A făcut primele tentative: întâmpină rezistenţă; încercă din nou şi întâmpină şi mai multă rezistenţă, o tenacitate care anunţa eroismul. De aici veni acea retragere abilă care a deconcertat-o, cum am spus mai înainte, pe tânără neînfrântă de atac, ci de supărarea că nu se vedea atacată. Cât de adevărat este că răgazul enervează şi supune cea mai călită armată înaintea focului

şi gloanţelor!

Însuşirile militare ale lui Joaquín le depăşeau pe ale unui general de trupe regulate, fiind un războinic abil în atacuri. Asta se datora caracterului epocii căreia îi repugna epopeea. Iubirile nu se puteau sustrage acestei legi generale ale prozaicului secol… îndrăzneţul căpitan de cete, de când vorbise cu tatăl său, plănui ambuscada cea mai abilă pe care o realizaseră vreodată războinicii. Nu va ataca direct. Va trimite un parlamentar la inamic pentru a-l face să iasă din bârlog. Dacă inamicul va cădea în laţ, dacă va trece fluviul Prudenţei şi va ajunge sub focurile din strâmtoarea îndrăznelii…

În capitolul următor veţi vedea, dragi cititori, ceea ce s-a întâmplat.

Capitolul 13

FANDOSITĂ!

Era ora patru când Isidora, însoţită de naşul ei, ajunsă în portalul casei lui Joaquín Pez. Nerăbdarea ei era mare căci primise o elegantă scrisorica în care văduviorul de Saldeoro, după ce se declarase în imposibilitatea de a ieşi din casă, o invita pe domnişoara Rufete la dumnealui, unde i se va aduce la cunoştinţă o comunicare a canonicului, prin care îi trimitea bani, şi o problemă foarte importantă şi aducătoare de bucurii. Comentariile pe care le-a făcut Isidora din strada Hernán Cortés până în strada Jorge Juan n-ar încăpea în acest volum, chiar dacă ar fi dublu. În ce fel şi cu ce fecunditate a imaginaţiei dădu viaţă în mintea ei întâlnirii ce urma să aibă loc imediat! Ajungând în portal şi spunându-i lui don José: „Dă şi dumneata o naiti prin cartier şi întoarce-te aici peste o jumătate de oră* deja desfăşurase în mintea ei o sută de versiuni diferite d ceea ce avea să se întâmple. Când intră, ieşeau cele două feţi ale lui Pez cu mama lor pentru a urca într-o trăsură, can le aştepta în faţa casei. Ce elegante erau! Isidora se uită mă bine la ele; după părerea ei arăta

atât de rău, cu înfăţişa rea aceea jalnică încât de bunăvoie s-ar fi ascuns penin a nu fi văzută de celelalte. Căci fata lui Rufete, săraci şi prost îmbrăcată, nu se simţea în largul ei. Pofta ei d «mărire nu era numai o dorinţă, ci şi o reclamaţie. Sărăci ei nu i se părea nenorocire, ci nedreptate şi luxul celorlalţi îl privea ca pe un lucru care îi fusese furat şi care, mai de vreme sau mai târziu, trebuia să se întoarcă în mâinih sale.

Fetele lui Pez de-abia se uitară la fata care intra. Dat aceasta le analiză bine, le făcu o critică acerbă, le dezbrăca, le luă pălăriile, le cenzură acele talii de viespe şi conchise prin a considera în mintea ei ceea ce ar rezulta dacă cea mai frumoasă dintre fetele lui Pez s-ar îmbrăca cu boarfele Isidorei iar aceasta şi le-ar pune pe cele ale fetelor lui Pez.

Intră în casa lui Joaquín şi servitorul o închise într-un salon în timp ce o anunţa domnişorului. Ce mobile frumoase şi fine, ce canapele comode, ce oglinzi strălucitoare, ce covor moale, ce figurine graţioase de bronz, câtă solemnitate are acel ceas ţinut pe braţe de o nimfă cu figură severă şi mai ales ce minunate tablouri înfăţişând femei încântătoare! Puţina erudiţie a Isidorei nu-i permitea să ştie dacă acele doamne erau din mitologie sau din altă parte; dar faptul că unele din ele erau destul de sumar îmbrăcate o duse cu gândul la zeiţe sau la ceva semănător. Şi ce frumoasă era biblioteca de stejar, sculptată, plină cu cărţi de aceeaşi dimensiune, aurite, care arătau prin netezimea pielii lor roşii şi negre că nu fuseseră citite niciodată! „Dar ce-or face în colţuri acei doi domni slabi? Ah! Perechea asta am văzut-o de mai multe ori. Sunt Mefisto şi Don Quijote, după cum zicea Miquis. Eu nu voi face niciodată prostia să ţin în casă ceva ce se găseşte pe toate drumurile. Hai, că pot chiar să le dau lecţii ăstora”. Privind şi tot privind ochii Isidorei dădură peste *Cristo* al lui Velázquez, şi era foarte gânditoare,

încercând să ghicească ce făcea Mântuitorul nostru printre atâtea zeiţe, când intră Joaquín.

— Veşti bune! îi spuse, veşti bune pe toate fronturile. Îi luă mâinile şi i le strânse mult, mult. Tata a primit o scrisoare de la canonic... Tata caută să vorbească cu marchiza de Aransis. Totul se va aranja... Va fi bine. Nu ţi-am spus eu?

Isidora fu atât de tulburată de această erupţie de veşti bune încât nu reuşi să spună nimic. îl privea ameţită pe Joaquín. După ce trecuse prima impresie produsă la aflarea veştilor, ceea ce domina în spiritul tinerei era ruşinea că Joaquín, atât de admirat de ea, o vedea prost îmbrăcată. Stătuse două ore să se aranjeze pentru a-şi ascunde înfăţişarea ei umilă. Venise îmbrăcată cu o simplitate elegantă, respirând curăţenie şi cochetărie; dar toată curăţenia din lume, toată graţia şi simplitatea nu puteau ascunde înfăţişarea urâtă a hainelor decolorate, nici măcar, şi asta era cel mai cumplit, nenorocita uzură a cizmelor, care nu erau numai uzate şi vechi, ci şi rupte! Cât suferea Isidora pentru acest lucru, nu se poate spune. Îşi ascundea cu grijă picioarele sub poalele hainelor, pe cât de mici pe atât de prost încălţate, pentru ca Joaquín să nu le vadă.

Dar el le şi văzuse, fără să-şi piardă din această cauză dragostea, sau numeasca-se cum o vrea, pe care o simţea; ba chiar era şi mai exaltat. Ca urmare a acestor aberaţii ale gustului, care marcau trecerea de la pasiune la viciu, Joaquín o iubea mai mult cu acea toaletă grosolană; şi dacă ar fi fost numai în zdrenţe, ca o cerşetoare de pe stradă, ar fi văzut în ea sublimat idealul momentului.

— Şi când va vorbi tatăl dumitale cu marchiza? întrebă Isidora acum mai stăpână pe ea Marchiza se află la Córdoba...

— La Córdoba?... Aha, murmură Joaquín, căruia nu-i prea păsa dacă marchiza se afla unde se simţea mai bine.

Asta nu contează. Marchiza va veni… Ah! Uitasem să-ţi spun ce-i mai important. Avem ordin de la domnul canonic să-ţi dăm suma de care ai nevoie. Cât vrei.

— Suma de care am nevoie! repetă Isidora, fascinată, văzând în imaginaţia sa o cascadă de bani.

Să ai bani! Ce fericire! Se părea că în sufletul ei, ca într-o pădure luminată dintr-odată, începeau să ciripească şi să zboare mii de păsărele încântătoare. În aşa fel i se arătau nevoile satisfăcute, poftele împlinite, datoriile plătite şi încă alte satisfacţii aduse de suverana virtute a aurului!

Joaquín fiind cunoscător al felului de a atinge diferite registre ale sufletului omenesc şi al efectelor surprizei teatrale în simţurile bărbatului şi mai ales ale femeii, se duse la şemineu, luă de acolo o cutiuţă, o deschise şi arătă ochilor uluiţi ai Isidorei suma de bani promisă, monede de aur şi argint şi două, trei teancuri de bancnote.

— Nu ştiu cât o fi aici, spuse Pez, răscolind comoara cu degeteld şi afectând indiferenţă pentru a da de înţeles familiaritatea lui cu milioanele. O mie, două, patru, opt… râţe vrei

Efectul a fost imens. Uluită şi înnebunită era fata lui Rufete plimbându-şi sufletul cu privirile prin interiorul frumoasei cutiuţe, şi chiar dacă suma nu era fabuloasă, dar nici nucă, fiind toate bancnotele mici, sărmana tânără, care atâta se lăsa dusă de hiperbole, credea că vede trecând printre degetele lui Joaquín Pez tot şuvoiul auritului Pacte1 o

— Dumneata vei dispune, repetă el, frunzărind bancnotele ca şi cum ar fi fost cărticele cu foiţă de ţigară. Părerea mea e că dumneata, pentru că eşti cine eşti şi având în vedere poziţia pe care o vei ocupa, nu trebuie să mai continui să trăieşti în casa aceea. Dumneata trebuie să-ţi ci o casă pentru dumneata şi fratele dumitale, să ai alt nivel de xnţă, să nu-ţi lipsească anumite comodităţi, în

sfârşit... Vrei să mă ocup eu să-ţi caut casă, să-ţi fac rost de mobilă, de croitoreasă?...

Joaquín o privi. Ce frumoasă era! Isidora îl asculta de parcă ar fi ascultat o descriere a paradisului din gura cuiva care a stat într-adevăr acolo. Apoi, când Joaquín o privi atât de aproape încât ea putea să-i numere firele de păr din barba blondă şi razele aurite din pupilele întunecate, crezu că îl vede chiar pe îngerul de la poarta raiului arătându-i cheile... Pentru o clipă, Isidora nu făcu altceva decât să-şi schimbe privirea de la cutiuţă la chipul lui şi de la chipul lui la cutiuţă. Profunda admiraţie pe care o simţea pentru tânăr crescu până când deveni o dragoste afectuoasă. Era atât de seducător felul în care privea!... Avea un nu ştiu ce atât de deosebit de toţi ceilalţi bărbaţi Aşa gândea

Isidora, simţindu-şi rănită toată acea parte a inimii care dădea frâu liber orgoliului.

— Dumneata vei dispune, zise iar Joaquín, lăsând de o parte cutiuţa şi luând mâinile Isidorei.

Aceasta începu să tremure, îi fu teamă, că Joaquín se făcuse mai frumos, mai seducător, mai curtenitor, împodobindu-se cu toate calităţile ce se pot imagina.

— Mă port urât? întrebă el cu voce moale, mă port urât drept răsplată la jignirea pe care mi-ai făcut-o izgonindu-mă şi spunându-mi că nu vei putea să mă iubeşti?

Isidora oscila între a râde şi a-i fi frică. Râdea dar era palidă. Apoi o luă cu frig.

— Eu ştiu bine ce se va întâmpla când vei ajunge la capătul drumului tău, continuă el. În loc să mă iubeşti atunci, cum mi-ai promis, mă vei dispreţul. Îmi vei fi atunci Jiuperioară!...

Perfidia din aceste cuvinte era atât de mare, încât nu e putea ascunde sub toată perdeaua disimulării.

Isidora, pe lângă râs, pe lângă spaimă, pe lângă frig,

te simţea ca legănată într-un uşor şi aerian scrânciob. Chipul superb al tânărului Pez trecea prin faţa ochilor ei cu intermitenţa unor străluciri celeste. Şi cum să nu se simtă astfel, dacă dintr-odată începu să audă un potop de cuvinte înflăcărate, pe care ea nu le auzise decât în vis? Joaquín o tutuia. Joaquín abuza de cuvânt. Isidora cunoscu cu repeziciune apropierea râului său şi avu una dintre acele inspiraţii de demnitate şi onoare care sunt proprii naturilor nealterate. Debilitatea ei a avut ca scut sentimentul că, pe de altă parte, era cauza tuturor relelor: orgoliul. Se salvă cu ajutorul defectului său, aşa cum alţii se salvează prin merite. Nu e uşor de definit ceea ce a gândit cu repeziciune, lucrurile ce i-au venit în minte, zguduiturile pe care le-a dat demnităţii sale de Aransis ca să se trezească şi să-i sară în apărare. Ea o făcu să sară de pe scaun atât de repede încât Joaquín n-a putut s-o oprească şi ca din puşcă să se repeadă la uşă. Palpitatul violent al inimii, tăindu-i respiraţia, abia dacă îi dădu voie să spună:

— Nu vreau nimic, nu vreau nimic.

Evident, se referea la conţinutul casetei; Joaquín alergă după ea, spunându-i:

— Nu te formaliza.

Dar fata lui Rufete, curajoasă şi hotărâtă, încercă să deschidă uşa. Era încuiată. Merita văzută sprinteneala ei de vrăbiuţă, promptitudinea cu care alerga dintr-un colţ în altul, urmărită dar nu şi prinsă. Alergă la fereastră, care fiind la parter, se afla la nici doi metri înălţime, o deschise şi sprijinindu-se de pervaz se întoarse şi spuse cu însufleţire:

— Dacă* nu-mi deschizi uşa şi nu mă laşi să plec ţip după ajutor.

Pez rămase pe loc; reflectă o clipă. Dintr-odată dragostea sa se transformă în mânie, iar mânia în râs.

— Îmi faci scene?... Ţipi pe stradă? Ce ridicoli Vrei Mi tot dinadinsul să ne facem de râsul lumii.

Furia îi clocotea pe buze. O privi pe Isidora cu atâta ciuda încât aceasta se zăpăci şi crezu că fusese nesăbuită şi prea mândră. Apoi tânărul deschise uşa. Îi arătă Isidorei ieşirea, lăsând să-i scape de pe buzele, tremurând de mânie, această jignire:

— *Fandosite*!

Trei minute după aceea Isidora se întâlnea cu don José la colţul străzii şi mergea spre casă cu inima tulburată, bucuroasă de victorie şi întristată de sărăcie, satisfăcută şi deconcertată, spunându-şi „Mă jigneşte pentru că sunt orfană şi mă insultă pentru că sunt săracă, şi totuşi…”

Capitolul 14
CRĂCIUN

1.

A doua zi Isidora primi o scrisoare de la Joaquín la care alăturase şi câteva bancnote şi în care îi cerca mii de scuze pentru ceea ce se întâmplase cu o zi înainte. Îi spunea că dacă vreun cuvânt dur sau jignitor îi ieşise de pe buze la despărţire să-l ia ca pe o glumă sau să considere că nu i l-a adresat. La sfârşit îi cerea permisiunea s-o viziteze iar în casa lui Relimpio. Ea mulţumi din tot sufletul că primise satisfacţie şi necazurile din acea zi se risipiră la vederea plăcută a pâinii binecuvântate, adică a banilor. Dădu uitării jignirile; dar dacă îi iertă cu uşurinţă lui Joaquín ofensa făcută onoarei ei, a trebuit să facă un efort de bunăvoinţă ca să-l ierte pentru că o făcuse *fandosită*. Aşa e condiţia umană încât uneori rana produsă amorului propriu doare mai tare decât lovitura dată împotriva onoarei. Văduvul marchiz o vizită două zile mai târziu şi politeţea sa după îndrăzneaţă comportare o captiva mai mult sau, dacă vreţi mai clar, politeţea sa avea virtutea de a face disculpabilă şi chiar plăcută cutezanţa trecută; căci aşa se contrazic inimile în tainica lor logică. Încet, încet, odată cu vizitele şi cu discuţiile lor îndelungate, Isidora îl

îndrăgi pe văduv iar văduvul.se îndrăgosti atât de ea, încât veni o vreme când fu surprins şi se sperie de seriozitatea afecţiunii

Bale. În acest timp, lucrurile se desfăşurau în mod satisfăcător. Don Manuel Pez şi marchizul de Onăsimo îi scriseseră marchizei de Aransis şi, deşi aceasta nu răspundea, era de presupus că va răspunde în curând, favorabil. De asemenea, mergea pe drumul cel bun şi procesul în legătură cu crima lui Mariano. Joaquín făcea pe dracu' în patru pentru ca judecătorul să-i dea drumul fie chiar şi pe încredere, pe motiv că fusese iresponsabil datorită vârstei lui fragede. Isidora îl vizita pe fratele ei de două ori pe săptămână, ducându-i haine şi mâncare. Câteodată se întâlnea la închisoare cu *Vânzătoarea de lipitori*, care se ducea cu acelaşi scop; şi amândouă discutau, bătrâna distingându-se prin vulgaritatea limbajului său înţesat cu *draci* şi prin lipsa de respect faţă de nepoata sa.

Sosi Crăciunul, sosiră acele zile de ceaţă şi bucurie în care Madridul pare o imensă casă de nebuni. Oamenii sunt cuprinşi de o febră care se manifestă în trei moduri diferite: delirul lăcomiei, nebunia loteriei şi boala bacşişurilor. Tot ce este spiritual, moral sau delicat, tot ce ţine de suflet, dispare sau se eclipsează. Sărbătoarea cea mai mare a lumii creştine se celebrează cu descătuşarea tuturor poftelor. Până şi arta se înjoseşte. Teatrele prezintă circării sau caricatura Marii Taine în naşteri sacrilege. Comicii fac afaceri bune; cei care trag mâţa de coadă, inclusiv femeiuştele, fac paradă de neruşinarea lor; beţivii se înmulţesc. Taverne, lupanare şi tripouri sunt ticsite de lume şi cu cuvintele obscene sau vulgare, care se rostesc în aceste zile, s-ar strânge destulă otravă pentru a infecta o întreagă generaţie. Nu există decât un singur gând: orgia. Nu se poate merge pe străzi căci tranzitul oamenilor faimoşi e de trei ori mai mare, mergând într-un du-te-vino

grăbit. Bărbaţii încărcaţi cu cadouri te lovesc şi poţi fi izbit de un cap de clapon sau de curcan, care trece pe lângă tine.

Cofetăriile şi magazinele alimentare oferă în vitrinele lor o abundenţă apăsătoare care numai la vederea acesteia îmbuibă stomacul. Nu ajung prăvăliile şi la colţuri de stradă şi prin unghere se înalţă munţi de marţipan, mormane de alviţă, unde cuţite speciale taie întruna, fără să le termine vreodată. Pescăriile inundă cu tot ce a creat Dumnezeu în mările din nord şi din sud. Pe un fundal de rogojini îşi pune Valencia portocalele, chitrele şi rodiile roşii pline de rubine tari. În cartierele sărace tarabele sunt la fel de abundente; dar preţul scăzut declară inferioritatea produselor. Există o piatră de var prea dulce care se vinde drept alviţă şi nişte măsline negre care înoată în cerneală. Din Piaza

Mayor spre sud se împuţinează marţipanul, şi abundă nucile, alunele. Scara gradată a gastronomiei îmbrăţişează de la rafinamentele de Pecastaing, Prast şi Mahonesa până h ghindă şi pasta de smochine, care se vinde pe o tarabă ambulantă pe drumul spre Yeserias. Imensul peşte de Crăciun cuprinde toate părţile şi produsele care se obţin de la acesta, de la rusescul caviar până la marinată şi scrumbia din butoi, care străluceşte ca aurul şi frige ca focul.

O familie putea să moară; dar să sărbătorească noaptea Crăciunului cu orice fel de mâncare proastă, asta nu. Pentru a cumpăra un curcan familiile cele mai refractare la economie îşi rezervau din noiembrie câţiva gologani. Cum puteau renunţa cei din familia Relimpio la acest tradiţional obicei? Şi ei, săraci şi mereu strâmtoraţi, aveau curcanul lor, fiindcă doña Laura ştia să se chivernisească şi avea chiar în această situaţie cei trei besugo de două livre şi jumătate care se vor prezenta pregătiţi cu parfumatul usturoi şi cu lămâie. Don José era

bărbatul cel mai norocos din Madrid, din ziua de 22 decembrie. Se ocupa cu inspectarea tarabelor din piaţa Carmen pentru a-i aduce soţiei sale informaţii sigure despre preţul batogului, peştelui besugo, plâtâcâi. Se vorbise despre asta în consiliu şi don José spunea cu gravitate: „Situaţia e tulbure. O să vedem mâine. În ziua de 23 decembrie don José şi doña Laura se mâniau căoi nu le ieşiseră numerele la loterie, fenomen ciudat care în toţi anii se repeta întocmai. Doña Laura era de părere că toate câştigurile le lua Guvernul şi că loteria era curată înşelătorie; dar, mai cu cap, don José o asigura că numărul jucat era foarte frumos şi că nu-i lipsiseră decât două unităţi (să mori nu alta!) ca să câştige. Conchideau amândoi exelamând cu o răbdare îngerească: „O să iasă la anul.*

Dar venea dimineaţa de 24 şi atunci don José era întruchiparea fericirii, devreme ce noi ne-o reprezentăm pe aceasta înfăşurată în mantaua sa şi cu coşul său mare agăţat de braţul său drept. Don José ducea coşul, iar doña Laura banii. Şi acum venea colindatul prin magazie, privitul peste tot, întrebări în legătură cu preţurile, nehazardându-se în realizarea cumpărăturilor lor până când nu erau siguri că vor cumpăra ce-i mai bun. Deja Relimpio era informat unde se găseşte adevărata alviţă de Alicante şi Jijona, unde era mai ieftin marţipanul, mai dulci rodiile şi mai mari măslinele. Cumpărau din toate, indiferent cât de mică era cantitatea.

Comentariile lui în ceea ce priveşte calitatea produsele» cumpărate nu mai aveau sfârşit. Şi apoi, când intrau în casă.

a cu geanta goală, el cocoşat sub greutatea plăcută a coşului, cine nu s-ar fi emoţionat văzându-l scoţând totul cu dragoste pentru a le arăta fetelor şi pentru a pune liccare bucăţică de alviţă în ordine pe masă, spunând cărei calităţi aparţinea fiecare şi bombănind dacă vreun

ignorant le-ar fi confundat? Ceea ce nu putea suferi doña Laura era ca el să guste din toate pentru a-şi da avizul şi pe acest motiv aveau loc certuri zgomotoase; dar el o asigura că toate erau minunate, ca totul era perfect şi cu asta şi cu adunatul de către doña Laura a cumpărăturilor pentru a le pune sub şapte lacăte, se terminau discuţiile. După aceea intra şi don José în bucătărie pentru a ajuta şi pentru a da sfaturi; căci se pricepea niţel la pregătirea stufatului şi a altor preparate culinare. Fetele lăsau cusutul în ziua aceea; nu se gândeau decât la cină şi le trecea după-amiaza până o ajutau puţin pe mama lor şi până se găteau să meargă la teatrul Martin cu Miquis.

Don José, căruia orele i se păreau secole, nu se *gândea la* noteze nici în jurnal, nici în cartea mare cheltuielile extraordinare din acea zi. După-amiaza se ocupă cu instalarea mesei în salon, sufrageria fiind prea mică pentru o asemenea cină sărbătorească. Apoi se privi de o mie de ori în oglindă, se dichisi şi deja în culmea fericirii le luă copiilor toba, cu care asurzeau toată casa, şi o bătu pe coridoare cu furie şi curaj urmat de ceata de copii şi aclamat de aceasta, cu chiote vesele.

La binecuvântata şi onesta cină a acestei excelente familii nu participa niciodată, de mulţi ani, domnişorul Melchor, care cina cu prietenii săi. Departe de a condamna acest lucru, doña Laura găsea normal ca fiul ei, ales între aleşi, să nu se aşeze la masa de rând a părinţilor lui. I-ar sta mai bine în altă parte. Deja Melchor era în relaţii cu literaţii, deputăţii, artiştii şi funcţionarii dintr-o anumită categorie. Probabil anul acela se va duce să cineze în casa unui marchiz.

În schimb, la ea participau ortopedul, fratele doñei Laura şi fiul acestuia, pe nume Juan José. Ah! Ortopedul era foarte spiritual pentru o cină. Om de mare seriozitate se schimba în cel mai simpatic din lume după ce bea două pahare de vin; zicea prostiile cele mai nostime care se

puteau imagina. El şi Relimpio, care de asemenea îşi pierdea minţile după ce trăgea puţin la măsea, fiind privat de asta tot anul, erau eroii mesei; închinau cu ţipete, se îmbrăţişau râzând ca nebunii iar la sfârşit izbucneau în plâns. În concluzie, era nevoie să-i duci în spate până în pat, în gălăgia şi râsetele tuturor mesenilor. Singurii invitaţi din afara familiei erau Miquis şi un poet adus de acesta, pe nume Sánchez Berande, care făcea versuri închinate nu se ştie bine dacă Emiliei sau lui Eleonor.

Ei!... Deja masa era aranjată în salon, sufrageria fiind prea mică pentru atâta lume. Don José, care se zbătuse singur pentru a aranja un banchet, îşi contempla opera cu legitim orgoliu şi se reflecta în luciul farfuriilor şi paharelor, în multitudinea de lumini, în podoabele şi opulenţa mesei. Apoi împrăştia priviri de felicitare în tot salonul, spre scaunele de rips, care fuseseră dezbrăcate de husele de percal şi spre cutiuţele cu dulciuri, tăvile metalice şi celelalte delicatese... Totul era în ordine, totul era perfect. Chiar şi portretul stăpânului casei, în ulei, detestabil, agăţat pe peretele central, deborda de satisfacţie cu faţa sa mieroasă. „Parcă vorbesc*, spunea Relimpio de câte ori îl privea. În faţa portretului se afla o gravură din care doña Laura se inspira mereu pentru a-l dojeni aspru pe soţul ei. Era Sardan & pal care ardea împreună cu iubitele lui... Contemplau decorul camerei trei sau patru fotografii de copii morţi. Erau copiii pe care îi pierduse doña Laura la o vârstă fragedă. Văzuţi în lumina lumânărilor sărbătorii care urma, sărmanii aveau chipul dezamăgit că plecaseră din lume atât de repede fără a apuca plăcerea acelei nopţi.

2.

Isidona nu-şi mai încăpea în piele de bucurie. În ziua aceea, pe 24, îi dădeau drumul lui Mariano. Chiar ea se va duce să-l scoată din groaznica închisoare. Oh! Dacă n-ar fi stat atât de prost cu banii, acea zi ar fi fost una dintre cele

mai fericite din viaţa ei! Pe ce cheltuise ceea ce îi dăduse cu două luni înainte marchizul de Saldeoro pe socoteala canonicului? într-adevăr nu ştia. Îi plătise doñei Laura, îşi cumpărase îmbrăcăminte… Dar restul, unde erau? Isidora reflectă.

Cumpărase obiecte de parfumerie cât pentru trei ani. Şi la ce-i foloseau sfeşnicele de bronz şi acele sticle de porţelan, şi acea sacoşă din piele de Rusia? Acestea erau lucruri pe care le cumpărase ca să cumpere ceva. Erau atât de frumoase!… Dar vasul acela imitaţie de Saxonia la ce îi folosea?… Şi sticluţele pentru a pune zambilele?

Mai necesare erau, fără îndoială, agenda, planul Madridului, cele cinci romane şi colivia, deşi încă îi lipsea pasărea. Era foarte neconsolată că nu avea o baie ca lumea; dar cum putea să-şi satisfacă această plăcere într-o casă atât de mică? Apoi, blestemata de doña Laura se înfuria pentru cât de multă apă consuma Isidora. Dacă aceasta nu se putea bucura de o frumoasă cadă de marmură, în schimb, se aprovizionase cu cărţi de vizită, cu un coşuleţ de pai foarte finuţ, cu un coupe-papier de fildeş pentru a tăia filele romanelor, cu o pereche de cercei cu şurub, cu briliante false, şi de încă ceva pe cât de frumos pe atât de capricios. Îi lipsea mult, foarte mult, o lume bună în care să-şi etaleze toaletele deja cumpărate. Nu avea nici rochii albe; dar cu timpul îşi va face o frumoasă garderobă.

Bucuroasă, îşi făcea ultimul retuş înainte de a pleca să-l ia pe fratele său. Ordinul de eliberare emis de judecător trebuie să se afle deja la biroul închisorii. Ieşi radioasă dar nu vru s-o ia pe drumul scurt, prin strada Hortaleza, căci îi era ruşine să treacă prin faţa unei prăvălii unde avea ceva datorii, e drept nu prea mari.

Se înserase deja când Isidora se întoarse însoţită de fratele ei, care ruşinat şi stânjenit îşi cobora privirea în faţa oamenilor. Îl primi don José Relimpio cu anumite

accente de severitate, bătându-l pe umăr şi spunându-i:

— Băiete, să vedem cum o să te porţi acum.

Dar doña Laura, implacabilă şi crudă, spuse că Mariano n-o să stea la masa ei, chiar de i-ar cere-o şi Dumnezeu din cer. Isidora ascultă furioasă; dar stăpânindu-se înghiţi jignirea şi-şi muşcă buzele ca să nu scape cuvintele care-i izbucneau din inimă. Se încuie cu băiatul în camera ei, îl spălă şi-l îmbrăcă, fapt pentru care pregătise o mare cantitate de apă şi haine noi. Băiatul observă în ochii Isidorei o lacrimă mai degrabă de ciudă decât de mâhnire şi îi spuse:

— De ce plângi? Pentru ceea ce ţi-a spus vrăjitoarea asta de mătuşă?

— Oameni neciopliţi!… murmură Isidora.

— De ce nu i-ai răspuns? întrebă Mariano cu o ciudată brutalitate.

— Nu mă cobor eu într-atât.

— Rahat!

Mariano îşi lovi genunchiul cu pumnul. Apoi Isidora îi ţinu o predică despre detestabilul lui obicei de a rosti în fiecare clipă cuvinte urâte şi, deşi băiatul aduse drept argument, pentru a se apăra, că şi domnii le pronunţau, ea rămase neclintită, hotărâtă să pedepsească cuvintele urâte ca şi cum ar fi fost fapte urâte.

— Acum, domnişorule, îi spuse cu severitate, trebuie să te porţi aşa cum se cuvine. Cândva, când nenorocirea noastră aproape că ne adusese în mizerie/s-au întâmplat anumite lucruri… nişte prostii, Mariano, de care nu vreau să-mi aduc aminte. Să le dăm uitării. Dar acum lucrurile s-au schimbat. Erai un sălbatic şi o să începi să te cizelezi. Să nu fii prost: începe prin a te convinge că eşti un om serios şi aşa vei avea demnitate. Socoteşte că mătuşa noastră Encarnación nu mai există, căci n-o s-o mai vezi niciodată. Eşti deja alt om.

Băiatul ascultă cu atenţie aceste observaţii şi-şi

promite să facă tot posibilul pentru a călca cu dreptul pe acel drum al bunei-cuviinţe pe care draga lui soră i-l arăta. Apoi, Isidora înţelese că Mariano şi cu ea trebuiau să cineze separat în scara aceea, căci dacă puştiul nu se putea aşeza la masa familiei Relimpio, nici ea nu se va aşeza pentru nimic în lume. Pe loc se hotărî să plece, să ia ceva cu care să prepare cina. Foarte bine, excelentă idee! Mariano şi cu ea vor cina împărăteşte în camera ei, fără să se amestece cu acei oameni necioplţi.

Dar interveni cea mai mare neplăcere care se poate întâmpla în ajunul unui banchet. Isidora nu avea bani. Printre multiplele proprietăţi ale acestui metal, ea observase mai ales una: aceea de a se termina în momentul în care ai mai multă nevoie de el. Portofelul nu conţinea mai mult de câteva pesete şi câţiva cuoartos. Căută şi iar căută Isidora prin toate buzunarele, sertarele şi ungherele, căci îşi amintea că într-o situaţie asemănătoare găsise pe neaşteptate o monedă de aur uitată în fundul unui sertar al comodei; dar de data aceasta nu apăru nicio monedă de argint sau de aur, după care se dădu bătută şi hotărî ca cina să fie o modestă gustare caracteristică mai degrabă ajunului decât nopţii de Crăciun. Deşi doñei Laura nu-i datora nimic, mai bine ar fi murit decât să-i ceară bani, după jignirea pe care i-a adus-o. Nu îndrăznea să apeleze nici la Joaquín Pez.

Plecă. Mariano rămase singur. Pentru că nu prea erau scaune în cameră se aşează pe un cufăr. Lângă el, într-un colţ, văzu pachete cu hârtii. vechi legate zdravăn cu sfoară Erau caietele de notiţe şi registrele pe care Tomás Rufete le mâzgălise în timpul bolii sale, şi care au fost păstrate în casa lui Relimpio, până când copiii lui le vor lua dacă această grămadă de prostii va prezenta vreun interes. Isidora le adusese din podul casei în camera să şi le pusese acolo cu gândul de a le examina într-o zi. Mariano citi, nu fără dificultate, titlurile: *Dezastru… Patrimoniu public…*

Delapidări... *Moarte*... *Furtişag*... şi alte cuvinte extravagante Cum nu-l amuza defel să citească asemenea lucruri, începu să răscolească tot ce sora lui avea pe comodă şi în primul sertar. Cercetă totul, examină pe dinlăuntru şi pe dinafară; frunzări romanele, ridică din ghivece bulbii de zambilă pentru a le vedea rădăcinile, deschise cutiuţa cu cerceii cu diamante americane, răscoli plicurile cu hârtie cu monogramă, şi cum în momentul în care tocmai mototolea hârtia dădu cu ochii peste călimară şi pană, o luă pe această din urmă şi scrise pe o foaie de hârtie îndoită, nu fără efort, întinzând boticul şi făcând violente contorsiuni cu cotul şi cu încheietura mâinii, aceste cuvinte: Mariano Rufete, zis *Pecado*. Îşi contemplă satisfăcut opera şi apoi, cu mare uşurinţă, făcu o parafă ce părea desenul unui pumnal. Începu să râdă ca un prost, lăsând hârtia pe masă. După aceea îşi îndreptă atenţia spre măsuţa de toaletă a surorii sale; văzu, una câte una, sticluţele care se aflau pe ea, băgându-şi nasul în toate şi spunând: „Ce bun e!" sau „Ce plăcut!" Îşi dădu cu cremă, se parfumă şi-şi spălă mâinile, surâzând de plăcere, văzând cum îi alunecă săpunul printre degete.

— Vai! Mi-ai răscolit peste tot, zise Isidora intrând. Doamne, ce dezordine! Vezi c-o să te bat.

Mariano râdea.

— Şi ce-ai scris aici? Mariano Rufete zis *Pecado*... *Ce* înseamnă asta, *Pecado*? Să nu te mai aud vreodată că-ţi pui singur asemenea porecle...!

— Ca toreadorii, observă, prosteşte, Mariano, fără să înceteze cu râsul.

— Ia să vedem... Nu vrei să te faci om de treabă?... Hei, puşlama! Te ştergi pe mâini cu rochia mea? Las-o acolo, pramatie! Nu vezi prosopul? Bine zic: nu vrei să mergi pe drumul cel bun. Eşti un sălbatic... Se şi vede, ai făcut numai prostii.

Şi spunând acestea scoase dintr-o batistă înnodată

mai multe bucăţi de alviţă şi câţiva pumni de fructe zornăitoare: castane, nuci, alune. Punând pe comodă ultimul pumn dintr-o atât de bogată aprovizionare, scoase din străfundul pieptului un suspin adânc.

— Numai asta ai adus? Şi curcanul? Eu vreau curcan.

— O să mănânci ce este, replică ea supărată. Dovedeşte proastă creştere să ceri ceea ce nu este.

— Anul trecut, spuse Mariano cu asprime şi dispreţ, mătuşa mea, *Vânzătoarea de lipitori*, avea besugo şi ardei cu came şi alviţă cu fructe şi varză roşie şi o rodie uite aşa de mare. Eu am mâncat-o toată. Era grozavă…!

Încruntată şi gânditoare, Isidora puse masa. Mariano se aşează pe un scaun înalt iar ea pe unul scund.

— Mai e şi mâine zi. spuse ea. Să te îmbuibi în noaptea de Crăciun e caracteristic oamenilor simpli. O să te învăţ să fii cavaler… E foarte gustoasă alviţa asta. Gust-o…

Nu trebuia să-l rogi pe *Pecado* că el înghiţea înainte fără fasoane. În salon începuse deja zarva; dar nu şi cina. căci îl aşteptau pe Miquis. Sosirea acestuia se auzi până la refugiul fraţilor Rufete printr-o bruscă mărire a hărmălaiei. O clipă după aceea Isidora văzu că se deschide uşor uşa camerei sale şi că intră mutra ironică a studentului.

— Am plăcerea s-o salut pe doamna arhiducesă, spuse acesta cu pălăria în mână, cu o ceremonioasă curtenie. Se vede că ne aflăm în plină aristocraţie. În seara asta *dumneavoastră rămâneţi acasă*; vreau să spun că vă primiţi prietenii…

— Ia, îi spuse Isidora, oferindu-i o alună. E cel mai bun lucru pe care pot să ţi-l ofer.

— Mulţumesc, marchiză, răspunse Miquis aşezându-se. Darul e delicios. Hai să ne revenim şi să vorbim serios. De ce nu iei masa cu noi?

— Noi, declară Isidora, sufocată de durere şi ciudă, nu suntem demni… Du-te, du-te repede. Te aşteaptă. Au

adus deja supa.

— Ah, fetiţo! Ce mult îmi plac alunele tale!… Dar nu plânge. Aş sta bucuros cu tine… Dar societatea entit de tiranică…

— Du-te. du-te… Fratele meu şi cu mine vom cina singuri. Vezi doar… Suntem atât de mulţumiţi… Mai bine aşa. Fiecare la casa lui.

Augusto o contemplă în tăcere, uluit de frumuseţea sa, care creştea pe zi ce trece, îmbogăţindu-se cu un nou farmec.

— Aici merge bine chestia aia cu *la picioarele tale*, *marchiză*, spuse, ridicându-se.

Şi, imediat, rotindu-şi ochii pentru a observa dintr-o privire toată camera, adăugă:

— Eşti instalată perfect, marchiză. Minunat salon. Lambrâurile de stejar, marele dulap cu trei oglinzi. Tablouri de Fortuny, goblenuri, porţelanuri de Sèvres şi de Bernardo Palissy… Foarte bine. Bronzuri, acuarele…

Mariano îl privea cu o oarecare spaimă. Isidora întrevedea printre surâsuri profunda ei suferinţă. Dar se simţi rănită cumplit în suflet când Miquis, după ce transformase umila încăpere într-un salon aristocratic, spuse pe acelaşi ton elogios:

— Se recunoaşte în aranjarea asta superbă bunul gust al văduvului marchiz de Saldeoro. Adio, marchiză. Iau masa în palatul Relimpio.

3.

După ce Augusto plecă, Isidora rămase gânditoare, cu ochii pironiţi în poală.

— Cine-i ăsta? o întrebă Mariano.

— Un tip, o secătură, răspunse ea fără să-şi privească fratele; semne clare de unde reieşea că încă se mai afla în sfera de atracţie a gândului care o stăpânea.

— Mai dă-mi alviţă, marchiză, exclamă băiatul.

— De ce-mi zid aşa? întrebă Isidora brusc trezită din

somnul ei mental.

— E poreclă? Drace!… Şi de ce te porecleşte ticălosul ăsta?

— Mariano, ai grijă cum vorbeşti.

— Râde de tine! strigă *Pecado* cu acea izbucnire de copilărească fanfaronadă care la el părea furie bărbătească.

— Îţi jur că n-o să mai râdă, spuse ea cu ochii umezi de lacrimi.

Mariano îi zise privind-o:

— Proasto, doar pentru atâta lucru… Femeile plâng din orice. Numai să glumească cu mine, şi-ar vedea cum îl spintec…

— Mariano, nebun, brută şi sălbatic ce eşti, strigă ea, trezindu-se din nou din letargia de chin şi disperare. Dacă te mai aud o dată vorbind aşa…

— N-am zis nimic, nimic… Dă-mi alviţă.

Larma din salon creştea şi din cuvinte disparate felicitările şi exclamaţiile care ajungeau de acolo până în camera copiilor lui Rufete ca şi de la mirosurile culinare, care invadau toată casa, se putea şti în ce stadiu se afla petrecerea. Se făcură simţite rând pe rând, apariţia peştelui besugo, a curcanului, aclamat cu aplauze şi urale. Don José îl primi cântând *marşul Regal*. Apoi se auziră întrebări zgomotoase la care dăduse ocazie actul de a-l tranşa. Râsetele erau urmate de râsete şi comentariile de comentarii. În acelaşi timp, se simţeau efectele vinului de Valdepanos şi al celui din Carifia în limba greoaie a ortopedului, care dezghioca cuvintele, şi din entuziasmul anacreontic al lui don José Relimpio, care nu mai putea vorbi coerent.

Servitoarea intra în camera Isidorei aducând un platou cu mai multe bucăţi de piept de curcan. Lui Mariano i se aprinseră ochii în cap şi nu părea decât că fiecare scânteiere a privirii sale ena un stilet; dar Isidora,

în care orgoliul nu dădea loc recunoştinţei, nici iertării, privi cu repulsie acel dar întârziat. Deşi înţelese că acesta se născuse în inima plină de bunătate a Emiliei tot vedea în el o dovadă de milă. Refuză darul, spunând:

— Foarte mulţumesc, dar nu doresc nimic.

— Fata, fată, tu eşti proastă, bombăni Mariano cu grosolănia obişnuită exacerbată până la sălbăticie.

— Dacă nu taci, te cârpesc.

— Eu vreau să mănânc, afirmă el cu o brutală încăpăţânare dându-se cu capul de masă.

— Asta e acum, spargeţi capul.

— Soră rea, nu-i dai să mănânce frăţiorului tău! Fii atentă că era mai bine la închisoare…

— Dacă mai spui o dată…

— Spun!… Drace!

— Dacă mai spui o dată…

— Drace! repetă puşlamaua, ridicând mâna.

— Ridici mâna! La mine!… La sora ta.

— Eu vreau să mă duc la mătuşa mea.

— Dac-o mai pomeneşti…

— Soră rea… Marchiză!

Pecado îşi bătu joc de sora lui cu atâta neruşinare, încât aceasta a trebuit să-l pună la respect cu două palme bine plasate care, sau ne-am înşelat noi, se auziră şi în salon. Nu era ea femeia care să se lase batjocorită de un mucos chiar dacă acesta ar fi avut pumnii zdraveni şi proastele antecedente ale domnişorului Rufete. Dominat de atitudinea surorii lui, şi pentru dragostea pe care i-o purta, se potoli. Stând pe burtă, cu barba sprijinită în arcul făcut de braţele sale, o contempla pe Isidora în tăcere cu seriozitatea şi atenţia morocănoasă a unui dulău dintre aceia care muşcă pe toată lumea în afară de stăpânul său.

Gălăgia din salon ajunsese deja la paroxism. Don José îi făcea declaraţii de dragoste nevestei sale, adresându-i complimente în aplauzele comesenilor amuzaţi. Ortopedul

începuse să cânte colinde de Crăciun, acompaniindu-se de lovituri date în masă cu mânerul cuţitului. Doña Laura îi spunea soţului ei Sardanapal. Doar Emilia şi Leonor îşi păstrau amabila lor seninătate, una ocupându-se de Miquis, cealaltă de Sánchez Berande. Tânărul poet, Miquis şi fiul ortopedului făceau şi ei gălăgie, primul cu discursurile lui, al doilea lălăind tangouri şi malaquenas[7]. Apoi se făcu o pauză lunga şi solemnă, căci Berande, la rugăminţile tuturor, va recita versuri. Se credea destinat nemuririi; avea un volum pregătit pentru tipar în care, ca la tarabele de la bazar, se găseau de toate: elegii, ode, poeme scurte, poeme lungi, epigrame, poezii sentimentale şi filosofice, versuri germanice, safice şi octave regale. Salonul părea tribuna Congresului care se umplea de aplauze când Berande termina de recitat.

— Poezii, spuse Mariano ridicând capul şi încordându-şi atenţia.

— Îţi plac poeziile? întrebă Isidora bucuroasă de a surprinde la fratele ei o dovadă de sensibilitate.

— Da, răspunse băiatul. Ştiu pe dinafară *Francisquitas Croitorul*, care începe aşa:

Să scot cuţitul să strălucească, căci sunt supusul cuţitului…

— Taci, sălbaticule; astea sunt nişte grozăvii.

— Mai ştiu şi poezia *Curajosului Portela*, care zice aşa:

Ascultaţi, domnii mei, povestea lui Juan Portela, hoţul cel mai renumit din Sierra Morena”.

— Taci, băiete; taci pentru numele lui Dumnezeu. Mă înveninezi cu versurile tale oribile. Niciun tânăr drăguţ şi binecrescut nu învaţă aşa ceva. Asta se potriveşte plebei, prostimii. Tu ştii ce înseamnă prostime?

— Mătuşa mea, *Vânzătoarea de lipitori*, răspunse băiatul eu atâta graţioasă naturaleţe, încât Isidora nu se

7 Cintec popicar din Mâlaga.

putu abţine să nu râdă.

— O să înveţi multe lucruri pe care nu le ştii. Şi acum spune-mi: Ce aspiraţii ai? Ce vrei să fii?…

— Eu nu vreau să fiu nimic, răspunse el apatic.

— Trebuie să înveţi şi să munceşti. N-o să te mai întorci la atelierul de frânghii. O să mergi la colegiu. Ce cariera vrei să urmezi?

Mariano se gândi o clipă. Apoi spuse cu hotărâre.

— Aia în care ai mulţi bani.

— Şi de ce vrei tu bani?

— Uite… Ca să fiu bogat

— Dar pentru asta trebuie să te faci ceva.

— Bogat…

— Şi ce o să faci cu banii?

— O să mănânc muşchi, alviţă şi o să beau vinuri bune. O să-mi cumpăr un cal şi o să mă îmbrac în mătase din cap până în picioare.

— Nu ţi-ar place să fii militar şi să ajungi general?

— Ba da, ba da, afirmă *Pecado*, desprinzându-se din ochii săi sclipiri de însufleţire şi bucurie. Ca să comand trupa şi s-o bat cu băţul… aşa… na!

— Nu, nu, nu se bate. Să nu crezi că generalii bat. Poţi să faci carieră frumoasă la Statul Major, La Geniu, la Artilerie.

— Artilerist, artilerist! strigă *Pecado*, lovind cu pumnul în masă. ti să vezi, glonţul pleacă, glonţul vine… bum, bum!

— O să tragi când va fi nevoie…

— Nu, nu, tot timpul… Cine o să-mi facă ceva, poe!…

Asta discutau când servitoarea intră din nou să aducă o farfurie cu mai multe bucăţi de alviţă din partea domnişoarei Emilia şi a domnişorului Miquis. Neconsiderându-se încă răzbunată prin aceste mici atenţii le refuză; dar Mariano se năpusti la farfurie ca glonţul şi înşfăcind alviţa începu să înghită cu atât grabă încât sora

lui nu putu să-l împiedice.

— Bădăranule... lacomule! îi spuse când rămaseră din nou singuri. N-ai mâncat destul?

Mariano negă dând din cap, neputând s-o facă cu gura.

— O să te bag intern la un colegiu.

Mariano făcu un semn cu degetele care voia să însemne: „O să fug.*

— N-o să fugi. Crezi c-o să ai de-a face cu proştii? Acolo e un profesor foarte aspru.

— După lovitura pe care o să i-o dau, zise, Mariano, de-abia putând să articuleze cuvintele, o să zboare pe acoperiş.

— Fanfaronule!

În salon cina părea că a ajuns la sfârşit. Fuseseră gustate toate felurile de alviţă, ca şi rodiile şi feliuţele de portocale pudrate cu zahăr. Relimpio, după ultimul pahar de vin. căzu pe jos. „Hai la biserică, hai la biserică*! striga cu limba greoaie venerabilul curtezan învârtindu-se în jurul mesei. Ceilalţi, morţi de râs, îl luară de mâini şi de picioare ca să-l ducă în pat iar el cântă *Kirte eleison* eu voce de ţârcovnic;

Invitaţii râdeau şi vociferau ceea ce oferea cel mai grotesc tablou muzical din lume.

— Cită grosolănie! Ce lume necioplită! exclamă Isidora.

Puţin după aceea, în camera ei sosi Emilia şi se scuză, pentru singurătatea în care rămăsese într-o noapte atât de veselă. Dar ea, nedându-se bătută, răspunse că se simţise perfect în camera ei. Aduseră un pat pliant, pe care să se culce Mariano, şi când Isidora îi ceru să se pregătească, fiind trecut de miezul nopţii, blestematul de copil i se aşeză în faţă şi-i spuse în felul său brutal:

— Dă-mi bani.

— Şi de ce vrei tu bani, puşlama? Culcă-te.

— O să mă culc, dar vreau bani. Dacă nu-mi dai bani nu te iubesc!…

— Pentru ce-ţi trebuie?

— Să mă duc mâine la coridă.

— Acum nu sunt coride, zăpăcitule.

— Dar sunt lupte cu tăuraşi şi mascarade.

— Şi de unde ştii tu asta?

— De la copii… Dacă nu-mi dai bani, nu te iubesc.

— O să-ţi dau mâine câţiva bănuţi.

— Bănuţi? Tu eşti bogată, spuse plimbându-şi privirea răutăcioasă peste diversele obiecte pe care le avea Isidora. Tu ai bani, fiindcă ai cumpărat lucrurile astea scumpe, iar eu n-am nimic, nimic; sunt sărac.

Zicând acestea se dezbrăcă să se culce.

— Şi eu sunt săracă, spuse Isidora. Dar cu timpul, în curând poate, tu şi cu mine vom fi bine situaţi şi vom avea tot ce ne trebuie şi încă ceva pe deasupra.

— Domnişoara cheltuie şi mănâncă bine, şi îl ţine pe fratele ei mort de foame, bombăni el deja culcat.

— Nu fi prost. Taci şi dormi.

— Dacă mâine nu-mi dai bani, o să ies pe stradă să cerşesc. Ştiu cum s-o fac. M-a învăţat un puşti.

— Ce spui acolo, smintitule?

— C-o să cer de pomnă. O să vezi.

— Nu mă supăra… O să mergi la un colegiu, la un colegiu.

— Am adormit… Pe mâine.

— Nu-ţi faci rugăciunea, păgânule?

Mariano murmură ceva ce nu era lesne de înţeles şi adormi liniştit; încă mai rămăsese în el ceva de copil. Sora lui îl contemplă o clipă, mişcată de un sentiment ciudat în care se amestecau afecţiunea şi groaza. Se duse să-l sărute; dar când să-l atingă cu buzele se îndepărtă, zicându-şi

— Mi-e frică să nu se trezească şi să-mi ceară ce nu

pot să-i dau.

— Capitolul 15

MARIANO PROMITE

În dimineaţa următoare, Mariano nu-şi repetă cererile din seara de Crăciun. Era bine dispus, vesel, zglobiu, neastâmpărat şi condescendent. Isidora, de asemenea, bucuroasă că-l vede fără cumplitele prostii din noaptea trecută îl mângâie de mii de ori, îl îmbrăcă, îl aranjă, îi puse o cravată elegantă, pe care o cumpărase de câteva zile pentru el, îl pieptănă cu cărare şi când fu, după părerea ei, destul de pus la punct, îl duse în faţa oglinzii ca să se vadă şi-i spuse:

— Acum chiar că eşti un om serios.

El se privi, râzând, şi spuse:

— Lasă, lasă! ăsta nu sunt eu.

Apoi ieşiră împreună să se plimbe pe străzi. La fiecare pas Mariano voia să-i cumpere câte ceva; şi într-adevăr că, dacă ea ar fi avut ceva în buzunar, i-ar fi astupat gura încă o dată, dar n-avea nimic; amândoi se întoarseră acasă mâhniţi. El se întreba ce rost avea atâta briantină pe păr, atâta lux cu cravată, cu cămaşă albă, dacă niciunul nu avea o para chioară. După-amiază, Mariano ieşi singur, când sora lui nu se afla în cameră, şi se întoarse când deja era foarte târziu, murdar, cu cămaşa ruptă, cu cravata sfâşiată. Nu se poate descrie furia Isidorei când îl văzu în ce hal era. Mariano mărturisi cu lăudabilă francheţe că se jucase de-a taurii cu alţi copii, în piaţa Salesas, după care, crescându-i supărarea, Isidora îl lovi uşor cu cureaua. Ceea ce e mai ciudat e că băiatul, fiind atât de curajos şi rebel, nu se apără de lovituri, nici nu făcu gestul de a lovi, nici măcar nu crâcni… Seara se şi împăcaseră; el promise că va fi cuminte şi bine crescut şi om serios. Îi ceru să-l ducă la teatru; ea îi promise; dar cum a doua zi n-a putut să se ţină de cuvânt, din motive pe care cititorul îl ştie foarte bine, puştiul se înfurie, ceru bani, ea nu-i dădu, se

ciorovăiră peste măsură, iar el închei» cearta cu această frază amenințătoare:

— Bani! Ştiu eu cum se obţin când nu-i ai. M-au invitat băieţii.

Isidora nu-l luă în seamă. A doua zi, ieşi puţin. Când ce întoarse, Mariano răscolise tot sertarul de sus al comodei.

— Ce faci? îl întrebă sora lui, presimţind un dezastru.

— Ghici ce-am aici! îi zise Mariano arătându-i pumnul.

Isidora încercă să-i desfacă mâna. Acesta strângea cu atâta putere degetele încât degetele moi şi fragile ale Isidorei nu le putu clinti, nici desface. Cu forţa lui bărbătească, Mariano făcea din mâna lui un sale.

— Deschide pumnul, deschide-l.

— Nu vreau.

— Ce ai acolo?… Ce-ai luat?

Dintr-un salt Mariano fu la uşă tot cu pumnul strană. Râzând ca un neruşinat îi spuse surorii sale:

— Cu bine, fetiţo.

Numaidecât Isidora îşi dădu seama cu regret de dispariţia cerceilor cu diamante care, deşi false, valorau patru duros. Câte lacrimi n-a vărsat în ziua aceea! Timp de o săptămână Mariano nu apăru în casa familiei Relimpio.

Într-o noapte, când se aştepta mai puţin, sosi, în sfârşit, ruşinat, plin de căinţă, cu hainele sfâşiate, imaginea fiului risipitor. Datorită bucuriei de a-l vedea severitatea Isidorei nu fu atât de mare precum se cuvenea şi-l iertă. Pe lângă răutăţile lui, urmare a părăsirii sale de către părinţi, Mariano avea câteva lucruri bune; calitatea lui cea mai de preţ era sinceritatea cu care îşi mărturisea delictele, fără să ascundă nimic şi fără a le împodobi cu alte comentarii artificiale pentru a le face să treacă drept năzbâtii. Tot ce făcuse în săptămână în care lipsise îi povesti cu lux de amănunte; dar nicio parte a acelei odisee

de pozne nu a provocat un efect mai dureros în sufletul domnişoarei Rufete ca aceste cuvinte:

— Arti fost la mătuşa Encarnación acasă, ştii?… Şi mătuşa Encamacidn mânca împreună cu mătuşa *Paloconojos*; şi mătuşa Encarnación mi-a spus: „Du-te, pungaşule, du-te la soră-ta aia care îţi dă să mănânci şi te îmbracă frumos ca pe un domnişor, că are de unde”. Atunci mătuşa Encarnocidn şi mătuşa *Paloconojos* începură să vorbească despre tine şi mătuşa Encamacidn a spus că tu ai un logodnic marchiz care îţi dă mulţi bani.

Isidora rămase ca împietrită; dar cum dacă s-ar fi arătat supărată pentru acea jignire ar fi dat ocazia ca băiatul să fie şi mai răutăcios, fiind deja destul de răutăcios, se prefăcu că ia în glumă remarca, deşi i se rupea sufletul, şi începu să râdă. Dar prefăcuta ei bună dispoziţie nu putu fi conţin Viaţa când Mariano, cu acea neobrăzare care caracteriza trecerea bruscă de la candoare la cinism, îi spuse:

— Da, da. Voi femeile sunteţi toate la fel… Ştiu bine ce faceţi ca să aveţi mereu bani. Mi-au spus băieţii.

Râsete, lovituri, lacrimi urmară după această declaraţie; se împăcară iar ziua următoare. Isidora. care primi de la marchizul de Saldeoro altă vizită platonică şi o nouă sumă de bani, după cum se pare în contul canonicului, ieşi din acea situaţie sumbră de lipsuri şi necazuri; îşi plăti datoriile, cumpără un dicţionar al limbii spaniole şi îl duse pe fratele ei la teatru. Acestuia îi plăcu foarte mult şi în câteva zile părea foarte schimbat, cu imaginaţia înflăcărată de scenele pe care le văzuse reprezentate, manifestând vagi înclinaţii spre eroism, spre acţiunile mari şi generoase. Isidora mulţumită de asta înţelese câtă influenţă are în formarea caracterului unui om ambianţa în care trăieşte, persoanele cu care vine în contact, hainele cu care se îmbracă şi chiar arta de care se bucură şi pe care o gustă.

Isidora însufleţită, văzând că fratele ei nu era lipsit de un fond bun şi solid pentru a construi pe el omul serios, hotărî să nu mai piardă nicio zi şi să-l dea imediat la colegiu. Trecând sărbătorile, domnişorul a fost încredinţat unui profesor care îşi păstorea grupul său de copii într-un colegiu de pe strada Valverde. Prost, foarte prost primi fiul lui Rufete sugestia, căci deasupra tuturor instinctelor rele şi bune domnea cel al hoinărelii, plăcerea de a merge pe străzi, cu o anumită dorinţă arzătoare în căutare de aventuri. Jignirea amorului propriu, văzând că-i erau superiori copii mai mici decât el, îi mărea groaza de colegiu, iar blestematul său de profesor simţea asta. Era aproape bărbat şi la toate materiile era ultimul. Era măgarul clasei, batjocura şi zeflemeaua celorlalţi copii. Grosolănia lui ajunse să fie proverbială la ore; toţi elevii primeau cu râsete şi tropăieli neroziile pe care le spunea la lecţii şi chiar profesorul, aruncând asupra lui greutatea dispreţului său pedagogic, obişnuia să spună, dojenind pe oricare dintre elevi: „Asta nu i se întâmplă nici lui Rufete. Eşti mai prost decât Rufete.*

Lipsa de stimă pe care o avea pentru el omorî în Mariano şi slabele lui dorinţe de a învăţa. Termină prin a dispreţul colegiul aşa cum colegiul îl dispreţuia pe el, după care veni obiceiul de a trage chiulul astfel încât ajunse, fără să ştie sora sa, să nu asiste la cursuri câte o lună încheiată. În acele zile de aventuri, şi pungăşii, şi distracţii, oricine ar fi avut interes să-i urmeze paşii acestui nenorocit puşti l-ar fi văzut cocoţându-se pe grilajul porţii principale a arenei pentru a vedea ceva din repetiţiile de la mascaradă sau jucându-se pe acoperişurile învecinate sau în râu printre spălătorese. În compania lui, care la început, când a venit la colegiu, erau copii cuminţi, se aflau acum puşti din cea mai joasă speţă, sfârşind prin a se integra în cetele cele mai compatibile cu cruzimea şi şiretenia. Haimanale de cea mai proastă categorie, care

aspiră să fie toreadori, tot felul de băieţi neruşinaţi şi mizerabili formau şleahta sa; şi cum Mariano obişnuia să aibă ceva bani, era normal să se bucure de popularitate printre acei ştrengari mărunţi care fără încetare se oferă privirii noastre, pe străzi şi drumuri, ca un atentat la morală, ca o ruşine a societăţii şi creştinismului care nu reuşesc să-i culeagă şi să-i sprijine pe aceşti deţinuţi liberi ai viitorului.

Capitolul 16

ANAGNORIS

Slavă, slavă! La începutul lui februarie, Joaquín o vizită într-o după-amiază pe Isidora pentru a o anunţa că doamna marchiză de Aransis sosise de la Córdoba şi dorea s-o vadă. Bucuria pe care această veste a produs-o Isidorei o lăsă înmărmurită câteva clipe şi, în zăpăceala sa, nu tăcea decât să contemple mesagerul şi să se recreeze cu frumuseţea lui. Dacă nu şi-ar fi pus deja în el toată afecţiunea disponibilă a marii sale inimi, ar fi fost de ajuns acel act pentru a-l iubi mai mult decât orice pe lume. Dar Joaquín îi mai spuse că doamna marchiză de Aransis binevoise să fixeze a doua zi, 11 februarie, la orele patru după-amiază, o întrevedere cu domnişoara Rufete. Aceasta se înroşi dintr-odată numai la ideea apropierii de marchiză. Ce clipă de spaimă şi suferinţă dulce! apoi văduvul marchiz vorbi ceva despre gravele evenimente politice ale zilei; dar pe Isidora o interesa prea puţin dacă îi lua dracu' pe toţi politicienii şi nu tu atentă la nimic.

Când rămase singură, câte nu-şi mai spuse şi gândi! Iar noaptea, cum mai anticipă întâmplările! Cu ce vigoare şi forţă a fanteziei construi în mintea sa persoana marchizei pe care n-o văzuse niciodată şi ce frumos îşi imagina, falsificând realitatea, tabloul pe care l-ar fi alcătuit amândouă îmbrăţişate, plângând împreună fără să-şi poată exprima multitudinea sentimentelor pentru un lucru atât de minunat! Se văzu dintr-odată transportată în

înaltele sfere pe care ea nu le cunoştea decât prin acea strălucire îndepărtată, acel ecou şi acel parfum delicat pe care aristocraţia le aruncă asupra poporului. Se văzu stăpâna palatului Aransis, răsfăţată, sărbătorită şi iubită. Mulţumi lui Dumnezeu că reparase, în sfârşit, marea nedreptate făcută de societate; se rugă, se spiritualiză, îşi spălă sufletul, dacă se poate spune astfel, în unde de onoare şi virtute, îl parfumă cu esenţe scoase din demnitate, din măreţie şi nobleţe. Făcu apoi mii de proiecte, toate grandioase şi umanitare, cum ar fi să ajute săracii, să-i îmbrace pe cei goi şi să consoleze întristaţii şi nevoiaşii şi din această regiune a filantropiei se grăbi să scape spre iluziile de fast, într-un car triumfal tras de gânduri îndrăzneţe, alergând printre nori de presupuse delicii, până când era să cadă fără suflare, obosită şi muribundă, în abisul de trandafiri al unui dulce somn.

Când se trezi se crezu pentru o clipă în braţele bunicii sale. Oh! Lumina acelei zile de joi, 11 februarie, avea pentru ea o nuanţă trandafirie şi divină, plină de poezie şi speranţă, de parcă toată ziua ar fi fost o aurora. Primul său gând fu acela de a considera târzie ora demnităţii sale glorioase; ora uneia dintre cele mai mari dreptăţi care se văzuse pe faţa pământului. Moara timpului mai avea cumplit de mult de măcinat până la patru după-amiaza.

Isidora începu să se pregătească foarte devreme. Cum să se ducă? Nu era bine să se prezinte bunicii sale cu o înfăţişare de bunăstare neîndoielnică. Toată dorinţa ei aprinsă de eleganţă în onorabila-i sărăcie i se părea trivială şi de prost gust. Nici să se prezinte neglijenta, arătându-se de prea joasă condiţie în care atât de pe nedrept trăise. Murdăria şi neglijenţa ar fi fost de foarte prost efect. Era nevoie ca în înfăţişarea ei cumpătată, modestă, onorabilă şi gravă să se releve demnitatea cu care trecea de la stadiul mizerabil la cel de strălucire. Aşa

se va vedea că merita noua poziţie, demonstrând că nu-şi dezonorase originea în sărăcie. Toată dimineaţa şi-o petrecu cu aceste gânduri. Se gândi, de asemenea, dacă era bine sau nu să-l ia cu ea pe Mariano, hotărându-se până la urmă să nu-l ia de teama de a n-o compromite prin grosolăniile sale. Avea timp să-l prezinte şi să-l dea la vreun colegiu în Franţa unde cu siguranţa va deveni un cavaler demn de un neam ales.

Când se apropie ora, fata lui Rufete îşi puse rochia de stofă neagră, atât de decentă încât nu se putea ceva mai mult, foarte bine croită şi cusută, dar fără zorzoane, nici prea multe podoabe. Se privi mult în oglindă, extaziindu-se în faţa propriei ei frumuseţi, pentru care foarte repede se va felicita marchiza ca de ceva care-i aparţine şi-şi făcu câteva retuşuri la pieptănătură. Unul dintre cele mai mari farmece ale ei era graţia cu care-şi pieptăna şi-şi revărsa abundentul ei păr castaniu de jur-împrejurul frunţii, după urechi şi după gât. Această diademă întunecată dădea feţei sale nuanţe de poezie crepusculară ca şi cum tot chipul *a*w şi fost format din culori şi trăsături de penel luate din melancolia şi liniştea serii. Ochii ei cenuşii şi cu o privire drăgăstoasă, cu somnolenţe de siestă sau febră a insomniei, după cum era cazul; o privire care exprima de toate când generozitate, când entuziasm şi întotdeauna nobleţe. Rareori citeai orgoliul în privirea ei afabilă şi cinstită. Miquis zicea că erau în acei ochi mii de dovezi de dragoste şi propagandă de iluzii. Mai spunea că era o mare adâncă ţi luminoasă la al cărei sân cristalin înotau ca nereidele imaginaţia visătoare, indolenţa, ignoranţa calculelor şi necunoaşterea realităţii. Se privi mult în oglindă şi-şi puse voalul. Bine, bine! Demnitatea ei, frumuseţea ci, însuşi dreptul ei se reflectau mai mult în decenţa corectă şi curată a rochiei sale. Îşi privi apoi picioarele. Bine, foarte bine! Admirabil încălţată, deşi fără lux, personalitatea i se completa cu decenţa cizmelor,

parte atât de importantă a toaletei omeneşti, căci poate după ea se împart clasele sociale.

Bătu ora trei. Luă dintr-un sertar, unde stăteau foarte bine ascunse, actele pe care unchiul său i le dăruise şi care erau dovada dreptului ci incontestabil să ştie: două certificate de botez, diferite scrisori şi alt document foarte interesant. Trecu peste ele cu vederea, deşi le ştia deja pe dinafară, şi le luă cu ea. Nu avea nevoie de ele, fără îndoială, căci situaţia era atât de clară...; dar vru să le ia din prevedere sau din scrupulozitate. Ieşind arunca o privire încărcată de milă dar şi de puţină mulţumire prin sărăcăcioasa ei cameră. I se părea atât de umilă încât se mira că ea consimţise pentru atâta vreme s-o onoreze cu prezenţa. Prinţesa Poniatoxvsky părea mai tristă văzând-o plecând şi cei din tabloul *Foamei* deveniseră mai slabi şi mai palizi. Sărmană cameră... atât de săracă şi atât de bogată în amintiri, vise şi emoţii! Ar fi luat-o cu plăcere ca s-o încrusteze în zidurile venerabile ale palatului Aransis.

Când ieşi se despărţi în gând de familia Relimpio. Îi aruncă un torent de dispreţ. Aşa se poate spune, căci asta era ideea ei. Îşi închipuia că avea în mână unul dintre acele furtunuri pe care le văzuse pe stradă şi că ţinând-o pe doña Laura arunca pe ea sub formă de jet tot dispreţul, care poate încăpea într-o inimă la fel de mare ca un depozit de mărfuri. Îl scutea de această răpăială pe bunul don José, căruia îi rezerva *în mente* locul de contabil într-o anumită casă. Don José, ca de obicei, o însoţi în acea după-amiază.

Era trei şi jumătate când trecuseră pe la Puerta del Sol. Pe măsură. ce Isidora se apropia de cartierele din vecinătatea catedralei San Pedro simţea o tulburare şi mai mare încât crezu că îi va lipsi puterea pentru a ajunge la destinaţie. Se uita cât e ceasul la toate prăvăliile şi cârciumile. Unele arătau orele patru; altele patru fără zece. O altă încurcătură. Şi timpul turbase. Nu ştia dacă să

se grăbească sau să meargă mai încet. Nu dorea să ajungă nici înainte, nici după ora stabilită. În sfârşit, văzu străduţa, un colţ de clădire, un balcon, primul din şirul lung de balcoane şi se opri să-l privească. Acolo era: simţi teamă, frig şi chef să pihigă…

Se despărţi de don José, care nu înţelegea de ce fina lui îi cerea să plece.

— Ce? Rămâi aici?… Nu te întorci acasă?…

— Nu mă întreba nimic, năşicule. O să afli în curând totul Adio.

— Cu tine se întâmplă ceva. Ce palidă eşti!… Stai puţin…

— Adio, rămâi cu bine.

Lăsându-l plantat în mijlocul străzii, se îndreptă spre poarta palatului. Marea emoţie a sufletului creşte la fiecare pas. Ah! Fără îndoială, bunicuţa ei o aştepta cu aceeaşi nerăbdare. Chiar ajunse să-şi închipuie că se afla într-un balcon aşteptând-o. Se uită dar nu văzu pe nimeni. Casa era mută, închisă, ca un adăpost misterios, unde domnea liniştea; poarta principală era întredeschisă. Atingând-o, Isidora simţi un curaj neaşteptat. Prin contactul cu proprietatea ei îşi recăpăta stăpânirea de sine. Revelaţie magnetică a dreptului ei.

Cu voce limpede îl întrebă pe portar de marchiză. Şchiopul, ca şi cum ar fi aşteptat-o, o invită să intre şi să urce. În susul scărilor se afla alt servitor care, fără a aştepta, ca ea să întrebe, deschise cu mult respect o uşă capitonată.

Asta îi dădu curaj Isidorei. În ea râdea un sentiment şi plângea altul. Mergea ca un mecanism. Inima nu-i mai era inimă, ci un ciocan care îi dădea lovituri groaznice. Un al treilea servitor îi ieşi în întâmpinare, spunându-i: „Poftiţi, vă rog*, şi o duse din salon în salon până când ajunse într-un budoar. Servitorul îi spuse: „Doamna va veni imediat.*

Isidora se aşează. Clipă unică, groaznică; înger cu piciorul ridicat şi cu aripile întinse care va zbura şi nu se ştie dacă zborul lui se va îndrepta spre pământ sau spre infinit; clipă suverană; jug care apasă gâtul; spadă care atârnă de un fir de păr; este soră cu clipa în care se naşte sau moare cineva, cu di pa în care se scufundă imperii şi aceea necunoscută încă în care se va sfârşi pământul… Ah! Uşa budoarului se deschise… Isidora văzu intrând o doamnă cu părul aproape alb, gravă, frumoasă, imaginea demnităţii şi a nobleţei, ca o regină şi mamă de regi. Atât de tulburată era Isidora încât nu nimeri să răspundă salutului afectuos al doamnei. Nu ştia ce se întâmplă cu ea. Se ridică, se aşează din nou. Nu putea fi sigură dacă a spus sau n-a spus ceva. Simţea că moare. Figura marchizei nu exprima nimic… marchiza nu o îmbrăţişase… marchiza nu-i remarcase fizionomia! Amândouă se priviră.

Atunci Isidora văzu că marchiza scoase nişte ochelari cu ramă de aur şi punându-i la ochi o privea, o observa pe îndelete, tăcută, rece, ca şi cum ar examina un obiect rar, dar nu atât de rar încât să trezească admiraţia. Isidora crezu că doamna o privise un secol şi jumătate.

În sfârşit, de pe acea frumoasă efigie cu ochelari ieşiră câteva cuvinte.

— Domnul de Pez mi-a spus că dumneata vrei să-mi vorbeşti. Domnul de Pez mi-a scris la Córdoba că dumneata… se pare că eşti sigură…

Lucru ciudat! Şi marchiza părea tulburată. Dar ceea ce o sperie mai mult şi o zăpăci pe Isidora a fost faptul că n-a văzut la demna doamnă semne de duioşie.

— Dumneata eşti, după cum cred, spuse aceasta, o tânără care se numeşte Isidora, fiica unui oarecare Rufete…

— Nu, doamnă, zise Isidora recăpătându-şi pe loc curajul şi folosind un limbaj în care se combina abil energia cu buna creştere. Am purtat. şi port acest nume,

dar nu e al meu. Don Tomás Rufete a trecut până când a murit drept tatăl meu şi de aceea eu l-am iubit, dar mă numesc Isidora de Aransis.

Marchiza o întrerupse cu un gest de enervare. O privi iar fix şi păli.

— Mi-au spus că dumneata pretinzi că eşti fiica nenorocitei mele Virginia. E adevărat că dumneata crezi asta?

— Oh, cum să nu cred! exclamă Isidora izbucnind în plâns. Dacă n-aş crede-o n-aş trăi…

— Mi se pare că această credinţă a dumitale e sinceră; pare o convingere înrădăcinată adânc… Nu poţi să-ţi închipui, adăugă cu oarecare afecţiune, cât mi-a dat de gândit această idee a dumitale. Când mi-au scris spunându-mi de o tânără care îşi zicea nepoata mea am fost multe zile preocupată de asta… Am fost foarte curioasă să te cunosc… şi acum că te văd nu pot nega faptul că mă interesezi puţin. Dacă înfăţişarea, dacă fizionomia sunt indicii ale condiţiei morale a oamenilor, cred că declarându-le dumneata nepoata mea nu te-a îndemnat niciun interes meschin. Dumneata eşti sinceră şi cinstită, dumneata eşti convinsă.

— Doamnă, exclamă Isidora căzând în genunchi la picioarele aristocratei, vocea sângelui m-a chemat demult; vocea sângelui mă pune acum la picioarele mamei mamei mele.

Îi sărută mâinile cu un religios respect. Şi sufletul i se arăta prin sărutări cu cea mai sfântă şi sinceră afecţiune «are se poate imagina. Dar acele manifestări atât de neobişnuit de expresive departe de a o înduioşa pe marchiză o tăcură să se reînsufleţească şi să spună sec:

— Dar ce înseamnă asta?… Ridică-te, fetiţo… Nu pot A de acord… Dumneata nu m-ai înţeles bine…

Isidora se ridică. Credea că marchiza dorea să conducă discuţia pe terenul explicaţiilor la rece înainte de

a se lăsa pradă efuziunilor sentimentale.

— Dumneata nu m-ai înţeles bine, replică doamna de Aransis, văzând cum Isidora îşi şterge lacrimile după ce se aşează. Am spus doar că dumneata, prin felul în care te manifeşti, printr-o anumită tentă de onestitate şi bunătate, pe care le observ în fizionomia dumitale… (dumneata eşti foarte frumoasă…) mi-ai părut de la bun început demnă de interes şi consideraţie. Dumneata, fără îndoială, nu ai venit aici să joci o comedie; dumneata te declari fiica nefericitei mele copile, căci aşa crezi; bazată pe motive şi împrejurări, pe care nu le cunosc; dar de aici până la a admite că ai dreptate, fetiţo, este o distanţă enormă şi astfel, domnişoară, nu pot să nu-ţi comunic, cu seriozitatea pe care o ere cazul, că dumneata te înşeli amarnic.

Dacă Isidorei i s-ar fi turnat dintr-odată pe inimă cascada Niagarei, n-ar fi avut o senzaţie mai dureroasă şi mai rece. Rămase ca împietrită şi lacrimile i se uscară evaporate datorită intensei călduri interne care îi ieşea prin toţi porii. *Te înşeli amarnic*! Să-i spui ei asta era acelaşi lucru cu a-i spune: „Tu nu exişti, tu eşti o umbră; mai puţin încă, o fiinţă convenţională”. Atât de adânci rădăcini avea în sufletul ei acea convingere.

— Nu ştiu, continuă marchiza cu răceală, cum ai ajuns dumneata să ai această convingere absurdă; nu ştiu şi nici nu vreau s-o ştiu, prin ce împrejurări de qui proquo-uri şi de false aparenţe ai ajuns dumneata să te crezi născută de nefericita mea fiică. Nu ştiu dacă în greşeala dumitale a lucrat ca o cauză o slabă inteligenţă sau şiretenia fiinţelor malefice, care speră să scoată profituri din astfel de situaţii; ceea ce te pot asigura pe dumneata, şi te asigur pentru că ştiu, e că ai fost complet înşelată, fetiţo, şi sper să nu continui cu această idee după ce ţi-am spus toate acestea.

Să ceri Isidorei să nu mai insiste era ca şi cum i-ai cere soarelui să nu mai lumineze. Era convinsă pe deplin şi

credinţa în originea ei aleasă strălucea în ea precum credinţa creştinului care îi lumina mintea, călindu-i voinţa şi întărându-i conştiinţa. Cel care ar stinge acea torţă a inimii sale ar fi stins în ea tot ce avea mai sfânt şi ce era sfânt în ea era orgoliul. Auzind-o pe marchiză, crezu că aude sentinţa cea mai cumplită a nedreptăţii umane. Durerea pe care o simţi atunci o umplu de confuzie şi groază în primele momente; dar apoi orgoliul ei contrariat deveni mândrie brutală. Furia sa izbucni ca o spadă care iese din teacă şi-i dădu o concisă elocvenţă pentru a spune:

— În numele lui Dumnezeu, care ne aude, jur că sunt cine sunt şi că pe fratele meu şi pe mine ne-a născut doña Virginia de Aransis. Ni se poate smulge ceea ce e al nostru, ni se poate refuza moştenirea şi chiar numele; dar Dumnezeu care ne cunoaşte drepturile ne va apăra.

— Văzând această încăpăţânare, spuse marchiza făcând eforturi de a nu aduce problema pe un teren dramatic şi fugind de declamaţii, îmi pare rău că ţi-am făcut onoarea să te cred sinceră şi fără răutate. Îţi spun o dată pentru totdeauna că din cei doi copii ai nefericitei mele fiice, fata a murit iar băieţelul locuieşte cu mine. Dacă insişti să-mi aduci în casă aceste farse studiate sau capitole de roman, o să mă văd obligată să te iau drept impostoare sau nebună…

— Am acte, exclamă Isidora arătându-şi hârtiile.

— Nu vreau să le văd. Presupun ce fel de probe sunt astea. Am şi eu acte foarte dare pentru a dovedi ceea ce am spus.

— Şi eu „şi eu voi dovedi! murmură Isidora cu inima sfâşiată. Ah! Ce nenorocită sunt, doamnă! îmi vine să mor.

Izbucni în plâns cu atâta amărăciune încât marchizei, bunătatea întruchipată, îi fu milă de ea.

— Ţi-am adresat cuvinte foarte dure, îi spuse. Dar dumneata ai fost de vină. Ai fost înşelată. Poate nu eşti impostoare. Poate eşti de bună credinţă; dar au abuzat în

mod mizerabil de credulitatea şi inocenţa dumitale… Pari bună… Spune-mi necazurile dumitale, căci bănuiesc că ai necazuri. Cine ţi-a băgat în cap aceste poveşti? Spune-mi totul. Apoi, dacă vei avea nevoie de ceva…

— Până acum am trăit azvârlită din casa mea, din poziţia mea, privată de adevăratul meu nume. Dacă nu mi se va restitui ceea ce îmi aparţine de când m-am născut, nu mai vreau nimic. Cer dreptate nu pomană.

Marchiza se gândi că nu trebuie să prelungească acest colocviu. Ultimele cuvinte ale Isidorei frizau obrăznicia. Se ridică şi, privind-o pe sărmana fată mai mult cu milă decât cu furie, îi spusei.

— Dacă dumneata eşti atât de convinsă, recurge la tribunal.

— Aşa voi face, exclamă Isidora cu fermă convingere.

— Până atunci e inutil să ne certăm aici. Poţi să pleci.

Marchiza încercă să tragă de cordonul clopoţelului cu o mişcare neaşteptată, Isidora o reţinu şi postându-se în faţa ei exclamă cu o vie explozie de sentimente nobile:

— Doamnă, dumneata mă goneşti din casa dumitale, când eu mă aşteptam să mă primeşti cu braţele deschise… Dumneata mă necăjeşti pentru că nu crezi în dreptul meu şi eu te ador căci cred în el. Nu există ură în inima mea, nici nu poate exista pentru mama mamei mele… Lăsaţi-mă să vă sărut mâinile.

Marchiza părea foarte dezgustată de o asemenea scenă, întorcându-şi capul o îndepărtă pe Isidora de ea. Aceasta se ridică în picioare. Avu o altă inspiraţie decât cea dinainte. Cu o elegantă aroganţă îşi scoase vălul pentru a-şi arăta în întregime chipul şi bustul. Faţa ei se înnobila datorită încrederii. Ce scânteiere divină era cea care emana din ochi? Nu se poate imagina timbrul vocii sale când spuse:

— La ce sunt bune legile? Sunt propriul meu martor şi chipul meu proclamă un drept. Sunt imaginea vie a

mamei mele.

Marchiza o privi încă o dată pălind. A trecut prin mintea nobilei doamne o rază de îndoială?... Ezita în convingerea sa de nestrămutat? Cine poate şti! în ochi îi apărură lacrimi.

— Să nu-mi interpretezi lacrimile ca pe o concesie, îi spuse Isidorei. Plâng la amintirea iubitei mele fiice. În ceea ce priveşte asemănarea...

O observă iar atât de fix încât Isidora, simţindu-se mângâiată de acea privire profundă, se înfioră de speranţă. Frumuseţea tinerei, distincţia ei fără seamă, modul ei de a se îmbrăca simplu şi onest, lăsară nobilei doamne o profundă impresie.

— În ceea ce priveşte asemănarea, continuă aceasta, n-am nimic de spus, căci dacă există vreuna e pur întâmplătoare... Mi-ai face o mare favoare dacă ai pleca.

Sună clopoţelul şi se îndepărtă senină, fără grabă şi furie, cum ne îndepărtăm după ce am strivit o insectă.

Isidora se trezi singură în cameră. Un lacheu apăru la uşă. Era semnalul că o dădeau frumuşel afară. Se ridică şi ieşi. Mergea cu o aroganţă teatrală şi cu seninătatea teribilă cu care privesc unii când urcă pe eşafod. Saloanele palatului rămâneau în urmă, cum se risipeşte lumea când murim.

Când cobora scara, un lacheu urca. Acesta o luă drept una dintre nenumăratele persoane cu aspect cuviincios care se duceau să ceară pomană marchizei şi-i spuse:

— Ce frumoasă eşti, puicuţo! Puteai să-ţi dai seama în ce stadiu se afla dacă această jignire de-abia o auzi. În portal se afla Alonso şi un bărbat foarte gras care, când trecu, o privi cu o atenţie vicleană. Amândoi o salutară cu răceală. Ieşi fără să-şi dea seama de nimic şi făcu câţiva paşi pe stradă. De parcă se împiedicase de un stâlp, se trezi pe nepusă masă în faţa lui don José Relimpio.

— Dumneata aici?

— Da, fetiţo, replică bătrânul cavaler foarte emoţionat. Îmi spunea inima că o să vii repede şi te-am aşteptat. Nu mă puteam obişnui cu ideea că n-o să te mai văd… Ce vrei?… Eu mă ataşez foarte repede… Aici mi-am petrecut timpul privind ca un prost balcoanele şi spunându-mi: „Trebuie să vină, trebuie să vină”.

Capitolul 17

EGALITATE. SINUCIDEREA ISIDOREI

Isidora nu era atentă la cuvintele afectuoase ale lui don José. Simţi în creier o impresie ciudată, ca o imensă cădere, de la înălţime, în cele mai adânci străfunduri, pe care gândul poate să le imagineze. Şi ce fel neobişnuit de a vedea lumea şi toate lucrurile care se află sub cer şi chiar dacă vreţi, cerul însuşi! Schimbare generală. Lumea era altfel, chiar Natura, aerul şi lumina erau altfel. Lumea şi casele se transformaseră şi ele şi pentru ca schimbarea să fie completă chiar ea se afla mai jos decât ceilalţi.

— Unde mergem, fetiţo? întrebă Relimpio văzând că mergeau şi tot mergeau pe străzi, urcau pante şi treceau de mai multe ori prin acelaşi loc.

Isidora nu-i răspundea şi mergea înainte târându-l după ea ca pe un baston. Ea privea în pământ, el spre cer. Fără să ştie cum, se treziră la Vistillas. Se lăsa seara. Don José atrase atenţia finei sale spre splendoarea crepusculului care din acel loc pustiu se vedea atât de frumos; înălţă capul şi privi scoţând un suspin adânc, deasupra imensului peisaj pe care îl avea sub ochii ei încât părea că vrea să-l umple de tristeţe. Cum Isidora încerca mereu să găsească corelaţii între moralul ei şi natură, superba retragere şi stingerea zilei nu erau străine apusului care era în inima ei”. Scânteierile de aur topit păleau încet, încet sau se scufundau lăsând după ele o urmă palidă şi verzuie. La dreapta albastru lanţ muntos, o masă informă, fără contururi se îndepărta destrămându-se

pe fundalul cerului unde la sfârşit rămânea ca spectrul unei lumi. Curbele râului erau marcate prin fâşii de ceaţă risipită, ghemotoace de lână, care se întâlneau formând un văl stropit cu alb, imaculate rufe întinse la uscat.

— Ce oribil e! murmură Isidora cu furie, care arăta o anumită ostilitate împotriva Naturii.

Atunci, patriarhalul don José începu să admire frumuseţea cerului, care era limpede, albastru, profund, exprimând ca niciodată proiecţia boltită a gândului omenesc. Luna nouă, ca o secere de argint, cădea dinspre apus, precedată de luceafăr. De-abia pe restul firmamentului începea să se vadă câte o stea ca o vagă fixare a ideii în creier. Don Jone îşi risipi privirea pe toată rotunjimea de sus şi ţinând cu suficienţă de astronom un astru care strălucea mai mult cu fiecare clipă, spuse laconic:

— Jupiter!

Privi şi Isidora, dar cu batjocură şi dispreţ.

— Ce oribilă e luna! murmură.

Şi o compară cu forma unei unghii. Întorcându-se spre extaziatul naş, care îndrăzni să vorbească despre distanţe şi întinderi siderale, îi spuse cu dezgust:

— Şi ce am eu de-a face cu Jupiter?… Ce o să-mi dea mie Jupiter?

Coborâră pe strada Segovia, ea înainte, el după ea.

— Cu tine se întâmplă ceva… Ce ai? întrebă maestrul în contabilitate.

— Ce te interesează pe dumneata? Dacă nu vrei să mă însoţeşti poţi să mă laşi singură.

— Asta mai lipsea!… Până la capătul lumii…

O umbră lugubră, care se proiecta pe stradă, îi făcu să înalţe privirea şi văzură marele viaduct în construcţie şi o navă în lucru susţinând o enormă reţea de fier

— Când se va termina podul ăsta, spuse Relimpio pe un ton de mare autoritate, n-o să folosească decât

disperaţilor ca să se arunce de pe el.

Isidora privi dispreţuitor podul şi reluă:

— Fugi de aici! E prea jos.

Merseră mai departe. Dintr-o tavernă, unde vociferau şase bărbaţi în fum şi vapori de alcool, ieşi o exclamaţie: „Acum toţi suntem egali”, care zgârie atât de tare auzul şi prin auz sufletul Isidorei incit aceasta făcu câţiva paşi înapoi pentru a privi interiorul unui magazin de vinuri.

— Se confirmă ceea ce se spunea de dimineaţă, murmură don José, dezvăluind un mare zbucium. Regele pleacă, renunţă la coroană, şi mie n-are cine să-mi scoată din cap că e omul cel mai cumsecade…

— Toţi suntem egali, afirmă Isidora repetând fraza.

Şi cuvintele păreau că zboară multiplicate ca un stol căci la fiecare pas se auzea: „Toţi suntem egali… Regele pleacă”. Aceste cuvinte ieşeau dintre grupuri de bărbaţi şi chiar din cele formate din femei şi copii în faţa porţilor câtorva case.

În timp ce don José făcea cu voce timidă consideraţii prudente şi înţelepte despre evenimentul zilei, Isidora se gândea că ideea de a fi toţi egali, precum şi faptul că regele pleacă, indica o întâmplare de excepţie dintre acelea care fac epocă în viaţa popoarelor şi se bucură în străfundul sufletului că va veni cataclismul, scufundarea lucrurilor venerabile, cutremurul social şi prăbuşirea vechilor coloşi. Această idee totuşi, coincizând cu scufundarea morală a Isidorei, n-o consola. Bucuriei momentului îi urmă o durere ascuţită. Pentru o clipă se simţi invadată de o suferinţă atât de mare încât ajunse să creadă că nu trebuia să mai trăiască mult. Dar şi această disperare dură puţin. Toate mijloacele de a se îndepărta voluntar de viaţă 1 se păreau chinuitoare, antipatice şi chiar lipsite de bun gust. Fiindu-i rănite orgoliul şi demnitatea, iluziile spulberându-i-se, ceva o lega încă de viaţă, chiar dacă nu era decât curiozitatea pentru bucurii

şi satisfacţii pe care nu le încercase încă… Nu, n-o să moară. Avea timp centru asta.

Pe măsură ce se apropia de centrul Madridului şi îi primea căldura, prindea curaj în ea ideea de a trăi, de a încerca, de a vedea, de a se bucura. Sufocase o viaţă pentru a alimenta' o alta. Când aceasta va muri drept e că aceea va învia.

Din strada Mayor ieşiră în piaţa Oriente, căci Isidora era extenuată şi voia să se aşeze. Nu aveai nevoie numai de odihnă, ci şi de meditaţie, căci la fel ca dezamăgirea o mâhnea în acea noapte ideea că trebuie să se întoarcă la casa doñei Laura. Nu, hotărât, acolo nu se va întoarce, chiar dacă ar trebui să rămână şi să doarmă pe banca aceea rece şi tare. În acest timp, don José privea Palatul, încercând să ghicească ceea ce se petrecea înăuntru, dar nu dezvăluia nimic colosul pe faţa lui mută de piatră. Nu se vedea lumină la nicio fereastră. Totul era închis şi sumbru ca taina care precede marilor hotărâri.

— Sărmanul stăpân! exclamă Relimpio, oferind dinastiei străine omagiul unui suspin. L-au ameţit… l-au supărat. Să fiu eu în situaţia lui…

După ce-şi sondă sufletul şi se gândi la diverse lucruri, Isidora spuse bunului ei naş:

— Trebuie să pleci… Eu nu merg încă acasă.

— Să plec! Să te las singură!… Eşti nebună, replică el, neştiind să renunţe la bucuria de nedescris de a fi alături de fina sa.

— Nu pot să merg încă acasă… Du-te dumneata, că aşa n-o să te certe doña Laura.

— Las-o în pace… Merg cu tine unde vrei. Asta ar mai lipsi… să mergi tu singură noaptea pe străzile astea! În Madrid sunt mulţi obraznici. Ţi-o spun sincer, că eu nu sunt anahoret. Şmecherilor spanioli le plac atât de mult femeile frumoase… Nu, fetiţo, nu. Nu poţi să te plimbi noaptea singură. Pe zi ce trece eşti tot mai frumoasă şi

oriunde te-ai duce atragi privirile.

„Atrag privirile!*, gândi ea şi se ridică hotărâtă.

— Unde mergem, fetiţo?

— Încă nu ştiu.

Pătrunzând pe străzile zgomotoase a căror animaţie invita la plăceri şi la aventuri tjntante, tânără simţi că i se alină profunda durere, ca durerea ascuţită care cedează la energia narcotică a calmantului. Se simţi măgulită de contactul cu societatea, percepu în creierul ei ca pe un salut de bun găsit şi voci simpatice chemând-o în altă lume pentru ea necunoscută. Şi cum mândria umană afectează dispreţ pentru ceea ce nu poate obţine, în interiorul ei avu un gest de dispreţ pentru tot trecutul plin de iluzii disperate şi de moarte. Şi ea dispreţuia o coroană. Şi ea era o regină care pleca.

Înainte. Pureta del Sol, bătând ca o inimă mereu entuziasmată, îi comunică viaţa ei intensă şi obositoare. Acolo se încrucişează neliniştile; sângele social intră şi iese ducând senzaţii sau dând impulsuri. Madridul la opt şi jumătate seara este o încântare, bazar deschis, expoziţie de veselie şi plăceri fără număr. Teatrele cheamă cu afişele lor, prăvăliile atrag cu viclenia vitrinelor lor, cafenelele fascinează cu murmurul şi cu atmosfera lor călduţă în care înoată dulcea lenevie şi bârfelile. Hoinăritul la această oră are toate atracţiile plimbării şi seducţiile călătoriei de aventuri. Lumea se recreează în lume.

Isidora observă că în ea renăştea, dominându-i întreaga fiinţă, acea arzătoare dorinţă de a vedea magazine, acea poftă de a cumpăra tot, de a gusta diverse alimente, de a cunoaşte infinite varietăţi ale gustului fiziologic şi de a da satisfacţie tuturor dorinţelor nestăvilite care ar emoţiona corpul viguros şi sufletul visător. Se privea în vitrine şi se oprea vreme îndelungată în faţa magazinelor ca şi cum ar fi ales ceva. Nu era atentă la murmurul grupurilor care spuneau: „Regele s-a supărat.

Regele pleacă”.

La începutul străzii Montera animaţia era, ca de obicei, excesivă. Este vărsarea unui râu de oameni care-şi îneacă tot conţinutul într-o mare de oameni care urcă. Istoriei îi plăcea noaptea aceea, fără să ştie de ce, ciocnirea de oameni şi acea frecare de coate. Nervii ei jucau, răniţi de mii de impresii repetate, lovituri de coate, atingeri de lucrurile văzute şi dorite. Trotuarul umed, uns cu un fel de săpun negru, era alunecos, dar ea se ţinea bine şi la nevoie se agăţa de braţul protector al naşului ei. Zgomotul era infernal. Urcau căruţele cu carne, cu perdelele lor mobile de piele, şiroind de sânge şi greutatea lor enormă zguduia pământul. Căruţaşii îşi biciuiau catârii. Coborau trăsuri de lux ale căror vizitii ţipau pentru a evita dezordinea şi accidentele. Se opreau vehicule arhipline şi oamenii, refugiindu-se pe trotuare, se înghesuiau ca în zilele de panică. Prăvălia bătrânului Schropp atrăgea trecătorii. Cum se apropia Carnavalul, totul era plin de măşti, de costume. Acestea umpleau ferestrele şi uşile şi zidurile caselor, care păreau că se strâmbă. Vitrina lui Marabini, plină de briliante superbe, arăta publicului bogăţii tentante.

— Hai, fetiţo, spuse don José finei sale, care privea captivată bijuteriile. Astea nu sunt de noi.

Dintr-odată fiica lui Rufete se îndreptă spre Puerta del Sol.

— Iar?

— Vreau să merg la Congres, declară ea.

— Ca să vezi dacă se înarmează?... Să nu ne băgăm în îmbulzeală, fetiţo.

Mişunau grupuri, toate paşnice. Nu erau hoarde de coate goale, ci cârduri de curioşi. Se auzea ici, colo: „Republica, Republica*, dar fără ţipete sau ameninţări. Se vorbea la rece despre acel lucru măreţ şi temut. Nu era entuziasm, nici beţie revoluţionară, nici ameninţări.

Republica intra pentru a ocupa locul rămas vacant al tronului, ca printr-un testament. N-n însoţeau brutalităţi, nici victorii. S-ar fi zis că venise de la farmacie, după reţeta medicului. O acceptau ca pe o poţiune, cu un gust necunoscut de la care nu se aştepta nici însănătoşirea dar nici moartea.

Multă lume la Şosea! E deschisă bursa de ştiri. Congresul unde se iscă trăsnetele; cazinoul, unde domnesc cei fără ocupaţie, şi cafeneaua Iberia, care este micul Parnas al politicienilor, dau acestei străzi, în zilele sau nopţile de criză, un aspect deosebit. Isidora şi naşul ei urmară şuvoiul. Câţi bărbaţi, dar şi câte femei! Contactul cu mulţimea, acel fluid magnetic purtător de misterioase pofte, care comunica de la corp la corp prin frecare de umeri şi braţe, intră în ea şi o înfioră.

— Lasă-mă singură, spuse ea naşului ei. Am treabă. O să te certe doña Laura.

— Ducă-se dracului, dofta Laura, exclamă Relimpio, pe care ideea de a o părăsi pe fina lui îl făcea furios. Mişună pe aici atâtea bărbaţi nesăbuiţi!... Vezi că toţi îţi aruncă vorbe dulci şi complimente. Asta e neruşinare şi n-ar fi de mirare dacă m-aş certa cu vreunul.

Vai, Isidora! Ce a însemnat acest zgomot.de hohote pe care l-ai simţit în tine?... începea să înţeleagă posibilitatea de a se consola fără să renunţe la ideile sale? Oh, nu!

Mai degrabă ar fi acceptat moartea decât să-şi părăsească sfintele sale drepturi. „Legile! gândi. De ce sunt făcute legile?” Această idee îi produse o oarecare mulţimii re. Da. ar lua drept altceva orgoliul prostesc al bunicii sale: ea va urca prin propriile forţe, cu spada legii în mână, pe înălţimile care-i aparţineau. Dacă bunica ei nu dorea s-o accepte de bunăvoie, ea ce să facă?... O va izgoni pe bunica ei de la tron. Veneau zile potrivite tocmai pentru asta. Nu erau acum egali cu toţii? Poporul luase coroana

aruncată într-un colţ al Palatului şi şi-o pusese pe tâmplele lui aspre. Bine, bine, bine! Şi se aplaudă pe ea însăşi, se pălmui cu acele mâini imateriale pe care le are inima pentru a-i sprijini discursurile. Proces! Acest cuvânt vestitor al unei idei măreţe i s-a înfipt în minte, de atunci ca înfierat. Văzu o gloată nesfârşită de grefieri şi judecători şi piramide de hârtie pe al cărui pisc strălucea sclipitoare şi orbitoare lumina de nestins a adevăratei ei stări civile.

Pe strada Floridablanca era şi mai multă lume; dar curioşii nu făceau nimic, nici măcar nu strigau. Erau grupuri ponderate care nu ziceau nici trăiască, nici la moarte. Se vorbea de plouata Republică de parcă s-ar fi vorbit de o aversă care tocmai căzuse. Nimic din ceea ce se petrecea la Curte nu răzbătea în afară.

Deşi Isidora nu era singură, era prea frumoasă iar don José prea amărât pentru ca tânără să nu audă mereu formule echivoce de la bărbaţi făcute pe străzi, născute din proasta educaţie şi din lipsa de respect faţă de femei.

— Hai acasă, spuse Relimpio puţin înfuriat. Nu pot să mă abţin. Mă aprind repede. Tu nu-mi cunoşti firea. Să ştii că mă compromiţi.

— Du-te dumneata, că eu rămân, răspunse ea cu îndrăzneală.

— Eşti nebună?

— Nu sunt nebună, dar…

— Cauţi pe cineva? Aştepţi pe cineva?

Isidora nu-şi lua ochii de la acea poartă mică pe unde intră şi iese toată politica Spaniei.

— Ai nişte idei… O să bată de zece.

Isidora nu-l băgă în seamă. Dintr-odată înaintă pe strada Sordo, privind, nu fără disimulare, trei indivizi care tocmai ieşeau de la Congres. Unul dintre ei se distingea prin pardesiul lui deschis la culoare.

— Mergem? întrebă don José vesel.

— Nu te supăra pe mine, năşicule, spuse Isidora privindu-l. Te iubesc mult.

Mergeau pe strada Ţurco. Relimpio nu-i remarcase pe cei trei domni care mergeau înainte, la distanţă cam de vreo treizeci de paşi. Ajungând la capătul străzii, don José, care se bucura mult de amintirile istorice, se opri şi spuse pe un ton lugubru:

— Aici l-au omorât pe don Juan Prim. Încă se mai văd găurile gloanţelor pe zid.

Isidora nu se uită la urmele proiectilelor. Îi privea pe cui trei cavaleri care se opriseră puţin mai departe lângă grădina Casa-Riera. Se pare că îşi luau rămas bun. Într-ade\ai\ doi continuară să meargă spre Preşedinţie, iar cel cu pardesiu deschis o luă pe strada Alcalá.

O clipă teribilă pe care n-o s-o uite niciodată don José Relimpio chiar de-ar trăi o mie de ani! Când domnul cu pardesiul deschis trecu pe la tragicul colţ, Isidora începu să alerge, ajunse la el şi i se atârnă de braţ. Izbucniră exclamaţii de – surpriză şi de bucurie… Apoi rămaseră împreună şi se pierdură în ceaţa.

— Ah! murmură don José cu o durere arzătoare, e marchizul de Saldeoro… Ingrata! Şi ce frumoasă e!

Sărmanul domn se sprijini de zid; deznădejdea lui era mare. Se gândi că n-o s-o mai vadă niciodată. Cu faţa întoarsă spre perete, ce făcu cât timp rămase acolo?… Plânse? Cine ştie! Poate gravase o lacrimă pe acel zid unde se scrisese cu gloanţe pagina cea mai dezonorantă a istoriei contemporane.

Capitolul 18

ULTIMELE SFATURI ALE UNCHIULUI MEU, CANONICUL

Ce păcat că nu sunt poet ca să exprim cu elocvenţa proprie situaţiei supărarea doñei Laura care, chiar dacă nu fulgera atât de tare ca furia zeilor, se afla pe aproape! Toate pentru că domnişoara Isidora nu se purta cuviincios.

Don José era profund mâhnit căci nu putea sări în apărarea dragii sale fine. Şi dacă vreo timidă vorbuliţă i-ar fi ieşit din gură, doña Laura l-ar fi înghiţit de viu. Vina principală care se adusese Isidorei era că lipsise de-acasă în noaptea de 11.

„Nu vreau să aud nimic, spuse furioasa doamnă soţului ei în modul cel mai imperios. Asta… *Sardanfepuâu* asta n-are de ce să mai pună piciorul în casa mea. Dat a o vezi, spune-i să trimită după cele patru rupturi de rochii ale ei şi după hârtiile fără valoare ale tatălui său”.

Şi, într-adevăr, în scara de 12, Isidora trimise după lucrurile sale. Temeţi-vă, oameni!… Răsuna casa! Furia doñei Laura crescu şi în ea se loveau cuvintele cu ideile şi ideile cu cuvintele ca valurile unei mări înfuriate. Relimpio nu-şi putea ascunde mâhnirea adâncă ce îşi avea locul în regiunea inimii. Părea atacat de o blegeală generală. Meâclior spuse o mie de grosolănii despre fina tatălui său, iar cele două fete, stăpânite de pudoare, nu spuseră nimic.

Şi tu, ah. cititorule. Ce zici! Eu te rog să nu urmezi această familie pe drumul periculos al judecăţilor pripite. Află că părăsirea casei de către fata lui Rufete nu se poate atribui încă unor motive suspecte; mai află, căci am obligaţia să-ţi spun tot, căci chiar în ziua de 12 de dimineaţă frumoasa noastră protagonistă primi două scrisori din Tomelloso. Într-una unchiul ci canonicul îşi lua rămas bun de la ea şi-i dădea mii de sfaturi foarte înţelepte, pe lângă un legat pentru ca amândoi orfanii să continue acţiunea de a reclama filiaţia şi moştenirea, dacă încă nu le aveau pe amândouă. A doua scrisoare anunţa moartea sfântului bărbat.

Care, e momentul s-o spunem, nu era atât de canonic şi nici nu avea calităţi care să ateste acest lucru; era un mirean burlac, bătrân şi extravagant căruia de mult timp i se aplică acea poreclă pentru aplecarea lui spre viaţa liniştită, darnică şi sibaritică. În vremurile sale bune, don

Quijano-Quijada, văr primar cu Tomás Rufete, fusese majordom la o casă mare, apoi administrator la multe altele. Când a trebuit să trăiască fără ajutorul nimănui, s-a retras în satul său unde a trăit singur peste treizeci de ani ocupându-se cu vânătoarea, cu arta culinară şi cu cititul romanelor. Avea anumite obiceiuri de mărire şi în felul lui de a vorbi şi de a scrie şi se deosebea atât de mult de consăteni încât părea mai degrabă dintre oamenii cei mai rafinaţi şi mai înţelepţi de la curte decât de prin partea locului. Era foarte zgârcit şi excentric. Omiţând miile de afirmaţii contradictorii care umblau prin toată Mancha pe seama spiritului său cavaleresc, avariţie! sale, talentului sau neînţeleselor sale ţicneli, să lăsăm să ni se înfăţişeze el însuşi în scrisoarea pe care a scris-o Isidorei şi pe care o redăm ad literam:

„Tomelloso, 9 februarie 1873*

Draga mea nepoată (sau ceva asemănător), când vei primi aceste rânduri deja acest păcătos, pe care l-ai numit unchi darcare mai mult ca unchi a ştiut să fie un tată pentru tine, va fi trecut în Eternitate dând socoteală lui Dumnezeu de mulţimea lui de păcate. Acea boală pe care nici doctorul acestui târg, nici cel din Argamasilla n-au cunoscut-o, îmi cuprinde acum tot pieptul oprindu-mi respiraţia în aşa fel încât cu fiece clipă mă gândesc că-mi iese sufletul. Şi profit de puţinul timp în care această doamnă mai trebuie să stea în trupul meu, pentru a scrie şi a-mi lua rămas bun, regretând mult că nu pot s-o fac cu mâna mea. Trebuie să stau întins cu-faţa în sus fără să mă mişc şi domnul Rodriquez Arana, secretar la Primărie, îmi face favoarea de a scrie ceea ce îi dictez eu. gândiodu-mă la tine şi la fratele tău pe care îl presupun deja în paşnica posesiune a marchizatului.

Din ultima ta scrisoare, am văzut că aştepţi avizul doamnei marchize de Aransis. Această bună doamnă vă va recunoaşte ca nepoţi, căci altfel nu se poate. Să dea

Dumnezeu să fie la fel de sigur că trebuie să ajung la gloria eternă, cum e că tu şi Mariano v-aţi născut din acea frumoasă şi fără noroc Virginia, pe care ai moştenit-o la chip atât de bine încât a te vedea pe tine e acelaşi lucru cu a o vedea pe ea înviată! Dar dacă prin viclenia vreunui duşman sau neînţelegerea marchizei – că de oamenii ăştia orgolioşi trebuie să-ţi fie teamă – ţi s-ar închide uşile familiei de Aransis, te sfătuiesc, chiar îţi poruncesc să recurgi cu plângerea la tribunal, căci atât de clar şi de autentic e dreptul tău în actele pe care le ai şi în altele pe care eu le-am păstrat pentru orice eventualitate şi pe care ţi le trimit, încât în două înfăţişări trebuie să câştigi procesul şi să iei cu ajutorul legii e cea ce altfel n-au vrut să-ţi dea. Eu am mare încredere în forţa sângelui şi-mi pare c-o văd pe doamna marchiză arundindu-ţi braţele pe după gât şi acoperindu-te de sărutări. Dacă lucrurile s-au petrecut altfel, încearcă s-o faci pe doamna să te recunoască după asemănare. Ar fi bine să-ţi examinezi corpul în întregime să vezi dacă ai vreo aluniţă sau vreun semn prin care marchiza să ia cunoştinţă că eşti fiica fiicei sale: că eu am citit cazuri asemănătoare în care o aluniţă, o uşoară pată sau ceva asemănător au fost de ajuns pentru ca duşmani crânceni să se recunoască drept tată şi fiu – ca atare, să se îmbrăţişeze. De aceste fapte sunt pline cărţii- Ca să profiţi din plin, că eşti deja pe locul iau sau ca să continui procesul, dacă nu eşti încă, îţi las un regat care nu e mare lucru. Ţi-l dau drept curator pe pric: cnul meu domnul don Manuel Pez, deputatul nostru, persoană pe care o cunoşti şi care cu siguranţă se va purta cu tine cu simţul său cavaleresc bine cunoscut.

Când vei poseda averea familiei Aransis, care e destul de frumuşică, n-o lăsa să-ţi alunece printre degete cheltuind-o. căci libertăţile cu tine însăţi sau cu ceilalţi sunt pericolul celor bogaţi, duşmanul buzunarelor. Căsătoreşte-te cu cineva de condiţia ta, căci dacă o faci cu

cineva mai prejos decât tine te expui la pericolul ca soţul tău să te tragă în jos. În caz că nu vei găsi perechea potrivită, mai bine e să te uneşti cu cine îţi e superior, Cil mai sunt şi prinţi şi duci pe lumea asta.

Nu fi vanitoasă, dar nici nu te lăsa înfrântă. Fă opere de binefacere, căci săracii şi nevoiaşii sunt pentru bogaţi, de la natură, intermediari între Marea Providenţă şi mizerie. Fii reprezentanta Supremului Împărţitor de bunuri şi din ce este al tău dă o parte şi celor care nu au nimic.

Să nu se cunoască niciodată că ai fost săracă, căci dacă se va vedea printre mă tasurile tale stofa grosolană din primii tăi ani se vor găsi proşti care să râdă de tine. Învaţă bine lucrurile pe care n-ai putut să le înveţi când ai fost să – râca. Eşti deşteaptă şi vei face mari progrese. Nu uita să l t nişte lecţii de pian, căci chestia asta cu clapele e, după părerea mea. ceva uşor care se învaţă cu puţină răbdare.

Ca să nu te dai de gol. arată-te la început circumspect «şi tăcută r ci:? tf” l wi trece drept modestă şi modestia e virtutea care e apreciată peste tot; în această primă perioadă de circumspecţie, ocupă-te să observi ceea ce fac celălalt pentru a învăţa să faci tu însăţi imediat ce te vei fi «-L – n-Obseră cum salută, cum mânuiesc evantaiul, cum oferă n ţul, cu-i se aşez la masă şi cum îşi pun paltonul. Chiar pre felul în care dai de pomană unui sărac trebuie» sa feri un studiu special. Urmează un curs bun cu toate acest” lucruri ca să ieşi o maestră. desăvârşită.

Se zice că societatea merge cu paşi de giganţi spre egalitate. spre dispariţia claselor; se zice că aceste ziduri care despart Umanitatea în compartimente cad la loviturile de ciocan. Eu nu cred asta. Întotdeauna vor exista clase. Cât m-ar asigura ei că această egalitate a şi început în limbaj şi-n îmbrăcăminte, că toată lumea va vorbi şi se va îmbrăca la fel, mie nu-mi intră asta în cap. Educaţia

generală va duce, în sfârşit, la uniformitatea manierelor? Vorbe. Salo. ancic aristocraţiei se vor deschide pentru toată lumea şi vor da voie să intre umilului ziarist şi gazetăraş? Să vândă altcuiva braşoavele astea. Se spune că doamnele din vârful societăţii cântă flamenco şi că veteranii ţin discursuri de filosofic. Asta nu ţine. Eu no Şcl cred chiar dacă o să văd. Dacă în vreun moment de inundaţie socială s-a putut întâmplă aşa, lucrurile vor reveni la cursurile lor.

Fă tot posibilul ca să te remarci fără să umileşti pe nimeni, se înţelege. Foloseşte mereu cele mai frumoase cuvinte şi chiar când vrei să jigneşti fă-o cu graţie şi delicateţe. Dacă ai de dat vreo lovitură dă-o cu mănuşi, că aşa doare mai tare.

O masă bună e lucrul care-l ridică în slăvi pe bogat, şi pune, ca să zic aşa, pecetea măririi sale. În nimic nu se cunoaşte bunul gust, nobleţea şi demnitatea unui mare domn ca în mâncărurile sale şi în felul de a le prezenta şi a le servi. Cel ce sunt demni de mâncărurile fine reprezintă un cerc ales de invitaţi care desăvârşesc bucatele cu ingredientele deosebite ale măiestriei, ingrediente, copila mea, care mai degrabă sunt flori cu o aromă delicată. Fii atentă pe cine inviţi. Nu-ţi pune paraziţi la masă că aceştia, după ce vor trăi pe socoteala ta, te vor critica. Alege zilnic un mic număr de comeseni, gravi fără afectare, inventivi fără neruşinare, ceremonioşi fără necuviinţe şi care să mănânce fără lăcomie şi să bea fără să se îmbete, onorându-ţi casa şi celebrându-ţi masa.

Ţi-aş vorbi mult despre arta culinară, dacă boala mi-ar da răgazul s-o fac. Îţi voi spune numai că moda cere ca arta franceză, cu inveţiile ei, în care intră gustul şi forma, să prevaleze asupra bucătăriei noastre naţionale; nu te lăsa înfrânta de patriotism, încercând să stabileşti reţete culinare care sunt deja depăşite. Adoptă bucătăria franceză, ia-ţi un bucătar bun şi profită cât poţi de cât

aduce moda şi comerţul din ţările îndepărtate. Dar trebuie să ştii că e de bun gust să nu condamni absolut deloc delicioasele noastre mâncări; şi astfel nu e lucru mai frapant decât să-i surprinzi într-o zi pe invitaţii tăi cu un platou de sos ardeiat à la Mancha, cu mult piper, sau cu un stufattradition al foarte gros şi care miroase foarte bine. Asta, făcută la timp şi după o prezentare abilă a apetitivelor franţuzeşti, nu numai că nu-ţi vor aduce critici ci, dimpotrivă, mari laude.

Îmbracă-te eu eleganţă. Fugi de vulgaritate, nu purta ce poartă toate femeile, dar nici nu fi foarte originală îmbrăcându-te cu ceea ce nimănui nu-i trece prin minte. Există o linie de mijloc, foarte fină, foarte greu de atins, pe care trebuie s-o menţină persoanele inii-adevăr elegante. Mulţi care vor să fugă prea mult de vulgaritate dau în extravaganţă; caută ca în toaletele tale, fără să lipsească ceea ce e coişnuit, să fie ceva exclusiv al tău, ceva personal, foarte personal, pe care să nu-l poată imita ceilalţi şi-ţi vei atinge scopul.

Fii întotdeauna o bună catolică, căci cel mai important e să-ţi salvezi sufletul. Ţine seamă de preceptele bisericii, că se pot urma toate fără să te oboseşti. Dar nu te dărui cu excesivă trudă practicilor religioase; poartă-te cu preoţii cu consideraţie şi dă-le să mănânce, că pe oamenii ăştia trebuie să-i ştii mulţumiţi. Din când în când fă câte o danie, dar nu mai mult, căci dacă vei deschide uşa domnilor în sutană neagră imediat vor pune stăpânire pe tine şi pe casa ta. Ţine seamă că dacă eşti bisericoasă lumea va «punc că o faci pentru a acoperi vreo legătură amoroasă şi ai grijă că nu există sfinţi şi nici altceva care să te salveze.

Şi acum vreau să-ţi vorbesc despre ceva foarte important şi anume despre viaţa conjugală, lucru care, după cum aud spunându-se, merge foarte prost. Eu aş vrea ca viaţa ta să fie exemplară şi ca nimeni să nu poată pune

la îndoială curăţenia onoarei tale, nici tăria fidelităţii talc matrimoniale. Este foarte posibil ca soţul tău, dus de curent şi de perversele obiceiuri ale timpului, să se sature puţin de tine şi să caute distracţii şi variaţie la alte femei. Groaznică situaţie care-ţi va produce nu puţine supărări şi te va pune la îndemâna celui mai mare pericol în care s-au văzut vreodată demnitatea şi virtutea ta!... Dar dacă te laşi dusă de disperarea şi turbarea geloziei, dacă te îngrijorezi prea tare de singurătatea în care te ţine soţul tău, puţin îţi va lipsi să nu cazi într-un păcat asemănător cu al lui. Ai grijă, cooila mea, foarte mare grijă. La destrăbălarea lui răspua.ie; *v*: *n* castitatea ta, la lascivitatea lui prin abstinenţa ta. Suportă, rezistă şi nu-ţi degrada inima oferind-o vreunei secături care s-o ia din vanitate şi pentru a face caz de cucerirea ta printre tonţi şi haimanale. Păstrează-te demnă, prudentă. Întotdeauna doamnă inexpugnabilă. Că la urma urmei soţul tău, prin forţa viciilor lui, va muri şi atunci te vei putea întoarce acasă alegând cu toată grija alt bărbat care să-ţi dea mai multă consideraţie şi să te ocrotească mai bine decât primul.

Multe alte lucruri aş fi vrut să-ţi spun; dar cum cred că le-am atins pe cele mai importante, nu-ţi spun mai mult căci îmi lipseşte puterea. Aminteşte-ţi de cât de mult am vorbit despre asta în lungile nopţi de iarnă. Gândul mi se înceţoşează şi mă tem că, dacă nu pun punct, nu voi mai avea putere să semnez aceste rânduri. În curând, voi închide ochii luminii acestei lumi. Să dea Dumnezeu să mi-i deschidă pe cei ai gloriei eterne. Am primit sfântă împărtăşanie şi aştept iertarea păcatelor mele. Am conştiinţa împăcată; nu mă tem de moarte şi nu mă mai interesează durerile trupului meu Îi iert pe duşmani, mă despart de prieteni, iar tu primeşte ultimul gând şi ultimul suspin al iubitului tău unchi (sau ceva asemănător).

Santiago Quijano-Quijada".

PARTEA A DOUA

Capitolul 19
EFEMERIDE

Republica, Cantonalismul, lovitura de stat din 3 ianuarie, Restauraţia, atâtea forme politice succedându-se cu rapiditate, ca paginile unui manual de istorie parcurse din plictiseală, trecură fără să ajungă la noi vreo ştire sau vreo referire la cei doi copii ai lui Tomás Rufete. Dar Dumnezeu a vrut ca o nenorocită de împrejurare – schimbându-se în fericită prin efectul compoziţiei acestei cărţi – să înnoade capetele firului rupt, permiţând naratorului să continue. Se întâmplă că din cauza unei puternice nevralgii acesta avu nevoie de asistenţa lui August Miquis, proaspăt doctoraş, care în primii paşi ai carierei sale dădea la iveală marca sa chemare şi viitorul său strălucit. Bolnavul şi doctorul discutară diverse. Într-o zi, când deja intrase în convalescenţă, discuţia reveni la întâmplările din Prima parte şi Miquis, ca orice persoană care nu putea avea o temă mai plăcută, vorbi pe larg despre Isidora, spunând printre altele următoarele:

— Femeia asta e acum… ce să mai discutăm, e superbă, încântătoare. Parcă a mai crescut un pic, s-a mai îngrăşat puţin şi a câştigat considerabil în graţie, în frumuseţe, în expresivitate Am impresia că va fi o femeie formidabilă. Locuieşte în aceeaşi casă în care s-a instalat acum doi ani, la capătul străzii Hortaleza. Are un copil.

— Un copil! Ce spui?

— Ce auzi. Are deja doi ani. E ceva groaznic, ceea ce numim un *macrocefal*, adică are capul foarte mare, diform. Taine ale moştenirii fiziologice! maică-sa mă întreabă dacă toată căpăţâna aia e plină de talent. Eu îi spun că ambiţia ei delirantă şi viciul ei mental îi vor da o descendenţă de căpoşi rahitici… Puştiul e nostim şi de o precocitate alarmantă… În altă ordine de idei, eu cred că văduvul marchiz e mai lefter decât naţiunea spaniolă. Datoriile lui urcă precum vulturul avid de înalte culmi; cheltuielile sale

nu scad. Pentru unii ca ăştia lipsa înseamnă moarte, motiv pentru care sunt în stare de tot felul de mârşăvii; mai degrabă s-ar lăsa decapitaţi decât să renunţe la lux şi la viaţa de fast şi risipă. Din nenorocire pentru societate, mereu se întâlnesc proşti care să-i împrumute, inocenţi care să-i creadă şi blestemaţi care să-i ajute. Observă dumneata că nu mor niciodată în spital. Cerşetoria lor nu se înfăţişează în zdrenţe; dar cer şi uneori iau fără să ceară. Eu întreb: Nu vor exista vreodată legi pentru a împiedica înalta trândăvie? Nu se vor constitui vreodată palate de corecţie? Nu vor stabili generaţiile viitoare azile elegante, căptuşite cu mătase, pentru a ţine la distanţă demagogia albastră, dându-le să mănânce? Şi mai întreb: Că tot s-a vorbit mereu de dreptul la viaţă, o exista, de asemenea, şi dreptul la lux? Dacă prostimea ne cere ateliere naţionale, înalta trândăvie ne va cere într-o zi cazinouri pe socoteala statului? Logic, logic zic eu şi celor care propovăduiesc comunismul le spun: „Vă bateţi gura de pomană, căci comunismul există deja în noi, cu rădăcini atât de adânci ca şi religia; este a doua noastră Credinţă. Nu mai lipseşte doar s-o gătim, să-i facem ultimul retuş şi s-o exprimăm clar în legi, aşa cum se află în obiceiurile noastre. Bine, domnilor, dacă asta nu vă place vom începe prin a renova toată societatea. Să facem o revoluţie pentru a distruge comunismul şi asta e cel mai practic, căci a face revoluţia pentru a-l stabili e ca şi cum am aprinde felinarele în plină zi; suprimăm administraţia, care este o ipocrizie a împărţirii universale; suprimăm bugetul, care este forma numerică a restaurantului naţional; suprimăm contribuţiile, care reprezintă magazinajul de toate formele din care se hrăneşte comunismul, şi odată suprimate acestea, restul: Armata, Guvernul, Marina… se vor autosuprima. Atunci vom spune: S-*a terminat cu toate*; *nimeni nu răspunde de nimic*… Fiecare să scape cum poate. Se fondează o societate nouă în zgomotul loviturilor

de par Ce zici? Da, domnilor, ce ziceţi? Comunismul nu moare decât înecat în oceanul de negaţii. Apoi se vor numi interesul şi forţa pentru a crea noul drept”.

Toţi cei care îl cunosc pe Miquis vor vedea că nu exagerăm nici nu înflorim nimic spunând aici festivistele lui paradoxuri.

Într-adevăr, Isidora locuia în capătul străzii Hortaleza, la un număr mai mare de o sută. Casa ei era nouă, frumoasă, veselă şi nu prea mare. Era formată ca toate casele din Madrid care, deşi noi, sunt construite după vechiul tipic, dintr-un salon mai mare ca de obicei, salonaşe cu şemineu, coridor nici luminos, nici drept, sufragerie dând spre un patio tubular, camere de diferite forme şi cu lumină puţină. Salonaşele dădeau spre dormitoare printr-un intercolonament, inspirat după scenele teatrelor. Casa nu era prost aranjată, dar domina eterogenitatea, lipsa de ordine şi simetrie. Lipsa proporţiilor arătau ca acel cămin se ridicase în grabă şi din adunături, nu cu minuţioasa juxtapunere a adevăratului cămin, lucrat încet, încet, cu răbdarea şi dragostea a una sau două generaţii. Acolo se vedeau încăperi unde excesul de mobila de-abia îţi permitea să te mişti şi altele, unde lipsa mobilierului aproape că friza sărăcia. Vreo piesă superbă se alătura alteia de o grosolănie primitivă. Multe erau provenite de la vechituri, arătând în acelaşi timp o origine nobilă şi o folosinţă la fel de respectabilă. Aproape tot ce rămăsese provenea din acele licitaţii apocrife, adevărate vechituri de mobile furniruite, false, făcute de mântuială şi pentru scurtă durată.

În salon se aflau scaune de damasc galben, în imitaţie de lemn rar, două oglinzi cu ramă neagră şi un covor de o categorie inferioară; două jardiniere de bazar şi o vază sau un vas din acele aliaje care imită bronzul, împodobite cu lănţişoare atârnind în valuri şi din piese atât de fragile şi atât de uşoare incit trebuia să treci pe lângă

ele cu grijă, căci la cea mai mică atingere cădeau. Consola susţinea un cesuleţ dintre acelea care nici printr-o minune nu-şi mişcă limbile nici măcar o singură dată. Marmura consolei se ascundea sub o îngrămădire pestriţă de cutii de bomboane, cutii făcute din canava, mătase şi tot ce e mai perisabil, efemer şi fragil… Isidorei nu-i plăcea acest salon care era după părerea ei modelul salonului de prost gust. Fusese cumpărat *in solidum* de către Joaquín la o lichidare şi aparţinuse unei actriţe care n-a putut să se bucure de el decât o lună. Isidora avusese ideea să se lipsească la prima ocazie de acele groaznice scaune cu spătar înalt, cu al căror damasc putea face vreo şase feloane şi mai rămânea încă ceva pentru a îmbrăca un sfânt şi ai pune un cordon lung.

În camera alăturată salonului stătea aproape tot timpul eroina acestei povestiri. La stânga şemineului avea dulapul ei cu oglindă, mobilă frumoasă şi fină în primele zile de folosinţă pentru ca dintr-odată să înceapă să-şi piardă strălucirea şi să se dezmembreze, arătându-şi originea; provenea din ateliere mărunte şi fusese vândut la un bazar pe un preţ derizoriu. La dreapta, lângă balcon, se afla masa de toaletă, mobilă de preţ, dar foarte veche. Aparţinuse unei familii alese, care a vândut tot datorită falimentului. Un birou mic cu sertăraşe, poate vreunul secret, ocupa unul dintre pereţii de lângă uşă, celălalt rămânând pentru comodă. Pe lângă birou se ridicau o grămadă de lucruri răvăşite, în a căror enormă masă se puteau distinge cutii de pălării şi cutii de plicuri stricate, cărţi, boccele de haine, un album de fotografii, un dicţionar al limbii spaniole şi un cal de carton.

Pe şemineu şi pe graţioşi căluţi de abanos şi stejar se aflau diferite portrete, printre care şi cel al Isidorei, operă admirabilă prin perfecţiunea imaginii şi frumuseţea figurii. Părea o ducesă şi ea însăşi admira acolo, în clipele de singurătate, înfăţişarea ei nobilă, frumuseţea ei

melancolică, privirea senină, graba şi naturala ei ţinută. Pe perete nu se afla nicio gravură religioasă; toate erau profane, adică: Perechile* de călugări picareşti cu care Ortego a inundat prăvăliile; cariocici hulpavi, călugări şartrezi care degustă vinuri, clericul francez care mănâncă stridii şi cel care arată viermele pe frunză; pe lângă asta beţivi laici şi câţiva şerpi şi haimanale, care atunci începu să fie la modă. Toate acestea au fost achiziţionate de Joaquín care se amuza copios contemplându-l pe călugărul uluit lângă fata sau capucinul beţiv. Dar Isidorei nu-i făceau niciun fel de plăcere cromolitografiile călugăreşti. Le găsea grosolane, de prost gust şi ordinare, fiind imagini care se vedeau peste tot. Când va realiza ea în irele său ideal de a fi înconjurată de frumoase tablouri în ulei, ale celor mai de seamă pictori!

Isidora locuia în acea casă de la începutul lui martie 1873. Dacă fusese fericită sau nenorocită în acea modestă dar frumoasă locuinţă nici chiar ea nu putea spune. Tot ceea ce se petrecuse în această lungă perioadă de treizeci şi patru de luni, în care s-a aflat în afara atenţiei noastre, merită povestit şi pentru asta profităm de efemeridele verbale ale lui don José Relimpio a cărui amabilitate în furnizarea de ştiri este inepuizabilă.

1873.1 *martie*. Instalarea Isidorei în casa lin strada Hortaleza, nu se ştie dacă prin resurse proprii sau prin cheltuiala văduvului marchiz de Saldeoro. Scandal. Doña Laura pronunţă fraza sa celebră: „Ştiam că va fi aşa”. Tulburări în Barcelona; creşte indisciplina militară. *Vâuzatoarea ele lipitori* vizitează familia Relimpio şi califică purtarea nepoatei sale cu nişte cuvinte pe care nici cea mai ipocrită pană nu le-ar putea reda prin disimularea limbajului.

Aprilie. Dezarmarea Miliţiei de către Miliţie. Doi trădători se întâlnesc faţă în faţă şi din această confruntare rezultă o pagină istorică. Fără vărsare de

sânge. Prima divergenţă între Isidora şi Joaquín pentru modul de a investi banii moşteniţi de la canonic. Isidora cheltuie fără motiv o bună parte din ei cu preliminariile procesului. Îşi permite splendoarea unei berline de la Alonso, dar luna următoare trebuie să se priveze de acest lux nevinovat. Modista ţinteşte cu ochi siguri fondurile care au mai rămas din moştenire. În casă domneşte o abundenţă incrongunctă. Se răreşte şi chiar începe să lipsească cu totul strictul necesar. Brutarul şi cărbunarul sunt atât de prost crescuţi incit îndrăznesc să se plângă că nu li se plăteşte cu regularitate. Celebrul discurs al lui Pi.

funie. Se recunosc Curţile Constituante. Războiul ia proporţii alarmante şi în Navara se văd şi se ating dezastruoasele consecinţe ale nenorocitei acţiuni a lui Eraul. Joaquín Pez pleacă la Biarritz. Isidora trebuie să rămână la Madrid pentru a cerceta situaţia fratelui ei care a dispărut de la colegiul în care se afla. Consternare. Un nou Cabinet. Asasinatul colonelului Llogostera. Războiul, politica oferă un spectacol de o confuzie lamentabilă. Don José Relimpi arată cu mare înţelepciune că ajutorul de treizeci de mii de reali de care se bucură foştii miniştri spanioli e cauza acestor zguduiri.

Iulie. Alcoy, Sevilla, Montilla. Sânge, foc, crime, revărsare generală a furiei politice. Doña Laura se îmbolnăveşte grav. Războiul civil se accentuează. În fiecare zi apare un nou cap şi o nouă coadă ale acestei idei execrabile. Isidora fără speranţă de a-l găsi pe fratele său, ia trenul spre Santander. unde atrage atenţia şi se fac pe seama ei comen ţării neplăcute. Guvernul Salmeron.

Septembrie. Cartagina. năvălirea fregatelor. Oh! Don José i-ar ierta pe militari de nesăbuinţa lor dacă ar protita de ajutorul fregatelor, pentru a pleca la Gibraltar şi a cuceri acea bucată din teritoriul nostru reţinută de perfida Anglie. Dacă trăia Mendez Niânez, alta ar fi fost să naţia Ororile preotului Santa Cruz. Doña Laura, ca şi cil. iar îi

fost simbolul uman al unităţii şi onoarei patriei, moaie în acele zile triste. Înainte de a muri are inefabila consulare de a-l vedea pe fiul ei guvernator al unei provincii de categoria a treia. Celebra apostrofă a lui don Manuel Pez iâtvm triva improvizaţiilor. Oameni de seamă din cercul lui Pez îşi etalează în sfâşietoare plângeri regretul de a-şi vedea pa tria într-o situaţie atât de tristă. Toţi ar vrea s-o salveze. Don Manuel, amintindu-şi de slujba sa, îl egalează pe Isaia în gravitate elegiacă şi extaz poetic. Se constată în toată Spania o curăţenie generală a cămărilor tuturor Peştilor prezenţi şi viitori. Arc cine să creadă cu hotărâre că vine sfârşitul lumii. Împrăştierea familiei Relimpio Isidora se întoarce la Madrid; e puţin diformă, dar după socoteala ei, în decembrie se va sfârşi cu asta. Castelar e ministru. Bunul Relimpio, în care nu se răcise câtuşi de puţin nobila simpatie ce o simţea pentru fina lui, se duce să locuiască cu ea, o ajută cu ce poate şi îi ţine companie când e singură şi necăjită. Nobilul bătrân îşi aminteşte de soţia lui şi, onorând amintirea calităţilor ei, lasă să-i scape suspine melancolice.

Decembrie. Castelar reorganizează Armata. Patria are o speranţă. Se convinge că arc şapte vieţi cum vulgar se spune despre pisici. Maroca revoluţionară începe să scadă. Se vede că este mai rezistent decât se credea liantul unităţii naţionale. Pe 24, în Ajunul Crăciunului, Isidora naşte un băiat căruia îi dă numele Joaquín. Acum se vorbeşte despre schisma de la Igusquiza şi se povestesc ororile ferocelui Samaniego.

1874. *Ianuarie*. În ziua de trei Pavla distruge Republica fără să tragă un glonte. Mută sala Congresului şi pune pe stradă tunuri, fără a le folosi. Cade Puterea Executivă. *Vâuzatoarea de lipitori*, care conţină să fie credincioasă vechiului regim şi nu crede că există o altă regină decât Isabela a II-a, strigă trăiască principelui Alfonso. Celebra zicală a lui don Emanuel Maria Pez

despre ordinea armoni zată cu Libertatea şi Libertatea armonizată cu ordinea Acest bărbat de vază este din nou şef, cu aprobarea Peştilor care, înmulţindu-se din nou, dau din coadă în toată ţara. Fiii Peştilor îşi recapătă posturile cu care Administraţia naţională rămâne stabilă pe baze de neclintit. Totul merge admirabil de bine. Războiul civil ia amploare. Pe ruinele averilor care dispar se ridică marile bogăţii ale antreprenorilor. Tezaurul public face minuni. Provincia pe care o guvernează Melchor scapă de acest bici. Melchor redus încă o dată la zero învârteşte în minte un nou proiect. Acum chiar că e lucru sigur. E vorba despre cumpărarea de fasole stricată şi orez sfărâmat pentru a le vinde guvernului ca bune. Pentru a-şi realiza miraculoasele sale planuri acest taumaturg se bazează pe prietenii de valoare în alte centre, şi chiar afişează entuziasm pentru noul regim, luând o atitudine total *pisciforma*.

Martie. San Pedro Abanto. Un imens interes trezesc în toată Spania stadiul războiului şi Bilbao. Tristeţea văduvului marchiz de Saldeoro. Ultimele înfrângeri îl copleşesc. Triplul averii sale nu i-ar ajunge să-şi plătească datoriile. Se reiau neînţelegerile dintre Joaquín şi Isidora pe motive de gelozie şi bani. Suferinţa morală a fetei lui Rufete pentru situaţia ei socială, pentru sărăcie şi slaba speranţă de a Ieşi din această situaţie. Procesul odată început încearcă să pledeze ca săracă; dar bunăstarea aparentă a casei sale şi luxul stăpânei fac ca ancheta să eşueze. Văduvul de Saldeoro, pentru a obţine de la ea amanetarea bijuteriilor, o răsfaţă şi repetă vechea, uzata şi tocita lui promisiune de a se căsători cu ea. Sângeroase lupte în 25, 26 şi 27 atrag atenţia publică. Sunt mulţi liberali care, fiind duşmani ai Guvernului, se bucură de avantajele carliste. împotriva acestora tună şi fulgeră cu patriotică indignare don Josd Relimpio, care îşi cumpără o hartă a Golfului Biscaya şi prinzând-o cu bolduri

cercetează în continuare şi studiază cu o sublimă dorinţă mişcările militare.

Mai. Bilbac e liber. Veselie, se trag clopotele, se aprind torţe. Creşte în ochii ţării marea figură militară a marchizului del Ducro. Mariano Rufete, care s-a întors lângă sora lui, pare înclinat să-şi îmbunătăţească purtarea. A învăţat câte ceva; în maniere şi limbaj progresele lui sunt imperceptibile. Citeşte destul de mult, dar lecturile sale nu sunt dintre cele mai alese. Sora lui ar da orice – mai puţin Idealurile – pentru a-l vedea că se îndreaptă. Emilia Relimpio se căsătoreşte cu vărul ei Juan José, fiul ortopedului; Leonor se încurcă cu un sergent şi dispare din Madrid. Don José, amintindu-şi de măreţele gânduri ale doñei Laura în legătură cu măritişul fetelor cu medici vestiţi şi ofiţeri de Stat Major, se necăjeşte foarte mult şi mai varsă câte o lacrimă care va cădea pe harta războiului civil. Locuieşte tot cu Isidora şi aceasta îl apreciază mult. Copilul Isidorei creşte. E frumos şi deştept, dar are capul foarte mare. Don Josd îl plimbă, îl răsfaţă. îl îngrijeşte, îl îmbracă, îi cântă. *Vânzătoarea de lipitori*, care o vizitează câteodată pe nepoata ei, are o mare afecţiune pentru micul căpăţânos; îl ia în braţe, îl leagănă, se joacă cu el şi-l strigă *rico*! *Riquín*!…[8] de unde reiese că micuţului i se potriveşte acest nume şi în continuare toţi îl vor striga *Riquín*.

Iunie. Moartea generalului Concha. Panică şi doliu. Retragere. Patria, care îşi credea salvarea pe aproape, geme. Augusto Miquis expune cu obişnuita lui originalitate un ciudat paradox. După el, cea mai bună metodă de a termina cu carliştii este să-i laşi să învingă, să-l aduci pe don Carlos la Madrid şi să-l plantezi pe tron. În Spania primul pas spre pierderea unei cauze este triumful acesteia. Carlismul războinic se susţine. Carlismul restabilit nu poate dura mai mult de o lună. Din momentul în care e vorba de a aplica în viaţă idealurile sale se va

8 — bogat.

scufunda datorită propriei greutăţi şi se va face praf.

Decembrie. Războiul continuă. Restauraţia bate la uşa Patriei cu minerul lui Sagunto. Spaimă. Restauraţia vine fără luptă, cum venise Republica. Providenţa şi întâmplarea joacă şah pe Spania, care mereu a fost o tablă de şah cu pătrate de sânge şi arginţi. Entuziasmul *Vânzătoarei de lipitori*, care pe zi ce trece simpatizează mai puţin cu demagogia. Zice că domnii sunt întoadeauna domni, iar măgarii întotdeauna măgari. Îşi promite să-l primească pe noul suveran şi chiar se gândeşte la un discurs.

1875. Isidora o vizitează pe Emilia şi rămâne încântată de atmosfera fericită care domneşte în ortopedie. Tatăl lui Juan José s-a retras din muncă şi nu se mai ocupă decât de cultivarea grădinii pe care a cumpărat-o în Pinto. Juan José se află în fruntea atelierului şi sub mâna sa abilă acesta se păstrează în acelaşi stadiu de prosperitate. Isidora ar dori un aparat pentru capul lui *Riquín*, ca să nu mai crească atât. Juan José, care ştie ceva medicină, râde şi recomandă fiului întăritoare, iar mamei un manual de doctrină creştină. Consternare. Peştii mari şi mici se văd exilaţi din apele limpezi ale posturilor şi serviciilor lor. Ar dori ei să aclame şi pe regele cel nou; dar disciplina partidului le impune vai! o consecinţă foarte nocivă pentru interesele lor. Trebuie să pună frâu lăcomiei lor. În plus, lupta pentru existenţă, lege a legilor, le-a adus pe Păsări în Guvern iar acestea nu găsesc în Administraţie destule ramuri pe care să se aşeze. Câţiva Peşti de o mărime mai mică şi din genul *uoracissium* rămân în posturi obscure. Sunt Peşti cu aripi, tranziţie zoologică între cele două clase, căci triumfătorul a avut în situaţii anterioare păsărelele lui cu solzi. Mariano devine din nou vagabond. Îi plac mult taurii. Asistă la o luptă cu tăuraşi în Getafe şi preţioasa lui viaţă e în mare pericol. Saldeoro se pare că îşi ameliorează situaţia. Isidora e geloasă foc că

descoperă la iubitul ei o atracţie pătimaşă spre secta mormonilor. Certuri şi scandaluri însoţite de mari lipsuri. Toţi Peştii, confirmând vechea idee că în Spania mânia e o idee politică, se bucură de avantajele carliştilor. Isidora activează procesul. Cere procedură ca pentru săraci dar n-o poate obţine. Având loc şedinţa de conciliere, îşi prezintă cererea. Miquis câştigă postul de medic şef într-unul din principalele spitale ale Madridului. Este logodnicul fiicei onorabilului notar Muñoz y Nones. Se ştie că Leonor are o casă de oaspeţi în La Coruña. Presa se ocupă de o anumită incorectitudine administrativă în care este amestecat Melchor Relimpio. Lumea se întreabă dacă va fi trimis la închisoare şi, într-adevăr, *Gaceta* îl numeşte... funcţionar principal al Vămii în Cuba. Rol hotărât pentru a sfârşi insurecţia, pentru care nu este indicat să ducă trupe în Cuba, ci să aducă Cuba în Spania. Lucru sigur. El va lua, cu siguranţă, trei părţi din insulă sau toate Antilele, lăsând gol golful Mexicului.

Capitolul 20
LICHIDAREA

1.

Isidora Rufete, cunoşti tu echilibrul sentimental, ritmul lin al unei vieţi domoale, împrăştiindu-se printre realităţile obişnuite ale vieţii, ocupaţii şi interese? Cunoşti acest ritm care e ca pulsul unui om sănătos? Nu; spiritul tău e mereu într-o stare febrilă. Exaltările puternice nu se sfârşesc decât transformându-se în depresiuni cumplite şi bucuria ta nebună nu încetează decât înecându-se în tristeţi amare. Mai persişti să te crezi din stirpea familiei Aransis? Da; mai degrabă ai accepta să-ţi pierzi viaţa decât convingerea în dreptul tău. Bine; fie. Dar lasă timpul şi tribunalul să rezolve asta şi nu te tulbura construind în imaginaţia ta o a doua viaţă iluzorie şi fantastică. Ai răbdare, nu anticipa realitatea; nu te chinui; nu savura cu sensibilitatea falsificată bucurii de care simţurile tale sunt

private. Miquis a spus, ştii bine, că ăsta e un viciu, un curat viciu, ca atâtea alte obiceiuri respingătoare ca beţia sau jocurile de noroc şi din acest viciu se naşte o adevărată boală. Gândirea se alterează, ca măselele şi plămânii şi vai de tine dacă ajungi într-un stadiu morbid care te împiedică să te bucuri apoi de realitatea de care vrei să te bucuri acum, în vis, contravenind legilor timpului şi ale bunului simţ!

Susţii că acest viciu, aberaţie sau cum vrea să-l numească Miquis, e un izvor de consolări pentru tine. Se cunoaşte deja sistemul tău. După o zi de necazuri, chinuri, gelozie şi certuri, vine noaptea şi, ca să te consolezi… dai un bal. Ce nostim! Îţi satisfaci orgoliul şi poftele provocându-ţi o mare excitaţie cerebrală de la care iradiază senzaţii şi bucurii. Ştii să îmbraci cu atâta meşteşug minciuna, încât şi tu însăţi ajungi s-o iei drept realitate. Te amăgeşti cu propriile tale farse, nefericite. Îţi iei rolul în serios şi îl trăieşti. Îţi înveţi nervii să falsifice senzaţiile şi să acţioneze prin ei înşişi, nu ca receptori ai impresiei ci ca iniţiatori ai ei. Frumos joc! încălcare a legilor Naturii! Uite, Isidorita: viaţa ta socială e destul de dezordonată; dar viaţa ta spirituală şi mai şi. Cea mai gravă dezordine o reprezintă dragostea nelegiuită pe care i-o porţi lui Joaquín Pez. Îl iubeşti cu credinţa şi statornicia bazată mai degrabă pe graţia şi nobleţea înfăţişării sale, decât pe ceea ce în el constituie fiinţa morală. Bine zici că dragostea nu e oarbă, ci proastă. Ai dreptate, se cunoaşte deja îndelungata legătură pe care a avut-o cu poeţii proşti. De ce nu faci un mic efort ca să te desprinzi de dragostea pe care o ai pentru Pez? De aici trebuie să înceapă reforma ta. Tu îl adori dar nu-l stimezi. El te iubeşte, dar nici el nu te stimează prea mult. Gândeşte-te cât periclitează planurile tale de mărire relaţiile tale cu bărbatul care ţi-a pătat viitorul şi ţi-a dezonorat viaţa. Isidora de Aransis… căci după tine, nu e altă scăpare decât să-ţi dau acest

nume... Isidora de Aransis, priveşte-te bine în această oglindă socială care se numeşte opinia publică şi judecă dacă în situaţia ta actuală te poţi prezenta cu numele şi averea unei familii ilustre. Proasto, ai crezut vreodată în promisiunile lui Joaquín de a se căsători cu tine? Ai grijă că mereu îţi va spune asta când va fi în pană de bani şi va dori să-l ajuţi să iasă din încurcături... Căsătorită sau nu cu el, speri să te reabilitezi; zici că lumea uită. Nu te încrede, nu te încrede, căci atât de mare poate fi mârşăvia lumii încât să nu mai fie loc şi de indulgentă. Sunt multe cazuri din acestea. Există altă dezordine, Isidorita, care te face foarte nefericitei şi care te va duce departe, foarte departe. Mă refer la incorectitudinile din situaţia ta financiară. De multe ori ai mult, de alte ori nimic. Primeşti bani fără să ştii de unde vin; îi dai fără să ştii pentru ce. Niciodată nu ţi s-a întâmplat să iei un creion (care costă câţiva bănuţi) şi să notezi pe o bucăţică de hârtie tot ce ai, ce cheltuieşti, ce datorezi şi ce-ţi datorează alţii. Nu faci socoteli decât în cap şi capul tău este atât de inapt pentru asta!... Aritmetica, fetiţo, nu încape în jurisdicţia fanteziei şi tu plăsmuieşti imagini cu sumele de bani; măreşte considerabil activul şi micşorează pasivul. Din când în când se pare că vrei să pui ordine în finanţele tale; dar poftele pentru lux o iau înaintea debilelor tale socoteli şi începi să cheltui pe fleacuri, lăsând descoperite importante datorii. Generozitatea ta te onorează căci arată că ai o inimă bună; dar te perturbă nespus. Ai fost escrocată de câţiva care cunoscându-ţi slăbiciunea şi natura ta generoasă s-au pretăcut nevoiaşi. Dar spune-mi acum, ce ai făcut cu cei două mii de duros pe care ţie şi fratelui tău ţi i-a lăsat don Santiago Quijano? I-ai şi cheltuit cu procesul, cu rochiile, cu educaţia lui Mariano şi... mărturiseşte că, dacă e un mister pentru toată lumea nu e şi pentru cine îţi vorbeşte în această clipă... Nu ascunde căci nu ai de ce. Mai mult de jumătate din acei bani ţi i-a

luat Joaquín Pez.

Vocea conştiinţei Isidorei sau interogatoriul indiscret al autorului, numai ceea ce e scris contează.

2.

Într-o dimineaţă de decembrie a anului 1875, Isidora era tristă şi neliniştită. Umbla prin casă fără motiv aparent pentru o astfel de activitate dar ca o dovadă că se petrecea ceva grav. Se aşeza, citea o scrisoare, plângea puţin, ascundea apoi scrisoarea mototolind-o în buzunarul capotului, apoi se duce imediat în sufragerie, se întorcea în buclucar, relua lectura, lacrimile şi mototolirea nenorocitei hârtii… Ce înseamnă asta, doamnă? Ce se întâmplă?

Din cameră se vedea tot interiorul dormitorului, unde marele pat aurit se înălţa ca un catafalc, ridicând până foarte aproape de tavan armătura lui de cupru fără perdele. Dormitorul comunica cu altă cameră de unde se auzeau două voci diferite, dar acordate pe un ton de candidă veselie. Una era dulce, angelică şi duioasă. Cealaltă dogită şi uneori piţigăiată. Ce asociere! *Riquín* şi don José Relimpio se jucau târându-se pe jos. Cal şi călăreţ se sărutau nebuni de bucurie în învălmăşeala căderilor uşoare.

Uşa salonului se deschise brusc şi intră… nici mai mult nici mai puţin decât *Vânzătoarea de lipitori*.

— Mulţumesc lui Dumnezeu că ai venit, mătuşă, îi spuse Isidora mustrând-o. Ia loc. Trebuie să vorbim pe îndelete.

— Să vorbim pe îndelete! exclamă bătrâna punându-şi mâinile în şolduri. Nu mai spune nimic; ştiu acum ce înseamnă la tine pe îndelete. Ştiu că vrei să-mi ceri bani. Da, când a venit acasă don José al tău şi i-am văzut faţa de condamnat la moarte mi-am spus: „Ai grijă… „Uite ce-i, fetiţo, cere-i altcuiva.

Isidora, foarte mâhnită, n-a putut să continue glumele mătuşii sale. Cu conciziunea marilor nevoi spuse

că era a chestiune de viaţă şi de moarte pentru ea să strângă în dâmr ’neaţa aceea o anumită sumă şi conta pe generozitatea mătuşii sale, căreia îi ceruse şi în alte dăţi sume pe care i le restituise cu dobânzi serioase.

— Sigur că te-am ajutat; sigur că mi-ai plătit; dar acum n-am. A înţărcat bălaia… Păi, da, că sunt nişte vremuri minunate… Păi zi, păpuşico, bărbatul ăsta ce face de nu-ţi dă…?

— Citeşte, replică Isidora întinzându-i scrisoarea cu un gest şi cu un ton ce e folosit des în drame.

— Oh! Nu; ştii că mă deranjează negrul.

— Zice… În sfârşit, ne-am certat. El o duce rău. Probabil va trebui să plece cu serviciul la Havana… Ce zici de asta?

Pagubă în ciuperci. Mie ce-mi pasă dacă pleacă la Havana, sau în Sierra-Ullones sau la dracu’!

— Ne-am certat. Totul s-a terminat. Să nu mai vorbim despre asta. Azi am o întâlnire importantă.

— Lasă, lasă minte necoaptă!… În ce te-ai vârât! spuse Encamacidn, aprinsă de furie. Şi ce o să faci acum? N-ai nicio scăpare, eşti pierdută. Nu degeaba m-am temut eu şi nu degeaba ţi-am spus când am văzut pe ce drum ai apucat-o. Eu cunosc bine lumea, adăugă făcând insinuant cu ochiul, sunt foarte isteaţă. Psi, sigur, la ăsta trebuia să te opreşti. Acum începi iar. Şi vrei să-ţi dau bani!… Haide, haide, bombonico, că dacă îţi lipsea altceva puteam să te ajut; dai bani… nu, nu te baza pe mine; nu-ţi mai aduci aminte de această perlă veche care e onoarea.

Grosolăniile mătuşii Encamacidn o necăjiră cumplit pe isidora. Vrând să încheie discuţia repede, expuse în termeni pe cât de concreţi pe atât de înspăimântători situaţia ei şi apoi făcu un protest energic în apărarea ideilor ci morale. Dorea şi-şi propunea să fie onorabilă. Reticenţele mătuşii îi răneau inima unde era ea mai sensibilă.

— Lasă şmecheriile. Tu ai putea să ai idei frumoase; dar ai făcut pasul şi nu mai poţi da îndărăt. Pasul, fetiţo! mii de draci! Şi de toate e vinovat omul ăsta, numai omul ăsta „j E un linge blide. Îmi pare rău că nu e aici ca să mă cert cu el şi să-l fac de două parale... În concluzie, fetiţo, nu n-am1 nicio para chioară.

— Nu, nu cred că dumneata văzându-mă în situaţia asta nu mă ajuţi.

— Eu?... De unde să-i scot?

— Din ladă.

— Tu ai datorii mai mari decât Guvernul; dacă te-ai băgat în belelele astea! Să zicem, dar asta e prea mult, că m-aş face luntre şi punte, şi aş strânge o mie de reali...

— O mie de reali e foarte puţin.

— Păi ce?... Credeai c-o să-ţi dau marea cu sarea? strigă bătrâna, râzând din toată inima. Asta-i bună!...

— Eu aş fi vrut cel puţin două mii, spuse Isidora cu teamă.

— Îi... suşe! Două mii ai tu în capul tău! Şi eu aş vrea să-i am. În fine, imediat... dacă-mi promiţi că mi-i dai înapoi repede aş putea să-ţi fac rost de o mie... Vai, nenorocita, pe ce cheltui tu banii? Dacă ai fi făcut ce te-am învăţat eu... îţi spuneam: „Păzeşte-te, profită; şi ia de la omul ăsta şi pielea de pe el şi strânge bani albi pentru zile negre... u Dar tu, fraieră de dă în gropi, cheltui întruna... La tine se pare că e sac fără fund după cum se cheltuie şi se risipeşte.

— Mătuşă, două mii!

— Două mii de draci...

— Du-te, te rog...

— N-o să-ţi cadă ţie pleaşca asta.

— N-o să te las în pace până când n-o să mi-i dai...

— Ţara arde şi baba se piaptănă.

— Adu-mi mia, dar repede, imediat.

Instantaneu Isidora făcu un plan diferit de cel pe

care îl făcuse bazându-cc pe două mii.

— O să ţi-i aduc pe la 12. Vai! Cu ce-o să se sfârşească asta?...

— Înainte de 12 dacă poţi. Du-te repede ca să te întorci repede... Ia o trăsură.

— Dă-mi o pesetă.

— La.

— Şi încă una pentru hârtia de chitanţă... Sper că nu te gândeşti c-o să ţi-i dau fără chitanţă.

— Încă o pesetă?... Poftim. Du-te repede. Vai! Ce zici! spuse Isidora privind cu tristeţe fereastra ale cărei geamuri biciuite de ploaie răsunau ca o răpăială de glonţe.

— Dacă ar fi fost monede de cinci duros... Mă duc să-i sărut pe *Riquín*.

— După aceea, după aceea.

— Îi... suşe! Ce grabă!... Cu bine, cu bine.

Imediat ce bătrâna ieşi, Isidora scoase din comodă o cutie şi din cutie o carte. Era un roman între ale cărui file se aflau diferite hârtii sau ţidule păstrate într-o anumită ordine şi clasificare. Nu cred să fi fost bani, căci Isidora, la întoarcerea fiecărei file, scotea un suspin şi se întrista. După ce trecu în revistă datoriile, strigă: „Don José!" Dar cum don José, din cauza zgomotului pe care el însuşi îl făcea jucându-se cu Joaquín, nu putea auzi vocea finei sale, aceasta trebui să se ridice, să-l strige din uşa dormitorului.

— Vino puţin aici, pentru Dumnezeu!...

— Fetiţo, nu te-am auzit!

Îl veţi vedea atunci apărând pe marele don José obosit de atâta mers în patru labe, uşor aprins la faţă dar tot numai lapte şi miere şi la fel de surâzător şi plin de bunătate ca pe vremuri. îl ducea în braţe pe *Riquín* care era foarte frumos, nostim şi glumeţ. Ddormaţia lui incipientă nu era atât de mare încât să-l priveze de farmecele copilăriei, mai degrabă îţi venea să râzi când îi vedeai capul lui mare, cu un oarecare aer de îndrăzneală,

ca un fiu a lui Atlas, predestinat să depăşească pe tatăl lui în forţa de a duce greutăţi.

— Lasă copilul… *Riquín*, puiule, du-te o clipă cu Ramona… Ramona!

Succesorul familiei Rufete (sau Aransis, rămâne însă de văzut) exprimă printr-un gest de supărare şi început de plâns jignirea pe care i-a adusese demnităţii sale când trecu din braţele lui don José în cele ale doicii. Dar nu-i reuşiră tertipurile. Fata îl luă în braţe iar don José şi fina lui râmaseră singuri, în prezenţa hârtiilor.

— E nevoie să facem un efort, să punem mână de la mână.

— Câte hârtii! exclamă răbdătorul bărbat, încrucişându-şi mâinile într-un gest sfios.

Isidora le răsfoi, le citi, le numără. Vai! Când se ocupa de aritmetică chipul îi devenea lugubru şi descurajat ca şi cum ar fi fost supusă acţiunii unor fenomene morbide. Aritmetica avea pentru ea ceva dintr-o boală incurabilă şi astfel de când absorbea acele miasme otrăvitoare numite cifre pălea şi i se accelera pulsul. Şi când te gândeşti că nu poţi să ai bani fără să ai de-a face cu cifrele! Oamenii îi risipesc peste tot. Nefericite suflete care, fiind surori ale infinitului, trebuie să se unească forţat cu aceste mizerii ale planetei numite sumă, relaţie, gravitate. Într-adevăr, ce lucru mai contrar infinitului şi idealului decât acele josnice hârtii?

— Asta e de la Muntele de Pietate, murmură Isidora cu inima strânsă. Asta… să vedem… e de la descreieratul ăla.

— Descreieratul locuieşte pe strada Garoafei, zise Relimpio cu aplombul unui agent de bursă care are în minte situaţia fondurilor realizate anual.

— Aşa e… şi briantul?

— Şi el, fetiţo, nu-ţi aminteşti? L-am dus luna trecută. De la Muntele de Pietate trebuie să ai cinci chitanţe.

— Ai dreptate, cinci… mai sunt în plus opt…

— Ceasul tău… dacă-mi amintesc bine, l-am dat pentru treizeci de duros. Dar ce ai azi? Vrei să le scoţi pe toate?

— Să le scot? repetă Isidora, rănită de acea ironie ca de o lovitură de par.

— Ce socoteli faci?

Isidor a se ajuta de degete pentru a calcula. Netezimea şi fineţea acelor extremităţi ale mâinilor sale arătau a nu mai fi fost ocupate cu altceva decât cu socoteli.

— Înţeleg, fetiţo, spuse el între două suspine.

— Cât mi-or da pentru asta? întreabă ea arătând nişte hârtii care după cum se prezentau, se pare că erau importante.

— Nu ştiu ce să-ţi spun. O să le duc lui Rodriques, cel de pe strada Cádiz. E prietenul meu… Un om cumsecade. Pentru astfel de hârtii ştii că nu se dă prea malţ.

Isidora îşi duse mâinile la urechi.

— Cerceii tăi?… Aşteaptă, o să te răneşti. Ţi-i scot eu.

Şi cu extremă delicateţe realiză operaţia, bucuros că degetele sale s-au jucat măcar pentru o clipă cu loburile urechii finei sale.

— Iată-i.

— Să-i punem în cutioară.

— Ăştia ţi i-a făcut cadou când a venit pe lume *Riquín*. Pentru ăştia o să-ţi dea… o să-ţi dea…

Îşi prinse între degete buza inferioară şi clătinând din cap şi înfundându-şi barba în piept îşi ascunse ochii sub sprâncene.

— În sfârşit… o să vorbesc cu Rodriquez… e prietenul meu… un om cumsecade.

— 2500! murmură tânăra adâncită în calcule ca un ofti cos» scufundat în durerosul haos al stupoare! lui febrile.

— O să vedem… poate…

— Acum. spuse Isidora cu hotărâre, întinzând mâna spre haina bunului om, vine ceasul…

— Al meu?… cu lanţ cu tot?…

— Cu totul.

Bătrânul se descurajă puţin văzându-se lipsit de acel obiect nu foarte de preţ, pe care Isidora i-l dăruise pe 19 martie, cu un an în urmă. Dar cum voinţa finei lui era lege pentru el, nu mai spuse decât atât:

— Lasă-l acolo, că tot trebuie să-l duc… O să-mi dea optsprezece sau douăzeci. Îţi aminteşti că ultima oară…

— Acum tacâmurile de argint.

— Tac…

— Da, afirmă ea ridicându-se cu o expresie victorioasă. Cred că pentru azi am trecut hopul. Dar săptămâna viitoare

— Dumnezeu ştie!

— Săptămâna viitoare, declară Isidora, vând salonul

— Vinzi salonul!

— Da. Treci dumneata apoi pe la negustorul de vechituri. Să vină să-l văd. Să vedem ce o să ne ofere.

Apoi aruncă o privire drăgăstoasă şi neconsolată şifonierululcu oglindă.

— Şi dulapul?

— Şi.

— Şi patul aurit?

Isidora medită o clipă. Apoi spuse:

— Nu, patul îl păstrez.

Despre asta discutau când se întoarse *Viraatoarea de lipitori*. Intră scuturându-şi haina îmbibată cu apă.

— Îi… suşe, ce vreme! Plouă cu găleata.

— Dar n-ai venit cu trăsura?

— Drept cine mă iei, prostuţo? Peseta pentru trăsură e pentru mine, drept comision. Sunt mai sănătoasă ca un taur şi merg mai mult decât un cal… Ţine… 400 cu 400 fac 800… 9 duros de argint…

— Lipseşte un duro.

— Cârcotaşo! Ce mai contează?

— Sunt 980, declară don José făcând caz de cunoştinţele lui în ale calculelor.

— Vrei să taci?… Dumneata don Pepe nu trebuie să-ţi bagi nasul în ciorba asta.

— Cinstea, dragă doña Ecamacidn…

— Dragă dona!… Spune dumneata don Şmecherie când am mâncat amândoi dintr-o strachină? Vrei să-ţi vezi de treabă şi să mă laşi în pace?

— Lipseşte un duro, repetă Isidora.

— Ce mai, n-am putut să strâng mai mult. Uite şi hârtia pentru chitanţă… Scriu o mie două sute de reali pentru luna viitoare.

— Ar fi mai bine pentru cealaltă lună.

— Cai verzi pe pereţi. Rămâne luna următoare.

Don José începu să întocmească chitanţa.

— Foarte clar, domnule grefier… Ei, ehei e pe aici Adonis ăl mic?… îngeraş! Puişor!

Intrase *Riquín* încet, încet căci picioarele lui era scurte şi debile. Îi căzuse scutecul atârnându-i de la mijloc în jos. Avea acum o trenă pe care o tira după el şi de la marginea căreia îi ieşeau lăbuţele lui tremurătoare. Ţinea strâns cu amândouă mâinile bastonul lui don José şi mergea drept spre *Vânzătoarea de lipitori*, râzând vesel, cu intenţia evidentă de a o lovi cu bastonul. Ea se lăsa lovită, îl luă apoi în braţe şi îl sărută atât de mult şi atât de sonor încât băiatul începu să bombăne şi să se apere dând cu capul.

— Loveşte-o pe mama cu bastonul. Hai, dă-i una…

— Nu, nu e voie să baţi, spuse Isidora punându-i scutecul la loc. Nu-i place decât să lovească. În picioare nu are putere, dar în îmi ni…

— *Riquín*, scumpule, spune-i: „Eu o să fiu un bărbat puternic…” Chelfăneşte-o!… Fereşte-te… Aveţi grijă cum îl

certaţi pe căpăţânosul meu.

— Doctorul mi-a spus că acum o să i se dezvolte bine corpul, zise Isidora, contemplându-l cu satisfacţie maternă.

— Cum să nu… Şi ce frumos e, ce dulce, ce scump! îl iubesc şi mai mult…! Ce proastă sunt! îmi vine să mă iau la palme. Cum văd un mucos, cum mi se scurg balele după el.

Isidora râdea. Îl luă pe *Riquín* şi-l acoperi de sărutări.

— Sărăcuţul de tine! Toţi trebuie să spună ceva despre capul tău mare. Eu cred că e plin de talent.

— Ştii ce vreau să-ţi spun? reluă *Vânzătoarea de lipitori* pe un ton misterios. Eu cred că puştiul ăsta e un geniu. Nu râde. Da, după câte ştie parcă ar avea patru ani.

— Nu, copilul meu nu e un fenomen; copilul meu nu e un geniu, spuse Isidora apăsându-şi la piept acel cap mai mare decât cele obişnuite dar foarte frumos.

— Eu cred că băieţelul ăsta a venit pe lume printr-o minune, Îi vezi capul? Păi înăuntru trebuie să ascundă ceva…! Fetiţo, cu puiul tău nu e lucru curat.

— Nu vorbi prostii.

— Geniu sau ce-o fi, exclamă Encarnación, luându-l din nou în braţe, mă face praf. O să te mănânc.

Şi răsunară două sărutări ca două pocnitori. În picioare, deja pregătită pentru plecare, după ce îşi luă chitanţa, *Vânzătoarea de lipitori*, fără să-i dea drumul lui *Riquín*, spuse Isidorei:

— Dar ce suflet ai! Ai spus că te duci să-i cumperi un zmeu şi nu i-ai cumpărat… Eşti o mamă rea! Eu o să i-l cumpăr, eu, eu. Nu-i aşa, puiule?…

— Vino, hai la mine că mătuşa pleacă.

— Auzi… dă-mi o pesetă.

— De ce?

— Hai că eşti proastă… Pentru zmeu.

Isidora îi dădu o pesetă şi *Vânzătoarea de lipitori* plecă bombănind.

3.

A spune cum acea casă confortabilă se goli în câteva zile; a povesti, cum sălbaticii negustori de vechituri veneau, plecau, preţuiau, fugeau ducând în gheare care un ceas aurit, care covorul sau lavaboul, ar însemna să zdrobim inima cititorilor noştri. Isidora care nu ştia să se tocmească atunci când cumpăra, când vindea era împotriva paralizării afacerilor cu discuţii sterile. Accepta ceea ce i se oferea, după ce ceruse timid puţin mai mult. Astfel, bucată cu bucată, casa se golea. Şi aceasta încet, încet rămânea pustie, se mărea. Frigul şi singurătatea se grăbeau să invadeze locurile prăfuite şi triste lăsate de mobile.

Când se terminase, salonul era ca o stepă. Pentru a sta în el, era nevoie să te aprovizionezi cu corturi de campanie. Micul salonaş îşi păstrase covorul, comoda, o oglindă mică şi câteva scaune. Patul aurit din dormitor rămăsese ca un nucleu şi fundament al casei. Din restul încăperilor dispăruseră scaunele şi bufetul din lemn de nuc din sufragerie, rămăseseră intacte camera lui *Riquín*, baia, partea principală a casei; camera în care obişnuia să doarmă don José Relimpio. când rămânea acolo peste noapte, cea a lui Mariano şi cea a fetei. Bucătăreasa şi subreta au fost concediate; nu mai rămăsese decât doica pe care Isidora o împovărase cu atribuţii de tot felul.

— Mi-am plătit datoriile şi am închis gura portărelului, spuse Isidora naşului ei în ultima seară a lichidării. Sunt liniştită. Mi-a rămas asta.

Scoase un adânc suspin arătându-i o hârtie în care avea câteva monede şi o bancnotă murdară.

— Ate?

— Să numărăm, spuse ea, întinzând comoara pe noptierax din budoar, mobilă de fier pictată, care s-a salvat ca prin minune.

Don José puse luminarea în sfeşnic şi se aşează.

— Ai o groază de bani! Bancnote de 200… 20, 50, 8Q.

În total 628 de reali.

— Şi nu-i datorez nimic proprietarului… Stăm bine. Acum se va vedea dacă sunt femeie chivernisită. Orice început este greu… Don José, adăugă pe un ton deosebit specific povestirilor galante, de azi înainte voi munci.

— Ce ţi-am spus eu încă de acum trei ani, fetiţo, replică bătrânul cu nările dilatate de acea satisfacţie vanitoasă care însoţeşte ideile fericite. E ideea mea! Tu ai aptitudini. Dacă vrei să intri într-o viaţă ordonată, de economii şi muncă, aici sunt ca să te ajut.

— Am fost o proastă. Dar acum văd foarte clar ce am nevoie. Dacă procesul meu merge înainte, aşa cum sper, e nevoie ca atâta timp cât durează şi după aceea, şi întotdeauna, nimeni să nu vorbească rău despre mine. Sunt cinstită, vreau să fiu cinstită, foarte cinstită, din respect pentru numele meu, pentru familia mea… Ah, familia mea! adăugă, suspinând din nou. Dacă m-ar fi primit cu dragoste n-aş fi călcat cu stângul… Familia mea e de vină, nu-i aşa, naşule?

— Da, da, fetiţo, ea e de vină. Dar să trecem la ce ne interesează… Pe ce contezi ca să te întreţii? Ce ţi-a mai rămas din ceea ce ţi-a lăsat unchiul tău?

— Nimic, replică cu profundă tristeţe fata, făcând cu mâinile o mişcare semnificativă, ce reprezenta golul. Dar voi munci! N-am şi eu mâini?

Şi spunând acestea îi apărură în imaginaţie figuri şi tipuri foarte interesante despre care citise în romane. Ce lucru e mai frumos, mai ideal, pentru acea tânără uitată, fiică a unor dud care în sărăcie a fost modistă de lux până când, recunoscută de părinţii ei, a trecut de la umilinţa locuirii într-un pod de casă la splendoarea unui palat şi s-a căsătorit cu tânărul Alfredo, Eduardo, Arturo sau ceva asmânător? îşi mai aducea foarte bine aminte de alta care îşi petrecuse câţiva ani făcând flori şi de alta ale cărei fine degete lucrau superbe dantele. De ce ea n-ar fi la fel?

Munca n-o degrada. Sărăcia cinstită şi lupta cu greutăţile cât sunt de frumoase! se gândi deci că croitoria, confecţionatul florilor artificiale sau lucratul dantelelor i se potriveau foarte bine şi nu se gândi la niciun alt fel de meşteşug căci nu-şi amintea să fi citit despre niciuna dintre acele eroine ce se ocupau de unelte ordinare, care miros urât şi e sunt grosolane.

— La treabă, la treabă! exclamă inundată de acel entuziasm care atât de uşor punea stăpânire pe sufletul ei.

— Eu o să te ajut. Dacă am fi avut acum maşina… ai fi făcut cămăşi bărbăteşti…

— Cămăşi bărbăteşti? Asta nu-mi place.

— Sau rochii albe pentru doamne… Lucruri scumpe, lucruri fine.

— Ar fi fost mai bine… O să mă gândesc.

— Confecţii, pălării… Ce zici? Tu ai gust…

— Gust, da.

— Sfătuieşte-te cu Emilia. Ea o să-ţi dea sfaturi bune.

— O să mă gândesc; o să meditez asupra acestei probleme şi o să mă hotărăsc repede. Acum hai să vorbim despre altceva. Munca nu valorează nimic fără ordine şi economie.

— Perfect, foarte bine gândit şi spus, exclamă Relimpio, dându-şi întru totul asentimentul pentru o idee atât de frumoasă. Dacă nu, aminteşte-ţi ce făcea biata mea Laura cu puţinul pe care îl câştiga. Făcea minuni.

— Prin* urmare, de acum înainte, cheltuim puţin şi, mai ales, să ştim ce cheltuim căci dacă nu se ştie te poţi înşela. Ai crede că în viaţa mea n-am scris o cifră? Toate socotelile le-am făcut în gând. Aşa am ajuns aici.

— Oh! Rău… Prima condiţie a ordinii este o bună contabilitate. Providenţa te-a hărăzit unuia dintre bărbaţii, nu zic să mă laud, care nu se tem să se bată în duel cu tot Madridul pe probleme de contabilitate. Ai avut noroc fetiţo. O să vezi, o să vezi ce registre.

— Vom nota totul, spuse Isidora, jucându-se cu acea idee cum se joacă un copil cu un fluture. O să spunem, spre exemplu, trebuie să cheltuim atât, astea costă atât şi apoi notăm totul…

— Gata, te-ai salvat, fetiţo. Hai să vedem. Ai servitoare?

— Mă gândesc să rămân cu Ramona.

— Admirabil. Eu o să te ajut la toate… Ramona e bună şi modestă, dar puţin cam stângace. O vom înviora. Pe cuvânt că o să ne luptăm cu proştii; da, da. Eu o să ţi-o instruiesc cât ai zice peşte. Eu, spuse, arătând pe degete diferitele sarcini pe care şi le lua, o să fac cumpărături; o să aprind luminările, o să-ţi rezolv toate problemele care cer o anumită inteligenţă ca încasarea banilor, procurarea biletelor pentru teatru etc.; voi coase la maşină, dacă te hotărăşti să cumperi vreuna; voi nota în registrele mele toate. cheltuielile şi veniturile fără să uit, fără să iert nici bănuţul dat vreunui sărac; eu… în sfârşit, voi avea grijă de

Riquín şi-l voi plimba şi îi voi ţine de urât tot timpul pe care mi-l vor lăsa liber principalele mele ocupaţii.

— Perfect, perfect.

— Şi mai ştiu să curăţ metalele, să mai meşteresc câte ceva la tâmplărie; până şi la bucătărie mă pricep puţin… Hai, doamnă, spuse, frecându-şi mâinile una de alta cu atâta putere încât încă puţin şi ieşeau seanţei. Să începem. Hotărăşte cumpărăturile pentru mâine.

— Un duro.

— E un dezmăţ. Asta înseamnă 14 reali. Gata cu răsfăţul. O să mâncăm ce-o fi.

— Trebuie să luăm cărbuni.

— Asta e altceva.

— Şi luminări.

— O să le cumpăr en gros. 12 duzini… Vom lua en gros tot ce se poate pentru care vei destina o sumă care se va aduna la socoteala dintr-o lună. Rămân pe zi 10 reali şi

dă-mi şase duros pentru cu gros. Zi. Ce apetitiv să aduc?

— Langustă.

— Costă o groază de bani.

— Nu contează. O dată…

— Şi ca desert?

— Mandarine?… Prune de Burdeos.

— Astea sunt scumpe, dar eu o să le scot ieftin. O să ne tocmim, da doamnă, o să ne tocmim.

— Brânză de Italia, căpăţâna de porc mistreţ, cârnăciori de Bologna, astea îmi plac.

— Toate acestea, cumpărate cu gros se pot obţine… în condiţii avantajoase.

— Să nu luăm şampanie. E foarte scumpă.

— Să văd dacă găsesc vreun depozit… dar în condiţii avantajoase.

Nu mai prelungim relatarea cu discuţia pe care au avut-o cei doi în seara aceea. Isidora se culcă gânditoare, iar don José se retrase foarte entuziasmat în cămăruţa sa. Dormi ca un înger şi visă că se afla la serviciul de contabilitate al unei case nobile, unde erau 14 funcţionari şi mai mult de 100 de registre. Veniturile şi cheltuielile se ridicau la milioane, iar totul mergea şnur. Don José era ca un şef de orchestră, doar că muzicanţii erau funcţionari iar notele numere. Ieşise o simfonie ordonată care legăna în ameţitor extaz spiritul contabilului.

A doua zi, când Isidora se sculă naşul ei se şi întoarse de la cumpărături. Avea coşul arhiplin; scotea mărfurile şi le arăta Isidorei care admira calitatea şi preţul scăzut al produselor.

— Prima cheltuială am făcut-o ca să cumpăr trei registre de socoteli, spuse Relimpio arătând două mari şi unul mai mic. Cartea mare, registrul zilnic şi cel provizoriu. Fără astea nu facem nimic, căci baza ordinii este o contabilitate perfectă… Vezi? Iată langusta. Îţi permit acest lux. Iată şi carnea. N-am luat prune,

mulţumeşte-te cu smochine. N-am luat nici şampanie, căci nu era convenabil. Cartofi. Lipseşte năutul şi zahărul pe care nu le-am cumpărat că mi s-au terminat banii… Ah! Un pachet de ţigări pentru mine.

— Foarte bine, spuse Isidora binevoitoare, aruncând o privire compătimitoare registrelor de socoteli. Totul e în regulă.

Don José trebui să mai plece încă de două ori, căci era nevoie să cumpere năut, zahăr şi ouă. Apoi ieşi iar căci nu aveau sare, nici pătrunjel, nici supă. Aduse tapioca şi pe drum luă seama la diverse lucruri care se puteau cumpăra în condiţii avantajoase.

După ce prânziră, veseli şi mulţumiţi de începutul bun pe care îl avea o viaţă atât de ordonată şi economică, Isidora se duse să-l îmbrace pe *Riquín* şi a-şi îndulci cu el tristeţea pe care nu şi-o putea învinge. Mai târziu îşi făcu baie, obicei la care nu putea renunţa. Coafeza veni imediat şi se distra cu ea o vreme. Îi era greu să se obişnuiască să se pieptene singură. Toată după-amiaza aceea se gândi ce fel de muncă i-ar conveni, dar adâncile ei reflecţii nu aduseră nicio lumină confuziei şi perplexităţii ce domnea în mintea ei.

Între timp, don José se dedică din tot sufletul importantei sarcini de a deschide conturile. Cu o gravitate de nespus nota veniturile şi cheltuielile fără să uite niciun articol; *aduna şi scăzu*; caligrafie cifre splendide, trase linii cu rigla, făcu socoteala la rubricile: *diverse*, *neprevăzute*, *supliniri*, şi *diverşi debitori*. La această rubrică, dând dovadă de o neobişnuită cinste, trecu preţul ţigărilor cumpărate cu banii Isidorei.

Capitolul 21

ANTRACT ÎN BISERICĂ

Aproape o lună a ţinut această viaţă onorabilă şi economică fără ca Isidora să poată ajunge la o hotărâre în ceea ce priveşte profesia, arta sau meseria în care să-şi

folosească talentul şi pofta de a se aşeza pe treabă. Registrele lui don José, deja pline cu cifre, nu conţineau decât partide nerealizabile şi te durea văzând în mâzgălitele pagini tristul rol pe care îl jucau creditele pe lângă încărcatele coloane ale debitului.

Să vedem cum îşi petrecea timpul stăpâna casei. Cu baia, pieptănatul, îmbrăcatul şi aranjatul lui *Riquín* îi trecea dimineaţa. După-amiază, dacă nu trebuia să meargă la casa procuratorului, obişnuia să-şi omoare plictiseala pe la biserici şi, drept urmare, în acea perioadă auzi mai multe predici şi se rugă mai multe novene decât în tot restul vieţii. Se distra cu aceste superficiale devoţiuni şi chiar ajunse să-şi închipuie că se perfecţionase pe dinăuntru. Îşi amintea rugăciunile învăţate în copilărie şi se delecta cu formele de religie din pură curiozitate. Dar această sfinţenie din capriciu nu-i sufoca orgoliul în biserică. Mai mult decât predica bombastică, mai mult decât strălucirea altarului, mai mult decât poezia templului şi imaginile expresive o captiva lumea aleasă care se ducea serile în lăcaşul Domnului. Când era novena sau vreo slujbă pentru vreo doamnă din aristocraţie, dintre acelea care ocupă o bancă centrală în naos, afişând cu ostentaţie pe pieptul lor şnururi confreriei, Isidora nu lipsea şi dintr-un colţ al vreunui paraclis observa totul cu profund interes, mai atentă la Magdalenele care veneau cu balasmul decât la Iisus însuşi. Îi provoca admiraţie şi invidie doamna de la masa milei care nu înceta să bată cu o monedă în tava de argint.

Şmecheri eleganţi şi îndrăzneţi se înghesuiau în stranele laterale pentru a privi fetele şi pentru a fi priviţi de ele. Se auzea rumoare de rugăciuni şi murmure de şoapte mondene care unite cu rostogolirea trăsurilor de lux de pe stradă nu-ţi dădeau voie să auzi clar predica. Dar ce-o interesa pe Isidora predica, chiar dacă ieşea de pe nişte buze elocvente? Ceea ce o interesa pe ea nu erau

loviturile cu dosul palmei şi furia acelui sfânt bărbat care nu încăpea în amvon, ci aspectul şi strălucirea publicului, acelui public care, dacă ar cronicar bisericesc, ar fi distins elegant şi numeros ca cel al teatrelor. Oh! Doamne Dumnezeule! Ce nedreptate cumplita! Sărmana domnişoară Isidora nu trebuia să fie uitată într-un colţ, lângă patru bătrâne bisericoase, ci în naosul central, unde ar străluci precum merită sau cerând la masa milei între două luminări. Ce bine ar bate ea pe tavă şi cu câtă îndemânare i-ar face pe toţi care ar intra să pună pesetas şi duros! Frumuseţea celor care cer stimulează caritatea.

Într-o după-amiază observă că un domn o privea cu insistenţă. Ochii lui atraşi de ea, treceau prin faţa oratorului (nu puţină ireverenţă) şi se duceau s-o caute pe Isidora în fundul paraclisului unde obişnuia să stea. În după-amiaza următoare observă că domnul acela cu ochi ireverenţios! intra' cu nişte femei foarte frumoase; că acestea treceau în mijloc împodobite cu cordonul confreriei şi că el rămânea în masa de bărbaţi.

— Continua s-o privească şi ea îl privea ci tendata fără alt mobil decât curiozitatea. Într-adevăr, cavalerul n-avea nimic simpatic, era foarte neobrăzat, destul de urât, foarte brunet, între 45 şi 50 de ani. În timp ce Isidora făcea aceste şi alte observaţii, remarcă pe câteva dintre elegantele ce făceau parte din confrerie că erau privite stăruitor de filfizoni şi că ele obişnuiau să-i privească, de asemenea, cu afectată nepăsare de unde trase concluzia că, dacă atâtea săgetări de priviri ar lăsa o rază în aer, interiorul bisericii ar părea o imensă pânză de păianjeni. Oameni mizerabili!

A treia parte. Când plecă Isidora deja se înserase şi văzu la uşă pe domnul cel curios. Vorbea cu Miquis şi când ea trecu ei şuşotiră. Tânăra grăbi pasul şi se duse acasă la ea unde Relimpio, plin de râvnă pentru buna desfăşurare a sarcinii sale. crezu de datoria lui să-i atragă atenţia serios

despre deficitul groaznic pe care îl prezentau registrele: cifrele rubricii datorii, spumegânde şi ameninţătoare, erau deja ca valurile în largul mării furtunoase unde naufragia fragilul schif al Activului. Oh! Trecătoare curgere a lucrurilor omeneşti! Acea ordine atât de perfect inaugurată nu era mai mult decât fum. Nu numai că se terminaseră banii, dar aveau şi datorii la toată lumea; la brutar, la lăptăreasă şi la băcănie de unde veneau în fiecare zi să-i chinuie cu cererea lor grosolană.

Don José îi primea cu un surâs plin de bunătate, le arăta registrele cu socoteli şi îi păcălea spunându-le:, «Fiţi fără grijă, domnilor; aşteptăm fonduri, care nu vor întârzia să apară.*

Isidora suferea groaznic datorită acestui mod de viaţă, căci caracterul şi nobleţea ei nu se împăcau cu înşelătoriile. Să cheltuie mult, da, dar să şi plătească fără probleme era idealul ei. Ajunsese să se lipsească de strictul necesar. Buzunarele îi erau complet goale şi creditele consumate. Ce s-ar fi ales de ea dacă pe deasupra acestor orori n-ar fi apărut un soare dătător de viaţă şi speranţă? Să cisti-e procesul! Ideea unui triumf apropiat îi dădea puteri pentru a face faţă atâtor umilinţe. Dacă procuratorul îi spunea că va dura mult timp descurajarea ei se transforma în disperare. Acasă se întreţinea cu fiul ei, reînviau proiectele de a se apuca de muncă... dar la ce bun? Se convingea imediat că era imposibil; suna clopoţelul anunţându-i pe creditorii care intrau ca leii; şi chinurilor cauzate de griji şi ruşine le urmau nopţi întregi de dispreţ şi descurajare. Noua zi venea însoţită de lipsuri, privaţiuni, mizerie.

Nu se ştie cum intră în vorbă cu Isidora domnul cel curios; dar e neîndoios că a făcut-o. Cavalerul se arată a-i cunoaşte toate antecedentele şi întreaga poveste a nefericitei tinere şi se prezentă ca un binefăcător al umanităţii, sprijin şi reazem al orfanilor neputincioşi. Era

atât de bogat!… Dar atât de antipatic!…

Bietul domn. lose! Acum chiar că eşti cel mai neferi it dintre oameni. Nu numai că ţi-au luat veneratele tale registre, dar te-au şi dat afară cu ordinul clar de a nu te mai întoarce niciodată în casa finei tale. Cruzime fără sca „mă! Există oameni care par fiare… José, eşti un martir.

Capitolul 22

…ŞI GATA

1.

Cât timp durară în casa Isidorei belşugul şi cadourile, Mariano duse o viaţă de domnişor trândav, refractar la învăţătură, greu de urnit la muncă, gata oricând la risipă şi la joc. Precocitatea lui de a face pe plac simţurilor revela că viaţa lui spirituală va fi foarte slab reprezentată. S-ar zice că Natura a vrut să facă prin acea pereche fără noroc două exemplare opuse de o morală capricioasă; căci dacă ea trăia într-o aspiraţie smintită spre lucrurile înalte, punându-şi, cum zice San Agustín, cuibul între stele, el se apleca sub instinct spre lucrurile grosolane şi meschine. Căpătase un gust neobişnuit pentru dezordine şi culegea cu lamentabilă asimilare toate cuvintele prosteşti şi barbare, pentru a-şi da, folosindu-le cu neruşinare, aere de ucigaş năimit. Isidora înţelese imediat că fratele ei nu va fi niciodată o persoană onorabilă şi că nu se înfiinţase încă acel colegiu capabil să-l şlefuiască. Şi dacă la început a putut să-l domine, folosindu-se de dragoste, mai târziu dragostea lui Mariano se răci; odată cu afecţiunea dispăru şi respectul şi nu se mai putu stăpâni impetuoasa înclinaţie a băiatului către o viaţă de vagabond şi dispreţ faţă de învăţătură. După ce trecuse o perioadă de lupte, Isidorei începu să-i fie teamă, îngrozită de bestialul şi odiosul său limbaj. Cine foloseşte un limbaj* josnic acela poate face doar fapte urâte şi poate avea doar gânduri negre. Unde cântă broaştele n-o să fie altceva decât bălţi şi mâl.

Când *Pecado* se vindecă de rănile pe care i le făcuse

tăuraşul Getafe, Isidora se înarmă cu curaj, îi ţinu o predică şi-i spuse răspicat că nu va mai avea niciun sfanţ dacă n-o să şi-l câştige el însuşi. Rămase deci stabilit că va învăţa o meserie; dar până când se va petrece acel eveniment ieşiră în relief peste supărarea Isidorei aspiraţiile ei aristocratice, căci nu era de acord ca fratele ei să fie nici cizmar, nici zidar, nici lăcătuş, nici croitor, nici cel puţin coafor şi chibzuind asupra meseriei căreia să se dedice se hotărî să fie gravor, adică fabricant de acele preţioase stampe care împodobesc publicaţiile ilustrate şi minunatele reproduceri ale muzeelor… Pentru ca meseria să poată trece drept nobilă, trebuie să simulezi înrudirea ei cu arta.

Căutând pe ici, căutând pe colo, nu se găseau alte ateliere decât cele de litografie. Miquis stărui să se ocupe el de această problemă şi vorbi cu cumnatul lui Matiaş Alonso, un oarecare Juan Bou, care se stabilise acolo recent şi avea, printre alte calităţi, pe aceea de a fi foarte sever cu lucrătorii săi. Bou consimţi să-l primească pe Mariano, despre ale cărui înclinaţii răutăcioase i se dădură lămuriri pentru a-l trata cu severitate şi a scoate din el, dacă era posibil, un muncitor abil şi sârguincios.

Juan Bou era un barcclonez aspru şi cu o statură atletică, de peste 40 de ani, dotat cu acea abilitate de a munci şi cu acea puternică iniţiativă ce caracterizează poporul catalan; sănătos ca un taur, după propria lui expresie; de un umor suculent dar cu vorba greoaie. Chipul său, îngropat într-o copioasă barbă neagră şi rebelă, înfăţişa în grămada de păr aspru doi ochi inegali: unul foarte vioi, pe care şi-l rotea cu uşurinţă; celălalt, fix şi fără strălucire; mai jos şi pus ca la întâmplare un nas de ciclop; mai sus o frunte lobulară care necesita lovituri de daltă pentru a semăna cu celelalte feţe omeneşti; precum şi o cicatrice pe sprânceana dreaptă, rezultată, după cum spunea, din sărutul unui glonţ…

Putea trece drept marinar călit în o sută de bătălii cu valurile, dar şi drept bandit din basme. Avea la extremităţile superioare două mănunchiuri de degete cu care muncea; şi desigur nimeni care i-ar vedea grosolănia acelor mâini mari n-ar crede că deveneau foarte delicate la desenat. Structura lor necioplită le făcea mai potrivite pentru odgonul de la velă sau pentru dalta cioplitorului în piatră. Respira ca nişte foale într-o fierărie şi tuşea mereu; dar o tuse atât de aspră şi sufocantă, încât atunci când avea accesul dădea din cap şi se înroşea tot; credeai că va plesni iar ochiul care se rotea îi ieşea afară din orbită, iar cel stins se ascundea cât mai în fundul capului.

Avea două feluri de fanatism: cel a muncii, căci nu putea sta fără să facă ceva, şi cel al politicii. Susţinea cu înfocare drepturile poporului, delira pentru preeminenţele şi pâinea acestuia, întemeind pe acest cuvânt, popor! o scrie de teorii care mai de care mai extravagante. În realitate, aceste teorii nu erau ale lui. O generaţie întreagă se înnebunise cu ele, privindu-le ca pe pâinea binecuvântată. Dar Juan Bou le sublimase în mintea sa necultivata, transformându-le într-o formulă de un egoism brutal. După el mulţi membri importanţi ai organismului social nu aveau dreptul să fie înţeleşi în cadrul acestei denumiri sublime şi mântuitoare: poporul! Noi cei care n-avem mâinile pline de bătături, nu eram poporul; voi, proprietarii, avocaţii, negustorii, nici voi nu eraţi poporul. Din această idee exclusivistă se naşte o tiranie şi din această tiranie s-a născut muncitorul – soare: Juan Bou, care spunea: „Poporul sunt eu”.

În Barcelona reuşise să înfiinţeze un atelier de litografie. Dar economiile sale şi chiar atelierul eşuară datorită nesocotinţei unei femei cu care, fiindcă îşi băgase dracu’ coada, fără îndoială, se căsătorise. Nici nevasta lui nu era poporul; era o lipitoare a ţării ca voi cei care citiţi acestea. Cine i-o fi băgat în cap lui Juan Bou să se

căsătorească cu fiica unui perceptor? Dintr-un asemenea vampir ce-ar fi putut ieşi decât o femeie risipitoare, capricioasă, zvăpăiată? Juan rămase văduv şi pentru a-şi reface bugetul distrus se puse iar pe muncă. Dar cu evenimentele din 1868 i se aprinse curajul muncitorului; din blajin deveni furibund; din discret, vorbăreţ; crezu că lumea se va întoarce cu susul în jos şi că societatea îşi va altera clementele sale nemuritoare; văzu eterna columnă cu micul său capitel pe jos şi cu plinta greoaie în aer; îşi închipui că de aici înainte se va merge cu capul şi se va gândi cu picioarele; şi purtat de aceste idei luă parte la toate revoltele, acţiona în toate răscoalele, fu exilat, persecutat, locui în temniţe şi duse câtva timp o viaţă mizerabilă, chinuitoare.

Când evenimentele politice i-au permis să răsufle uşurat. se stabili în Madrid, unde locuia sora sa, căsătorită cu portarul casei Aransis. Dar înainte de a putea să lucreze, alte întâmplări îl târâră din nou în aventură; se îmbolnăvi, trohiil să abandoneze luptele politice iar în octombrie 1873 era definitiv stabilit la Madrid dar nu şi vindecat de superstiţia lui izbăvitoare.

Auzindu-l cum îşi povestea faptele vitejeşti, l-ai fi putut sanctifica. El nu era numai un apostol, era un martir. Faima n-avea trompete, nici surle destule pentru a duce în toate părţile vestea persecuţiilor sale. Celebrităţile partidului liberal nu făcuseră nimic... O farsă, o curată farsă! El făcuse totul şi marca savanţitate nu cunoştea oprelişti când se apuca să formuleze planuri de guvernare. El le ştia pe toate. Îi erau familiare fapte şi persoane şi cu uşurinţă le aranja pe toate. Metodele lui aveau farmecul simplităţii. Mai întâi trebuia să adune patru duzini de indivizi şi să-i atârne de felinarele de la Puerta del Sol. Apoi urmau decretele, toate cu un singur articol. Dacă ar şti el ceea ce trebuia să facă un om care a citit atât, un om care a târât fiare şi lanţuri şi care a fost purtat din temniţă

în temniţă!... Aşa cum soldatul îşi arată rănile, el îşi arăta urmele «ătuşilor... Mâncasc şoareci! De ce altă reclamă mai avea nevoie pentru a conduce lumea? Primii lui ani de muncă la Madrid au fost foarte fericiţi şi câştigă destui bani. Atunci fusese o oarecare renaştere în industrie şi începea să se dezvolte gustul pentru a prezenta mărfurile cu iscusinţa, măgulind ochii celui care cumpără. Bou făcu multe milioane de etichete pentru magazinele de vinuri, tăbliţe cu anunţuri, cartonaşe cu trei, patru cerneluri şi desene obişnuite pentru cutiile de chibrituri. Ce iniţiativă avea! A fost primul căruia îi trecu prin minte să facă pe scară largă chenare cu care bucătăresele împodobesc dulapurile pentru vase. Înaintea lui nimeni nu făcuse următorul calcul: În Madrid există 92.188 locuinţe care înseamnă 92.188 de bucătării sau, care e acelaşi lucru, 92.188 de bucătărese. Presupunând că există 70.000 care schimbă hârtia doar o dată pe lună, punând doar trei fâşii, fac 210.000 fâşii. Topul de o mie de fâşii se vinde cu trei duros. Cele 210 topuri înseamnă deci 630 duros pe lună. Făcu încercarea şi foarte repede toate prăvăliile de oale din Madrid vindeau hârtie în fâşii care, în comparaţie cu cea vecin*, era un model de eleganţă, căci avea desene cu şerpi, toreadori şi personaje foarte populare.

Singurul viciu al lui Juan Bou, dacă viciu se poate numi, era loteria. Nu exista extragere pentru care să nu cumpere mai multe bilete. Pentru el acest joc naţional era o formă ipocrită a administraţiei socialiste. Avea mare ghinion; dar nu dezarma şi ştia să aleagă mereu numerele cele mai frumoase. În concluzie, nu câştigase mai mult decât leafa lui. Aşa se întâmpla de când se ocupa de comerţul cu chenare, stabilindu-se pe strada Juanelo, unde avea un atelier mare, deşi incomod. Mai cumpără câteva pietre mari, o frumoasă maşină de Janiot, o ghilotină, o maşină de lustruit, cerneluri bune, aparate de micşorat şi altele. Iniţiativa lui nu obosea. Înţelegând că anumite

obiecte de tipografie îi erau de ajutor în litografie îşi cumpără cutii şi maşini şi se trezi cu tot necesarul unui atelier care multiplica cântece pentru orbi şi versuri naive. Materialul pentru plăcile fotografice şi gravuri era imens şi îl cumpără aproape pe degeaba. Ajunse şi cu această afacere pe scară largă şi orbii putură să cumpere o mulţime de cântece la un preţ derizoriu. Prăvăliile de oale, cele de nisip şi rămăşiţe şi vânzătorii ambulanţi se aprovizionau cu foarte puţini bani cu versuri proaste din vechiul repertoriu şi cu altele noi, cu soldaţi francezi sau spanioli, musulmani sau creştini.

Clădirea era un adevărat labirint, format din camere diferite, care se alipiseră una lângă alta în funcţie de necesităţi. Tipografia destinată cântecelor şi versurilor ocupa cea mai proastă şi mai întunecoasei parte. Totul acolo era vechi, primitiv şi ruginit. Maşina, răsunând ca o maşină de bătut porumb, avea tânguiri de rănit şi convulsii de epileptic. Destinată timp de şase ani să scoată un ziar de stânga, rămăsese în ea un rest, o urmă de febră literară care atâta timp trecuse prin cilindrul şi tamburul ei. Cutiile în care zăcea în bucăţi de plumb haosul cuvântului omenesc, erau desfăcute, prăfuite şi transpirau cerneală. Fuseseră folosite la tipărirea clandestină a manifestelor şi păstrau aspectul negrei uneltiri care îşi urzeşte acţiunile în umbră. Oribila ghilotină, al cărei enorm cuţit putea tăia la fel de bine foiţa de ţigări ca şi un cap omenesc, ocupa ungherul cel mai întunecat al murdarei camere, ce părea mai degrabă un beci sau o pivniţă decât atelierul artei de multiplicat, instrument suveran al divinităţii, vicar al Providenţei pe Pământ. Văzând acele instrumente se putea bănui că o asemenea artă fusese închisă acolo pentru a ispăşi păcatele pe care vreodată, pentru că încăpuse pe mâini proaste, le-a putut comite.

2.

În această temniţă a lui Gutemberg a fost băgat

Mariano pentru a-şi face ucenicia. Mai întâi Juan Bou l-a pus să copieze desene uşoare cu cerneală autografă; Dar arătă o atât de slabă înclinaţie pentru asta, confirmată de calitatea materialelor tipărite, încât a fost pus să se antreneze la culesul literelor. Primele lui stângăcii, neatenţiile, răspunsurile obraznice au fost pedepsite atât de sever de meşter, ajutat şi de o curea, încât foarte repede băiatul i-a ştiut de frică şi, odată cu teama, a venit şi respectul şi o oarecare convingere că supunerea şi munca îi conveneau pentru moment mai mult decât trândăvia şi răutatea. În scurt timp căpătă o anumită îndemânare cu ajutorul unui zeţar bătrân aproape invalid şi a unui puşti foarte isteţ pe care l-am cunoscut cu ani în urmă şi l-a cunoscut şi Mariano şi mai bine sub numele de *Majito*. Acesta câştiga patru reali iar *Pecado* doar doi; dar acel câştig onorabil îi aducea săptămânal în inimă un grăunte de orgoliu legitim care putea foarte bine, cu timpul, să fie baza pe care să se clădească demnitatea care îi lipsea.

Asprimea pedepsei şi obligaţia de a fi prins într-un exerciţiu sedentar şi monoton, într-un local cu lumină puţină şi deloc vesel, îl făcură pe Mariano taciturn; deveni palid şi slăbi. După patru luni, compune deja singur, dacă nu cu uşurinţă, cu exactitate, legendele versurilor, care erau în număr foarte mare. Le ştia pe toate pe dinafară şi-i era de ajuns să vadă vinieta nefinisată pentru a ghici şi a compune apoi distihurile. El şi tovarăşul lui, *Majito*, îşi aruncau în fiece clipă versuleţe aplicându-le la orice idee ori întâmplare de moment. Foarte repede scoteau la lumină vreun citat oportun din *Viaţa omului slab*, adică:

Cine îl vedea dezbrăcat Râdea ca un apucat.

sau acela din *Viaţa lui don Espadon*[9], care zice:

Toată ziua dansa şi pe iubită o mângâia.

Plictiseala celor doi puşti îi făcea printr-un fel de

9 — Un fel de Moș Teacă.

proces psihologic, care înlănţuie căscatul cu meşteşugul, să pună pe muzică acele distihuri şi când *Majito* le cânta pe cele din Procesiunea din Vinerea Sfântă, care sună astfel:

Mulţi copii imediat însă vin cu luminarea aprinsă.

Îi răspundea *Pecado*:

Cei de la Caritate înainte merg cu demnitate.

Ştiau, de asemenea, pe dinafară, fără să uite o iotă, cântece pentru cei lăudăroşi, pentru cei viteji, pentru hoţi şi criminali, anecdote despre eşafoade.

Când Mariano câştigă trei reali, Juan Bou recunoscându-i progresele îi ascultă ofurile. Băiatul nu putea suferi zeţăria. Voia să lucreze la litografic; dar cum nu avea aptitudini şi nici îndemnare pentru desen vru să fie ştantător. Îl duse acolo să-l ajute pe lucrătorul de la presă şi foarte repede Bou îşi dădu seama că Mariano făcuse «» alegere bună. Învăţă să folosească cu abilitate acidul şi vaselina şi, de asemenea, să traseze cu precizie. Maşina îi plăcea atât de mult lui *Pecado* incit când avea un răgaz nu se dezlipea de lângă ea, atent la mişcările ei ordonate. Când o privea vrednică, desprinzându-se de pe dinţii şi încheieturile ei de sudoare neagră şi grasă, simţea că îi transmite» ameţeala ei şi pentru câteva clipe se presupunea format de asemenea din piese de fier care îşi atingeau scopul cu precizia fatală a Mecanicii.

În ciuda fanfaronadelor lui politice şi a aspectului feroce, Juan Bou, *ursus speloeus*, era ceea ce se cheamă în termeni obişnuiţi un nefericit, un bun, pâinea lui Dumnezeu. Avea inima afectuoasă, miloasă şi sensibilă, şi nu putea vedea o nenorocire fără să nu încerce s-o aline. Când nu era în apele sale limbajul îi era concis şi brutal şi tuna şi fulgera, când îi revenea voia bună debitul lui verbal duvenea curgător împodobindu-se cu flecăreala lăudăroşenie! Discuta familiar cu băieţii arătându-le când expresia seducătoare a înţelepciunilor lui politice, când

pasajele dramatice ale istoriei lui de martir.

După ce trecuseră şase luni de la începutul uceniciei lui Mariano acesta era remunerat cu şase reali pe zi fiind, lucru rar! lucrătorul cel mai simpatizat de Juan Bou. Era între ei o mare asemănare sau o nepotrivire absolută? Nu se ştie bine. Nu se ştie nici care dintre aceste două lucruri genera simpatia. Totuşi e sigur că şi Mariano era fanfaron şi că în această perioadă de şase luni trăită lângă Bou i se transmisese idolatria pentru Popor. În ceea ce priveşte lipitorile ţârii, care *sug sângele muncitorului*, şi în ceea ce ne priveşte pe noi toţi, care nu avem bătături la mâini, credea că.il deranjează la fel de mult ca şi pe maestrul său; dar ceea ce se întâmplă era că-i invidia, căci invidia obişnuieşte să folosească masca urii.

În străfundul sufletului, *Pecado* râvnea să fie şi el lipitoare şi să sugă tot ce ar putea lăsând poporul să moară de foame; o dorea cu ardoare pentru a-şi satisface toate poftele concupiscenţei umane şi pentru a avea mulţi bani, indiferent de unde ar fi provenit. Prin aceasta se deosebea radical de meşterul său foarte îndrăgostit de muncă. Bou nu voia niciun lux, nici vicii scumpe, nici palate; ceea ce dorea era ca toţi să fim poporul; că tot ce avea gură să aibă o unealtă în mână; să nu mai existe decât ateliere şi să se închidă locurile de distracţie; să se suprime salariile şi să nu mai fie decât zilieri; ca fiecare să nu fie proprietar decât pe lingura cu care trebuia să mănânce ciorba naţională.

În încăperea unde se afli maşina, Bou îşi avea masa de lucru şi pe ea piatra pe care desena, aşezată pe un disc de lemn care se învârtea. Nu departe se putea vedea presa manuală de unde se scoteau probele şi se tipăreau ştirile. Ştanţatorul era un tânăr căruia îi plăcea pălăvrăgeala, vorbea tam-nisam ţâşnind din el discursul şi cuvântul cum ţâşneşte acrul din nişte foale găurite. Era un *intellectus* plin de defecte. Mariano avea în laconismul său o

brutalitate sentenţioasă.

— Despre ce vorbiţi aici, băieţi? zise dintr-odată Juan Bou care era în acea zi foarte bine dispus, căci îşi încasase o veche datorie.

— Asta, replică ştanţatorul cu modestia pe care i-o inspir 1 mintea lui scurtă în comparaţie cu înţelepciunea meşterului, ăsta zice că la anul n-o să mai muncească.

— Asta o s-o pună cureaua, declară Bou, surâzând şi fără să-şi ridice ochii de pe piatră. Ce-o să mănânci dacă n-o să munceşti?... Mi se pare că tu eşti din familia lipitorilor... Şi am auzit eu ceva. Nu ştiu cine mi-a spus că eşti nobil sau că nu eşti nobil...

— Asta mai zice, continuă ştanţatorul, bucuros că meşterul gândise ca el, că atunci când soră-sa o să câştige procesul o să fie domn.

— Procesul?... Ştii cum aş face eu ca să se câştige dintr-odată toate procesele? spuse Bou bucurându-se de efectul pe care admirabilele sale idei îl avea asupra celor doi băieţi. Aş trimite să dea foc tuturor arhivelor, fără să mai rămână vreo hârtie întreagă. Omenirea n-are nevoie de hârtii. Trebuie să lichidăm... auziţi? Trebuie spus: „Până aici au mers lucrurile”... şi gata... Eu le-aş spune judecătorilor, grefierilor, aprozilor, magistraţilor şi celorlalţi potlogari: „Vreţi să mâncaţi? Uite sapa, plugul, dalta sau ce vă convine. Dar cu hârtii nu se mănâncă aici, domnilor...” Dacă nu vor? Voi face o baltă de cerneală şi-o să-i înec în ea... *şi gata*.

— *Zice* ăsta, repetă lucrătorul, care dorea cu înfocare să dezvăluie neghiobiile prietenului său, că oamenii nu sunt egali, că el s-a săturat să fie sărac.

— Nu există sărăcie pentru cel cinstit, nu există cinste mai mare decât să munceşti, afirmă Juan Bou, ridicându-se şi lăsând să se vadă splendoarea luminoasă a ochiului său rotitor, ce părea o roată de focuri artificiale. Sărac! Ce vrea să zică asta? E o prostie, o elucubraţie

contrară marilor principii. Nevoile talc sunt satisfăcute? Da. Ţi-e foame? Nu. Eşti îmbrăcat? Da. Păi atunci eşti la fel de bogat ca ducele A sau contele B sau poate şi mai şi.

Şi de la acest discurs simplu şi lapidar, care îl urcase la înălţimea lui Marcus Aurelius, trecu printr-o uşoară gradaţie la altul mai accentuat, mai energic, deşi nu mai elocvent, spunând:

— Restul e de prisos şi un lux înseamnă exploatarea muncitorului, înseamnă a-i suge sângele, a se alimenta din sudoarea lui binecuvântată, a mânca rafinatele feluri de mâncare amestecate cu lacrimile săracului. Îi vedeţi pe ăştia care umblă pe aici, toată această adunătură de domni şi trântori. Din ce trăiesc? Din munca noastră. Ei nu muncesc pământul, ci nu folosesc uneltele, ei nu fac decât să se plimbe, să mănânce bine, să meargă la teatru şi să citească tot felul de cărţi pline cu tâmpenii... Acum să ne comparăm. Noi suntem albinele; ei trântorii; noi facem mierea; ei ne-o mănâncă. Ne lasă resturile, ne aruncă o bucată de pâine de milă, ca la câini... Dar totul se va schimba, ticăloşilor, totul se va schimba; va veni vremea şi vom făcu socoteala, da, marea socoteală, judecata de apoi. Oh, pungaşilor! Şi noi avem valea lui Iosafat. Acolo vă aşteptăm. Acolo vom fi cu o bucăţică de creion de mărimea asta şi o foiţă de ţigară care vor fi de ajuns pentru a face marea socoteală. Lichidarea e uşoară, căci e ultima... *şi gata*.

Mariano şi colegul său îl ascultau absorbiţi.

— Zice ăsta, continuă ştanţatorul, neobosit să tot pâraşca, că el or o să trăiască în huzur, or o să renunţe la tot.

— Păi să vedem, zise meşterul, întorcându-se la lucrul său; explică-ne ce gândeşti tu... La ce aspiri tu? Ce vrei tu?

— Eu? spuse Mariano cu un laconism groaznic. Să am bani.

— Să ai bani! Banul este o formulă, un mijloc de schimb, declară, cu olimpică suficienţă Juan Bou. Şi dacă va veni o zi în care să nu mai existe bani, în care banii să nu mai reprezinte nimic, căci lucrurile sau mai bine-zis serviciile vor fi reciproce fără nevoia acestui intermediar?

— S-o creadă el, spuse încet ştanţatorul tovarăşului său.

— Da, o să dispară banii că nu folosesc decât pentru afaceri murdare. Suprimând numerarul, se vor suprima hoţii… *şi gata*.

Amândoi căscară zgomotos.

— Dar banii, se aventură în discuţie Mariano, n-o să dispară nici azi, nici mâine…

— Cine ştie… Lucrurile merg prost. Se zice că ăsta o să plece. Îmi scriu din Barcelona că se lucrează…

— Banii n-or să dispară, afirmă *Pecado*, revoltându-se cu tenacitate împotriva înţelepciunii de necontroversat a meşterului.

— Ba da.

— Păi eu vreau să fiu bogat.

— Să fii bogat! Ce înseamnă bogăţia, animalule? E o chestie convenţională, dobitocule. Sunt pe aici câţiva pungaşi care mănâncă ce nu e al lor, ce e al nostru al tuturor, în comun, şi în ziua în care o să se spună: „Ei, hai! Aţi supt destul…”, o să fie bine, o să fie bine. Noi o să zicem: „Ia să vedem, domnule duce de Cutare, de unde ai luat pământurile A şi izlazurile B? Domnule bancher Cutare de unde ai luat dumneata milioanele X şi Y pe care le ai în bancă? * „Păi să vedeţi… o să zică ei”. Vulpoi şireţi mai sunteţi voi, acaparatori, ca să nu zic altfel”. Aşa că vezi acum. Atunci nu vor mai fi Bani, nici Bancă, nici Bursă şi nu vor mai exista decât servicii reciproce, îmi dai îţi dau. Dacă eu am nevoie de o bucată de şuncă, de alimentul A sau de alimentul B, mă duc la prăvălie şi aflu că negustorul are nevoie de etichete, de reclamă. E, aici intervine

schimbul: îmi dă. Îi dau. Croitorul va face pantaloni cizmarului, cizmarul va face pantofi croitorului. E un organism foarte simplu, nepricepuţilor. Voi n-aţi studiat chestiunea n-aţi muncit pentru asta, n-aţi fost în temniţe, n-aţi mâncat şobolani scârboşi… îi vorba de un organism. Ştiţi ce e un organism?

Tăcură amândoi. Credeau că e vorba despre un organ, dar nu îndrăzneau s-o spună.

— Asta mai zice, adăugă pândosul, fără să-şi poată stăpâni râsul, că vrea să devină celebru.

— Celebru! Ha, ha, ha, exclamă Juan Bou, radios, gândindu-se la triumful pe care urma să-l aibă discursul său. Deci celebru, ce mai… adică om mare? îndrăzneţ prostănac! Şi ce înţelegi tu prin celebritate? Cea a războinicilor şi a căpitanilor, cea a proştilor ăstora care îşi zic poeţi, scriitoraşi…? Primii sunt călăii omenirii: n-au făcut decât să omoare lumea. Ceilalţi au înşelat şi au zăpăcit omenirea spunându-i o groază de minciuni şi alte viclenii. Ia-l pe soldatul Cutare, pe poetul Cutare şi pe prozatorul Cutare. Ce au făcut ci pentru popor? Nimic. Celebritatea lor se va sfârşi căci se va sfârşi şi istoria. Se va face o istorie nouă în care n-o să mai figureze decât cei care au inventat o maşină sau au perfecţionat o unealtă. Ăştia da, ăştia chiar c-o să aibă parte de statui.

— Şi cine… o să facă statuile? întrebă cu o mare vioiciune a spiritului Mariano.

— I-auzi, spuse Bou, revenindu-şi, după ce se zăpăcise puţin, sculptorii. Vor fi sculptori care vor face statuile muncitorilor celebri, ale părinţilor patriei şi li se va plăti în alimente… Parcă eşti prost… Acum, dacă tu vrei să fii celebru inventând direcţia baloanelor sau ceva asemănător, atunci nu mai zic nimic. Asta e altceva… Dar nu-i invidia pe oamenii zilei, pe aceste lipitori ale poporului. Uite cine sunt. Prim? Un ticălos. O’Donnell? Un viclean. Toţi tirani şi călăi. Oldzaga, Castelar, Sagasta,

Canovas. Toţi nişte flecari. Şi Thiers ăsta al Franţei? La fel ca ei. Când va veni vremea curăţeniei o să vezi ce-o să rămână aici… Nimic, nimic; învaţă meseria asta şi poate o să ajungi la celebritate. Acum ştii să mănânci şi să te îmbraci din munca ta. Îţi dă, îi dai… *şi gata*.

— *Dar* ăsta zice că vrea să fie celebru, chiar dacă pentru asta trebuie să comită o infamie.

— Băiete, băiete, vrei să dai lovitura? îndrăzneţ prostănac! Dă-o, băiete, dă-o. N-o să-ţi lipsească prilejul când o să se strige: „Jos tirania! * Ia aminte! încearcă orice, chiar şi o infamiei cum zici. Poate să nu fie. Azi se ia drept infamie ceea ce mâine e poate privit ca o acţiune măreaţă. *Şi gata*…

Continuă să vorbească pe acelaşi ton şi să-şi dezvolte ideea cu astfel de judecăţi curajoase încât băieţii îl ascultau ca pe sfânta liturghie.

— Ce vreau eu sunt banii, zise iar Mariano, cu o grosolănie concisă.

— Ah! Nu mai vrei celebritate, ci arginţi. Nu era ca tine celebrul Erostrato.

— Cine?

— Unu care a dat foc, spuse Bou, plesnind de erudiţie, unui templu, nu ştiu dacă din Babilonia, Veneţia sau din altă parte.

— Şi au ieşit bani?

— Iar cu banii!

— Cu bani obţii orice.

— Şi tu vrei să ai de toate, să te bucuri, să fii fericit ca ceilalţi ticăloşi, ca lipitoarea X sau Y.

Mariano bombăni, făcând cunoscut, în modul său necioplit, dorinţa sa arzătoare de a fi lipitoare.

— Ei, haide! Gata cu pălăvrăgeala! spuse meşterul aruncând o privire spre presă. Gata… Scoateţi-mi ştirile chiar acum.

Şi urmă o linişte tulburată doar de rumoarea

activităţii taciturne. Se augea geamătul presei, frecarea lipiciosului cilindru şi scârţâitul penei meşterului pe piatră. Juan Bou, care deşi un bun catalan avea o ureche muzicală groaznică, stâlcca printre dinţi *Marseillesa*, de parcă era o maşină de bătut porumb. Apoi scuipa câteva note şi tăcea pentru a începe iar după câteva clipe. Se molipsise de această pasiune a ucenicilor săi de a fredona distihurile şi aşa pe negândite cânta pe muzica lui Houget de Lisle aceste versuri:

Mulţi copii drăgălaşi îmbrăcaţi în îngeraşi.

Capitolul 23

ANTRACT ÎN CAFENEA

Mariano duse un timp acest fel de viaţa, fără să se întâmple ceva deosebit demn de a fi povestit. Dar în primăvara lui 1876 începu deja să se plictisească. Nu se mai ducea la atelier cu regularitate şi-şi petrecea ore în şir în cafeneaua Sudului. Datorită dorinţei înfocate de a-şi mări venitul se molipsise de patima jocului frecventând tripourile rău famate saialăturându-se cetelor de haimanale care, în aer liber, jucau în faţa hanurilor sărăcăcioase din afara oraşului... N-avea noroc, se zăpăcea şi pierdea aproape întotdeauna. Când câştiga îşi permitea luxuri excesive, ca mersul la teatrul pentru copii, să vadă toate spectacolele de la primul până la ultimul; mâncatul unui antricot cu roşii în orice tavernă, frecventarea balurilor servitoarelor şi croitoreseloi unde dansa şi făcea cuceriri. Când câştigurile erau din întâmplare formidabile, închiria o mârţoagă, se duce la trap până la Poarta de Fier sau făcea turul Madridului plimbându-se prin parc printre şirurile de trăsuri de lux şi călăreţi bogaţi. Pentru ca această parodie urâtă şi greţoasă a risipei clasei superioare să fie mai completă, avea micile lui datorii la băiatul de la cafenea şi la prieteni.

Lipsise toată ziua de la atelierul lui Bou, dar fusesepunctual, nelipsind niciodată de la cafeneaua

Sudului. Uneori nu stătea mai mult de o clipă, alteori patru, cinci ore. Îl vedeai singur, în cămaşă albastră şi basc, cu coatele pe masă „cu ceaşca de cafea în faţă, iar în gură cu un trabuc de două parale, privind norişorii de fum cu o stupidă somnolentă.

Dar cine e domnul acela care deschide uşa cafenelei şi de cum îl vedea pe Mariano vine spre el şi se aşază la şi de cum îl vede pe Mariano vine spre el şi se aşază la masa lui? Cine să fie dacă nu binecuvântatul don José? I sevăd bine pe chip tristeţea şi chinul prin care trece. Are faţa slăbită şi ofilita, ochii impregnaţi cu un fel de melancolie funebră, obrajii, care înainte se luau la întrecere cu trandafirii şi garoafele roşii, erau acum palizi şi brăzdaţi de riduri. Ce i se întâmplă? Ne va spune el. O vreme singura sa* consolare era să se întâlnească cu Mariano la cafeneaua Sudului şi în faţa lui să-şi verse necazurile asemănătoare cu cele ale păstorilor de odinioară; şi aşa cum oile, cum zic poeţii, uitau să pască ascultând cântecele păstorilor, tot aşa lui Mariano i se răcea cafeaua fiind atent la ce povestea don José.

— Nici azi n-am putut se văd, spuse în acea zi de aprilie 1876. Domnul Botín ăsta e un călău: n-o lasă să iasă din casă, n-o lasă să iasă din balcon… Mie mi-ar plăcea ca domnul Botín şi cu mine să ne întâlnim într-o zi nas în nas… Eu sunt naşul surorii tale, sunt al doilea ei tată, şi trebuie s-o ocrotesc… În curând bi tul *Riquín* va rămâne singur şi i se va părea ciudat să nr. mă vadă în fiecare clipă şi să nu se joace cu mine ca înainte!… Căci trebuie să ştii că *Riquín* nu iubeşte pe nimeni mai mult ca pe mine; mă iubeşte mai mult decât pe propria lui mamă. Pe Botín nici nu-l poate suferi.

Zicând îccstea, Relimpio îşi dezvăluia, cu ajutorul chinului său, bucuria răzbunării. *Riquín* nu-l iubea pe celălalt. Oh, ce plăcere dumnezeiască!

— Sora mea e de vină, zise Mariano. Botín ăsta e o

fiară. De ce nu-l dă afară aşa cum ar trebui? Păi vezi dumneata… d-aia, la dracu'!… El e bogat; ea se află în ananghie… Dacă ar munci ca mine, ar trăi aşa cum trebuie. Prin urmare, nu mai calc în casa ei pentru că am fost odată şi mi-a zis să nu mai vin. Prin urmare, Botín ăsta nu vrea ca nici eu, nici dumneata, nici mătuşă-mea Encarnación să ne mai ducem pe acolo. Nu vrea complicaţii. Eu nu mă mai duc că, închipuie-ţi dumneata, că mă întâlnesc cu Botín, vorbim şi, fără să ne dăm seama, datorită situaţiei… ne certăm. În concluzie, mă fac că nu am soră.

— Dacă cel puţin ar lăsa-o să iasă pe stradă când vrea ea, zise Relimpio bându-şi cafeaua, în timp ce Mariano îşi rupea mandibulele pentru a scoate fum din ţigara tare. Dar lasă, lasă. Trebuie să ne folosim de toate tertipurile ca să iasă afară. Sărmana, o duce aşa de trei luni şi nu ştiu cum mai suportă. La teatru? dacă vrei… Duminica o face să se ducă la biserică şi atât… Se zice că domnul ăsta e habotnic.

— E bogat, spuse Mariano pe un ton de groază amestecată eu respect pe care îl folosea mereu pentru a-şi exprima această idee.

— Putred de bogat. Câştigă milioane. Dacă îl lasă înghite Spania cât ai zice pâs. Şi n-ai aflat bomba. E căsătorit. Să ştii că dacă n-aş fi om serios i-aş scrie o anonimă neveste-sii şi i-aş povesti aventurile lui… Dar nu-mi stă în caracter. Soţia lui Botín e contesă sau baroană; el e conte sau baron consort, înţelegi? Ea e, după cum se zice, o femeie cumsecade şi face multe opere de caritate. Se spune că va fonda un spital.

— Lipitorile ţării şi ale săracului care munceşte, la dracu'!… Ei cheltuiesc ce-i al nostru… Dar or să vadă ei! La dracu'! Cea mai frumoasă zi… datorită situaţiei lumea o să se schimbe şi *gata*… Acum e rândul nostru. Prin urmare, o să se ducă banii. Totul o să se împartă în mod

egal.

— Şi cel care nu munceşte să nu mănânce. La fel gândesc şi eu. De când nu mai e don Amadeo şi acela chiar că era om cinstit, suntem pierduţi. E adevărat că s-a terminat războiul; dar cum s-a terminat? Datorită banilor. Lumea asta e atroce. Aici nu există administraţie şi nu se ţin re –, gistrele Statului aşa cum cere Contabilitatea. Uită-te şi tu, până nu se suprimă obiceiul ca foştii miniştri să aibă treizeci de mii de reali… eu nu ştiu cum nu se întâmplă lucrul ăsta… Domnule, nu se mai poate cu Ministerul Finanţelor, e în deficit. Ce-ţi mai trebuie ca să ai atâţia funcţionari vagabonzi?… Domnule, politica… chiar şi politica… dacă ar vrea, toţi ar duce-o bine… Lăsând la o parte bandiţii şi punând în locul lor oameni cinstiţi. Uită-te şi tu, e foarte uşor. Ia să vedem… Don Cutare e un om cinstit? Da, domnule. Să vină încoa. Dar don Cutărică? Şi el. Să vină. Ei! Am acum administraţia pusă la punct. Ştiu că ticăloşii o să cârâie, dar să cârâie până plesnesc.

Aceste înţelepte aprecieri durară puţin şi apoi don José se întoarse la monotonia lamentărilor lui pastorale. Timp de mai multe zile se repetă aceeaşi situaţie… O văzuse o clipă. Era bolnavă şi tristă… Nici *Riquín* nu era fericit… În mai, adăugă la subiectele acestea neplăcute ceva ce era plăcut concupiscenţei lui Mariano.

— Ştii? îi spuse, că fiul meu Melchor s-a apucat de o mare afacere? A fost aici luna trecută. Desigur că m-a luat prin surprindere. Eu îl credeam la Havana. Dar directorul general îi întrerupse slujba numai după douăzeci de zile de la sosirea sa pe insulă şi mi l-a îmbarcat. Intrigi politice… Invidie şi mizerie.

— Datorită situaţiei… murmură Mariano, arătându-se perspicace. Don Melchor avea mâna cam lungă, prin urmare…

— Lasă, lasă, băiete. Melchor e chiar onoarea personificată.

— Da, dar… datorită situaţiei… văzându-se acolo, în atâţia bani… prin urmare…

— Nu, băiete.

— În concluzie, s-a întors fără un sfanţ.

— Nu chiar. A adus ceva… Să-ţi spun afacerea care e uluitoare. E un secret pe care l-a descoperit.

— Un secret!… Şi-o să-l păstreze… aşa cum trebuie.

— Nu, îl pune la dispoziţia întregii lumi. A făcut şi nişte prospecţiuni. Apoi a dat un anunţ la ziar spunând că cel care vrea să afle secretul afacerii să trimită 20 de reali în timbre. Foarte bine! Nu-ţi poţi închipui câte timbre am primit. Dar oamenii au obosit şi acum primim puţine scrisori.

— Dar secretul…?

— Nu-l ştiu.

— Şi… dacă datorită situaţiei… reiese că nu e niciun secret…?

— Eti nu ştiu… De când ne-am mutat în casa de pe strada Abades se ocupă de altceva. Scrie articole pentru gazete: A început-o cu companiile de căi ferate şi alte întreprinderi grase şi dacă ai vedea! Le face arşice. A a, le face praf, le omoară. Eu îi zic că dacă tot scrie să scrie despre lucruri folositoare, de exemplu că englezii trebuie să ne înapoieze Gibraltarul. Asta da; eu cred că dacă asta se zice de câteva ori la rând, până la urmă trebuie să-l obţinem. Şi dacă nu, război, război cu englezii. Ah! Nu l-am avut pe cel din Callao? Ala chiar că a fost mare. O să ţi-l povestesc căci îl ştiu de parcă aş fi luat parte la el.

Dar Mariano nu era atent la acel interesant capitol al Istorici. Epopeea celor douăzeci de reali în timbre îi captiva mai mult spiritul, adormindu-l în calcule voluptuoase şi combinaţii de bogăţii şi plăceri.

Câteva zile mai târziu Mariano era acela care aducea veşti despre băiatul lui don José.

— Ieri, spuse, don Mcichor a stat de vorbă mai mult

de două ore cu Juan Bou. A inventat o tombolă pentru săraci. E asociat cu alţi domni şi, prin urmare, are autorizaţia Guvernului, aşa cum trebuie. Milioane de draci, ce afacere! Juan Bou face biletele şi-l fac şi pe el părtaş la afacere.

— Ştiu, băiete. Căci eu trebuie să le ţin contabilitatea. Este o idee umanitară. N-o să mai fie săraci… Revenind la ceea ce discutasem, Marianin, am văzut-o ieri la biserică. După-amiază am fost cu copilul la plimbare. Ah! Nu ştii? Procesul merge bine. Să te văd odată la locul tău!…

Mariano se întinse, după care lovi cu pumnul în masă zicând:

— Blestemată să fie Biblia!

Isidora, care locuia pe strada Huertas, ieşea mereu pe balcon şi dacă îl vedea pe naşul ei plimbându-se încoace şi încolo şi aruncând pe furiş o privire spre etajul al doilea simţea mâhnire şi milă. Uneori îl făcea semn să intre, alteori să nu intre, iar don José se supunea umil. îl chemă într-o zi cu un gest graţios dinăuntru ridicând transperantul şi arătându-şi chipul delicat în spatele geamului. Relimpio urcă.

Cum îi mai bătea inima! Intră, luă în braţe copilul, îl sărută de mii de ori pe frunte, pe bucle şi cu el în braţe intră în salon. Isidora purta un halat albastru de o croială foarte elegantă. Tocmai se pieptănase şi arăta superb. Cine ar fi văzut-o fără să ştie cine era nu s-ar fi îndoit o clipă că făcea parte din înalta societate. Don José o contemplă mai mult decât cu dragoste, cu veneraţie, cu fanatism, cum un sălbatic îşi contemplă idolul şi puţin a lipsit să nu se repeadă la ea.

— Eşti, eşti… îi spuse tulburat de emoţie, ca o zeiţă… Să vină să te vadă ducesele şi să ia exemplu de la tine… *Riquín*! Copilule drag, soarele meu, mai sărută-mă… Binecuvântată fie mama ta!

Mult se mai bucură Isidora văzându-şi naşul; dar o chestiune foarte urgentă îi va despărţi repede.

— Azi nu vine animalul ăla? zise Relimpio.

— Nu. Azi vorbeşte la Congres.

— Şi o să pot sta aici până diseară?

— Nu, căci am o treabă, trebuie să plec…

Don Josesc întristă cumplit. Ochii săi vioi se stinseră ca flacăra istovită a candelei atârnată în faţa sfântului.

— Am o treabă, zise Isidora scoţând o scrisoare. Şi dumneata îmi vei face favoarea să duci chiar acum această scrisoare lui Joaquín.

Don José suspină adânc. Îşi luă o mutră descurajată şi chinuită, mutră pe care şi-o ia cineva când e obligat să bea un pahar cu oţet.

— E adevărat că azi nu eşti acasă?

— Nu. Dacă vrei, poţi să vii să te joci cu Riquín.

— O să-l scot la plimbare. Azi e frumos afară. Ce zici?

— Foarte bine.

— Atunci mă duc, mă duc să fac ce mi-ai cerut, murmură bătrânul, consolându-se cu ideea că va plimba copilul.

Isidora plecă. îmbrăcămintea ei realiza dificila minune, ce nu reuşeşte tuturor, de a îmbina bogăţia cu modestia, căci totul la ea era select, nimic strident, nici încărcat, nici ţipător. Purta pe faţă şi maniere cel mai evident titlu de nobleţe şi oriunde s-ar fi dus ar fi pus în umbră orice blazon. Şi, totuşi, spre nenorocirea ei, începea să fie cunoscută şi cine o întâlnea ştia că nu e o lady.

Doamnă prin figură, prin graţie, prin îmbrăcăminte! … Iar prin gânduri şi acţiuni, ce era?… E foarte greu de spus.

CAPITOLUL 24

SCENA zX 25-A

(O cameră nu prea mare, confortabilă, bine mobilată şi în semiobscuritate)

ISIDORA ŞI JOAQUÍN

JOAQUÍN (Cu *admiraţie*): Dar ce frumoasă eşti sau mai bine-zis ce superbă!... Giuaver demn de un rege! De ce eşti condamnată să-ţi închizi strălucirea în sfera unei poziţii mediocre, obscure şi echivoce? Cumplită ironic a sorţii! Fii încredinţată că naşterea şi temperamentul te-au făcut nobilă... dacă realitatea şi lumea trădătoare nu-ţi permit să te manifeşti aşa cum eşti „dar nu suspina, nu te întrista. Azi e o zi veselă şi amândoi să uităm toate necazurile... îmi vine tot mai greu să trăiesc fără tine.

ISIDORA (Cu *cochetărie*): Mincinosule!... Mă iubeşti când ai nevoie de mine, când eşti la ananghie. Cum prosperi puţin, adio! Nu-ţi mai aduci aminte de mine! Eu n-ar trebui să te bag în seamă; dar slăbiciunea mea e mai mare decât tăria sufletească, înţelegi?... Cine n-are o pedeapsă pe lume? Pedeapsa mea eşti tu. În loc să-mi dea boli sau să mă facă urâtă, Dumnezeu mi-a spus: „Iubeşte-ltt şi vezi, te iubesc şi sufăr. Inima-mi spune că aşa va fi întotdeauna. O să te iubesc toată viaţa. Inima mea e dintr-o bucată. Nu poate iubi decât un singur om şi pentru totdeauna. Bărbaţii, exceptându-l pe al meu, mă dezgustă, mă deranjează. Unul singur m-a cucerit şi sunt a lui. Să vină ce-o veni, la dragostea lui rămân. Nu ştiu cum de există femei care iubesc azi unul, mâine pe altul. Eu nu sunt aşa. (*Cu tristeţe*) Nu e adevărat că m-am născut pentru a fi cinstită?

JOAQUÍN: Şi pentru mine. (*Entuziasmându-se treptat.*) Numai eu te înţeleg, numai eu. Ceilalţi te judecă poate greşit. Eu, care te cunosc, ştiu că eşti un înger de bunătate.

Responsabilitatea lipsurilor tale mi-o asum eu, iar ţie îţi las gloria măreţelor tale acţiuni. Şi ce ingrat am fost cu tine. Dar mi-ai dat una dintre acele lecţii care sunt proprii sufletelor mari. Faptelor mele uşuratice le-ai răspuns cu generozitatea ta.

ISIDORA (*Privindu-l în ochi*): Eşti mulţumit de mine?

JOAQUÍN: Te idolatrizez.

ISIDORA: M-am purtat cum se cuvine?

JOAQUÍN: Ca o prinţesă, ca o regină. Nu toate coroanele stau pe capul cui trebuie… Ah, Isidora, binecuvântat fie orgoliul tău! Cine observă în sufletul său această scânteie, acest nu ştiu ce, semn de elevaţie, e pregătit pentru lucruri mari, sublime. Orgoliul nu este la tine un defect, este o sfântă inspiraţie.

ISIDORA: Dar n-am conştiinţa împăcată… Vezi că…

JOAQUÍN: Eu resping ideile convenţionale. Fiecare acţiune are un punct de vedere prin care trebuie s-o judeci, care-i demonstrează marea varietate de perspective a sufletului omenesc…

ISIDORA: Am remuşcări…

JOAQUÍN: Pentru că n-ai făcut o analiză la rece a faptei în sine şi te laşi purtată de rutină.

ISIDORA: (*Bucuroasa*): Te-ai bucurat când ai primit scrisoarea mea?

JOAQUÍN: Am sărutat-o de o mie de ori şi chiar cred că mi-a scăpat o lacrimă, lucru neobişnuit la mine.

ISIDORA: Vezi că m-am ţinut de cuvânt. Joi, când mi-ai povestit despre întâlnire, şi mi-ai spus că onoarea şi renumele tău sunt în pericol, ţi-am zis: „Eu, care am suferit atât din cauza ta, te voi salva…” Nimic nu mă captivează mai mult, nu interesează mai mult, sufletul meu, decât un act ca acesta îndrăzneţ şi dificil, în care intervin generozitatea şi pericolul. M-am născut pentru a fi sus, foarte sus.

JOAQUÍN: Te-aş pune între stele.

ISIDORA: Lucrurile josnice şi uşuratice, pasiunile meschine nu au ce căuta în sufletul meu. Tu mi-ai pricinuit multe necazuri dar acum vei vedea… Eu aşa sunt. Ideea de a-ţi răsplăti răul cu bine îmi dădea curaj şi bucurie pentru a învinge dificultăţile. Am plecat acasă gândindu-mă la

neplăcerile tale. Calculam, chibzuiam, socoteam. La miezul nopţii încă nu adormisem; eram singură, puteam să mă gândesc în voie la tine. Se făcu dimineaţă. Ce crezi că am făcut? Suma era imensă. O mie de duros De unde să scot atâta bănet? Stai să vezi... Mi-am vândut cerceii cu şurub şi broşa cea mare. Am luat pe ele două mii de reali. Am cumpărat nişte diamante false pentru ca el să nu le observe lipsa. Apoi mi-am amanetat brăţara şi ceasul dar tot nu era de ajuns, iubitule. Spre norocul tău, el îmi dăduse nişte bani pentru a repara scaunele... şi la grămadă cu ei. În sfârşit, mătuşa Encarnación mi-a procurat restul... Şi de aceea am mustrări de cuget...

JOAQUÍN (*Sceptic, clar cu tărie sufletească*): Eşti o copilă. E nevoie ca inteligenţa ta să se ridice la nivelul inimii tale mari.

ISIDORA (*Strâmbindu-se*): Nu, nu m-ai înţeles. O să-ţi spun adevărul. N-am remuşcări că l-am înşelat. E un animal pe care îl urăsc din tot sufletul. Nu mă merită... Dar există atâtea feluri de trădare... O să-ţi spun...

JOAQUÂN (*Bătând-o drăgăstos*): Vino încoace, prostule...

ISIDORA (*Pălmuindu-l cu dragoste*): Ascultă, blegule, nu-mi plac trădările pentru bani. E ceva acum în mine care le respinge. O să-ţi spun: de voie sau de nevoie, el îmi dă cât îmi trebuie. E adevărat că cerceii erau ai mei; mi-ai dăruit tu. Dar broşa mi-a dat-o el... Şi banii pentru scaune... Acum îţi dai seama.

JOAQUÍN: Lasă-mă să vorbesc.

ISIDORAfAstupându-*i gura*): Aşteaptă.

JOAQUÍN (*Îndepărtându-şi cu forţa căluşul şi săru*tând-o *pătimaş*): Lasă-mă să vorbesc. Ascultă-mă, ascultă-mă. Dacă acest animal ar avea de o sută de ori mai mulţi bani decât are, dacă în loc să fi înghiţit doar o parte din ţară ar fi înghiţit-o în întregime, toată averea lui n-ar ajunge pentru a plăti una din mângâierile tale, smulsă

acum cu violenţă şi fără dragoste. Această sumă pe care am primit-o de la tine mi-a salvat onoarea. Eu te iubeam, te-aş fi iubit mereu, în ciuda planurilor melc himerice. Dar acum te ador, acum sunt sclavul tău. Datoria-asta e sfântă, e dublă: datorie de inimă şi de buzunar. Îţi voi plăti cu religiozitate.

ISIDORA: Să-mi plăteşti! Vai! Eu nu iau înapoi niciodată. Mâinile mele nu s-au născut pentru asta. Dacă vrei să răsplăteşti binele ce l-am făcut pentru tine ştii recompensa pe care o vreau.

JOAQUÍN (*înfuriat*): Care?

ISIDORA: Ţi-am spus de o mie de ori. Recunoaşterea lui Joaquín.

JOAQUÍN (*Simţindu-se atacat de surzenie*): Nu te aud.

ISIDORA: Să-l recunoşti pe fiul nostru.

JOAQUÍN: Ah! Da… Aşa se obişnuieşte. *Ascunzându-şi contrarietatea*) Zilele acestea sunt într-o situaţie mai grea că nu pot să închei niciun act… Vai, iubita mea, confesorul meu, faţă de tine nu trebuie să am secrete. În faţa ta nici nu pot să-mi ascund defectele. Am fost un descreierat, un risipitor, merit ceea ce mi se întâmpla. Aveam o avere destul de frumoasă. Ştii tu cum mi-a alunecat printre degete? Nici eu nu ştiu şi sunt confuz… lucru de mirare, fetiţo, că eu… îţi jur că fac economie… Blestemaţi să fie cămătarii, fiare în libertate, balauri nestăpâniţi împotriva cărora omenirea, fără apărare, nu poate face nimic. Şi mulţumesc că ajuns la timp, cu ajutorul tău divin (*Suspina lung*) am putut salva onoarea pentru moment. Ţie îţi datorez faptul că onorabilul nume de Pez e nepătat… Dar ce se va întâmpla? În curând va veni o altă înfrângere. Fetiţo, cu termenele nu-i de glumit. Timpul e implacabil… Tata mi-a vorbit serios ieri. Am făcut un bilanţ. I-am dezvăluit toate încurcăturile mele, s-a supărat şi, în final, am liotărit că nu am altă scăpare decât

să plec la Havana.

ISIDORA: La Havana!

JOAQUÍN: Da, într-un post la vamă, un post important E singura scăpare. Noi, spaniolii, avem acest avantaj asupra altor naţiuni. Ce ţară are o asemenea Colivie, o Cubă, pentru a îndrepta dezastrele fiilor săi?

ISIDORA: Da!

JOAQUÍN: Plec în perla antilulor, cum se zice pe aici. Vrei să vii cu mine?

ISIDORA (*Gândindu-se serios*): O să-ţi spun… Să merg cu tine înseamnă fericirea. Te-aş îngriji dacă ai fi bolnav şi te-aş apăra de nesăbuinţele tale acolo… dar nu pot, pleca de aici. Trebuie să-mi supraveghez procesul. Avocatul mi-a spus că îl voi câştiga dacă am răbdare. Deja s-a făcut ceea ce numesc ci recurs şi imediat ce doamna îşi va prezenta motivele va veni dovada… Vezi, trebuie să mă interesez de aceste lucruri neplăcute.

JOAQUÍN: O să-l câştigi… (*Ajcetind încrederea.*) Eu aşa cred…

ISIDORA: E principalul mobil al vieţii mele. Când consimt să mă despart de tine ca să mă judec, îţi închipui cât e de important.

JOAQUÍN (*Serios*): înţeleg… Nu trebuie să pleci din oraş. Când voi reveni, cu siguranţă o să fii în posesia casei de Aransis.

ISIDORA: Să te audă Dumnezeu!… Şi eu cred asta.

JOAQUÍN: Evident… Nici vorbă, e ca şi făcut.

ISIDORA: E limpede. (Se* *îmbrăţişează pentru a-şi transmite reciproc încrederea.*) Şi când pleci?

JOAQUÍN: Nu ştiu. Să treacă vara. Tata a şi vorbit cu ministrul. Deşi în Congres se ceartă ca chiorii, acolo, în culise, sunt prieteni şi-şi fac servicii reciproce. Când tata era director îl servea pe domnul ăsta cu orice îi cerea, şi acum, pentru ministru, nu există recomandare mai de încredere ca acea a tatălui meu.

ISIDORA (*Alintându-se*): Dar mie îmi pare rău că pleci. De ce nu încerci să te refaci aici? De ce nu lucrezi undeva?

JOAQUÍN: Aici? Să muncesc aici?... Eşti copilă. În Spania nu se răsplătesc meritele. Ce ţară! E clar, eu voi lucra, mă voi dedica unei slujbe; dar ce se întâmplă? Scriitorii, artiştii, industriaşii şi chiar micii negustori toţi mor de foame. Să muncească episcopul. Nu mai există niciun mijloc de a câştiga bani aici decât intrând în afaceri patronate de Guvern. Cere-i informaţii despre asta domnului Sánchez Botín al tău. E un geniu.

ISIDORA (*Cu răutate*): E un geniu... de nesuportat. Era foarte mândru de discursul pronunţat ieri. Face parte din Comisie. Nu se zice aşa?

JOAQUÍN: Din comisie, aşa e. Încă nu i-am citit discursul. (*Se ridică şi din buzunarul redingotei scoate un ziar*). Sunt o droaie de prostii ce provoacă somnul. Când vorbea nu erau decât şase deputaţi în sală şi din ăştia şase, cinci dormeau. Toţi oratorii versaţi în Administraţie produc acest efect de narcotic. Chiar tata când vorbeşte despre asta e curat somnifer. Dar ieri a fost singurul care reuşise să rămână treaz în timpul discursului funebro-administrativ al lui Sánchez Botín.

ISIDORA: Păi el zice că l-a redus la tăcere pe tatăl tău.

JOAQUÍN: Ce nostim! O să vezi. (*îi arata ziarul*).

ISIDORA: Pentru numele lui Dumnezeu, lasă asta.

JOAQUÍN: Ascultă ce stil admirabil. (*Citeşte*) „Domnii care stau în aceste scaune...

ISIDORA: Pentru Dumnezeu!

JOAQUÍN: E aşa de amuzant! (*Continua sa citească*) „... nu vor să înţeleagă că cei care stăm în aceste scaune şi Comisia...”

ISIDORA (*Smulgând ziarul din mâinile lui Joaquín*): Dacă ai auzi chestiile astea în fiece clipă...

JOAQUÍN: E o brută care merită dispreţul şi nu preşedinţia. Discursul lui e culmea înţelepciunii. Zice că în timpul tatii erau mai mari scandalurile şi neregulile… O să-ţi povestesc în două vorbe nostimadele lui Botín.

ISIDORA (*Tristă*): O fi târziu? (*Îşi face un coif din ziarul în care se afla discursul lui Botín*).

JOAQUÍN: Nu, iubito. E devreme.

ISIDORA: Mi se pare că e mai puţină lumină, că se întunecă…

JOAQUÍN: Pentru că s-a înnorat.

ISIDORA: Uită-te la ceas.

JOAQUÍN: N-am chef.

ISIDORA: Ce ore fericite ar fi astea dacă n-ar fi atât de scurte!(*Termina de făcut coiful de hârtie şi şi-l pune*). Ce zici?

JOAQUÍN (*Aprobând expresiv*: Maimuţo… Să-ţi povestesc aventurile lui Botín.

ISIDORA: Ah! Aventurile astea m-au făcut să plâng mult. Dacă el le-ar şti pe ale mele!…

JOAQUÍN: Acum vreo cincisprezece ani Sánchez Botín era o secătură. Purta un pardesiu vechi şi murdar; dar lăsa să transpară încă de pe atunci dispoziţia sa pentru intrigă; adula pe toată lumea şi făcea mici servicii. Începu să ridice capul învârtind alegerile pentru satele din Alto Aragón. Făcea drăcii, învia morţi, îngropa vii, fabrica liste, falsifica urne. Apoi l-au pus la Minister şi s-a căsătorit cu fiica lui Castroponce care i-a adus două milioane. Se făcu deputat şi directorul căilor ferate din Albarracfn. Aici începe triumful său. Cum e prieten cu ministrul face ce vrea. Închipuieşte-ţi, legea autorizează Comisia pentru a ajuta companiile de cale ferată cu 80 la sută din bunurile sale.

ISIDORA (*Cdscind*: Ce chestie!

JOAQUÍN: Tu n-o să înţelegi asta. Nici cu Asta e că el deţine o hârtie, care se numeşte tratã, şi care se află în

depozitul băncii. Botín face în aşa fel şi în baza tratei primeşte credite, dă o mică parte Comisiei şi cu restul şi cu subvenţia se va construi calea ferată, fără să investească o pesetă. Guvernul îl păsuieşte…

ISIDORA (*închizând încet ochii*): Ce viclenie!

JOAQUÍN (*Cu verbozitate*): Dar această înşelătorie fiind o afacere imorală nu e atât de cumplită ca cea care rezultă din cumpărarea pentru o bucată de pâine a ordinelor de plată a soldaţilor din Cuba, care sosesc aici mizerabili, infirmi şi cu o hârtie în buzunar. Guvernul nu le poate plăti; dar Botín a strâns milioane cu aceste ordine de plată şi, într-o bună zi, Guvernul i le acceptă în schimbul unui împrumut… în privinţa licitaţiilor publice nu-ţi spun nimic. Aici e o vacă buna de muls. El face ce vrea. E un paşă al Administraţiei, mai bine-zis un sultan care dispune după bunul plac de veniturile publice. Se pune de acord cu Guvernul şi redactează pe gustul lui caietul de sarcini astfel încât nu se mai poate prezenta nimeni… Dar ce înseamnă asta? (*Punându-i mâna pe frunte*). Isidora?… A adormit… Ce frumoasă e! Ce gât şi ce umeri superbi!… Pur şcoală veneţiană… Isidora!

ISIDORA (*Trezindu-se*): Am adormit legănată de matrapazlâcurile lui Botín. O fi târziu? Acum chiar că s-a înserat.

JOAQUÍN: Plouă cu găleata, prostuţo. Cerul e întunecat.

ISIDORA: Trebuie să plec. Uită-te la ceas.

JOAQUÍN: Ca să te dezamăgesc. (*Se xiita la ceas*) Vezi? îmi datorezi o oră, după cum am stabilit.

ISIDORA: O oră! (*Cu durere*). Şaizeci de minute mă despart de prezenţa acelei brute. Nu mi-l pot îndepărta din minte. E un coşmar care mă chinuie zi şi noapte. Când mă voi trezi din visul ăstar urât?… Mi se pare că îl văd intrând şi în seara asta ca în celelalte. „Bună seara*, „bună scara”. „Unde ăi fost? Te-ai dus pe undeva…” Aici se vede talentul

meu inventiv. Nu mi-a plăcut niciodată să spun minciuni; dar de când trăiesc cu el m-am experimentat atât de bine încât le debitez fără să clipesc; mi s-a dezvoltat talentul de a minţi... Uite, el intră; cum să înţeleagă că am plecat fără avizul lui! Sfântă Fecioară! El îşi cheltuie cu mine banii pe furiş şi îmi cumpără ce am chef cu condiţia să nu-mi etalez podoabele, cu condiţia ca nimeni să nu mă vadă. Vrea să mă gătesc doar pentru el. E (le-ajuns ca cineva să se uite la mine pentru ca el să se şi supere, căci crede că din ochi îi fură ceva ce-i numai al lui. Nu vrea să fiu recunoscută pe stradă, căci nu-i plac scandalurile şi se sperie să nu se descopere ceva. Zice că aici nu-i Parispl şi că e nevoie să nu şocăm, să nu dăm prilej la clevetiri, să salvăm aparenţele sociale. E un mare egoist şi ipocrit... Primul lucru pe care mi-l cere e să mă duc la biserică în fiecare duminică. Zice că e bine să nu dăm exemplu râu. Când ţine vreun discurs despre bunele principii care stau la baza ordinii sociale, mi-l citeşte cu intonaţie gravă... Dacă l-ai auzi! Şi-mi zice foarte pătruns: „Eu nu pot dezminţi aceste idei. De aceea fii foarte atentă...” La teatre nici să nu mă gândesc. Câteodată îmi dă voie să merg pe ascuns, îmbrăcată modest şi mă face să urc la galerie. Nici chiar acolo nu mă lasă liberă, căci îl văd spionându-mă din lojă şi observând, dacă mă uit sau nu la cineva, aacă e vreun pericol sau vreun bărbat suspectat pe lângă mine... În fine, e un tip insuportabil. Ce gelos e, doamne Dumnezeule! Dacă mă vede ieşind în balcon îşi închipuie cine ştie ce. Ah!... Dar cel mai cumplit e că în fiecare clipă îmi scoate ochii cu banii lui. Ce ton emfatic îşi ia! (*imitând vocea bărbătească*) „Doamnă, eu îmi cheltui cu dumneata banii şi dumneata trebuie să fii numai a mea...” Numai a lui! El ar vrea să fiu un pahar cu apă pentru a mă bea dintr-o sorbitură. Vrea să-mi absoarbă privirile şi să se îmbibe cu gândurile mele.

JOAQUÍN (*Cu dispreţ*): Nătărăul!

ISIDORA: Şi cât mă face să sufăr! Dacă rid crede că-mi bat joc de el; dacă sunt serioasă, zice că nu-l iubesc şi că mă gândesc la altcineva. Dacă sunt obosită, îmi zice: „Eşti rece ca o marmură”. Îmi ţine socoteala când respir şi când suspin. Oh, doamne Dumnezeule! furtuna-i gata. Cum mă mai sufocă! Nu ştie ce înseamnă delicateţe. Câteodată vrea să fie delicat dar drăgălăşeniile lui îmi provoacă greaţă. Mai puţin îmi repugnă când e rău şi gelos decât când e îndrăgostit. Mătuşa Encarnación zice că e prostănacul din Burgos altoit pe neghiobul din Coria. Eu râd de el, nu-l pot îndrepta. (*Râde*) Nu-i aşa că e urât? Numai faţa e de el, care e mediocră, deşi s-a îngrăşat destul de mult. Ai văzut mutra aia îndesată de bidon turtit?

JOAQUÍN: Nu cred că există alţii cu pretenţii mai mari. Se zice că în scaunele de la congres îşi priveşte mereu piciorul, căci îl are foarte mic. Adevărul e că altul mai antipatic nu există.

ISIDORA: Când păleşte, arc faţa cernelii cenuşii ce produce oroare. Dacă îşi scoate ochelarii, ochii lui sunt atât de urâţi, atât de neobişnuiţi… îţi spun că nu-l poţi privi, căci ochii îi par două ouă tari, brăzdaţi de vinişoare roşii. Când mustaţa îi creşte iar barba neagră şi părul alb i se zbârlesc, parcă seamănă cu o perie. (*Râde*) Mâinile îi sunt frumoase… fără îndoială pentru că a numărat atâtea bancnote… Nu-ţi mai spun nimic ce caraghios e când începe să-mi ţină predici şi să râdă de procesul şi de originea mea. Într-o zi n-o să lipsească mult ca să-l plesnesc… Când vrea să-mi facă morală, îmi zice că dacă mă comport cum trebuie voi rămâne cu el; că există multe feluri în care o femeie să fie onorabilă şi că eu mai pot încă să fiu. (*Suspina adânc*) „Dacă vrei s-o duci bine, îmi zice, eu te voi proteja. O să te căsătoreşti cu un servitor de-al meu, care e foarte potrivit pentru aşa ceva. (*Cu mare indignare*) Şi odată căsătorită, o să-ţi dau un debit de tutun”. Un debit de tutun! (*Râzând zgomotos*) Animalul

ăsta nu ştiu ce-şi închipuie… Vorbeşte foarte puţin despre nevastă-sa. Zice că e un înger, dar a devenit habotnică şi că el, respectând mult misticismul, a trebuit să caute în afara casei ceea ce la ea nu găsea.

N-are copii. Un lucru îmi place la el… ca să vezi că nu e rău în întregime… îl iubeşte mult pe *Joaquín*, îl mângâie, îi spune poveşti, îl pune să călărească pe genunchii lui, îi aduce dulciuri şi jucării… Doar asta mă face să-l respect şi să-l stimez puţin, odată ce nu pot în niciun fel să-l iubesc.

JOAQUÍN. I-ai făcut portretul. Nu are delicateţe, nici generozitate adevărată, căci ceea ce-ţi dă e pentru a-ţi scoate în evidenţă farmecele şi a apărea mai apetisantă şi savuroasă poftelor lui nesăţioase… Nu înţeleg aceste caractere. Mi se pare că sunt drojdia speţei umane; mi se par plămădite din materia grosolană care a mai rămas după ce am fost făcuţi noi ceilalţi, materie ce putea fi destinată creării animalelor. Dar mintea divină a vrut să facă trecerea de la om la animal şi l-a fabricat pe Botfn.

ISIDORA (*Râzând*): Aşa e, e adevărat. Între cuvânt şi răgetul măgarului ce e? Un discurs de Botín.

JOAQUÍN: Bravo!… Dacă mă compar cu el… Permite-mi să mă laud în faţa acestui barbar egoist. Eu trăiesc din ideal, cu visez, eu delirez şi respect frumuseţea pură, eu am extazuri platonice. Înainte vreme cine ştie cine oi fi fost eu? Poate vreun Don Juan Tenorio; poate unul dintre aceşti mai mistici care au scris lucruri atât de minunate… Acum, ce sunt? Un nefericit, pentru aceleaşi motive funeste care mă deranjează în chestiuni de pozitivism. Şi totuşi, eu mă felicit că sunt aşa cum sunt. E adevărat că n-am morală, dar de ce? Pentru că n-am ştiut să-mi înfrânez fantezia; pentru Cei nu mi-am putut închide şi îndrepta inima, vas scump din care cu cât se varsă mai mult, cu atât se umple mai repede. Am iubit multe femei; am făcut mii de prostii; am tocat o avere. Dezavantaje ale permanentei aspiraţii

spre infinit, ale setei, Isidora, care nu se stinge niciodată. Vezi astea sunt faptele mele nesăbuite. Dar niciodată nu am fost cu adevărat vicios. Oh! Dacă aş fi fost poet! Să-mi torn idealul în versuri, mi-aş fi păstrat moralitatea. Dar niciodată n-am ştiut să compun o strofă, nici să-l deosebesc pe Jupiter de Neptun... Vezi cum sunt? Vezi nenorocirea mea? Dar uite, am conştiinţa împăcată. N-am dezbrăcat pe nimeni. Joaquín Pez mai degrabă ar cere de pomană decât să comercializeze foamea şi sărăcia unui amărât din Cuba. Nu pot să văd pe stradă un sărac fără să bag mâna în buzunar; nu pot vedea o femeie frumoasă fără să nu mă îndrăgostesc de ea. (*Isidora îl ciupeşte*, Vai! O fi slăbiciune, o fi ce vrei tu. Eu o numesc „*Abundantia cordiş*", pre plinul inimii. Nu mă pot vindeca. Sunt ca o minge. Mâna generozităţii mă aruncă şi mă izbeşte de peretele frumuseţii... Ţi-am zis de proiectata mea călătorie la Havana? Am impresia că mă voi întoarce la fel de sărac precum sunt acum. Nu sunt bun de asta. Nu sunt ca tata şi ca fraţii mei care ştiu aritmetică Eu n-o înţeleg. Această ştiinţă şi cu mine... nu ne-am întâlnit de multă vreme... Eu am dispreţuit-o şi că se răzbună făcându-mi măgării!...

ISIDORA (*Cu efuziune amoroasă*): Mai puţin în ceea ce priveşte iubirea en gros, cât ne asemănăm! Şi eu văd infinitul, şi eu delirez şi eu visez, şi eu sunt generoasă şi aş vrea să am un ocean de fericire atât de mare încât să pot da tuturor dar să rămân întotdeauna foarte bogata... Idealul meu e să fiu bogata, să iubesc un singur bărbat şi să mă recreez eu însămi în fidelitatea pe care i-o port. Idealul meu este ca acesta să-mi fie soţ, căci nu înţeleg fericirea fără credinţă. Bogăţie, multă bogăţie; un munte de bani; apoi un alt munte de cinste şi, în acelaşi timp, un munte, o cordilieră de dragoste legitimă...; asta vreau. Oh, doamne Dumnezeule! (*Ducându-şi – mâinile la cap*). Va ajunge asta să devină realitate?

JOAQUÍN: Nu trebuie să fie aşa?... Îmbrăţişează-mă.

ISIDORA: Acum chiar că e târziu. (*Alarmându-se*) Plec, plec.

— JOAQUÍN: Încă nu…

JSIDORA: Ba da, s-au aprins şi luminile. (*Se uita în tavan*) Priveşte desenele pe care le fac pe tavan umbrele copacilor de pe stradă şi strălucirea felinarelor.

JOAQUÍN: Da… A bătut ora trista. Şi acum, când ne mai vedem?…

ISIDORA: Ah! bleguţule, ştii că nu-ţi pot spune. (*Aranjându-se* în *grabă*) Mi se pare că balaurul nostru e bănuitor Mă pândeşte. Am siguranţa că bănuieşte ceva. Într-o bună zi îmi va descoperi trădarea…

JOAQUÍN: Să nu crezi asta…

ISIDORA: Ah! E un pungaş… Ba da, eu cred că ne urmăreşte. Oricând putem să ne certam şi să-i dau papucii. Chiar mâine se va ivi ocazia. Nu e mâine Sfântul Isidro?

JOAQUÍN: Ba da.

ISIDORA: Eu vreau să merg la Pradera să văd pelerinajul pe care nu l-am văzut niciodată, dar el se încăpăţânează că nu trebuie să mergem… O să vedem. Doamne Sfinte, ce târziu e!

JOAQUÍN: Şi când o să te văd?

ISIDORA: O să te anunţ prin naşul meu. (*Se desparte de îl cu manifestări de dragoste înflăcărată*).

JOAQUÍN: Cu bine, mititica

ISIDORA: *Riquín*, adio. (*Ieşind*) Nu mă uita.

JOAQUÍN (*Singur*): Fie binecuvântată! Valorează infinit mai mult decât mine.

Capitolul 25

FLAMENCA CYTHEREA

Alăturarea vulgară a acestor două vocabule, barbară un», elenă cealaltă, merită oprobriul public; dar nu contează. Mergem mai departe.

Contravenind voinţei şi admonestărilor evidente ale excelenţei sale domnul (avea Marca Cruce) Alejandro

Sánchez Botfn, Isidora se duse la izlaz de Sfântul Isidro, însoţită de servitoarea ei, de *Riquín*, de don José Relimpio şi de Mariano. Prizonieră a satirului nu mai putea rezista la dorinţa arzătoare de expansiune, de a alerga slobodă, de a Îi stăpână pe timpul ei toată ziua şi, mai ales, de a-şi permite plăcerea nesupunerii. Când îl scotea din sărite, ea se bucura mai mult decât dacă s-ar fi distrat. Tiranul se va linişti, pronunţând câteva predici bune, iar dacă nu se va linişti, cu atât mai bine. Era obosită de un om atât de imposibil şi se putea înti mpia foarte bine ca nefăcând caz de insuportabilele lui exigenţe să ajungă să-l domine şi să-l supună. Pentru a întemeia acest imperiu era nevoie de o lovitură de stat.

Servitoarea şi coafeza o îmbrăcară ca pe o ştrengăriţă, în dimineaţa aceea de Sfântul Isidro, cât timp dură toaleta fetei, în casă era numai bucurie, râsete şi veselie. Don José umbla în patru labe făcând pe calul lui *Riquín*, îmbrăcat deja în zori, iar Mariano cânta la bucătărie zdrăngănind la o chitară. îmbrăcămintea de rând, departe de a jigni orgoliul Isidorei, i se potrivea căci în realitate era ceva frumos şi graţios în care o mare doamnă ar avea capriciul să se deghizeze pentru a asista mai în largul ei la serbările şi distracţiile poporului. În diferite romane de autori slabi sau valoroşi, Isidora văzuse capricii asemănătoare şi, de asemenea, într-o celebră zarzuela şi într-o operă. Dacă la asta se gândea când camerista şi coafeza o îmbrăcau, imediat ce se văzu în întregime gătită şi putu să se contemple în marea oglindă a şifonierului se îndrăgosti de ca însăşi, privindu-se absorbită şi fiind uluită de cât de cutremurător de frumoasă era! Pieptănătura era o capodoperă, o mare simfonic de cosiţe, iar ochii săi frumoşi străluceau la adăpostul frunţii împodobită cu bucle ca nişte bobocei aurii de soare atârnaţi de un nor. Nu-i lipsea nimic, nici şalul de Manila, nici baticul de mătase pe cap, aranjat ca o

graţioasă mitră, nici rochia neagră cu trqnă şi mai scurtă în faţă pentru a arăta nişte pantofi superbi, nici frumosele-i inele cu reflexe marine. În mijlocul Madridului se ivea ca un efort al naturii, care multora le-ar părea aberaţie a artei formei, Venus Impertinenta. Don José era pe jumătate prostit şi dacă ar fi fost poet n-ar fi putut să nu cânte în versuri safice noua renaştere a oaspetelui lui Gnido şi Paf os.

Plecară bucuroşi, urcându-se într-o trăsură pe care o închiriase Isidora şi... înainte. Sosiră la izlaz. Isidora simţea o bucurie febrilă şi sălbatică. Totul îi atrăgea atenţia, totul. era un prilej de plăcută surpriză, de spaimă şi de râs. Sufletul ci zburătăcea în spaţiu liber al veseliei ca un fluture de curând ieşit din crisalidă. Prânzirii într-un birt ieftin. Niciodată nu mâncasc Isidora bucate atât de gustoase. Cât au mai râs văzând cum se îndopa Mariano! Don José cumpără două fluiere, unul pentru *Riquín*, celălalt pentru el, şi amândoi au avut la ce să fluiere cât era ziulica de mare. Dacă ar fi lăsat-o pe Isidora să facă ce ar fi dorit, aceasta ar fi cumpărat cel puţin două duzini de ulcioare, câte unul din fiecare formă. Dar nu cumpără decât patru. Din toate fleacurile făcu o grămadă şi buzunarele cetei sale se umplură de alune, seminţe de coconar, năut prăjit, plăcinte şi tot ce Dumnezeu lăsase pe pământ. Niciodată ca atunci nu i-au sărit banii din buzunar şi nu i s-au scurs printre degete cerându-i într-un fel ciudat să-i cheltuie”. Îi cheltuia din plin şi dacă ar fi avut o mie de duros i-ar fi făcut praf pe toţi. Nenumăraţilor săraci le dădea cât apuca în mână. Tuturor şchiopilor, ologilor, schilozilor, nenorociţilor şi celor ce provocau milă le arunca câte un ban. La sfârşit, i-a venit chef şi de fluierat şi cumpără cel mai lung şi frumos împodobit fluier din toate câte existau. Mariano şi camerista fluierară şi ei.

Vizită schitul şi cimitirul şi la urmă, nevrând să sfârşească ziua fără să încerce toate emoţiile oferite pe

izlaz, vizită una câte una infamele instalaţii unde se închid lucruri fenomenale spre groaza ţopârlanilor; văzu femeia cu barbă, femeia gigant, femeia pitică, mielul cu şase picioare, şerpi, *şoarecii tigru proveniţi din Japonia* şi alte mii de rarităţi şi minunăţii. Pe oriunde trecea primea ovaţii. Toţi întrebau cine e şi se auzea o larmă nesfârşită de complimente, obrăznicii şi galanterii de la cea mai elegantă la cea mai grosolană. Când plecă era ameţită de toate, mai puţin de vin căci de-abia îl gustase, îmbătată de lumină, de zgomot, de plăcere, de surpriză, de pulbere, de lume, de fluierături, de trăsuri, de păsări, de cerşetori, de proclamări, de blasfemii, de vanităţi. Când ajunse acasă o durea capul; îşi aminti atunci de Botín pe care cu siguranţă îl va găsi aşteptând-o furios şi atunci căzu un văl negru peste bucuriile sale. Deveni ră întunecate şi umblau prin ea ca speriate, fugincţu-i din inimă pe buze şi lăsându-i un gust amar în tot corpul, peste tot pe unde treceau.

Urcând scara, încet, îşi închipuia, după obiceiul ei, ceea ce îne. spune Botín şi ceea ce îi va răspund ca Mai mult ca sigur că va fi încruntat; îi va arunca predica lui ca de obicei despre scandal iar apoi se va potoli. Ajunseră gâfâind la etajul doi. Don José, care îl ducea pe *Riquín* adormit în braţe, mergea în urmă încă fluierând.

Intră în salon şi văzu lumină în budoar. Fără îndoială se afla acolo. Merse mai departe şi-l găsi stând pe un fotoliu fumând. De la prima privire Isidora înţelese că scandalul va fi cumplit. Botfn, pe care nu-l descriem, căci chiar Isidora a făcut acest lucru era palid, cu faţa umflată şi scăldată în transpiraţie. Isidora afecta indiferenţa, lăsându-se să cadă într-un scaun cu greutatea pe măsura oboselii sale. Cum Relimpio şi Mariano intrară şi ei tot nepăsători, Botfn avu un gest de concediere spunând:

— Nu vreau pe nimeni aici.

— Ne iertaţi… bolborosi don «Inse.

Clei doi amanţi râmaseră singuri. Isidora, văzându-se

în primpldia de a face faţă furtunii şi chiar s-o provoace, îi oferi fluierul lui Botín spunându-i cu şiretenie:

— Ţi l-am luat de la bâlci. E fluierul Sfântului.

Rtifin rupse în două tubul de sticlă şi-l aruncă cu furie.

— Toată această furie pentru că am fost La Sfântul Isidro fără să-ţi cer voie.

Botfn ezită. În sufletul lui se luptau mânia şi spaima sau n? ai bine-zis pasiunea pe care o deştepta în el mutra ştrengărească a Isidorei. A avut puternice motive, fără îndoială, pentru a-şi înfrânge furia.

— Mă supăra mult, spuse cu o anumită gravitate parlamentară, că ai fost fără voia mea la pelerinaj. Dar aş fi Iertat cu uşurinţă această îndrăzneală. zXlteie nu se pot ierta… Te aştept aici de la patru ca să-ţi spun că te porţi cu mine într-un mod infam.

Isidora păli. Urcând scările prevăzuse cearta; dar acum reieşea un lucru înfiorător pe care ea nu-l prevăzuse.

— Într-un mod infam, repetă Sánchez Botín. Să sfârşim odată. Îmi plac lucrurile clare şi judecăţile rapide. Unde sunt cerceii cu şurub?

— Sunt aici, spuse Isidora, ducându-şi mâna la urechi.

— Minţi! Aia sunt falşi. Pe cei buni i-a vândut… Şi broşa, şi lanţul, şi medalionul?…

— Bijuteriile acelea sunt ale mele şi pot dispune de ele cum doresc, răspunse Isidora prompt, deja stăpână pe ea

— Le-ai amanetat.

— Da, replică ea cu aplomb şi batjocura.

— Ştiu de la tapiţer că n-ai plătit scaunele. Şi, totuşi…

— Tu mi-ai dat banii. Eu am preferat să-i întrebuinţez altfel.

Zicând acestea Isidora deveni stacojie. Limba îi

amorţi.

— Ţi-ai pierdut cumpătul…

— Nu mi-am pierdut nimic, spuse ea, atingând dintr-odată culmea orgoliului său şi contemplând de acolo furia meschină a lui Botín.

În timpul pauzei lugubre, care urmă acestor ultime cuvinte, Isidora îşi întoarse gândul la originea acelei scene: se gândi cu ruşine şi ciudă că infidelitatea ci fusese descoperită şi trecu în revistă împrejurările care ar fi putut justifica o asemenea descoperire. Ah! Indiscreţiile lui Joaquín Pez, lipsa de prudenţă. Ştia că bine ca văduvul nu era omul care să păstreze un secret. Fără îndoială şi alte femei aveau asemenea josnice legături… Se gândi la croitorese, la coafeze, la bârfele şi intrigile care formează o plasă invizibilă de păianjen în jurul oricărei existenţe echivoce şi imorale; şi josnicia unui fapt atât de puţin nobil abătu pentru e clipă orgoliul sufletului ei.

— Îmi foloseşti foarte bine banii, spuse Botín.

Isidora i-ar fi răspuns astfel: „De ce mi-i dai? * dar conştiinţa i se tulbură şi se simţi uluită datorită tumultului sălbatic şi luptei care se dădeau în ea între furie, remtişcare şi orgoliu. Căuta o ieşire grabnică, energică, care să întrerupă cearta, lăsând de-o parte problema morală. O gări în aceste cuvinte:

— Îmi eşti foarte antipatic. Lasă-mă în pace.

— Şi mai are curajul să mă gonească! exclamă Botín cu sarcasm. Tu care erai scăldată în mizerie când eu…

Isidora simţea că avea flăcări pe limbă. Nu se putu abţine şi-l arse pe Botín cu aceste cuvinte:

— Banii tăi nu ajung ca să mă plăteşti… Eu valorez infinit mai mult…

Botín, la adăpostul calmului său egoist şi dând certei o întorsătură liniştită, ea unduirile şarpelui, replică astfel:

— Nu vreau să mă supăr. O vă vedem cine pe cine scoate din casă. Isidora, am aflat tot ce s-a întâmplat.

Degeaba ţi-ai luat măsuri de prevedere… Totul s-a terminat… Ai câştigat… Dar pierzi mai mult decât mine.

— Mă ameţeşti. Lasă-mă în pace.

— Asta şi vreau, să te las în pace. Ia să vedem bijuteriile, toate bijuteriile, pe care ţi le-am dat şi care nu sunt amanetate, dă-mi-le înapoi.

Isidora îşi scoase cu o graba nervoasă inelele; scoase dintr-o cutiuţă diferite obiecte din aur şi le aruncă pe toate la picioarele lui Botín.

— Bine, bine, spuse părintele patriei, nepregetând să se aplece pentru a culege tot ce se afla pe jos. Acum scoate-ţi şalul de Manila.

Isidora şi-l scoase şi, făcându-l ghem, i-l aruncă în faţă.

— Vrei să-ţi dau toate rochiile?

— Nu-i nevoie să mi le dai tu, replică Botín cu un calm cumplit. O să le iau eu. Scoate-o pe asta de pe tine.

Imediat Cytherca rămase în furou.

— Păcat că nu-mi iei şi cizmele, spuse Isidora aşezându-se şi apucându-se cu o adevărată turbare să-şi scoată una din cizme. Ia-le să le poarte nevastă-ta.

Şi-şi scoase o cizmă.

— Nu, nici chiar aşa, spuse Botín. Păstrează-ţi încălţămintea.

Isidora făcu câţiva paşi cu un picior încălţat, iar cu celălalt desculţ şi intrând în dormitor îşi puse altele.

În acea clipă Botín a trebuit să dea o nouă bătălie împotriva pasiunii sale; dar fapta era atât de gravă încât demnitatea învinse. Îşi îndepărtă privirea de la imaginea trupului dezbrăcat pe care îl avea înaintea ochilor şi pentru a o vedea cât mai puţin se ridică şi cu o atenţie de negustor hrăpăreţ deschise dulapul cu oglindă şi sertarele comodei, intră în dormitor, verifică totul ca un portărel care sechestrează sau inventariază. În acest timp, Isidora aruncă minunatele cizme în mijlocul budoarului şi apoi

făcu la fel cu pieptenul de pus în păr.

— Bine, zise Botín, aşezându-se iar şi privindu-şi picioral mic; cum făcea la Congres. Acum puneţi rochiţa pe care o purtai când te rugai în biserică cu atâta evlavie.

— Am dat-o. Eu nu păstrez zdrenţe.

Botín se întoarse în dormitor. Luă dintr-un cuier un halat şi oferindu-i-l Isidorei cu imperturbabilă răceală, îi spuse:

— Îmbracă-te cu ăsta.

Întoarse capul să n-o vadă, să nu vadă lacrimile mari care curgeau pe obrajii Isidorei, lava orgoliului ei care, ca un vulcan fierbinte, îi clocotea în piept.

Se îmbrăcă fără să zică nimic. Botân îşi luă atunci un ton împăciuitor. Nu era chiar fiara care să locuiască în mijlocul pădurii. Avea ceva uman în el, dacă de cavaler nu avea nimic.

— Poţi dispune de toate rochiile albe, murmură. Trimite mâine după ele.

— Nu vreau nimic, răspunse Isidora înghiţindu-şi lacrimile de foc, palidă, tremurând. Şi mergând spre uşă avu o inspiraţie dramatică; se întoarse spre el, îl privi cu un suveran dispreţ şi îi spuse:

— I-am răzbunat pe foştii soldaţi din Cuba.

Botân surâdea ca un diavol care a câştigat un suflet.

— Mă bucur, mă bucur că am ultragiat un om ca tine.

— Totuşi, spuse Botân, forţându-se să surâdă şi lovindu-şi cu bastonul picioruşul, totuşi ai de ce să-mi mulţumeşti. Poţi să păstrezi toate lucrurile copilului.

— Copilul meu n-are nevoie de nimic.

Isidora plecă. În bucătărie dormea Mariano cu capul pe masă. În sufragerie don José şi camerista îl păzeau pe *Riquín* care vomitase şi, sprijinindu-şi frumosul său cap mare pe umărul lui Relimpio, se văita într-o agitată somnolenţă.

— I-a făcut rău mâncarea, spuse contabilul.

— Are puţinei febră, remarcă, pipăindu-i obrajii, camerista.

Isidora îl examină. Lacrimile îi ţâşniră din nou.

— Don José, zise hotărâtă. Ia-l dumneata pe *Riquín*. Înfăşoară-l bine într-un şal. Plecăm chiar acum.

— Acum! exclamă don José înspăimântat.

Botân apăru în uşa sufrageriei. Apoi se plimbă pe coridor. Dacă Isidora ar fi fost tare la Mitologie l-ar fi comparat cu minotaurul ce hoinărea prin galeriile întunecate ale labirintului din Creta. Bestia se întoarse în budoar şi de acolo strigă puternic:

— Isidora, Isidora!

Şi văzând că aceasta nu răspunde ieşi din nou pe coridor şi îi spuse pe un ton mai omenesc:

— Să nu exagerăm. *Riquín* e bolnav. Poţi să rămâi până mâine.

Dar Isidora se învârtea de colo-colo strângând nişte lucruri ce *fuseseră ale ei*.

— Rămâi, femeie, rămâi până mâine.

Ea intră în dormitor. Botín se plimba cu pas măsurat prin budoar.

— Haide, haide nu fi încăpăţânata. Nu te iert, dar îţi n-au i agaz până mâine. În plus…

O privi atent în timp ce ea se întorcea la comodă o privi fascinat şi de ce să nu recunoaştem şi puţin confuz îi spuse:

— A şi mâine poţi să-ţi iei toate rochiile.

Isidora nu-i răspunse, nici măcar nu-l privi. Dar el continua să se plimbe. Era nervos, supărat pe el însuşi. Mitologic vorbind îşi muşca propria coadă.

— Femeile astea nebune, bombăni, dacă şi-ar cunoaşte interesul; dacă ar şti să aprecieze cât valorează relaţiile cu un om serios… Isidora aşteaptă, ascultă vocea unui prieten. Revino-ţi, reflectează, aminteşte-ţi ce ţi-am spus de atâtea ori. De ce nu vrei să-ţi faci o viaţă

ordonată? Eu sunt dispus să te ajut cumpărându-ţi un debit de tutun…

Isidora ieşi fără să-i acorde nicio privire. Ei se dus* Jupă ea. Din salon repeta cu voce tare:

— Poţi conta pe debit…

Nu primi niciun răspuns. Deodată auzi cum uşa ce trânteşte violent. Toţi, în afară de cameristă, plecaseră.

Capitolul 26

ANTRACT PE STRADA ABADES

— Unde mergem? întrebă Isidora când ieşiră în stradă.

— Ce întrebare!… La mine acasă, răspunse don Joşi strângându-l pe *Riquín* în braţe cu o dragoste înfocată. Strada Abades, numărul 40. Credeai că o să rămânem pe stradă!

Nu fi îngrijorată fetiţo; nu ne lasă Dumnezeu. Acasă la tine n-o să-ţi lipsească nimic. Melchor a aranjat-o foarte frumos.

Şi în mijlocul tulburării pe care mutarea grabnică i-o provocase, don José simţi o bucurie profundă considerându-se protectorul finei sale, simţind-o atât de aproape de el, supusă sprijinului său generos. De câte ori îi făcea vreun serviciu, sărmanul domn nu-şi mai încăpea în piele de fericire; fiindcă există multe tipuri de orgoliu. Mergeau în tăcere pe stradă, el înainte, ea după el; căci îngustimea trotuarelor nu le permitea să meargă unul lângă altul.

Când ajunseră, Melchor era acasă. Făcuse din sală birou şi lucra acolo la lumina unei lămpi cu abajur verde care împrăştia un cerc de lumină pe masă. Cu Melchor se mai afla un bărbat care lucra împreună cu el la aceeaşi masă. Din creierul bărbatului cobora pe masă un invizibil şuvoi de calcule care, când atingea hârtia, se condensa în numere, precum sub influenţa frigului umiditatea atmosferei se cristalizează pe pământ. Mcichor se ridică o

clipă pentru a o primi pe Isidora, pentru a afla ce se petrecuse şi pentru a-i oferi găzduire. După aceea, se aşează iar, şi apucând din nou binefăcătoarea pană. destinată atunci umanităţii suferinde, îşi continuă activitatea.

O privire rapidâi îi ajunse Isidorei pentru a-l observa pe Meichor, care îşi lăsase barbă şi arăta foarte bine, deşi niciodată nu fusese simpatic; pentru a-l cerceta, de asemenea, şi pe omul cifrelor care o privi cu o anumită tulburare de bestie taurină, care se află în mijlocul arenei. Văzu şi sala lăsată de izbelişte, cu rafturile ei ca nişte nişe de cavou, unde zăceau în ordine hârtii. Un plan al Madridului era însoţit de unul al Peninsulei. Amândouă reprezentau rolul simbolic al planurilor minelor sau căilor ferate aflate în birourile de exploatare. Prospecte cu patru cerneluri pe care erau zugrăvite figuri deosebit de înduioşătoare, cu surori de caritate ce conduceau cerşetori la azil; frontonul azilului Ideal chiar, cu coloane greceşti şi un soare cu semnul triunghiular al lui Iehova, răspândeau în toată încăperea ideea ca acolo se munceşte pentru a alina soarta nevoiaşilor. Cuvintele Tombole. Mari tombole, Trei extrageri lunare, Şase milioane, tipărite în culori, fluturau pe pereţi ca stoluri de păsări tropicale; şi cum hârtia pe care acestea se aflau era cu ramuri verzi, fantezia nebună a Isidorei n-a trebuit să facă multe eforturi pentru a transforma acea încăpere într-un fel de pădure americană luminată de lună. Apoi văzu 1 restul casei, care era de construcţie mal recentă, dar cu o atât de zgârcită folosire a terenului încât părea mai degrabă o vizuină decât o locuinţă omenească. Don José îi dădu Isidorei propria sa cameră, pentru că nu avea alta mai bună în casă, luându-şi numaidecât lucrurile sale. Se duse în camera servitoarei, iar servitoarea va dormi Dumnezeu ştie unde. Camera era în interiorul casei şi atât de mică încât Isidorei i se păru un mormânt. Don José mergea de

colo. colo cărând lucrurile, iar când patul fu instalat şi îl culcară în el pe *Riquín*, Isidora îi spuse:

— Du-te să-l cauţi pe Miquis, c-o să mă descurc eu cu fata la aranjatul camerei.

Mita era din Alcarria şi făcea parte dimie acelea care tocmai sosiseră, la târgul de servitoare şi aducea proaspete grosolănia" poporului, murdăria, stângăcia mâinilor şi a capului. Făcea totul pe dos. Avea bunăvoinţă, dar un miros insuportabil. Hainele ci păreau că nu se despărţiseră niciodată de trupul îndesat, de când s-a născut, iar părul încâlcit, prost pieptănat, de culoarea mătasei de porumb, împrăştia un miros de vechituri mai neplăcut decât răsuflarea ei. Isidora simţea pentru ea o repulsie de nestăpânit; n-o putea privi; n-o putea atinge şi când o simţea prin preajmă se cutremura de oroare. Mai degrabă ar fi murit de foame decât să mănânce o mâncare gătită de ea. Prima căreia Isidora îi simţi lips i fu camerista ei Agustina, atât de curată, atât de îndemâna ţică, atât de vioaie, atât de îngrijită.

— Nu, nu, exclamă tânără cu durere. Eu nu m-am născut ca să trăiesc în sărăcie, eu nu pot fi săracă.

Dumnezeu a ajutat-o în acea noapte de probă, căci la puţin timp după ce aruncase exclamaţia aceea dureroasă ieşită din ceea ce era mai viu înăuntrul ei, sosi camerista ei dragă. Aducea într-o boccea mare toate lucrurile lui *Riquín* şi câteva de-ale stăpânei.

— Fiara, zise, m-a trimis cu toate astea. Urla. Ah, domnişoară! Dacă i-ai fi spus două vorbe la plecare, eraţi împăcaţi… Îmi pare rău. Se căieşte pentru cruzimea lui. Eu aş fi vrut să aduc mai multe, dar nu m-a lăsat. Mâine o să-i cheme pe negustorii de haine vechi… Ah! Ce păcat! Ce bogăţie e acolo!

Agustina se oferi să rămână în serviciul Isidorei iar aceasta acceptă bucuroasă, cu toate că n-avea în buzunare niciun bănuţ. Teribilă contradicţie! Ea nu putea fi săracă

şi, totuşi, era.

Ocupându-se cu aranjatul camerei, cu procurarea câtorva obiecte de strictă necesitate, câte lucruri nu regreta!... Cutare lucru rămăsese în al treilea sertar al comodei, cutare în şifonierul cu oglinda... Dar acum nu mai avea nicio scăpare. Pentru fiecare obiect ce-i lipsea, Isidora scotea o mulţime de suspine care aveau menirea să transmită dezamăgirea ei insondabilelor sfere ale trecutului.

Riquín parcă se simţea mai bine. Dormea liniştit şi respiraţia lui uşoară răsuna ca un ecou de muzici serafice intonate dincolo de ceea ce se poate vedea.

Miquis şi don José întârziau. Isidora intră în sală căci Mcichor îi spusese că vrea să-i vorbească. Pentru a-şi reînnoi invitaţia. Putea dispune de toată casa dacă dorea. Dacă era nevoie să cheme vreun medic renumit putea să-l cheme imediat iar de plata lui şi de medicamente va avea grijă binefăcătorul şi filantropul Mcichor. Principalul era ca ea să se liniştească; să nu ia totul în tragic, căci se afla în casa unor prieteni care o iubeau cu adevărat şi unde nu-i va lipsi nimic... În acest timp, bărbatul corpolent, care se ocupa cu cifrele, nu-şi lua ochii de la Isidora şi părea uluit, fascinat ca de o viziune mitologică sau religioasă.

Cum marele Relimpio vorbise atunci despre medici şi-l preamărise pe Miquis, namila spuse:

— A, Miquis!... Asta vindecă totul cu apă rece. Îl cunosc bine. O îngrijeşte pe sora mea Rafaela, soţia lui Alonso, portarul casei Aransis.

Isidora nu se aştepta să audă pomenindu-se ilustra ei casă şi se tulbură puţin. Fără a înceta s-o privească, namila continuă astfel:

— Şi acum că pomenesc de casa Aransis mi se pare... Ah! Acum mi-aduc aminte. Într-o zi... acum câţiva ani eram cu sora mea în faţa palatului şi ai ieşit dumneata, Miquis şi încă o persoană. Asta e... Ştiam eu că nu e pentru prima

dată… Apoi am discutat mult cu Miquis. E simpatic. Cum el e învăţat iar eu… mai înţeleg câte ceva în awumite probleme, am discutat despre cutare şi cutare lucru. Eu îl încolţeam iar el scăpa cu tot felul de braşoave…

— Hai, hai să terminăm cu asta, zise Melchor nerăbdător. Din douăzeci şi patru de mii de bilete rămân nevindute şi în beneficiul Administraţiei 6.500…

Isidora nu auzi mai mult căci sosiră Miquis şi don. lose. Medicul era în frac care se vedea dintr-un pardesiu uşor. Se ducea la o serată într-o anumită casă din lumea bună. Faima de care se bucura era întreţinută de relaţiile şi intrarea pe care şi-o făcuse în cele mai alese cercuri ale societăţii.

După ce-l examină pe *Riquín*, îi prescrise un calomel. Avusese ceva uşor, o indigestie şi probabil a doua zi se va simţi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Vorbind apoi cu Isidora despre întâmplarea din seara aceea, îi spuse astfel:

— Regret această neplăcere căci nu vei găsi o altă fiară ca el. Nu există doi Botini pe lume. Dacă ar exista unde ar fi acum iubita noastră patrie? De la Pirene la Calpe ar fi fost devorată şi toţi spaniolii ne-am fi agitat într-o carceră de pânză, vai! în buzunarele acestui pungaş de naţiuni… Proasto, dacă ai fi ştiut să profiţi!… Dar tu nu ţi-ai văzut interesul şi în zilele noastre cine nu-şi vede interesul e pierdut.

— Lasă-mă în pace cu socotelile talc. Unde te duci acum?

Fracul o captiva şi îşi şi imagina saloanele strălucitoare în care” va intra Augusto peste puţină vreme, masa super-încărcată la care se va aşeza şi persoanele cultivate şi elegante cu care va fi în relaţii familiare o mare parte din noapte. Acesta era genul de închipuiri care se mula cel mai uşor pe creierul ei. Miquis o cunoştea şi-i trecea prin faţa atâtea minunăţii, povestind lucruri extraordinare, unele dintre ele fictive, şi descriindu-i acele

lumi îndepărtate în care ea nu putea pătrunde decât cu fantezia dar şi mai bine cu dorinţa ei arzătoare.

— Acum câteva seri, îi spuse, am luat masa în casa ducesei cu Pez al tău. Se pare că u să înoate spre Havana, căci aici a rămas pe uscat. L-au curăţat cămătarii. Ştii că mi-e milă? E ceea ce se numeşte un băiat bun, serviabil, amabil, afectuos, debil şi care nu face rău nimănui decât lui însuşi.

Isidora furioasă şi nervoasă, schimbă discuţia şi se prefăcu veselă:

— Ah, mi s-a spus că te căsătoreşti. E adevărat?

— Aşa se zice, da. Până nu faci foc, nu iese fum.

— Cu fata notarului?

— Cu fata lui Muñoz y Nones.

— Bun copac ţi-ai ales să te sprijini. E bogată.

— Îţi jur că nu bogăţia m-a atras. Dispreţuiesc grandoarea şi vanităţile omeneşti. Mă căsătoresc din dragoste, din pură dragoste. Asta nu se mai întâmplă nimănui decât păstorilor şi mie…

— Şi e frumoasă?

— Pentru mine nu e alta care să-l semene.

— Şi o să se facă şi mai frumoasă, se zice.

— Nici nu mai e nevoie. Înainte de toate e aleasa mea.

— De ce nu-i spui socrului tău o vorbuliţă despre procesul meu? O să depună mărturie. Pe lângă asta e notarul casei Aransis.

— Viperă! Vrei să-l corupi pe notarul cel mai imaculat.

— Nu, nu. E vorba de dreptate. Eu îi cer să nu se lase corupt de familia Aransis. Asta mi-e de ajuns.

— Nu-l cunoşti pe viitorul meu socru. Spunându-ţi că el, cu de la el putere dezminte şi face să se uite renumele prost pe care l-au avut în toate timpurile domnii cu pana şi pecetea… Muñoz y Nones oferă admiraţiei umanităţii

următorul fenomen: este un om care a făcut o avere cu onoarea sa, avere nu foarte mare, se înţelege, căci corespunde materiei din care e făcută. Socrul meu discreditează şi neagă o mie de lucruri convenţionale şi de rutină. De la Quevedo încoace s-a dus vestea că notarii sunt rapace, vicleni, venali şi, pe deasupra, urâţi ca dracii, înalţi cât o prăjină cu nasul mare şi unghiile netăiate, murdari şi prost educaţi Acest tip nemanierat a dispărut şi ca dovadă iată-l pe socrumeu care e cinstit, sincer, liberal şi, pe lângă asta, drăguţ simpatic, foarte amabil şi comunicativ. În aceste vremuri de reînnoiri sociale vechile figuri au dispărut şi nu există acum un model personal determinat pentru fiecare meserie sau profesie. Astfel, vei vedea astăzi un judecător de primă instanţă care seamănă eu un poliţist; vei vedea un bariton care seamănă cu un primar; vei vedea marinari care pai simpli spectatori şi chiar un filosof ce poate fi confundat cu un canonic. O spun pentru că Muñoz y Nones pare up diplomat. Are înclinaţii de mare domn şi obiceiuri de sportman. Păcat că nu a deschis niciodată altă carte decât codu: de procedură civilă! De altfel, în privinţa cinstei nu i se poate reproşa nimic şi are din această cauză aproape toi atâta faimă cum au alţii pentru că sunt şmecheri. E obiceiul. În vremurile de azi, să se presupună şi să se afirme că nu există decât răutate, egoism şi rapacitate. E o greşeală, o prostie! Lumea ar putrezi dacă ar lipsi o clipă dezinfectantul virtuţii, a cărui acţiune energică se observă în toate domeniile, din cele mai înalte până la cele mai joase sfere… Aşa că plec, căci văd că te supăr…

— Rămâne stabilit să-i recomanzi socrului tău procesul.

— Rămâne stabilit că e inutil.

— Gogomanule.

— Şarpe cu clopoţei, cu bine.

2.

După ce plecă Miquis, veni Mariano, care o căuta pe sora sa ca să-i ceară bani. Nici nu se gândea că-l va găsi acolo pe meşterul lui care, văzându-l, rămase deconcertat, căci trecuse o săptămână de când Mariano nu mai dăduse pe la atelier. Se ridică împotriva lui o furtună de reproşuri. Sora sa îl dojeni cu asprime pentru purtarea urâtă, Juan Bou făcu consideraţii morale, Melchor îl numi vagabond, haimana şi predestinat închisorii, până şi prietenul şi tovarăşul său de cafenea Relimpio promulgă despre vagabondaj concepţiile cele mai severe. Distrus şi fără curaj pentru a mai cerc surorii sale bani, Mariano se retrase pe o bancă ce se afla în strâmta încăpere şi rămase acolo vreme îndelungată singur, tăcut, ghemuit, meditând asupra unei singure idei, întoarsă de mii de ori pe toate feţele, ca un câine care roade şi răsuceşte un singur os după ce i-a luat şi ultimul strop de carne.

Dorinţa bucuriei, pofta şi setea arzătoare de satisfacţii materiale, care ocupau un loc important în fiinţa morală a lui Mariano şi care vor creşte când acesta va ajunge la maturitate, se obiectivau, asta e, în fiul lui don José Relimpio. Acele vagi pasiuni se cristalizează mereu, ca să zicem aşa, în invidie, care este unipersonală şi antropomorfică.

Mariano, uitat într-un colţ părăsit şi auzind de acolo scârţâitul penelor care în sală desenau atât de lucrative cifre, se întreba pe ce motiv avea domnişorul Melchor pălărie şi el nu; din ce cauză domnişorul Melchor se îmbrăca bine iar el umbla în cămaşă; din ce cauză domnişorul Melchor mânca prin restaurante, curta balerine, fuma ţigări fine şi se plimba cu domni, în timp ce el, bietul *Pecado*, mânca şi fuma aproape ca cerşetorii şi avea ca prieteni pe alţii la fel de săraci şi de nenorociţi ca şi el. Singurătatea în care trăia îl trezise înainte de vreme. Precocitatea lui pentru a cumpăra şi a face calcule nu era obişnuită printre copiii ajutaţi de părinţi sau de rude

afectuoase. Căci faptul că era abandonat şi trăia după cum îl ducea capul îi influenţase dezvoltarea sa morala. De caracterul fiecăruia depinde ca această dezvoltare să fie bună sau nu şi e evident faptul că cei care iubesc foarte mult munca la fel ca şi marii criminali şi-au hrănit spiritul dintr-o copilărie solitară. Copacul sălbatic, jucăria vânturilor într-o ţară pustie, capătă o vigoare remarcabilă.

Mariano era rebel din fire; nu iubea, nici nu ştia să aprecieze căldura dulce a căminului familial. Nu voia să locuiască împreună cu mătuşa sa Encarnación, căci aceasta se purta aspru cu el, nici cu sora lui, căci îi făcea morală, nici cu Juan Bou, căci îi supraveghea toate acţiunile. Îi plăcea să se adăpostească prin dubioase pensiuni particulare ce se aflau prin cartierele din Sud; îşi schimba frecvent locuinţa, în loc să aibă un domiciliu stabil, înnopta pe unde apuca şi mâncă prin taverne. Exerciţiul vieţii independente îi dădu o anumită putere de voinţă ce e caracteristică vagabonzilor; îi puse mintea la contribuţie, îi precipită dezvoltarea intelectuală. E bine să-l studiem temeinic pe vagabond pentru a înţelege că este o fiinţă caracterizată prin dezvoltarea prematură a spiritului de achiziţie, a prefăcătoriei şi a adaptării. Nu se explică altfel accentuata precocitate, nici trăsăturile geniale care constituie disperarea poliţiei şi groaza societăţii faţă de criminalii între optsprezece şi douăzeci de ani. Ţiganul, fiinţă sălbatică în cadrul societăţii, reprezintă o culme a agerimii, o arhivă de tertipuri juridice şi un tip ce batjocoreşte abil poliţia. Vagabondul adolescent, alt tip de sălbatic, ştie mai multe despre lume şi mai multă economie politică decât doctorii recent ieşiţi de la universitate.

Mariano se afla pe atunci pe punctul de a-şi consunm ştiinţa sa în aritmetica monotonă; i se dezvoltase deja gustul pentru calcule, patima neînfrânată pentru achiziţie şi facultăţile obscure ale adaptării, ale prefăcătoriei, făţărniciei.

După seara aceea, în care l-am lăsat părăsit într-un colţ, pe bancheta din vestibul, se duse cu punctualitate la atelier. Muncea din ipocrizie. Meşterul Juan Bou se arăta atât de amabil cu el în acele zile încât nu ştia ce să-i facă şi amabilitatea lui era atât de ieşită din comun, încât ajunse chiar să-l numească fiu şi să stea de vorbă cu el de la egal la egal.

— Bine, fiule, bine, merge bine. Ai fost puţin cam nesăbuit, dar tu însuţi ştii că munca înseamnă viaţa, religia porului... O să-ţi fac o propunere: vrei să locuieşti cu mine? Eu sunt singur. O să-ţi dau o cameră, un pat, o farfurie şi o lingură. În casa mea nu e lux, dar nu lipseşte strictul necesar.

Apoi îi puse în legătură cu Isidora mii de întrebări supărătoare şi confuze la care Mariano nu ştia ce să răspundă. Dacă sora lui era fericită, dacă se scula târziu sau devreme, dacă îi plăceau căpşunile şi brânza de vaci, dacă se ducea la teatru. Pe lângă asta, meşterul Juan Bou părea că plesneşte de bucurie... Lucrătorii nu-şi explicau motivul acestei veselii; unii o atribuiau bunului mers al afacerilor cu tombola, alţii pentru că la loterie câştigase premiul cel mare. Dar Juan Bou dădea peste cap toate dezbaterile îndelungate ale lucrătorilor săi căci, câintr-odată, devenea trist şi scotea nişte suspine care ar fi mişcat până şi. piatra litografică, dacă aceasta ar fi fost puţin mai moale. S-ar crede că se supăra pe ci însuşi şi că voia să scape de un gând urât. Câteva zile muncea puţin şi se întâmpla de mai multe ori ca ei să întârzie şi să încurce desenele datorită distracţiei şi stângăciei meşterului, lucru complet neobişnuit la un om atât de scrupulos cu munca.

O altă întâmplare demnă de a fi remarcată s-a petrecut în acele zile. Juan Bou observă că, în privinţa tombolelor de binefacere, contabilitatea nu era atât de curată, precum trebuia şi fie, şi pentru a se supune conştiinţei sale, sau pentru a Ceda egoismului care îl

sfătuia să nu se compromită în faţa justiţiei, ieşi din Societate, renunţând la participările sale. Rămase cu lucrările de litografie pe care trebui. i s-a le plătească cu religiozitate după cum fusese stabilit. De atunci relaţiile lui cu Melchor slăbiră mult.

La începutul lui iunie Mariano observa cu o spaimă invidioasă că Melchor înainta rapid pe drumul prosperităţii. Umbla în trăsură cu doi cai, însoţit de domni din lumea bună; mânca mereu în oraş; primea în clar trabucuri de Havana şi alte lucruri sfinte; Croitorul îi aducea costume peste costume... îşi mobila? a luxos o parte din casă... Şi de atâta gândit la prosperitatea crescândă a domnişorului Melchor. *Pecado* îşi perfecţiona *intellcctus-uX* său îmbogăţindu-l cu noi cunoştinţe în legătură cu proprietatea, acumularea şi bogăţia, cunoştinţe sau idei care clocoteau în mintea lui, ca şi embrionii frumuseţii şi fixarea nelămurită a planului artistic în mintea poetului, în trecerea de la copilărie la maturitate.

Pe la Sfântul Ion încetă să mai lucreze. Într-o seară sc. 4 us» să-i ceară bani surorii sale şi, cum aceasta n-a vrut să-i dea, se înfurie, se certară, că se sperie, se renegară reciproc. el o jigni. Isidora plânse, don José interveni mai mult cu gelozie decât cu autoritate şi, în sfârşit, băiatul plecă de la ei bombănind:

— Nu vrei să-mi dai nimic. O să-mi dea Gaitica.

Din acea seară Mariano dispăru. L-au căutat dar nu l-au găsit nicăieri şi mult timp nu s-a ştiut nimic despre el.

3.

Din cauza asta şi din alte motive Isidora traversă o perioadă de adâncă tristeţe. Insomniile se repetau aproape noapte de noapte, zăpăcind-o cu alternantul chin al iluziilor reale, de delir somptuar şi de teroare sau dezamăgire. Un gând referitor la un lucru foarte practic o înţepa şi o mâhnea: „Desigur că într-o lună şi jumătate de

când locuiesc aici, Melchor mi-a făcut rost de bani pe care va treimi să-l plătesc într-o zi... E atât de comod sistemul pentru mine că, fără să ştiu cum, mă afund în bănet. E de ajuns să-i spun lui don José de ce am nevoie; don José aleargă în sală, vorbeşte cu el şi din fondul pentru tombole... doamne Dumnezeule! La cât se va ridica? Nu ştiu, căci nu notez nimic. Aici ar fi prins bine cărţoaiele naşului. Mcichor ar fi notat la fix şi s-ar fi gândit să-mi ceară banii înapoi, dar în ce fel?..."

Lungi clipe îşi petrecea în reflecţii despre proces şi spunea: „Merge înainte. Acum urmează ceea ce se cheamă dovada cu acte. Dar până nu trece vara nu se va întâmpla nimic. z\vocalul mi-a dat speranţe mari. Dacă asta s-ar rezolva repede ca să-i plătesc lui Mcichor şi să scap de cursa pe care mi-o întinde!..."

Gândindu-se la Juan Bou, care deseori o curta, spunea:

— Bietul Bou! Este animalul cei mai drăgăstos din câte cunosc. Îl iubesc ca pe calul cu care ieşi la plimbare.

Cartierul în care soarta vitregă o adusese să trăiască era pentru fiica lui Rufete cumplit de antipatic. Câteodată, după-amiaza, ieşea cu *Riquín* şi don. José să dea o raită pe străzile Mosdn de Paredes, Rasiro şi Toledo şi era tristă şi îi repugna. Căldura devenise insuportabilă şi seara toţi vecinii se instalau pe trotuare: copiii se jucau, femeile pălăvrăgeau. Isidora găsea în toate: în case, străzi, oameni, bărbaţi, femei, copii pecetea grosolăniei pe care tovarăşul ei de plimbări n-o sesiza ca ea. Îngustimea trotuarelor obliga trecătorul să sară tot timpul din dală în dală şi asta adăuga o nouă neplăcere zgomotului, mirosului urât şi prafului.

Expulzată din acele locuri datorită propriei ei delicateţi şi bunului gust, obişnuia să se îndrepte spre nord şi să se apropie de Puerta del Sol „Pentru a respira puţină civilizaţie". Dar nu se aventura prea mult prin cartierele

din centru căci vederea vitrinelor pline de obiecte ale vanităţii şi luxului îi provoca atâta durere şi dezamăgire de parcă i-ar fi înfipt un pumnal de aur cu pietre preţioase în inimă. Repulsia pentru zona din sud şi mâhnirea pentru cea din centru o duceau spre margini, spre marea plăcere a lui don José, care îndrăgea câmpul şi zburdălniciile pastorale.

Iulie făcuse din Madrid o tigaie. *Riquín* s-a îmbolnăvit de tuse măgărească şi trebuia dus în altă parte. Sărmanul căpăţânos! Ţi-era milă când îl priveai, când îl apuca tusea se aprindea tot la faţă, înţepenea şi rămânea fără suflare de parcă era pe punctul de a-şi pierde viaţa în acea clipă… Dar mama sa nu dispunea de fonduri pentru călătorie fapt pentru care era cumplit de îndurerată. Joaquín Pez se afla în Franţa şi nici măcar nu-i scria… Din fericire, sau poate din nenorocire, Melchor se oferi cu multă plăcere să rezolve dificila problemă. Căci sărmana avea nevoie de atâtea! N-avea îmbrăcăminte potrivită pentru călătorie, nici pălărie, nici nimic din ceea ce vara cerc în mod imperios, ale cărei călduri egalează în risipă cu balurile şi petrecerile iernii. *Riquín* era aproape dezbrăcat.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, spuse Melchor pe un ton părintesc; eu nu pot admite să duci lipsă de ceva… N-o să-ţi mai lipsească nimic…

Începură să frecventeze modistele şi acestea, ca şi alegerea materialelor şi pălăriilor, o ţinură pe Isidora într-o stare de excitaţie febrilă timp de câteva zile. Vanitatea o făcea să trăiască de două ori mai mult şi o înşela ca pe un copil, cu aparenţe de fericire. Îşi văzu iar strălucind frumuseţea într-un cadru de percaluri fine, de panglici de mătase, de flori artificiale, de voaluri delicate şi se recreă cu frumoasa sa imagine în faţa oglinzii. Ce e viaţa? O jucărie.

Melchor hotărî ca ea să meargă la Escorial şi vru s-o însoţească. Isidorei nu-i făcea nicio plăcere compania: dar

împrejurările, ah! cu logica lor copleşitoare, o obligară să accepte. Se afla în ghearele perfidului său creditor şi nu se putea eschiva. A fost victima unei ambuscade formate în trădătoarele umbre ale mizeriei; a căzut într-o capcană de bani infami, înarmată cu ceea ce întreţine vanitatea. Încă se mai putea salva, rupând cu toate, declarându-se insolvabilă şi resemnându-se cu sărăcia; dar *Riquín* avea tuse măgărească, era foarte plăpând, şi ameninţat să moară topit în căldurile Madridului ca iasca în foc. Trebuia să se supună fatalităţii, după cum spunea Isidora, numind fatalitate o serie de fapte rezultate din propriile sale defecte.

Melchor hotărî ca tatăl său să rămână în Madrid pentru a avea grijă de casă. Cumplit zbucium şi exil pentru don José! După bine gânditul plan al înţeleptului Melchor, acesta se ducea şi venea, locuind câteva zile la El Escorial şi altele la Madrid, căci afacerile sale nu-i permiteau să părăsească oraşul decât pentru puţin timp. Îndeplini cu fidelitate programul. Don José se ducea la El Escorial duminica, cu trenul de plăcere, în vreme ce Melchor rămânea la Madrid. Ce fericită era cea zi! Zece ore cu Isidora şi cu *Riquín*! Fericirea sa era tulburată întrucâtva când observa la fina sa o tristeţe apăsătoare şi bolnăvicioasă. Dacă vorbea despre Melchor, o făcea în termenii cei mai nefavorabili pentru tânărul de viitor. Şi ce dorinţă arzătoare avea să se întoarcă la Madrid! *Riquín*, aproape restabilit, sărea şi alerga pe câmp şi obrajii lui renăşteau proaspetele culori ale sănătăţii. Don José îşi petrecea toată ziua ca fascinat şi ochii nu i se saturau să-i privească pe mamă şi pe fiu. Se plimbau toţi trei pe munte, se aşezau, duceau o viaţă idilică, asemănătoare cu cea pe care don José o văzuse pictată pe paravanele casei Aransis. Scara, Relimpio se întorcea la Madrid, la el acasă; dormea ca un îngeraş şi visa că e pasăre şi că stă pe ramura unui copac şi cântă. Şi *Riquín era* pasăre şi fâlfâia din aripi

făcând primii paşi în lumea aeriană. Isidora era o păsărică melancolică. Toţi cântau; dar don José era cel care cânta cel mai mult şi cel care stătea pe ramura cea mai înaltă.

La jumătatea lui septembrie, Isidora se întoarse la Madrid lăsând o amintire plăcută în colonia de vară de la Ei Escorial. Atunci se întâmplă în viaţa lui Mcichor un fapt deosebit. Dintr-odată prosperitatea, fastul şi grandoarea au dispărut ca prin minune fără să se cunoască motivul. Juan Bou zicea că domnii de la Societatea care se ocupa cu organizarea tomboler au căutat nod în papură în gestiunea tânărului Relimpio. Fapt e ca într-o zi veniră hamalii şi îi. luară cărţile şi toate materialele din birou. Melchor se despărţi scara de tatăl său şi Isidora, spunându-le că pot răni îne în casă, că să facă cu ca ce vor, căci el pleacă la Barcelona să-şi găsească o nouă afacere.

Rămaseră toţi trei singuri: Isidora, *Riquín* şi bătrânul şi se văzu aproape realizat visul ornitologic al lui don José: toţi trei ciripind în pom. Erau, efectiv, păsări, căci nu aveau decât ce era pe ci şi ceea ce providenţa divină dorea să le mai dea pentru a trăi de azi pe mâine. Lumea se deosebeşte de păduri prin faptul că trebuie să plătească cuibul. Cele trei păsărele ale noastre aveau casă, dar n-aveau cu ce s-o plătească, deoarece Mcichor lăsase casa de bani în asemenea hal de curată încât nu se găsea în ea niciun sfanţ.

— Dumnezeu nu bate cu parul, spuse Relimpio.

Pentru a face faţă nevoilor presante de fiecare zi, Isidora începu să-şi vândă hainele. Nu era prima oară că trebuia să se dezbrace pentru a mânca. Încet, încet rochiile trecură din şifonier la bucătărie prin intermediul negustorilor de haine vechi. Ultima oară, într-o tristă şi umedă zi de octombrie, mâncară pălăria de pai, din Italia. Era ultimul fel?

Capitolul 27
TANDREŢEA URSULUI

În toată aceasta perioadă dezastruoasă, în care Cei trei nefericiţi ai acelei case din strada Abades nr. 40 se despărţeau de echipaj, ca un vapor naufragiat care îşi aruncă încărcătura pentru a se menţine încă o oră la supralata apei, Juan Bou îi vizita în fiecare seară, după lucru. Isidora ascundea cu grijă lenta şi dureroasa catastrofă. Încercând să dea casei un oarecare aspect de ordine şi să-şi mascheze truda sub aparenţa unei linişti mincinoase. Înduioşat de un nobil respect pentru Isidora, Bou îşi denatura exprimarea pentru a nu mai fi aspră şi astfel, vorbind despre popor şi despre lichidarea socială, folosea termeni moderaţi şi propoziţii meşteşugit delicate care ieşeau cită gura lui ca mugetul unui bou care îşi propusese să fie emulul privighetorilor. După asta se cunoştea felul inimii «ale.

Miquis îi dăduse bunului litograf nenumărate definiţii. Era după părerea prietenului nostru un butoi cu etichetă de alcool dar plin cu apă; un urs neîmblânzit; o viperă neveninoasă; un ac cu gămălie păstrat în teaca unei săbii; un scaiete având caliciul unui mac; un vrăbioi îmbrăcat în cămilă şi o epigramă scrisă în octave regale. Auzindu-l povestind epicele sale lupte pentru cauza poporului, don José şi *Riquín* rămâneau uimiţi; dar Isidora nu-şi putea stăpâni cu uşurinţă râsul.

Amabilităţile lui Bou faţă de Isidora semănau cu cele ale ursului care vrea să-şi arate dragostea stăpânului său omorându-i o muscă pe frunte. Câteodată, lăsând să vorbească sentimentele sale, se exprima cu simplitate şi naturaleţe. Era ca acele măşti tragice care în arta decorativă apar scoţând flori din gurile lor monstruoase.

Una dintre cele mai expresive manifestări ale consideraţiei pe care Bou o avea pentru Isidora şi naşul acesteia era să le ofere participare la biletele de loterie la care juca; dar cum era atâta lipsă de bani în casă, rareori se realizeoperaţia. Ursul voia să cedeze gratuit o parte din

bilet, dar Isidora nu accepta. Celelalte atenţii constau în a-i însoţi la plimbare prin parc şi în a cumpăra dulciuri şi jucării pentru *Riquín*, iar seara în a vorbi cu el mult şi cu afecţiune. Era curtenitor cu Isidora şi o privea cu o evidentă intenţie* de a-i spune ceva delicat şi dificil...! Uneori, în lungile plimbări pe care le făceau, Juan Bou mergea tăcut şi suspinând. Se părea că însăşi sluţenia lui îi alimenta timiditatea. În schimb, în discuţiile de seară, limba i se dezlega pălăvrăgind întruna, îşi proslăvea cu lipsă de modestie dragostea sa pentru muncă, câştigurile sale şi făcea planuri de viaţă tihnită şi metodică. Pe lângă asta aflase de moartea unei rude foarte bogate şi aştepta o frumoasă moştenire. Se considera extrem de fericit, deşi îi lipsea ceva; da, ceva îi lipsea pentru a fi în întregime fericit.

O pomenea, de asemenea, pe sora lui, Rafaela, soţia lui Alonso, care era tot bolnavă şi auzindu-se pomenită casa strămoşilor ci Isidora se emoţiona şi se tulbura. De nenumărate ori Bou o invitase să viziteze împreună palatul Aransis, ale cărui frumuseţi el nu le văzuse; dar Isidora se scuza mereu de teama exacerbării sentimentelor sale în prezenţa acelor venerate şi iubite locuri, patria ei pierdută.

Într-o zi, când fiica lui Rufete venea de la negustorul de haine vechi, se întâlni cu litograful pe strada Duque de Alba.

— Mă duc la palatul Aransis s-o văd pe soră-mea, îi spuse. Se simte mai rău şi azi-noapte au împărtăşit-o. Vrei să vii cu mine?

Primul ei impuls a fost să refuze propunerea lui Bou; dar cu atâta stăruinţă insista şi o ruga încât, în final, Isidora n-a vrut să fie cu el atât de dispreţuitoare şi plecară împreună. Pe de altă parte, aceeaşi emoţie de care se temea o atrăgea cu o forţă misterioasă. Există în orice suflet laolaltă cu teama de emoţii o curiozitate pentru ele, o simpatie de nedefinit a inimii omeneşti pentru patetism.

Cum privirea la înălţimi simte chemarea abisului, tot astfel sufletul simte atracţia perfidă a dramei.

Sosiră. Rafaela se simţea mai bine în ziua aceea şi împărtăşania dând odihnă şi bucurie spiritului ei îmblânzise boala. Alonso părea mulţumit şi plin de speranţe în vindecarea soţiei sale. Isidora şi Bou statură mult în săliţa portarului vorbind despre boli în general şi despre astm în special, despre clima Madridului, despre cea din Mataró, regiunea de unde era familia Bou; despre doctori, despre medicamentele cutare şi cutare; de fapt, Isidora nu lua parte la discuţie decât răspunzând monosilabic dându-şi astfel consimţământul, căci cele cinci simţuri ale sale erau atente la camera portarului şi uimite de sărăcia confortabilă a acelui cuib de nevoiaşi amenajat într-un colţ al palatului de bogătaşi. Covoraşul decent; mobilele vechi rămăşiţe glorioase ale generaţiei anterioare din familia Aransis şi, pe deasupra, nenumăratele gravuri cu sfinţi şi fecioare, stampa, înfăţişându-i pe Ios Comuneros şi alte gravuri atârnate de perete într-o elegantă dezordine, îi ocupară tot timpul cât rămase acolo. Obosit de discuţie şi foarte mulţumit de îmbunătăţirea stării surorii sale, Bou se ridică de pe canapeaua de răchită împodobită cu perne de percal roşu şi, întinzându-se, spuse:

— Matiaş, dă-mi cheile că vreau să văd ce-i pe sus.

Dându-i un mănunchi zornăitor de chei, Alonso o privi pe Isidora cu atenţie amintindu-şi de ceva:

— Mi se pare, zise, că am mai văzut-o pe aici pe această domnişoară… în sfârşit, urcaţi şi vedeţi despre ce e vorba.

Juan Bou urcă marea scară încet căci corpolenţa sa era duşmanul declarat al agilităţii. Isidora urcă în fugă şi pe ultima treaptă îl aşteaptă pe prietenul ei, aruncându-i o privire tristă şi un surâs distrat şi prietenos căruia i se putea da îndrăzneaţă interpretare de batjocură. Persoana

bravului catalan era compusă din două părţi: corpul său atletic îmbrăcat într-o haină în carouri şi un baston de trestie spaniolă al cărui mâner format dintr-un corn de cerb se încovoia, oferind mâinii toate facilităţile de adaptare, când pentru a se sprijini, când pentru a face din el o morişcă sau chiar o baghetă de dirijor al cuvântului. Niciodată, în afara casei, nu se despărţeau om şi baston şi se ajutau unul pe altul, după caz. Persoana lui Bou era completată de o pălărie adâncă de forma cea mai obişnuită, uşor aplecata pe partea dreaptă, ca şi cum în acea parte se aflau toate ideile pe care era nevoie să le protejeze de intemperii.

Şi urcând, fredona printre dinţi. De ce era atât de greu să-i iasă de pe buze un cântec care-i sta pe limbă? Fără să ştie ce spune, Bou intona în şoaptă nu ştim ce cântec pe versuri compuse ad-hoc. Isidora nu-şi putea stăpâni râsul auzindu-l cântând astfel:

Vin apoi sfeşnice o mie cu lumea din parohie.

— Ce-am mai obosit pe scările astea! zise ursul greoi când ajunse. Când o să se reformeze societatea, treptele o să se suprime. La parter toată lumea.

Deschise prima uşă şi intrară; şi în timp ce Bou continua să deschidă uşi Isidora făcea acelaşi lucru cu balcoanele ca să intre lumina, dornică de a lumina bogatele grote. S-ar fi crezut că tot conţinutul vastelor săli se bucura văzându-se luminat. Totul se trezea, deschizând vreun ochi somnoros şi lumina cuprinzând cavităţile întunecoase învia parcă pălmuită tapiserii, mobile şi tablouri.

— Cine o fi animalul ăsta? zise litograful oprindu-se în faţa tablourilor. Ce ţeapăn e! Iartă-mă, cavalerule; eu credeam că eşti un băţ. Şi ne priveşte cu oarecare necaz… Nu-i nimic, domnule; noi nu mâncăm oameni… A, iată şi o călugăriţa. Şi e frumoasă…! Bună bucăţică oi fi fost, surioară. Ce vremuri! Regret că aţi murit, domnilor, căci

astfel nu veţi vedea cum o să le venim de hac liptorilor poporului, călăilor sărmanului muncitor… Ah! Dumneata cel cu guler plisat ce pare o farfurie, cel cu crucea de Calatrava, dumneata, filfizonule, dacă ai trăi în timpurile astea şi ai apuca ziua dreptăţii, nu ne-ai mai privi cu aceiaşi ochi!… Fugi de-aici! I-aş pune o mătură în mină! Domnul cruciad ar mătura străzile… *şi gata*.

După aceea, întorcându-se spre Isidora care, îngrozită de limbajul bestial al prietenului ei, privea strada prin ferestre, îi spuse:

— Luxul ăsta exagerat înspăimântă gândirea, provoacă toată sudoarea poporului, toate dorinţele arzătoare, toate insomniile, toate durerile, foamea şi privaţiunile. Asta e; sărmanul muncitor se deşală muncind pentru ca aceşti leneşi să trăiască bine în palatele astea pline de vicii şi crime, da, de crime, şi nu-mi pare rău c-o spun. Blestemată castă!… Isidora, nu gândeşti la fel ca mine? De exemplu: bietul muncitor îşi rupe spinarea muncind, doarme pe un pat prost, mănâncă o amărâtă de mâncare, n-are în casă decât un scaun tare pe care să stea, în timp ce aceşti trânton, ca să nu zic altfel, fără să pună mina pe o unealtă, fără să facă nimic, calcă pe covoare, mănâncă bunătăţi, şi stau pe mobile moi pe care ei nu ştiu să le facă.

Şi alăturând cuvântului acţiunea se aşează, mai bine-zis se trânti pe un fotoliu cu arcuri în care trupul său greu se cufundă.

— Mii de draci, ce moale e! Ce bine se stă în el? Şmecheri fanfaroni! V-aş da eu în loc de fotolii cu arcuri, de exemplu, o tejghea de tâmplărie… V-aş da eu cu ghioaga în cap!

Atât de grosolane necuviinţe o iritară pe Isidora. Şi bietul Juan Bou, atât de inocent de efectul produs de lătrăturile sale! În fiecare moment spunea: „Nu gândeşti ca mine?” şi mergând dintr-o parte în alta se arunca pe

fotolii şi pe sofale pentru a le încerca moliciunea, se aşeza cu genunchii pe pernele spătarelor, se învârtea în jurul unui paravan, râdea ca un sălbatic, pipăia bronzurile, mângâia obrajii nimfelor aurite, făcea curte damelor fotografiate şi de câte ori trecea dintr-un salon în altul lovea puternic cu bastonul în parchet, ca şi cum ar fi dorit să primească şi covorul, în limbajul loviturilor, expresia contondentă a furiei poporului… În acest timp, nu-l putea privi. Credea cu vede în cuvintele lui, în toată persoana lui şi în baston, erijat în reprezentantul prostimii, profanarea cea mai odioasă. Era ca ereticul care calcă în picioare jertfa. O supăra întruna, $1 ura şi ar fi dat oricât ca să-l poată azvârli în stradă, după ce poruncise să-i rupă bastonul pe spinare.

— Şi ce perdele! zise Bou atingându-le într-un fel nerespectuos cu bastonul. Oamenilor ăstora nu le place frigul. Na! Frigul a fost lăsat pentru bietul muncitor care umblă fără serviciu pe străzi. Asta e, există doi Dumnezei; Dumnezeul bogaţilor, care dă perdele şi Dumnezeul săracilor, care dă zăpadă, gheaţă. Isidora, Isidora nu eşti de acord cu mine, nu crezi că această canalie trebuie exterminată? Tot ce vedem aici a fost smuls de la popor, toate acestea fânt – deci, alo noastre. Nu-i aşa?

Fiica lui Rufete, pentru a nu-i răspunde cu asprimea cu tare ar fi meritat, nu zicea nimic şi se făcea că priveşte porţelanurile. Bou privi şi e! acele o mie de fleacuri superbe, care nu foloseau la nimic, le atinse, le luă în mână şi le puse cu violenţă la loc cu riscul de a le sparge. După o vreme se întoarse să-i spună ceva foarte important prietenei sale dar n-o mai văzu. O strigă încet; apoi cu voce tare; dar Isidora nu răspunse.

Bou trecu în altă cameră; de acolo într-un frumos salonaş; din salonaş într-un dormitor discret şi întunecat şi acolo crezu că distinge ceea ce căuta. Lumina slabă nu-i permitea lu’ Jean Bou să vadă obiectele. Înainta, începu să

vadă bine şi, într-adevăr, Isidora se şi afla acolo, aşezată pe un pat de care îşi sprijinea braţul drept. Cu capul pe braţ plângea în tăcere, exprimându-şi o durere puternică şi fără spasme, o durere liniştită ca toate durerile vechi cu care te obişnuieşti odată cu monotona lor permanenţă. Juan Bou rămase uluit în faţa acelei scene şi apoi îi puse una după alta întrebările obişnuite potrivite cu întâmplarea:

— Ai ceva? Ţi-e rău?

Văzând că Isidora nu-i răspundea, Bou lua un scaun se aşează lângă fiinţa îndurerată. În momentul acela avu e idee care îi produse mare mâhnire. Îşi aminti subit că Isidora era în proces cu o casă nobilă. Doamne Stmte! Aoaa casă era casa de Aransis, da, îşi amiarea că auzise vorbindu-se vag de aceasta, căci Isidora vorbea de procesul ei fără s-o pomenească niciodată pe marchiză. Fără îndoială lucruri ic, vorbele nepotrivite spuse de Bou, când vizitase saloanele, au jignit-o pe tânără care se presupunea moştenitoare, sau poate chiar era, a acestei ilustre familii.

— Eşti supărată pe mine pentru prostiile pe care le-azr. spus? Te-am jignit!…

Isidora clatină din cap, negând.

— Z\h! Ştiu, acum ştiu! exclamă el cu bucurie gândiadu-se la altceva.

Cr: zu că pătrunde adânc adevărata cauză a durerii prietenei sale. Înţelese că Isidora stătea prost cu banii. Fără îndoială, în ziua aceea lipsurile băneşti ajunseseră la cel mai înalt grad şi nefericita şi atrăgătoarea tânără se vedea ameninţata de un conflict grav. Oh! Ce bun prilej i se ivea lui Juan Bou pentru a realiza un act momi la care se gândea de mult! Superba împrejurare! Acum, într-o clipă, putea să răspundă cu dragoste şi caritate, două lucruri car* sunt unul singur, emisfere diferite ale aceleiaşi lumi infinite.

Era ceva în locul solitar şi retras aşa ca în durerea îşi

dore! care l-a incitat să nu mai întârzie hotărârea lui generoasă. Oh, Dumnezeule din ceruri! Dacă întotdeauna Isidora i se păruse frumoasă atunci i se păru că atinge supranaturalul, împodobită cu divina expresie a durerii sale. Milă şi dragoste împreună, cât sunteţi de puternice!

— Isidora, Isidora, zise bâlbâindu-se vipera neveninoasă.

Apoi tăcu o vreme. Trecu un sfert de oră care pentru el fu cât un sfert de secol. Descântuşându-se toi într-un suspin uriaş, zise din nou:

— Isidora.

Aceasta îl privi fără să vorbească, fixându-şi în înfăţişarea ciclopică a lui Bou ochii ci împăienjeniţi de lacrimi. Bou îşi simţi inima. sfâşiată şi se exprimă astfel, cu o voce îndurerată:

— Isidora, chiar dacă tu nu vrei să-mi încredinţezi necazurile tale, ţi le voi încredinţa eu pe ale mele. De mult… de când am avut fericirea să te cunosc…

Isidora, cu puterea ei de pătrundere admirabilă, înţelese totul. Avu o viziune. I se smulse un văl de pe ochi şi-l văzu pe acest monstru rănit care se prosterna în faţa ei şi-i lingea mâinile. Îi fu groază, scârbă. Toată nobleţea fiinţei sale se răzvrăti tulburată, plină de mândrie şi despotism. Era un lucru asemănător nivelării locuinţelor aristocratice de către prostimea iritată şi întotdeauna murdară. Răsuna odiata detunătură a revoluţiilor şi odată distruse clasele sălbatica plebe voia să defăimeze marile rase înrudindu-se cu ele.

— Intenţiile mele au fost bune întotdeauna, spuse catalanul care, fiind în imposibilitatea de a realiza drama, căzu în vulgaritate. La început mi-ai plăcut; apoi m-ai făcut să visez, apoi să gândesc. Aceasta a devenit o necesitate a inimii şi cumsunt singur, cum nu-mi place să fiu singur… N-am mari bogăţii pe care să ţi le ofer; dar sunt harnic, câştig destul şi trăiesc confortabil… De când te-am văzut

mi-ai plăcut atât de mult! Te-am văzut ieşind din această casă şi mi-am spus: „Cine o fi?…” în sfârşit, te preţuiesc mult, eşti foarte bună şi vreau să mă căsătoresc cu tine… Asta e… *şi gata*.

Isidora, stupefiată, nu ştia în ce termeni să-i răspundă. Trebuia să-i răspundă negativ, căci ideea de a se căsători cu acel barbar îi provoca oroare. Dar Bou era un bărbat sincer şi cinstit care nu trebuia să primească ofensa plină de cruzime şi dispreţ. Ea valora infinit mai mult decât el, ea era nobilă; dar îndoielnica cinste a vieţii sale o putea face inferioară lui. În ce dilemă se afla! În sufletul ci scârbă, era nedespărţită de recunoştinţă. Cum să-i răspundă şi să explice într-o frază dispreţul şi consideraţia?… Ca un asemenea gânsac îndrăzneşte să ridice ochii la o persoană atât de distinsă! Merita să-l iei la pumni şi să-l arunci în drum. Dar în acelaşi timp… cât de sincer şi de generos era! îi oferea mina cu adevărata intenţie şi credinţă nestrămutată de a face un bine. Dar sărmanul nu reuşea mai mult; era un nătărău; nu ştia cu cine vorbeşte!… Isidora căuta la repezeală cuvintele cele mai potrivite şi, în sfârşit, spuse:

— Domnule Bou, îţi mulţumesc mult pentru propunerea făcută. Te apreciez. Eşti un om cumsecade dar mă văd obligată să te refuz, căci iubesc alt bărbat.

— Iubeşti alt bărbat! repetă cu uimire litograful. După ce-o să ne căsătorim o să-l uiţi şi o să mă iubeşti pe mine. Eu sunt foarte bun.

Isidora surâse.

— Eu sunt bun, cu toate că aşa, pe moment, inspir spaimă prin aceste idei pe care le am pentru că… Cum am fost atât de persecutat şi, deşi îmi vine greu s-o spun… am făcut acte de eroism şi fapte măreţe, am acest fel cumplit de a vorbi. Asta da, nu-mi aplec capul despotismului. Sunt un om curajos şi în Catalania e de ajuns să apar eu ca să iasă scandal mare… În altă ordine de idei, muncesc cu

spor şi câştig destul de bine; aştept o moştenire… N-o să-ţi lipsească nimic.

— Iubesc alt bărbat, repetă Isidora crezând că această afirmaţie punea capăt acelei dureroase discuţii.

— Şi acum, zise Juan Bou cu un nod în gât, plângea! după celălalt?…

Bănuiala că rivalul său era o lipitoare a poporului îi mărea la culme aversiunea lui Juan.

— Da, da; după el, repetă hotărâtă Isidora să vadă dacă aşa monstrul va tăcea şi o va lăsa în pace.

Şi la fel cum se desprinde stânca de pe munte şi rostogolindu-se cade la şes şi striveşte şi distruge tot ce întâlneşte în cale până când se opreşte şi rămâne din nou inertă, înconjurată de moarte şi tăcere, tot astfel se desprinse din sufletul lui Juan Bou speranţa: se rostogoli, distruse, îi provocă furie şi mânie; dar imediat totul rămase în atonia dureroasă şi mută. Privea în jos şi respiraţia lui răsuna precum mugetul unei furtuni îndepărtate care cu fiece clipă e tot mai departe. Mânia fu instantanee. Trecu, lăsând descurajare în suflet şi confuzie în creierul colosului. Şi în creier pluteau, ca resturi ale unui vapor trecător, notele vagi ale unui cântec acompaniate de cuvinte. La ce bun această muzică atrăgătoare ce pune stăpânire pe auz şi pe buze insistă în fastidioasa sa dominare când sufletul fără noroc, după o catastrofă, ameţeşte în durere şi tristeţe? Nu se ştie. Dar se ştie că între auzul, creierul şi buzele lui Juan Bou se scurgea vag un cântec monoton care zicea:

Preoţii aduc lumină când psalmul cincizeci închină.

Isidora îi şterse lacrimile. Pentru a pune capăt unei scene atât de supărătoare, cel mai bine era să plece.

— Eu nu mai pot să rămân, spuse mergând încet spre uşă.

Bou nu-i răspunse nimic, nu făcu nicio mişcare.

— Nu vii?

Zicând acestea el o privi cu tristeţe. Isidorei îi veni să râdă dar se stăpâni.

— Să mergem, spuse Bou, ridicându-se cu atâta greutate încât părea făcut din bronz.

Isidora mergea înainte, el în urma ei. Ieşiră şi coborâră scara fără să-şi spună un cuvânt. La uşa dinspre stradă posacul îndrăgostit zise că ar mai rămâne o clipă în casa surorii lui.

— M-ai distrus, spuse luându-şi rămas bun de la ingrată. fiba simt rău. Blestemată să-mi fie soarta.

Şi când ea se îndreaptă, ursuzul, privind-o din portal, gândea lucruri foarte triste, îngrozitoare. Gândurile lui descătuşate izbucneau în bulbuci.

— Ingrata! Nu cunoaşte valoarea omului ce I s-a oferit… Sunt oare eu un filfizon, un şmecher, unul dintre acei vampiri ai poporului?… Eu, atât de teribil; eu atât de sânger; eu atât de folositor umanităţii; eu care am ideile astea atât de avansate… Şi întreb: de ce e aşa frumoasă?… că-avolul i-o. dat ei frumuseţea iar mie ochii… Să mă dis reţuiască pe mine!… Femeia e o piedică socială, o formă a obscurantismului şi, dacă bărbatul n-ar fi trebuit să se aască din ea, ar fi trebuit suprimată.

Capitolul 28

REŢETELE LUI MIQUIS

În ziua aceea dificultăţile au atins apogeul. «Nu numai i se terminasetră toate resursele, dar se terminaseră şi toate combinaţiile pentru a învinge lipsurile de moment. Nu mai avea creditori, nici ce amaneta. Oh, ce situaţie îngrozitoare1 Ajutorul le lipsea cu desăvârşire. Lui Isidora, lui *Riquín*, şi lui don José le era foame.

Inspirat de disperare, don José avu o idee, oh, trăsătură şi umanităţii şi dragostei! îi veni să iasă deghizat să ceanx d-a pomană, sigur că va găsi suflete generoase. Dar asta nu ajunse să se pună în practică pentru că Isidora se opuse cu hotărâre. Dar ce să facă? Să-i ceară Emiliei? în

niciun caz. 5 âai degrabă ar recurge la cerşit. Cui, cui. Doamne Dumnezeule! dacă au fost exploatate deja toate cunoştinţele?

Cineva se prezentă în casa Isidorei să-i ofere cât are nevoie pentru a învinge dificultăţile atât de supărătoare. Dar «condiţiile acestor plăţi anticipate erau atât de severe încât tânăra le refuză înspăimântată. Dragostea nebunească pentru lux şi confort erau punctele slabe ale Isidorei; nevoia sa. breşa prin care o atacau promiţându-i vile şi castele; da? în ciuda acestor dezavantaje rezista, bătându-se cu arma orgoliului său şi apărată de scutul nobleţei sale. Atâta forţă căpătă cu asta încât frânase zborul tentaţiei spunând: „Mal degrabă voi cerşi. Oh! Dacă Joaquín ar fi la Madrid n-ar trece ea prin atât de crude încercări. Dar la Paris, unde era, îi scrisese de şapte ori în trei luni fără să primească un răspuns. Se întorcea cu gândul peste tot, precum locatarii unei case incendiate care, printre flăcări, caută o scăpare un sprijin, ceva de care să se agaţe... Ah, cerule sfinţi Dintr-odată Isidora îşi văzu. scăparea. Îşi aduse aminte de e persoană şi speranţa scânteie la suprafaţa întunecatului c4 spirit.

Era noapte. A doua zi îşi va pune în aplicare gândul Din fericire don José avusese marele noroc să întâlnească în acea seară un foarte caritabil prieten care dădu suma de care avea nevoie pentru un prinz modest. Isidora, sigură că va avea ce să mănânce în dimineaţa următoare, petrecu noaptea liniştită. A doua zi la ora unsprezece, sună la o uşă.

— Doctorul Miquis e acasă?

Ce noroc! Era. Tânăra trecu în birou şi acolo singură cu medicul nu putu să-şi stăpânească durerea care-i năvălea din inimă şi izbucni în plâns. Augusto o primi cu multă bunătate, îi spuse să se aşeze întrebând-o, despre toată cole, dar ea, zbuciumată, nu putea spune mai mult decât atât, repetat de trei ori:

— Dă-mi să mănânc şi nu mă atinge.

Augusto deveni serios, înţelese că situaţia prietenei sale nu era de luat în glumă. Discutară. El, deşi tânăr, cunoştea arta interogatoriului şi ca înţelegea cât de binefăcătoare îi vor fi spontaneitatea şi sinceritatea. Astfel, după un sfert de oră de confesiuni, Miquis ştia deja ultimele episoade din viaţa ci, drumul la El Escorial. sărăcia, declaraţia lui Bou, alte propuneri… Când nu mai rămăsese nimic important de spus şi Isidora formulă sinteza problemei ei întrebând – „Ce trebuie să fac ca să pot trăi?” Miquis rămase tăcut vreme îndelungată după care îi răspunse astfel:

— Nu fi îngrijorată, nu te nelinişti. O să vedem. Eşti bolnavă, eşti rănită. Boala ta e profundă, dar nu incurabilă.

Inspiraţia îi încolţi în minte. Firea sa ingenioasă h sugeră o idee şi odată cu ideea aceste cuvinte:

— Trebuie să te faci bine… A spus-o Miquis şi cu asta basta.

Isidora umplu biroul cu un suspin. Era geamătul bolii sale, deja întinsă şi profundă.

— Zis şi făcut, spuse Augusto cu mare solemnitate. Vrei să te vindeci? Răspunde-mi da sau nu.

— Da.

— Bine. Eşti dispusă să te laşi pe mâinile mele şi să-mi respecţi cu sfinţenie sfaturile?

— Da, da, replică ea cu nelinişte dureroasă.

— Deci, să începem. Primul lucru e să schimbi aerul.

— Mă trimiţi la ţară.

— Nu?. Mai bine-zis te trimit pe o vale urbană.

Şi ducând-o la balcon îi arătă casa de vizavi. La parter se vedeau nişte zăbrele printre care ieşeau câteva plante puse în ghivece. Casa era pe colţ iar camera de jos, căreia îi corespundeau gratiile, avea pe strada cealaltă o prăvălie cu două vitrine. Dar asta nu se vedea de la balconul lui Miquis, deşi se ghicea când priveai o tăbliţă pe

care, cu litere aurite, scria: *Castano*, *ortoped*. Pe o altă firmă mare şi pompoasă, agăţată mai sus, la etajul unu al aceleiaşi case, scria: *Eponina*, *modista*. După ce Isidora o privise, Miquis îi spuse:

— Fugi de aceste înălţimi periculoase şi îndreaptăţi ochii pe valea plăcută care se află jos.

— Da. Aici locuiesc Emilia şi Juan. Ce fericiţi sunt!

— În această casă, în această clădire binefăcătoare vei sta de mâine.

— Oh! Dacă ai şti cât îi invidiez! Da' nu, nu mă vor primi

— Îţi vor refuza această favoare dacă le-o cer eu?… L-am vindecat de anghina difterică pe copilul lor cel mare. Îi consult pe gratis. Mă cheamă aproape în fiecare zi.

— Atunci o să le ceri tu să mă primească…

— Chiar azi; dar înţelegi e «i trebuie să le răspunzi cu o comportare bună. Ai grijă…

— Oh! Ţi-o jur… Tot ce doresc e linişte, pace…

— Bine, spuse Miquis retrăgându-se din balcon. Odată ce schimbi aerul trebuie să consideri că începi o viaţă nouă. Trebuie să te educi, să înveţi o mie de lucruri pe care nu le şti, să-ţi supui spiritul la gimnastica de a face socoteli, de a aprecia banii, importanţa şi realitatea lucrurilor E nevoie să ţi se administreze o infuzie de principii morale, pentru care, cum stadiul tău e primitiv, deocamdată e suficient catehismul. Oh! Dacă ai avea bunăvoinţa!…

— Voi avea.

— Acum vine esenţialul, fetiţo. După ce te întremezi, voi trece la prescrierea marelui emetic, un medicament slab dar neplăcut, şi dacă o să-l iei de bunăvoie, cu timpul o să-ţi demonstreze că face minuni şi o să te vindece complet.

— Care e medicamentul?

— Să te căsătoreşti cu Juan Bou.

Isidora avu un gest de respingere a unui lucru atât de scârbos şi-şi luă o mutră… Iisuse, ce mutră!

— Înţeleg că nu-ţi place pe moment. Dar gândeşte-te. N-ai auzit spunându-se că orice om îşi are norocul în mâini doar o dată în viaţă?

— Am auzit, dar o să-ţi spun…

— Socoteşte dacă în situaţia ta poate fi pentru tine un noroc mai mare ca cel în care un om onorabil îţi oferă mina. Nu cred că ai pretenţie la un Coburgo Gotha. Gândeşte-te, analizează situaţia în care te afli, aruncă o privire în urmă, o alta înainte şi spune dacă medicamentul meu nu e perfect indicat.

— Nu ştiu dacă va fi eficace sau nu, zise Isidora tristă şi confuză. Poate să fie, privind lucrurile din afară… Dar în problema căsătoriei, gustul şi dragostea sunt pe primul loc…

— E adevărat că Juan Bou nu e un Adonis; dar niciun monstru nu e… E un om cumsecade, muncitor, simplu şi, în ciuda bravadei sale, are inima cea mai bună şi mai duioasă din lume.

— Ştiu, ştiu… dar… să lăsăm asta, pentru numele lui Dumnezeu; eu nu voi fi soţia lui. Nici nu te gândi… Cazul meu nu e ca celelalte, zise Isidora făcând mari eforturi pentru ca tonul ei să exprime convingerea nestrămutată a sufletului. Pentru a judeca lucrurile trebuie să le priveşti în întregime. E adevărat că dacă cu aş fi nimic mai mult decât ceea ce par, soluţia ar fi asta, fără îndoială; dar tu ştii că eu am un proces de filiaţie cu o familie nobilă; tu trebuie să iei în consideraţie că într-o zi o să câştig procesul, cum e legal; că voi trece să-mi ocup locul şi să moştenesc averea şi numele acestei familii care sunt ale mele şi îmi aparţin. Ţi se parc potrivit ca intrând în posesia casei mele să-mi atârn de braţ acest frumos breloc de Juan Bou? Asta ar fi culmea… Miquis, eşti nebun. Eu nu ştiu unde ţi-e capul când vorbeşti asemenea lucruri.

— Procesul? Ai pomenit exact o dezordine fiziologică care îmi aminteşte alt medicament dintre cele mai importante pe care ţi-l voi recomanda.

— Care?

— Să rezumăm; în primul rând să schimoi aerul; apoi să te fortifici cu o învăţătură elementară; apoi să iei doza cea mare, căsătoria cu Juan Bou şi ultimul, extirparea cancerului, adică ideea marchizatului.

Isidora credea că aude cea mai mare dintre insulte.

— Dacă astfel vrei să mă vindeci, spuse cu trufie, renunţ la doctoriile tale.

— Să ne înţelegem, adăugă Miquis, rectificând. Dacă drepturile tale nu reprezintă o farsă, dacă e ceva serios şi legal în asta, să fie într-un ceas bun şi procesul să meargă înainte. Ceea ce vreau e ca tu să nu-ţi consacri viaţa ideii de a ocupa o poziţie superioară; să nu trăieşti anticipat, în imaginaţie, în ea. ci să ai răbdare şi să-ţi găseşti liniştea spiritului… Câştigi procesul? Foarte bine: intri în posesia moştenirii şi continui să trăieşti cu soţul tău în modestia, liniştea şi confortul în care trăim cu toţii. Vrei? Nu eşti de acord cu planul meu?

— Nu, nu sunt de acord, zise Isidora, supărată. E un plan prostesc.

— Ah! mimoză! Ştii ce trebuie să fac văzându-ţi revolta? Să nu-mi fie milă, să nu mă interesez de tine şi să te privesc ca pe glia comună în care toţi avem dreptul să ne semănăm dorinţele pentru a culege dezonoarea ta. Nenorocita, dacă n-o să sfârşeşti în casa Aransis, vei sfârşi într-un spital.

— Bine, îmi nlam asta. Sau cel mai sus, sau cel mai jos. Nu-mi plao situaţiile de mijloc.

— Şi totuşi, în ele trebuie să ne menţinem mereu… Deci, ne-am înţeles?

— Cu ce?

— Odată ce-mi refuzi tratamentul trebuie să te

consider incurabilă şi să fac amor cu tine.

— Ce prosti vorbeşti!

— Mergem în Parc?... Îţi aduci aminte de vizitele noastre la Muzeu, de animale, de portocale pe care le mâncam împreună?

— Îmi aduc foarte bine aminte... Lasă prostiile.

— Nu, să nu crezi că-ţi voi repeta acum ce-ţi spuneam atunci. Nu va mai fi acel „Mă căsătoresc cu tine". Atunci ţi-o spuneam dar nu mă gândeam s-o fac...

— Bănuiam eu.

— Adevărul e că-mi plăceai foarte mult!... Şi dacă trebuie să fiu sincer, credeam că fac cu tine marea oucerire. Voiam să fac pe nebunul printre colegi şi-mi ziceai)»: „Asta nu-mi scapă. * Şi mi-ai scăpat prin trădare. Azi ne întâlnim iar. Tu, după ce ai umblat de colo, colo, vii la mine... Uite prostănaco, îţi jur că în clipa asta, văzând cu câtă încăpăţânare nu vrei să te laşi vindecată ar trebui să te învăţ eu minte... Şi dacă n-ar fi aceasta...

Se ridică şi luând un portret ce se afla pe masă, i-l arătă Isidoi ei.

— Ah! Logodnica ta... Ştiu că te vei căsători în cu – rând, şarlatanule. Ştii că nu-i nimic de capul ei?

— Te plesnesc dacă mai repeţi. Valorează mai mult decât tine. Nu e foarte frumoasă, dar e un înger.

— Nu face două parale, spuse Isidora. răzind cu neruşinare în faţa tabloului.

— Ce ştii tu? Aceasta, aceasta pe care o vezi aici este îngerul meu păzitor; e stăpână mea, avocata mea, Fecioara care mă ocroteşte. Prin ea, o vezi bine!? prin cea cu care mă căsătoresc luni, cu ajutorul lui Dumnezeu, mă eliberez de pericolul de a te avea în faţa ochilor şi devin un domn erou şi. călcând totul în picioare, mă lupt cu tine şi te înfrâng şi, în sfârşit, mă salvez, chiar dacă nu vrei. Chiar în seara asta voi vorbi cu Emilia şi mâine vei merge să locuieşti la aceti oameni, ca să înveţi, viperă, ca să vezi,

panteră, ca să ştii, diavol cu fustă, ce înseamnă binele.

La fiecare cuvânt făcea un pas spre ea ameninţând-o cu portretul. Isidora se liniştise şi nu mai vedea lucrurile atât de triste ca înainte. El, pe de altă parte, îşi lăsase gravitatea de doctor, emfaza de moralist şi revenea rapid, dar progresiv, Miquis cel de altă dată, ingenios, vesel şi vioi, cu frunzişul său de vorbărie metaforică şi cu inima lui plină de bunătate.

— Mi-am adus aminte că trebuie să scriu nişte scrisori, sp. nse Isidora deodată. Mă laşi să le scriu aici, la biroul tău?

— De, da, înger veninos, răspunse Augusto în al cărui suflet reveneau iubirile trecătoare din studenţie.

Scoase repede hârtie, plicuri. Isidora se aşează pe scaunul din faţa biroului, el îi dădu pana iar ea începu să scrie. În timp ce tânăra îşi rezolva corespondenţa, care era destul de lungă, Miquis se plimba cu mâinile în buzunar şi o privea pe Isidora cu o expresie în care se amestecau groaza şi teama, zicându-şi „Fără ştiinţă, fără gravitate… Tinereţe, nu mă părăsi înainte să te cunosc… E destul timp să mă închid în această armătură de carton care se numeşte severitatea. principiilor.*

Şi-şi reluă plimbarea, ocheadele spre Isidora şi meditaţia: „Dar mă căsătoresc luni şi azi e miercuri… Cu ce ocazie i se întâmplă omului să se căsătorească!… Mă aflu între altar şi prăpastie… Omule, *homo sapiens* al lui Linne, nu cădea, ia o piatră şi loveşte-te cu ea în piept, ca Sfântul Ieronim. Onoare, ai chip de câine…”

Isidora se opri din scris, punând pana alături.

— O să mă odihnesc o clipă.

— Chiar şi două, fetiţo… Ştii că-mi face cea mai mare plăcere… Simte-te ca la tine acasă…

— Ai o cameră frumoasă, dar puteai să pui scheletul ăsta în altă parte. Ce oroare!

— Vreau să contemplu mereu mizeria umană.

— Ale cui or fi fost oasele astea mizerabile?…

— Ale unei femei. Poate una la fel de frumoasă ca tine… Priveşte-te în această oglindă.

— Mulţumesc, băiete. Oglinzile tale sunt foarte speciale. Şi ce de cărţi! Ia, să vedem. Iisuse, ce titluri! Numai de medicină. Ce păcat de banii daţi pe astea! Atâtea cărţi ca să nu şti nimic. Că tu nu ştii nimic, Miquis; eşti un ignorant, un prost.

— Poate spui cel mai profund adevăr care a ieşit vreodată de pe aceste buze, de pe aceste înveninate petale. Da, sunt un netot. Dispreţuieşte-l pe Miquis, care, descoperind o comoară, a dat voie ca din aceasta să se înfrupfe toţi în afară de el. Simplul şi nefericitul Miquis a fost un libertin al studiului: nesăbuinţele sale au fost craniile. Lână el a trecut. Încoronară cu trandafiri şi cu cupa în mână, imaginea Vieţii şi Miquis şi-a întors privirea pentru a contempla. fascinat, vai! faţa zbârcită a profesorilor universitari. Prilejul de a trăi „de a se bucura, de a-şi vedea idealurile împlinite, de a atinge cerul i s-a ivit de multe ori, dar Miquis, acest prost al proştilor, în loc să profite de orice prilej favorabil, s-a dus să disece cadavre… Şi acest Miquis se însoară luni; adică luni încuie uşa tinereţii şi intră în maturitatea vieţii, în regim, în rutină şi metodă! Pentru el s-a terminat cu neprevăzutul; se vor sfârşi delicioasele nerozii. Nenorocită gură închisă râsului! Acum ştiinţa, munca, socrul, doica. Groaznic lucru e să-şi ia rămas bun de la libertate şi să vadă cum fuge tinereţea. Prea fericiţi sunt copiii, căci a lor este viaţa!

— Ai o casă frumoasă, zise Isidora, fără să-l ia în seamă. Cât te costă?

— Pe tine nu te interesează căci n-o să mi-o plăteşti tu. Ţi-ai terminat scrisorile?

— Le voi termina.

Şi el îşi reluă plimbarea şi continuă s-o privească… Ce frumoasă era! Cine l-o fi pus pe el să facă pe moralistul

şi pe mântuitorul samaritencelor? Slobozi un hohot de râs în adâncul fiinţei sale, acolo unde sufletul lui contempla uluit imaginea primejdiei… Mă căsătoresc luni, luni… * Privi portretul logodnicei sale…

Deodată sună clopoţelul şi un domn intră în sală… Este tatăl logodnicei lui Miquis, care vine să-l consulte pe teme de igienă. Augusto o lasă pe Isidora în biroul său şi e nevoit să reziste o oră la pisălogeala socrului, care vorbeşte despre sănătate, despre fondarea unui penitenciar pentru. tinerii delincvenţi.

Când socrul său pleacă Miquis se întoarce în birou. E zăpăcit; vizita l-a paralizat. E în corpul lui ceva din efectul unei bătăi; dar e întărit pe dinăuntru. Isidora aşteaptă neliniştită. E palidă şi a plâns puţin, căci nu poate să uite ca fiul şi naşul ei n-au ce mâncă în scara aceea.

— Ce mult ai stat! E obositor domnul acesta. În sfârşit. prietene, îmi pare rău că te-am deranjat. Aminteşte-ţi ce ţi-am spus când am intrat…

Miquis face o rapidă explorare în sufletul său, găseşte în el puţină dezordine şi hotărăşte să pună totul la locul lui. „Sunt un om ideal, îşi zice, un om de onoare şi cu suflet; sunt, de asemenea, un bărbat care se căsătoreşte luni.*

Isidora îi adresase la venire o rugăminte dureroasă, expresie elocventă scăpată din cele mai sfinte la. niţe ale sufletului. Adăugând rugămintea dictată din nevoie la implorarea pudorii, Isidora îi spusese: „Dă-mi să mănânc şi nu mă atinge.*

Miquis îşi deschise portofelul Inimoasei nefericite şi cu mărinimie îi spuse:

— Mâine vei fi în casa Emiliei.

2.

O primiră. Atât de greu cântărea în casa aceea recomandarea lui Miquis, căci îl salvase de la anghina difterică pe copilul lor cel mare şi de dureri la ieşirea

dinţilor pe cel mic!

Deja cititorul ştie cum Emilia Relimpio s-a căsătorit cu vărul ei, fiul ortopedului, care zice clauze în loc de capsule; căsătorie degradantă dacă o priveşti de la înălţimea pretenţiilor doñei Laura; dar foarte firească, potrivită şi frecvent» atâta timp cât cea interesată o priveşte de la nivelul sentimentelor sale şi al viitorului ei moral şi practic. Juan José Castano era la fel de abil ca şi tatăl său şi îl întrecea chiar în inventivitate şi în asimilarea descoperirilor artei ortopedice. Finanţa prăvălia şi câştiga bani frumoşi, căci, din nefericire pentru omenire, se pare că omul e o maşină veche care se strică şi se dezarticulează având pe zi ce trece tot mai multă nevoie de reparaţii şi proptele, sau să le zicem cârje, aţele, corsete, chingi, suspensoare etc. Dar să nu mai vorbim aiurea. Unii zic că se întâmplă pentru că ai studiat mult, alţii pentru că te-ai distrat prea tare, alţii că ai suferit prea mult; dar oricare ar fi cauza, ortopedie are un viitor tot atât de strălucit ca şi artileria. Sunt două ştiinţe complementare, ca filosofia şi psihiatria

În viaţa ei liniştită şi laborioasă, Emilia, femeie cu un fond bun şi cu o inimă mare, se vindecase de acele prostii de a salva aparenţele şi de a părea o persoană nobilă. Nu mai purta pălărie decât când pleca vara în vacanţă, nici nu mai încerca să semene cu fetele lui Pez care – în treacăt fie zis – încercau în continuare să imite fetele ducilor nu ştiu care. Avea o solidă bunăstare, ea, soţul şi copiii lor. Îşi satisfăceau din plin nevoile şi, pe deasupra, aveau frumoase economii, o casă frumoasă şi pe lângă asta o perspectivă surâzătoare, întinsa fermă a lui Pinto cu toate bogăţiile pe care le avea bătrânul. În concluzie; Emilia ocupase un loc minunat în amfiteatrul vieţii unde atâţia stau în picioare sau pe locuri foarte proaste. Soţul ei era un om simplu, bun, tandru, fără alt defect decât dorinţa de a face lucrurile foarte bine şi foarte repede, motiv pentru

care îşi mustra mereu lucrătorii.

Cât de mult ar recunoaşte Isidora importanţa morală a acelei familii, nu purea scăpa de antipatia pentru acea clădire, pentru prăvălia plină de obiecte oribile, pentru cămăruţa din spatele prăvăliei unde munceau Rafael şi lucrătorii săi şi pentru întreaga locuinţă onorabilă, foarte virtuoasă, model de demnitate, de laboriozitate şi de creştinism, dar impregnată de un anumit miros de piele crudă, luminată prost şi foarte zgomotoasă.

Această părere nu excludea recunoştinţa pe care le-o purta lui Juan José şi Emiliei. Un merit remarcabil şi bunătate avuseseră în ei ca s-o accepte, deşi, dacă ar fi dispreţuit-o, ar fi avut perfectă dreptate! Şi se vedea aici influenţa eficace a mediului ambiant. După trei, patru zile de locuit acolo, spiritul Isidorei se adaptase uşor vieţii liniştite şi vesele a familiei, luminii puţine, mirosului de piele, vederii urâtelor obiecte şi observase în ea o linişte, o bucurie pe care până atunci nu le cunoscuse. *Riquín* se înţelegea atât de bine cu cei doi copii ai Emiliei de parcă ar fi crescut în acelaşi leagăn. Toată ziulica şi-o petreceau zburdând din camera din fundul prăvăliei până la bucătărie şi născocind tot felul de năzdrăvănii.

Don Josfi părea cel mai puţin fericit. Era trist, după cum spunea, din lipsă de ocupaţie. Castano, care nu avea nevoie de contabil, îl folosea să ducă bileţele şi să încaseze bani; dar deşi bunul domn rezolva aceste sarcini cu docilitate, se vedea bine că plăcerea lui cea mai mare era să nu facă nimic, s-o contemple pe Isidora, să se plimbe cu ea şi să-i facă oricâte servicii ar fi avut nevoie.

Miquis obişnuia să treacă pe acolo, dar stătea foarte puţin. Cum locuia vizavi, serile trimitea prin servitoare nişte scrisorele care-i făceau să râdă pe Isidora, pe Emilia şi chiar pe don José taciturnul. Iată o mostră:

Reţetă:

O sută de grame extract de răbdare.

Cât se poate de multă muncă la maşina de cusut.

Se amestecă şi se agită bine.

Se ia în fiecare zi.

Doctor Miquis

— Vezi? spunea Emilia răzind. Îţi cere să munceşti şi să mă ajuţi să cos la maşină. Miquis ăsta e forte glumeţ... Şi câtă dreptate ara! Să te ocupi de ceva, asta îţi trebuie. Când atenţia ţi-e concentrată le orice fel de muncă nu te mai gândeşti la prostii.

Înţelegea bine bolnava; astfel, din prima zi începu să se deprindă cu superba maşină Singer pe care o avea Emilia. Foarte bine! Cu puţin talentv a ajunge s-o stăpânească. În continuare, altă scrisorică:

Reţetă:

25 grame infuzie de rădăcină de uitare.

7 tone esenţă de modestie.

Se dizolvă în apă chioară, se adaugă Ipecacuana sau Juan Bou şi se fac 40 de mii de pilule pentru a fi luate în fiece secundă sub supraveghere.

Doctor Miquis

Nota. Cine va intra mâine în capela, să spună rugăciunea pe care o fac deţinuţii Sfintei Fecioare.

Deşi reţetele erau prescrise în glumă, Isidora nu dispreţuia învăţămintele înţelepte conţinute în ele. Îşi propuse cu fermitate să lucreze, să uite anumite lucruri care o duseseră la pierzanie şi să scurteze zborul orgolios al sufletului său. Pe alt bileţ scria aşa: „Se recomandă bolnavei s-o ajute pe gazda ei în treburile casnice pentru ca să înveţe, iar în orele de odihnă să se ghiftuiască cu lectură. îl recomand pe *Bertoldo*, *Anul creştin* sau *Pagini din copilărie*. Să înveţe să socotească pentru a se obişnui cu sumele de bani. Pentru asta i-ar putea folosi titanul din Patmos al contabilităţii, năşicul ei. ge recomandă în mod special bolnavei, dacă primeşte vizita lui Juan Bou (alias Ipecacuana) să se poarte amabil cu el. Sărmanul e trist,

deşi aşteaptă o moştenire.

Notă. Eşafodul de miere e ridicat în capela neajutoraţilor. Roagă-te pentru Miquis".

Seara, Miquis trecu pentru o clipă pe la ei, în timpul mesei. Ce zarvă! Cei trei prichindei alergară spre el şi în timp ce unul i se agăţă de un braţ, altul i se încurcă printre picioare şi toţi îl aclamau ca şi cum tânărul doctor ar fi fost cea mai amuzantă dintre jucării. Isidora şi Emilia discutară despre nunta sa şi când îl felicitau, când râdeau de el în timp ce Miquis foarte repede făcea panegiricul viitorului său lamentându-se de pierderea libertăţii. Apoi urcă la etajul superior să vadă o bătrânică. mama celebrei modiste. Eponina.

Aceasta era o abilă franţuzoaică bună de gură şi şmecheră care în câţiva ani îşi făcuse mare clientelă. Fiind vecine, Eponina şi Emilia se împrieteniseră. Câteodată, seara, franţuzoaica mai cobora în casa ortopedului, altă dată, familia Castano urca în atelierul de modă. Isidora o cunoştea dinainte pe Eponina, căci ea îi făcuse câteva rochii în vremurile bune, când trăia cu Botfn. Eponina, cunoscând bunul gust al fetei lui Rufete, de câte ori aceasta urca la ea îi arăta elegantele toalete, cerându-i părerea, fapt care îi făcea plăcere Isidorei, chiar dacă acest lucru o dezamăgea cumplit văzând atâtea lucruri minunate care nu erau pentru ea. Apoi, întorcându-se la ortopedie, cu creierul plin de trecătoare viziuni de materiale şi volane, cădea într-o tristeţe profundă…

În felul acesta trecură câteva zile. Miquis le trimise prăjituri de la nuntă însoţite de aceste rânduri:

„Din temniţa de flori, din deliciosul coşciug al lunii de miere sacrificatul Miquis le salută pe doamna de Castano şi pe doamna de Bou. Îi mr ornând acesteia din urmă calmul Am aflat cu uimire că a contravenit prescripţiilor mele igienice, urcând în atelier la madam Eponina şi prohânti diverse rochii de bal pentru a vedea cum îi stă cu

ele. Asta e foarte periculos şi provoacă febră. Îi prescriu îndepărtarea absolută de punctele infectate de miasme. În clipele de răgaz, bolnava să se dedice brodării unor papuci pentru domnul Juan Bou, pentru care se zice că trebuie să folosească doi metri de canava. Asta nu contează. Eu îi fac cadou canavaua şi lina. Bolnava va merge să-şi facă convalescenţa la umbra copacului Ipecacuana, acest copac, miraculos, doamnelor, care e plantat la litografia din strada Juanelo şi care arde de nerăbdare să strângă între ramurile sale pe descendenta ac sută de regi. Vă salută pe toţi cel mai proaspăt dintre soţi şi cel mai fericit dintre medici.

Miquis".

Nu mai râdea Isidora de scrisori şi reţete. Din ziua precedentă era foarte dusă pe gânduri şi vorbea foarte puţin. Atribuind Emilia şi Castano tristeţea bruscă a prieteniei lor faptului că se vedea constrânsa de procuror să suporte cheltuielile crescute ale procesului, o iscodiră cu abilitate; dar nicio explicaţie clară n-au putut obţine din taciturna ei melancolie. Observară un accident care îi făcu să intre la bănuieli neplăcute: don José, întorcându-se din oraş, vorbi pe furiş cu Isidora şi de atunci data starea de melancolie şi tristeţe a tinerei bolnave. Observând cu răutate, soţii remarcară că Relimpio ieşea şi intra frecvent ca şi cum ducea şi aducea bileţele şi că naşul şi fina sa schimbau cu precauţie cuvinte monosilabice. Astfel trecură patru zile când Isidora plecă pentru a se duce, după cum spunea ea, acasă la avocat şi a doua zi şi a treia zi se repetă acelaşi drum, iar soţii se alarmară şi înclinară să creadă că Isidora nu merita ospitalitatea caritabilă pe care i-o oferiseră.

Credincios ca un câine şi tăcut.ca un peşte, don José îşi întărise în aşa fel discreţia încât curiozitatea fiicei sale nu găsea în ea nici cea mai mică fisură. José eşti un înger!

3.

Şi în acest timp, excesiv absorbita în treburile sale. Isidora vizita cu regularitate atelierul Eponinei şi acolo era încântată contemplând minunatele rochii, dintre care chiar atunci, se aflau trei rochii de bal. Erau ale unei tinere contese care avea aceeaşi statură şi talie cu bolnava noastră. Eponina vru ca aceasta să le probeze pentru a le vedea efectul. Sfântă Fecioară!... O îmbrăcă pe prima; era încântătoare. Şi-o puse pe a doua. Oh, superbă! A treia... Iisuse! A treia îi venea atât de bine pe corp şi la faţă încât numai ideea că trebuia să şi-o scoată îi dădea fiori. Se contempla în marea oglindă, fascinată de frumuseţea ei... Acolo pe câmpul misterios al cristalului argintat, neted, dantelele, ochii formau un complex în care era ceva din imensitatea mişcătoare a mării luminată de astrul nopţii. Isidora găsea lumi de poezie în acea reproducere a ei însăşi. Ce ar zice societatea dacă s-ar putea bucura de o asemenea apariţie! Cum ar mai admira-o şi cu ce entuziasm ar sărbători-o în graiul nemuririi! Ce umeri, ce gât, ce... totul! Şi atâtea farmece trebuie să rămână în întuneric ca perlele nescoase din mare? Nu, e culmea absurdului! Ea era nobilă prin naştere şi dacă n-ar fi ar fi de-ajuns să prezinte la tribunal marca sa frumuseţe, chipul ei, gusturile ci ralinate, preţuirea penţ ru tot ce este elegant şi nobil.

Rămâne deci stabilit că era nobilă. De ce nu era a ei sau chiar de împrumut acea rochie şi trebuia să şi-o scoată imediat fără să poată măcar, precum artiştii, s-o etaleze o clipă? Nu era regină de teatru, ci regină adevărată. Se privea întruna cu nesaţ şi se învârtea pentru a vedea cum îi atârnă trena. Ce dacă intra într-adevăr într-un salon de bal? Fantezia ci mincinoasă, excitându-se cu o viol? nţă bolnăvicioasă, imita realitatea până când era pe punctul de a se înşela chiar ea însăşi.

Deodată se auziră paşi. Isidora şi Eponina privită în camera alăturată şi văzură că intră un bărbat. Era Miquis.

— Poftiţi, domnule doctor, zise modista, şi o să vedeţi ceva frumos. Dumeanvoastră nu deranjaţi niciodată.

Epolina era o femeie neglijentă, de mult timp nu-i mai plătise medicului care o vizita cu râvnă pe bătrâna mamă a modistei. Pentru a-şi face iertată proasta comportare, franţuzoaica era amabilă cu Augusto şi îi permitea să intre în atelier la orice oră şi «= a glumească şi cu lucrătoarele. Văzându-l pe Miquis, Isidora se tulbură o clipă. Apoi începu să râdă.

— Te miră că mă vezi îmbrăcată de bal? îi spuse. Ştiu c-o să mă certi; dar hai, fii sincer, îmi stă bine? Da sau nu?

Tânărul o privi uluit şi cu o voce bâlbâită, care îi trăda surpriza şi fascinaţia. Îi spuse:

— Eşti… nu frumoasă, nici superbă, ci… divină!

— Hai că ţi-am plăcut! Te-am făcut praf.

— Pe un spânzurat nu-l faci praf aşa uşor; dar… abis de flori, îţi spun într-adevăr că dacă n-aş fi cu frânghia la gât… dar nu, să lăsăm prostiile! Medicul, medicul e cel care-ţi vorbeşte acum.

Şi mânui ameninţător bastonul în faţa imaginii fermecate a femeii îmbrăcate de bal.

— Nu mi-ai respectat prescripţiile; ţi-ai bătut joc de ele. N-o să te salvezi, Isidora. Eu te las în voia nenorocitei tale soarte.

— Ia loc, Augusto; scoate-ţi pălăria, zise Eponina cu o politeţe mieroasă.

Tulburat, Miquis se aşează mai întâi pe un scaun apoi pe un altul, după care se plimbă, dar şi în picioare şi mergând nu-şi lua ochii de la bolnava lui.

— Uite, îi zise Isidora cu oarecare neruşinare, nu mă dojeni fiindcă luând medicamentele prescrise de tine şi scârboaşa Ipecacuana n-o să mă vindeci şi nici nu vreau.

— Ştiu că nu vrei. Crezi că nu ştiu despre laptele tale rele din aceste zile? Doctorului nu-i scapă nimic. Vrei să-ţi povestesc?

Isidora se nelinişti din nou.

— Ascultă, săptămâna trecută Joaquín Pez a sosit din Franţa în starea cea mai deplorabilă. Creditorii obosiţi să se tot uite la el i-au căzut pe cap ca ulii flămânzi. Tatăl său a hotărât să nu-l mai ajute şi l-a gonit din casă…

— Aşa este, e adevărat, spuse fiica lui Rufete emoţionată, gata să plângă.

— Sărmanul om, cu funia la gât, disperat şi fără putere pentru a lupta cu soarta, a recurs la tine. Ştiu că te-a căutat, că ţi-a trimis vorbă prin naşul tău, că ai fost să-l vezi… E aşa sau nu?

— Aşa e.

— S-a refugiat într-o mizerabilă pensiune particulară unde nu sunt decât haimanale, decavaţii jocurilor de noroc şi oameni pierduţi… L-ai văzut acum patru zile; după aceea ai fost de mai multe ori la el… O ştiu de la patroana casei care e o Aspasie ieşită la pensie şi care întreţine relaţii cu unul dintre cei mai nenorociţi bolnavi ai mei. Gândeşte-te ce faci, pe ce drum apuci şi cu ce oameni te încurci.

— E adevărat ce ai spus. Cum de le ştii şi le ghiceşti pe toate? zise Isidora, izbucnind în plâns. Augusto, fie-ţi milă de mine. Nu, nu-mi spune nimic… El e persecutat, fuge de justiţie şi a trebuit să se refugieze într-un loc care, Hind atât de rău famat, îi oferă siguranţă. Nu vorbeşte cu nimeni Jin familie. Nu-l denunţa, nici nu mă mustra pentru ci n-am vrui să-l părăsesc în nenorocirea lui.

— Iartă-mă, draga mea, interveni Eponina cu blândeţe; îmi pătezi rochia; mi-o uzi cu lacrimi.

— O să mi-o scot, replică Isidora, făcând un gest de copil răsfăţat. Miquis, te rog să treci alături ca să mă schimb.

I» storul ieşi o clipă. Când se întoarse, Isidora avea înfăţişarea iniţială. Îşi încheia rochia ei sărăcăcioasă spunând:

— Mâăm reluat livreaua mizeriei.

Eponina ieşi, lăsându-i singuri. Deodată Isidora se duse drept la Miquis şi încrucişându-şi mâinile în faţa lui îi spuse pe un ton de profundă durere:

— Priet – pe, sunt disperată!

— Ce ai? întrebă el simţind în faţa acelei dureri şi a acelor lactime o dulce laşitate.

— Sunt disperată! Mă adresez ţie care eşti bun şi mă cunoşti de atâta timp.

— Eu bun?… zise Augusto ironic. Să vedem, ce vrei?

— Am nevoie… trebuie să-ţi spun… am nevoie de bani.

— Da…

— Nu pot să stau aşa la dracu' cu reţetele tale. O să-ţi spun… eu vreau să trăiesc şi asta nu e viaţă.

— Bani pentru Pez.

— Nu, nu; am nevoie pentru avocatul meu şi pentru mate. Sunt în zdrenţe… Nu mă certa, fiecare are felul lui de a vedea viaţa. Ştiu că o să-mi ţii predici moralizatoare… Nu-ţi înţeleg reţetele. O să-ţi spun… Dumnezeu nu vrea să mă ajute, mă persecută, mi-a declarat război.

— Ce pungaş!

— Eu vreau să merg pe drumul drept şi El nu mă lasă, continuă Isidora atât de agitată încât părea nebună. Să vedem dacă până la sfârşit mă ajută. O să-ţi spun… Ceea ce contează e ca eu să câştig acest proces. Când îl voi câştiga. voi intra în posesia casei mele… Regret mult că nu pot ajunge la ea cu toată onoarea pe care o merită… Dar ce să fac? În acelaşi timp, prietene, sărăcia îmi e antipatică, este împotriva naturii şi gusturilor mele. Mizeria e plebee iar eu sunt nobilă.

— Isidora, îi spuse Augusto serios, când te-ai născut ai greşit ţara. Ar fi trebuit să te naşti în Franţa. Eşti prea mare, eşti un geniu şi nu încapi aici. Vrei să auzi ultimul meu sfat? Pleacă la Paris. Acolo îţi vei găsi locul. Aici te vei degrada prea mult. Aici nu cheltuim atâta pe lux ca tine.

Se ridică să plece.

— Nu, nu pleca, spuse ca reţinându-l cu Iurta, apucându-l de braţ. Nu pleca fără să-mi spui dacă pot conta pe tine.

— Cu ce? murmură medicul, tremurând.

Se înfioră…!

— Ani nevoie de bani, spuse Isidora cu febrilitate, cu buzele uscate.

— Nu pot… să-ţi fac pe plac, răspunse tânărul lâsindu-se să cadă pe un scaun.

— Ba poţi, ba poţi. Augusto, pentru numele lui Dumnezeu!… ajută-mă, ajută-mă. O să-ţi spun…

— Dacă nu e decât un ajutor…

Miquis, tulburat până la paroxism, analiză cu o rapidă privire interioară* situaţia lui. Se căsătorise de şase zile. era în luna de miere!… S-o trădeze pe buna şi tânăra lui soţie! „Nu, nu, nu”, strigă în el şi imediat cu voce tare:

— Sărmană femeie, criminală sau nenorocită, nobilă, plebee sau ce oi fi, nu te pot ajuta… încearcă în altă parte…

— Ah! Ce prieteni am. exclamă ea în culmea disperării. Şi apoi ne jignesc când ne văd neajutorate, căzute în degradare! Bine, bine, voi ajunge la pierzanie, mă voi târî.

Miquis închise ochii să n-o mai vadă. Dacă o mai vedea o clipă era pierdut… Drept pentru care, fără să mai spună nimic, o luă la fugă din atelier şi din casă.

Mergea pe stradă mulţumit de triumful lui când auzi în spate paşi repezi şi uşori. În acelaşi timp, răsună un strigăt. O femeie alerga după el. Recunoscând-o pe Isidora. bietul medic tremură din nou.

— Mi-e teamă, îi spuse Isidora foarte agitată, cu vocea bâlbâită, cu o expresie neliniştită şi dureroasă, mi-e teamă că nu mai înţeles… Ai crezut poate că vreau să fiu iubita ta, că ţi-am propus să mă cumperi… Nu mă judeca

greşit; vreau să fiu onorabilă. Dacă nu reuşesc e pentru că… o să-ţi spun…

— Onorabilă!

— Da. da. Nu mă înţelegi. Dacă mă ajuţi, o să-ţi plătesc… bănuţ cu bănuţ.

— Lasă-mă în pace, zise Miquis retrăgându-se.

— Nu pleca, replică ea, oprindu-l cu forţa. Sunt disperată. Am nevoie… În ultimă instanţă, suport orice.

— Sunt sărac.

— Disperarea e lege. Augusto. Îţi vorbesc cu inima; o să-ţi spun… Eu nu iubesc decât un bărbat. Pentru el îmi dau viaţa şi în ultimă instanţă, onoarea… Zi. mă ajuţi?

— Ai nevoie pentru mâncare?

— Nu, am nevoie de mulţi bani.

— Nu pot, nu pot.

— Augusto, Augusto, exclamă ca atârnându-se de braţul lui, nevoia mea e atât de mare încât nu pot să am mândrie. nici demnitate, nici nobleţe. Eu nu te iubesc, nu pot să te iubesc; dar cum Dumnezeu mă abandonează, eu mă vând.

Pauză. Miquis o privea clipind. Deasupra lor un felinar cu gaz scălda într-o lumină roşietică acea scenă nedefinită în care nevoia disperată, de o parte, şi integritatea evitantă, de cealaltă, se băteau cu furie. Bani şi frumuseţe, sunteţi două tăişuri ale spadei lui Satana!

— Sunt» sărac, repetă Miquis, făcând un efort; du-te la Paris.

— Augusto!

Augusto simţi cum se înfurie. Profitând de acea înduioşare a sufletului, îşi desprinse braţul din mâna Isidorei şi cu toată energia îi spuse:

— Dumnezeu să te ajute.

Era deja departe când auzi acea voce sarcastică:

— Farsorule!

Chiar în acea noapte Isidora dispăru din casa bunilor

ei prieteni lăsându-le următorul bileţel:

„Emilia, Juan José, prieteni dragi: nu sunt demnă să locuiesc în casa voastră. Aveţi grijă de copilul meu în noaptea asta. Şi fie-vă milă de mine”.

Capitolul 29

ALT ANTRACT

În renumitul proces de filiaţie se terminase proba cu martori; numeroşi martori depuseseră mărturie şi ambele părţi răspunseseră numeroaselor întrebări şi subpoziţii; un stol de gulere plisate fâlfâiau în jurul ramurilor acelui copac cu fructe puţine; fuseseră prezentate concluziile scrise; se apropia înfăţişarea căreia îi va urma sentinţa şi cu asta reclamantei i se arătau sorţi de izbândă. E adevărat că, Isidora, fiind chemată să spună dacă îşi aminteşte vreo întâmplare din copilărie, care ar fi lămurit naşterea ci, tânăra nu a putut furniza niciun amănunt care să ajute în apărarea ei.

Declaraţiile martorilor fuseseră discordante şi confuze din cale afară. Un oarecare Arroyo din Tomelloso, prieten al canonicului şi al lui Tomas Rufete, confirma pretenţia Isidorei. Un oarecare Arias a depus mărturie în termeni diametrali opuşi, iar don José Relimpio, chemat de asemenea, se pronunţă în termeni categorici în favoarea celei pe care o numea fina sa; dar declaraţia acestuia, lipsită de fundament, dădea loc la îndoieli în ceea ce priveşte sinceritatea bătrânului. Într-o problemă atât de misterioasă el nu ştia mare lucru. Ştia, da, şi de asta nu se putea îndoi, că în 1851 botezase o fetiţă, fiica lui Tomás Rufete. La şase luni neîmplinite Relimpio şi Rufete se certară din cauza unei neînsemnate moşteniri şi trecură şapte ani fără să-şi vorbească sau să aibă vreo ştire unul despre celălalt. Odatt împăcaţi, după o perioadă atât de îndelungată, ambele familii reluară relaţiile. Atunci văzu familia Relimpio că în casa lui Rufete erau doi copii Isidora şi un băieţel de doi ani. Tomás îi spuse lui Relimpio în

secret că fiica sa murise şi că aceea care trăia şi băieţelul îi dăduse de crescut o doamnă care nu şi-a spus numele. Don José care n-o văzuse pe Isidora de la şase luni nu putea, după figura ei, să discearnă dacă e adevărat sau nu ceea ce afirma ruda sa; dar din obişnuinţă continuă să-i spună fină şi de atunci începu afecţiunea de care va da mari dovezi mai târziu. În ceea ce o priveşte pe Francisca Guillen, niciodată n-a putut Relimpio să obţină de la ea o declaraţie categorică în privinţa celor doi copii care treceau drept ai ei. Când Tomás se afla la Tomelloso, buna femeie îndrăznise să zică ceva care îl umpluse de mare confuzie pe don José; dar când celălalt se întorcea totul devenea confuz şi misterios.

Asta ştia Relimpio şi aceste neînsemnate date şi discuţiile sale lapidare cu Tomás şi Francisca trebuie să fi constituit declaraţia lui; dar, condus de un sentiment de cavalerească protecţie în nenorocire, făcu afirmaţii mai conforme cu dorinţa lui şi cu cea a finei sale. Să urmărim acum paşii Isidorei despre care nici Emilia, nici Juan José nu ştiau unde locuieşte. De trei ori în două zile fusese „vicleana* să-l vadă pe *Ricpiin*, căci ortopedul n-a vrut să i-l dea, dar nici cu cele mai iscoditoare întrebări n-a putut obţine de la ea vreun indiciu asupra locului unde se adăpostea. Don José trebuia să ştie; dar şi el păstra cu sfinţenie secretul. O tristeţe profundă pusese stăpânire pe bunul contabil, ce parcă îi mărise numărul anilor arătându-l mult mai bătrân. Aproape – toată ziua şi-o petrecea în afara casei iar când revenea se anunţa cu suspine. Îşi pierduse pofta de mâncare. dormea foarte prost şi avea visele cele mai ciudate din iurae. Visa că se bătea în duel cu Pez. Botín şi alţi cavaleri şi că pe toţi îi omora, scoţându-le până şi ultima picătură de sânge. Oroarea ororilor!

Dar dacă Relimpio era tristeţea personificată, alt personaj foarte cunoscut nouă, marele Bou, îşi vedeţi

dintr-odată compensate nefericirile sale amoroase cu un mare noroc în problemele financiare. Oh! Dacă ingrata s-ar fi învoit să-şi dea mult doritul consimţământ, Muncitorul-Soare ar fi un exemplu de om norocos din care puţini se întâlnesc pe lume. Se spune că». Providenţa creştină nu mai puţin capricioasă câteodată decât pagina Fortuna îşi propusese să-l copleşească de binefaceri, refuzându-i ceea ce îi poftea inima şi-l umplea de fructe savuroase fără să-l lase să vadă şi să se bucure de splendidafloare a dragostei. De la vizita la palatul Aransis începuse acea Providenţă să se distreze cu el. Într-o perioadă de cincisprezece sau douăzeci de zile, pe de o parte îi luase toată speranţa în dragoste dându-i, pe de altă parte, trei chilipiruri pecuniare care mai de care mai substanţial. Primul îşi asigură o afacere bună făcând un contract privind tipărirea de afişe şi etichete cu un renumit industriaş; al doilea: primi o moştenire de 170 de mii de reali; al treilea: câştigase premiul doi la loterie în valoare de cinci mii de duros. Ce ziceţi de asta? Chiar dacă aceste încasări sunt o piedică în plus pentru a ajunge la mult dorita lichidare socială, Bou îşi păstră banii şi fu mulţumit socotind în colţul rd mai ascuns al minţii sale că putea fi amânată acea lichidare sau să nu participe la ea, în locul şi la ora în care s-ar fi făcut, banii oamenilor cinstiţi.

Miquis, care îl aprecia şi discuta cu el, se duse să-l felicite şi îl găsi în atelierul său lucrând ca de obicei. Bou se ridică, îl salută zgomotos, strânse mâna prietenului său dar apoi fu cuprins de o tuse atât de violenta încât părea un rac fiert, ia: ochiul care i se rotea era pe punctul de a se desprinde din lăcaşul orbitei sale şi de a cădea pe jos.

— Catranul ăsta. băiete, catranul ăsta…

— Lasă-mă cu poţiunile şi catranele dumitale. Nici preoţii. nici spiţerii n-o să vadă un sfanţ de la mine. Să mănânce iarbă… Haida de! Şi pe voi medicii, dacă aş aranja cu lumea, v-aş pune să măturaţi străzile, să desccaţi

bălţile, să-mi dezinfectaţi canalele… Iată unde se ascund bolile

— A păi eu i-aş pune pe litografi să bărbierească toate broaştele pe care le-ar prinde… Dar să trecem la oile noastre… Mă inviţi sau nu mă inviţi?

— Da, domnule; te invit la un păhărel… şi nimic mai mult.

— Ce mizerabil! Eu mă aşteptam la un banchet regesc.

— Nu-mi place fastul, nici zgomotul.

— Amice, măcar o masă de 50 de reali… patru prieteni…

— Şi *gata*, exclamă catalanul izbucnind în râs, chiar şi de două sute de reali. Doar patru, cinci prieteni, niciunul în plus.

Continuară să vorbească despre noroc. Bou îl primise plin de calmitate şi nu se gândea să facă nebunii. În final se va căsători, va continua să muncească ducând aceeaşi viaţă modestă şi obscură. Dar dacă nu se va căsători îl bătea gândul să-şi rezerve câteva satisfacţii căci, ce dracu'! nu există bani mai anoşti decât cei pe care îi lasă omul moştenire după ce moare. E nevoie să te duci pe lumea cealaltă fără să poţi povesti pe acolo ceva din puţinul bine care există pe lumea asta; şi apoi vine lichidarea e trist lucru să-l cureţe pe unul fără să fi fost lipitoare măcar pentru o clipă. Munca e bună, un lucru minunat, da, domnule, admirabilă cu desăvârşire; şi trântorii care profită de munca săracului ca să se bucure sunt nişte ticăloşi, da, domnule, mari pungaşi; dar muncitorul care are ocazia să intre măcar pentru scurtă vreme în palatul fermecat al bucuriilor lumeşti, trebuie s-o facă, chiar dacă ar fi numai pentru a cunoaşte felul de viaţa al lipitorilor şi luând în consideraţie ziua în care se încheie socotelile. El, Juan Bou, se gândise la asta şi trăsese concluziile că teoriile pure nu rezolvă problema

socială; e nevoie să studiezi practic excesele trândăviei.

Miquis aprobă pe deplin aceste idei şi cu toată energia îl incită pe prietenul său să încerce puţinele bucurii ale acestei scurte vieţi, odată ce fără să vrem avem mereu pe buze amărăciunea ei şi deci ocazia de a fi fericit nu se iveşte întotdeauna, să profiţi când apare, că e timp destul pentru privaţiuni, neplăceri şi necazuri.

— Presupun, adăugă, că vom merge cu trăsura, că vom avea o masă bogată şi o lojă la teatrul regal.

Juan Bou începu să râdă şi spuse că nu se gândea să umble prea mult, nici să se facă de râs, nici să devină ridicol ca un găgăuţă; că doar îi va cinsti pe acei patru prieteni că, fără să-şi abandoneze atelierul, va încerca să vadă ce gust are sângele poporului.

Apoi Miquis o pomeni pe fiinţa aceea ingrată şi, auzind numele ei, Bou deveni atât de serios încât părea că într-o clipă şi-a pierdut toată bucuria. N-am fi lăsat aici un subiect atât de pe gustul amândurora dacă în acea clipă n-ar fi intrat don José care fu tulburat la vederea doctorului. Bou şi el puţin zăpăcit se scuză faţă de Miquis şi.se duse cu Relimpio într-un mic birou alăturat, unde Augusto îi auzi şuşotind.

„I-a adus vreo scrisoare sau vreun mesaj, gândi doctorul, propunându-şi să se facă a nu fi înţeles nimic. Da, da… u

Don José ieşi pe cât se pare cu alt bileţel sau mesaj, deşi e mai probabil că îl ducea pe primul şi la plecare vorbi cu Miquis despre timp, despre politică, despre Canovas şi despre actele de violenţă ale englezilor la Gibraltar, care dădeau prilej Spaniei să ceară de la Albion să ne înapoieze cea bucată din teritoriul nostru. Augusto se arată de acord cu aceste idei patriotice şi-l lăsă să plece, compătimndu-l pentru cât de îmbătrânit arată şi pentru tulburarea pe care chipul bietului bătrân o exprima. Invitat de Bou la masa ce avea loc în seara următoare, don José veni îmbrăcat cu o

redingotă învechită şi cu cravata lui albastră prinsă cu ac. Stătu toată noaptea grav şi tăcut fără ca ceilalţi comeseni să-l poată molipsi cu veselia lor. Era atât de debil încât dacă bea două pahare se îmbăta şi, aici e aici, că gustând şampania bunul contabil, după ce dăduse numeroase dovezi că nu era stăpân pe cuvintele sale, se îndreptă spre Juan Bou şi într-un limbaj solemn deşi greoi îi spuse:

— Cavalere, dumneata îmi vei da satisfacţie, sau mă voi vedea obligat să duc problema pe un teren…

Toţi izbucniră în râs. Umorul certăreţ al lui don José îl făcu pe acesta să devină stacojiu şi cu un gest impetuos, cu o dicţiune emfatică, adăugă:

— Pentru că te încăpăţânezi să pătezi onoarea unei tinere dintr-o foarte nobilă familie şi eu nu permit… înţelegi? Nu permit. … eu, care sunt al doilea ei tată!…

— Are dreptate, zise Miquis. Asta nu poate rămâne aşa. Duelul este inevitabil.

— Are dreptate, strigă Relimpio, descărcându-şi pumnul în masă şi spărgând o farfurie. Alege dumneata ora şi arma. Dacă vrei în zori…

— Când se crapă de ziuă…

Ce-i mai ciudat este că Bou, care de asemenea era un bărbat incapabil să bea fără urmări trei pahare de vin alb începu să vorbească prostii. Mai întâi râse mult; apoi se încăpăţână să-l îmbrăţişeze pe don José şi să-l numească prietenul său. Relimpio, dimpotrivă, se înfuria şi mai mult. Ceilalţi îl incitau şi Dumnezeu ştie cum s-ar fi terminat disputa dacă Juan Bou. care închina în fiece clipă, n-ar fi căzut pe neaşteptate la pământ, cu greoiul său corp.

Atunci don José se ridică şi, arătând pe un ton dramatic corpul ce părea cadavru, zise:

— Norocul ne-a surâs, domnilor, semn că am avut dreptate! L-am omorât!… Am salvat onoarea unei eminente domnişoare, a acelei frumoase între frumoase, a acelei perle orientale, a acelui înger…

Făcu trei sau patru paşi în gol, se învârti ca o sfârlează şi căzu pe un divan acoperit cu o muşama unde Miquis îl stropi cu apă pe faţă.

Capitolul 30

SCENE

1.

JOAQUÍN (*Singur, plimbându-se meditativ prin camera swinda, murdara, cu mobile simple, urâte şi în dezordine*): Viaţa asta nu va mai dura nici măcar o zi. Protestez cu toată energia mea de fiinţă raţională şi liberă, declar absurdă şi prostească datoria de a trăi. Nu există această datorie. Când societatea ne declară război, sau trebuie să te predai dându-i cheile de la porţile sufletului, sau altfel spus ruşinii, ori trebuie să le iei pe cele de la Villadiego, emigrând în eternitate. Asta e dilema, *the question* cum zicea cineva: or trăieşti fără bună-cuviinţă, ori cauţi în moarte imposibilitatea absoluta de a roşi. Optez pentru moarte. (*Suspina adânc, îşi înalţă privirea şi fixându-şi-o într-o oglinda de perete, murdară de muşte şi cu argintul curăţat în mare parte, se contempla, în tăcere, vreme îndelungată*). Eşti tu, cea pe care o văd aici, imaginea lui Joaquín Pez? Nu te cunosc. Tu nu eşti eu. Eu eram frumos dar tu, cu paloarea asta de ascet bătrân şi veştejit, mă înspăimânţi. Ochii îmi erau plini de veselie şi fericire iar ai tai sunt stinşi şi fără strălucire. Cum pot să cred că bărbatul cel mai bine îmbrăcat din Madrid este cel pe care îl văd aici în redingota încheiată până-n gât, cu butonierele tocite şi marginile slinoase şi destrămate? Nu; bărbatul care până la această oră n-a băut decât o cafea cu o bucăţică de pâine nu poate fi Joaquín Pez pe care l-am cunoscut eu. (*Îşi schimbă direcţia şi îşi continua plimbarea*). Fiinţa mea îmi repugnă, mi-e scârbă de mine. A trăi astfel e mai rău decât să mori de o sută de ori. Nu poate să mai treacă mult până să mă descopere. Mă vor prinde, mă vor băga la închisoare... Câtă nedreptate! (*Se*

înduioşează). Sunt un nenorocit, un bărbat debil care nu cunoaşte ordinea; sunt un prost; n-am bun simţ, nu ştiu să mă descurc… nu fac doi bani. Când se vorbeşte astfel despre mine e adevărat. Dar să mă facă escroc!… La Paris am făcut datorii; am venit în Spania cu intenţia de a le plăti; un francez s-a luat după mine şi mă urmăreşte; îl întreţin câteva zile; mă girează unii ca să încasez nişte trate; le încasez şi-l plătesc pe francez; creditorii de aici, invidioşi pe norocul străinului, se aruncă pe mine, mă sufocă, îmi pun sechestru îmi golesc casa; tata se înfurie, se ceartă cu mine şi nu-mi mai dă niciun ajutor, cel care m-a girat îmi cere banii; nu-i pot da; îi cer o aminare; mă refuză; şi luând-o în serios mă dă pe mina justiţiei; alerg «şi mă zbucium căutând pe cineva care să mă împrumute dar nu pot găsi pe nimeni; îmi strig bunele intenţii şi dorinţa de a-mi respecta cuvântul, dar nimeni nu mă crede; mă acuză că sunt scandalagiu şi esc… Nu, nu pot suporta. În mine e o greşeală; dar rea credinţă, niciodată. Nesocotinţa o fi soră cu crima?… Am recurs la jocurile de noroc dar n-am câştigat; s-au coalizat împotriva mea chiar şi abominabilele năpârci ale tripourilor. E un război universal împotriva nefericitului căzut; e răzbunarea plebei împotriva celui care a fost idolul societăţii şi femeilor, bărbat ce dădea tonul la modă şi adevăratul arbitru al eleganţei. (*Suspinând adânc*.) Jur că nu vor mai râde de mine, nu, nu, nu mă voi umili, nu voi face pe paiaţa. Trebuie să sfârşesc cu demnitate Orice lucru care-şi pierde liantul cade conform naturii sale Mă voi prăbuşi catastrofal, ca turnurile şi cei care vor auzi zgomotul sfârşitului meu vor spune: „Asta e un om…” (*Se apropie de un colţ* în *care se afla un cuier de care atârna un pardesiu*. *Pipăie stofa*, *văzând pe dinafară ceva care umfla un buzunar*., Aici e paşaportul, biletul de dus fără întoarcere. O să te pun într-un sertar al mesei, (*Îl pune*.) că să nu te vadă Isidora care se sperie atât de tare de armele de foc.

Te-am văzut ieri şi am vrut să te arunc. În noaptea asta tu şi cu mine o să fim prieteni buni. Orele, care se târăsc cu greutate de dimineaţă până seara, desprinzându-se ca nişte bale lipicioase, îmi îmbibă sufletul cu disperare. Asta nu mai e viaţă. Să ţin seama că totul s-a sfârşit şi să scriu. Nu vreau să plec fără să spun câteva cuvinte anumitor persoane. (*Se aşază pe unul din şubredele scaune la masa care de-abia se ţine pe picioare şi scrie.*) Voi suprima formula vulgară care zice „Nimeni nu e vinovat de moartea mea. Îi voi spune tatălui meu că... Aud paşi. Vine Isidora. Această nefericită e unica fiinţă care a avut abnegaţia să fie lângă mine şi să mă ajute când m-a văzut părăsit de toţi. Oh, inimă generoasă! A vrut să-mi aline necazurile cu iluziile ei şi disperarea cu speranţa ei. Când o văd, am chef să trăiesc şi să fiu bun şi în rândul lumii şi să rămân pentru totdeauna cu ea. Iat-o...

2.

ISIDORA (*Intra obosită. E îmbrăcată sărăcăcios şi duce o boccea cu haine. Se aşază pe o sofa şchioapă, care se apleacă pe o parte şi, aţintindu-şi privirea plină de tandreţe spre Joaquín, spera ca acesta să-i adreseze vreun cuvânt*): Doamne Dumnezeule, ce scară!

JOAQUÍN: Mai lungă e cea a paradisului; cel puţin aşa se zice, că eu n-am văzut-o.

ISIDORA: Naşul meu a venit?

JOAQUÍN: N-am avut plăcerea s-o văd pe domnia sa.

ISIDORA: Cât am mai umblat, cât am mai alergat azi! ... M-am dus la Emilia să-l văd pe *Riquín*. Am vrut să-l iau cu mine, temându-mă că-i deranjează; dar Emilia n-a fost de acord... Am plâns... (*E înduioşată.*)

JOAQUÍN: Ai făcut bine că l-ai lăsat acolo. Nicăieri nu l-ar merge mai bine

ISIDORA (*Suspinând adânc.*): Ah! Doamne Dumnezeule, ce chin! În sfârşit, am reuşit să adun suma... (*Îşi duce mâna la buzunar ca şi cum l-ar apăra de o*

mişcare bruscă a lui Joaquín.) Nu. nu-ţi dau un ban; lasă-mă că eu o să mă duc să aranjez lucrurile. Deocamdată, trebuie să pleci de aici. Casa asta e o mocirlă şi ce vecini, ce clienţi, ce gazdă! Azi-noapte nu m-au lăsat să dorm toreadorii ăştia de ocazie şi restul pleavei care cântă şi bătea din palme în sufragerie. Dar spune-mi, n-ai găsit un loc mai bun unde să te ascunzi?

JOAQUÍN (*Descurajat*): Urmărit, înspăimântat, năuc m-am lăsat dus de un prieten, Pepe Nules.

ISIDORA: Acum am cu ce plăti cele opt zile cât ai stat aici. Eu n-am stat decât trei. Cheltuiala e mică. Azi o să-ţi aduc mâncare bună de la restaurant.

JOAQUÍN: Nu te nelinişti pentru asta... mie mi-e totuna.

ISIDORA: Iar mâine vei merge într-o e: «să mai decentă.

JOAQUÍN (*Indiferent*): De ce?

ISIDORA: Ca să trăieşti cu mai rr. uită bună-cuviinţă.

JOAQUÍN: Idei convenţionale!

ISIDORA (*Gânditoare*): Ieri ţi-am spus că voi închiria o căsuţă şi o să mergem să locuim împreună, în ascuns, fără să ştie nimeni. Acum m-am gândit mai bine şi aska nu se poate.

JOAQUÍN: Ideile astea de a trăi pe ascuns şi a ne face un cuib şi... (*Râzând*) Prostii, fetiţo. Asta pot s-o facă păsările care nu cunosc valoarea banului. Suntem în voia sorţii. Nu trebuie să ne gândim la căsuţe, nici la prostii. Romancierii au introdus în societate o mulţime de idei greşite. Ei sunt falsificatrii vieţii şi de aceea ar fi trebuit închişi cu toţii.

ISIDORA: Nu-ţi) îeide speranţa. (*Surâzându-i drăgăstos.*) Şi dacă ţi-aş spune că e posibil să fac rost de ceva bani?

JOAQUÍN: Banii tăi n? vor ajunge pentru două, trei zile. Apoi o să ne întoarcem la aceeaşi situaţie mizeră şi,

cum bogăţiile tale nu vor fi atât de mari încât să pot rupe acest cerc în care mă aflu…

ISIDORA (Cu *tandreţe*): Şi dacă aş putea?

JOAQUÍN: Vorbe, vorbe. Te hrăneşti cu iluzii. A apărut din nou fantasmagoria procesului. Tot mai crezi că mâine te culci Isidora şi te trezeşti marchiză de Aransis, plină de milioane. Nu ştiu cum, cu talentul tău, poţi trăi aşa, amăgită de dorinţă.

ISIDORA: Haide, haide, azi le vezi pe toate în negru.

JOAQUÍN: Pentru că totul a devenit întunecat pentru mine.

ISIDORA: Dacă vrei să nu ne certăm, nu-mi mai vorbi despre proces cu atâta dispreţ. Eu am încredere şi vreau să ai şi tu. Avocatul mi-a spus că e ca şi câştigat… Va mai întârzia puţin, căci bunica va face recurs; dar că-l voi câştiga, nu încape nicio îndoială.

JOAQUÍN: Chiar dacă ar fi aşa cum spui tot vor mai trece trei, patru, cinci ani până să-l câştigi. Ajută-mă să înţeleg. Cum o să scap eu acum şi să-mi spăl onoarea cu acea avere care e atât de departe de tine.

ISIDORA: Dându-ţi speranţe nu mă refeream chiar la proces. Mă gândeam să fac rost de bani printr-un împrumut.

JOAQUÍN: Un împrumut! (*Cu stupoare*).

ISIDORA: În sfârşit, mă gândesc eu… Nu dispera…

JOAQUÍN: Nu mai cred în împrumuturi, cum nu mai cred în minuni. (*Se întoarce şi-şi reia plimbarea.*)

ISIDORA: (*Aparte şi după ce la privit o clipă pe Joaquín.*): Trebuie să ne ridicăm deasupra nenorocirii… Să fac puţina ordine în camera asta care seamănă cu un grajd. (*Pauză lungă. O clipă amândouă personajele tac. Isidora pune scaunele la loc, aranjează paturile, şterge praful. Când ajunge la oglindă, se priveşte puţin şi zice*): Parcă sunt alte alea. (*Tare*) Azi o să aduc două porţii de mâncare de la restaurant.

JOAQUÍN: Cum vrei tu. Mi-e indiferent dacă mănânc bine sau prost; dar dacă tu vrei, o să mâncăm bine că n-avem nimic de pierdut.

ISIDORA (*Se aşază obosită*): Sărăcia, băiete, mă îngrozeşte. N-am o rochie ca lumea să pun pe mine, şi tu? Asta se cheamă viaţă!…

JOAQUÍN: Viaţa fără bani e o boală a creierului, o febră galopantă, o meningită. Nici dragostea nu e posibilă în sărăcie. Bagă-i pe îndrăgostiţii cei mai nobili şi mai exaltaţi, pe Romeo şi Julieta, de exemplu, într-o cocină şi peste două zile vor ieşi sfâşiaţi. Sărăcia e duşmanul sufletului omenesc. În ea nu e posibil talentul, nici afecţiunea, nici prietenia, nici arta, nici demnitatea, nici nimic. Este forma sintetică a răului. Ascultă, ascultă Isidora: Ceasul călugăriţelor bate ora trei. Mă simt slăbit… Dacă persişti în sibarismul de a aduce ceva de la restaurant, du-te repede şi adu fie dejunul, fie cina, că mor de foame. (*O nouă pauză în timpul căreia intră o servitoare a casei şi un băiat de la restaurant. Acesta serveşte prânzul*. Joaquín *demonstrează mai multă poftă de mâncare decât Isidora*).

ISIDORA (*La desert*): Ce zici?

JOAQUÍN: Langustele au fost delicioase; biftecul m-a întinerit. Fii binecuvântată, că mereu ai idei măreţe! Surpriza cu cele două sticle de şampanie dovedeşte că la tine totul e nobil, atât inima, cât şi capul. Să păstrăm o sticlă pentru mâine, căci economia e prima dintre virtuţi; nu, a doua, căci prima este să ai grijă de tine.

ISIDORA: Mai am încă o surpriză. Spune-mi: meriţi tot ce fac pentru tine?

JOAQUÍN: Bineînţeles că nu merit. De multe ori ţi-am spus-o. Eşti un înger… nu dintre acei îngeri care sunt zugrăviţi în tablouri şi în poezii, care-ţi fără mici consolări de morală emolientă, ci un înger laic ce revarsă asupra inimii nenorocitului balsamul eficace. Într-un cuvânt, eşti

un înger practic. În toate acţiunile tale este evidentă nobleţea. Poţi să greşeşti, să comiţi erori, dar şi fii josnică niciodată. Nu ştiu dacă sunt destul de explicit spunându-ţi că ai eleganţa sufletului.

ISIDORA: Ai dreptate. Voi fi oricum; voi fi rea dacă e nevoie; dar mârşava niciodată.

JOAQUÍN: Fără v. doială, asta îţi e în sânge. Pentru numele lui Dumnezeu!... Dacă n-o să câştigi procesul ăsta blestemat înseamnă că nu mai există dreptate pe Pământ... şi nici în Qer. Ah! Isidora, nu ştiu de ce şampania dă sufletului meu o vigoare pe care n-o mai aveam. Simt că-mi vine să mă gândesc la lucruri plăcute. Isidora, Isidora, iubita mea. (*O îmbrăţişează tandru*). Să ne întreţinem o clipă cu iluzii.**

ISIDORA (*Răzind*): Mai bine e să visezi decât să vezi.

JOAQUÍN: O să câştigi procesul... O să mă căsătoresc cu tine...

ISIDORA (*întristindu-se dintr-odată*): În primul lucru cred, în al doilea nu. Această iluzie e prea frumoasă ca să mă poată înşela.

JOAQUÍN: De ce spui asta?... Că ţi-am promis de multe ori şi niciodată nu m-am ţinut de cuvânt? Acum...

ISIDORA: Nici acum, nici niciodată. Tu n-o să te căsătoreşti cu mine. (*Varsă câteva lacrimi*).

JOAQUÍN: Lumea va uita, prostuţo.

ISIDORA: Dar nu într-atât încât...

JOAQUÍN: Şi imediat după căsătorie vom face o călătorie prin Italia şi Elveţia.

ISIDORA: Sau prin Anglia şi Scoţia. (*Din tot sufletul*). Ştii că am auzit vorbindu-se atât despre Italia incit mă plictiseşte această Italie? Dar vreau să văd Londra, străzile ei nesfârşite, cheiurile ei interminabile, parcurile ei... Asta ştiu că înseamnă măreţie. Apoi vom face o excursie prin Scoţia, unde sunt nişte lacuri minunate şi nişte munţi!... Pe acolo se plimbă Ladies vizitând grote, cercetând ruine şi

pictând peisaje. Nimeni nu înţelege ca englezii modul de a face viaţa elegantă în mijlocul Naturii. Botín, care a stat în Anglia, îmi povestea lucruri care mă făceau fericită.

JOAQUÍN: Dacă vrei vom merge la Londra şi în SCO-IU.

ISIDORA: Taci, taci. Ţi-am spus... Voi merge singură sau cu tine, dacă vrei să mă însoţeşti... Căci n-o să mă căsătoresc, Joaquín; o să trăiesc singură, râzând de lume.

JOAQUÍN: Necăsătorită! Dacă n-o să mă căsătoresc cu tine o să ai o mie? de pretendent! pe săptămână.

ISIDORA (*Hotărâtă*); O să le închid la toţi uşa mea aurită în nas. Necăsătorită, liberă! Mă voi îmbrăca foarte me, voi proteja artele, voi fi o mare doamnă. Ţi-am spus... Casa mea va avea ce să vadă, căci nu vor intra în ea decât lucruri fine. N-ai să vezi acolo nici lucruri vulgare, nici tapiserii ţipătoare, nici obiecte de prost gust, nici ceva care să poată fi văzut şi în altă parte. Voi cumpăra tablouri ale marilor maeştri şi tapiserii şi antichităţi şi tot ce o fi mai deosebit, dar şi frumos, căci raritățile fără frumuseţe îmi displac ca şi frumuseţile comune.

JOAQUÍN: Binecuvântat fie talentul tău!

ISIDORA: În casa mea, nu vor intra proştii; asta pol să ţi-o jur. Mă voi înconjura de oameni deştepţi, distinşi, în sfârşit, casa mea va fi academia bunului gust, a talentului, a curteniei şi a inteligenţei. Voi da concerte de muzică clasică.

JOAQUÍN (*Puţin răutăcios*): Ai ascultat-o? Îţi place? ISIDORA: Nu ştiu dacă am ascultat-o sau nu; dar pot să te asigur că-mi place. Ţi-am spus... Există o muzică în care nu se aud acele arii de operă pe care le cunoaştem de la flaşnete, fanfare militare şi cântăreţi amatori? Asta e muzica mea. Ceea ce te pot asigura e că într-o zi am fost la Conservator să ascult cvartetele şi mi-au plăcut atât de mult încât am fost fascinată... Acela era un cor de îngeri cu mănuşi albe. Ce senzaţii delicate! Zburam în ceruri!

JOAQUÍN (*Extaziat*): Isidora, tu eşti nobilă!

ISIDORA: Ţi-am spus... Ascultând acea muzică uitasem de toate şi-l binecuvântam pe Dumnezeu că nu m-am născut din plebe... Să trecem la altceva. Eu nu înţeleg pictura, dar când o să am casa mea vei intra în ea şi te asigur că n-ai să întâlneşti ceva care să nu ţie superior. Rămân la marii maeştri şi, cum voi fi foarte bogată, o să-mi alcătuiesc o colecţie foarte importantă. De asemenea, voi avea şi contemporani atâta timp cât vor fi foarte căutaţi. De trei sau patru ori, nu mai des, am fost la muzeu. Ce lucruri, băiete! Ala chiar că e mare. Cu talentul care atârnă pe pereţii aceia se poate face o lume nouă, dacă acta se sfârşeşte. Eu îmi închipuiam că trecusem pe lumea cealaltă, la Veneţia, la Roma, într-un Palat Regal. Câteodată. credeam că sunt acoperită cu brocarte şi altă da: ci că mergeam îmbrăcată uşor, cum se umbla prin Olimp. Aceea înseamnă frumuseţe; băiete, aceea înseamnă graţie. Îmi spuneam: asta e a mea, asta îmi aparţine...

JOAQUÍN (*Entuziasmat*): Eşti nobilă, eşti nobilă!

DON JOSÉ (*Intrând pe neaşteptate, produce, cu erupţia nesperata a personalităţii sale, o frângere bruscă a zborului exaltat al finei sale*): Iată-mă.

ISIDORA: Ah!... Don José...

DON JOSÉ (*Pro iţind de momentul în care Joaquín se întoarce cu spatele, îi dă un bileţel Lidorei*): Ia-l.

ISIDORA (*Ascunzând bileţelul*): Naşule, acum trebuie să pleci. E noapte şi eşti obosit. Mâine am nevoie de tine. Dar nu te deranja să urci. Aşteaptă-mă la poartă şi o să mă însoţeşti în mai multe locuri în care trebuie să merg. (*Luându-şi rămas bun cu o privire tandră*). Cu bine.

DON JOSÉ (*Cu o anumită concentrare shakespeariană*): Sângele care îmi picură din inimă îmi amărăşte buzele. (*Iese*).

3.

tE noapte. Lumina agonizantă a unei lămpi cu gaz, cu

abajurul şifonat şi murdar, luminează încăperea. JOAQUÍN, obosit de atâta plimbat prin cameră şi de fvYnat, se arunca îmbrăcat de pat şi adoarme. ISIDORA se întinde pe sofa şi închide ochii. Dar, neputând adormi, vorbeşte cu ea însuşi.

ISIDORA: Hotărât, voi opta pentru cărămiziu în combinaţie cu argintiu, pentru albastru ultramarin şi pentru negru în combinaţie cu auriu şi violet... Pentru pălării nu iau nicio hotărâre până nu mă informez bine. z\ h, Iisuse! Primul lucru pe care trebuie să-l fac e să-mi iau un profesor de franceză... Să presupunem că atunci când nici nu te gândeşti. mâine, sau săptămâna viitoare, sau luna viitoare, câştig procesul; fie că-l câştig. fie că marchiza oboseşte, îşi recunoaşte încăpăţânarea şi cedează, şi mă cheamă şi-mi zice... De mult timp îmi imaginez asta şi n-ar fi nimic ciudat ca ceea ce gândesc să devină realitate. Deci, bunica mă cheamă într-o bună zi; mă duc acolo, urc, intru, aştept o clipă în camera cu pian, ea intră, mă priveşte, îmi ia mâinile, mi le strânge şi-mi spune: „Gata cu procesele, fetiţe; să ne îmbrăţişăm”. Şi mă îmbrăţişează iar eu izbucnesc în plâns şi ea, de asemenea, şi totul se sfârşeşte, şi eu în casă, şi în posesia a ceea ce este al meu... Să presupunem asta care e cel mai firesc, cel mai logic. Ce enormă bucurie, Doamne Dumnezeule! Atunci chiar că o să pot avea tot ce-mi trebuie şi cât îmi mai place să nu mă umilesc. Voi scutura pământul care s-a prins de tălpile cizmelor mele şi voi spune: „Gata, gata cu noroiul de pe străzi. * Cristalul cel mai pur nu se va putea compara atunci cu conştiinţa mea. Voi fi tot atât de onorabilă ca şi îngerii... Îmi voi ridica fruntea... (*Se întrerupe şi suspina adânc.*) Dar voi putea s-o ridic cu preţul anumitor întâmplări din viaţa mea trecută... şi prezentă? Asta mă înnebuneşte. Blestemată fie sărăcia, care nu e altceva decât ceea ce se numea înainte Diavolul. Decenţa îmbrăcăminţii, mâncarea bună, locuinţa şi confortul, care sunt atât de necesare anumitor persoane,

ca aerul şi lumina, ne omoară sufletul... Să vină Dumnezeu însuşi să mă scoată din cercul ăsta blestemat! Dacă mă privez de toate, mor de durere, iar dacă nu mă privez sunt dezonorată... Oh, Doamne! Cine e ţoapă, cine face parte din prostime!... Îmi voi petrece viaţa făcând ţigări, spălând rufe, mâncând lături, dormind pe un mindir scârbos; o să mă căsătoresc cu un necioplit respingător şi o să fac câte un copil pe an, o să trăiesc ca un animal imbecil, murdar...; dar aş fi fericită cum sunt fericiţi cei ce nu cunosc savoarea banilor!... Ce-i mai bine: să fii o piatră, care stă acolo unde o pui. sau să fii o fiinţă raţională care vrea să ajungă undeva? Nu ştiu, nu ştiu! Binecuvântaţi fie cei mărginiţi care nici măcar nu simt loviturile pe care le primesc!... Vai, ce tare e sofaua asta! Şi bietul Joaquín, ce profund doarme! Dar îi face bine. Cât ai suferit zilele astea nenorocit martir al societăţii! Eşti nechibzuit, dar ai suflet bun. Te-ai bucurat mult, poate prea mult iar acum plăteşti. Cei foarte fericiţi trebuie să-şi plătească fericirea cu nenorociri şi invers. De aceea eu, care am fost şi sunt atât de nenorocită, trebuie să răscumpăr imediat fericirea pe care mi-o datorează... (*Suspina şi se întristează.*) Da, da; Nu-i pe suprafaţa pământului o fiinţă mai nefericită decât mine. Şi să nu mi se spună că sunt rea. Nu sunt rea. împrejurările mă obligă să par astfel. Dacă nu mă credeţi, să coboare o sfântă din cer şi să se pună în locul meu să vadă dacă n-ar face la fel... (*Se loveşte cu palma peste frunte.*) Când mă gândesc la ce mă aşteaptă mâine, îmi vine să mă omor. Şi, în acelaşi timp, ducă-se dracului renghiurile pe care mi le joacă destinul. Vreau să vină ziua de mâine. Nevoile mele, necazurile acestui nefericit şi urgenţa de a plăti cheltuielile procesului mă fac să închid ochi... Onoarea mă trage înapoi; nerăbdarea de a-mi satisface nevoile mă împinge înainte. Fiindcă nu există altă cale înainte! Da-vi şi nu-ul mă înnebunesc deopotrivă. (*Izbucneşte în plâns şi pentru a-şi înăbuşi hohotele muşca*

batista. *Pauză lungă*). Cât de liniştit dormi! Dacă nu te-aş iubi atât aş putea suprima unul dintre principalele motive pe care le am pentru a face acest pas greşit şi, poate, aş găsi alte mijloace... Dar nu-l pot evita; mi se frânge sufletul văzându-te aşa... Şi ca să vezi cum sunt, de câte ori mă gândesc la cât de rău te-ai purtat cu mine îmi vine să te ajut, să-ţi fiu de folos. Ţi-am spus... aşa sunt eu; doamne Dumnezeule, de ce m-ai făcut nobilă? De ce nu ai făcut să mă nasc din oameni simpli? De ce nu m-ai făcut canalie din creştet până în tălpi, cu chip de canalie, cu purtări de canalie, cu suflet de canalie?... (*Pauză lungă*, *în timpul căreia adoarme*). Nu, nu; mă voi hotărî pentru albastru ultramarin în combinaţie cu roz şi argintiu... (*Altă pauză*, *în timpul căreia se luminează*). S-a făcut ziuă; mă voi scula şi voi pleca fără ca el să mă simtă. Încă e prea devreme. O să încerc să nu fac zgomot... O să-i las restul de bani aici şi două cuvinte scrise cu acest creion. (*Scrie*; *pune pe masă biletul şi câteva monezi*). Hai e timpul. (*întristată peste măsură*). N-aş fi putut să-ţi spun adio! Ce viaţa, ce oameni Plec, căci dacă se trezeşte n-o să mai am curajul s-o fac. (*Iese*.)

JOAQUÍN (*Treaz*, *în plină zi*): Isidora, Isidora... Nu c. A plecat. O să mă scol. Aşa e: în sunt îmbrăcat toaleta mea nu prezintă mari dificultăţi. Îmi voi permite pe aici luxul unui pieptene? Posibil. (*Se scoală şi face câţiva paşi prin camer*ă. Ce lumină! Ce urâtă şi antipatică e ziua! Prefer noaptea întunecată şi discretă. Ah! Stăpâna casei, înainte de a pleca, mi-a lăsat aici dispoziţiile sale. (*Ia doi duros de pe masă şi bileţelul şi-l citeşte*.) E bine, mi-a lăsat bani pentru dejunul de azi. (*Citeşte*.) „Trimite să-ţi aducă prânzul de la restaurant. Nu te nelinişti. N-o să mă întorc până diseară, căci am treabă”. Biata Isidora, ce bună e! Dacă n-ar fi fost blestemata de manie a procesului pe care nu-l va câştiga niciodată ar fi o fată extraordinară. Bine, bine; să facem ce ne cere stăpâna. Ticăloasa de patroană

n-o să mă otrăvească cu mâncărurile sale. O s-o chem să cer apă să mă spăl şi apoi vom aştepta. Imediat după prânz voi da ultimele dispoziţii şi până vine noaptea, scumpa noapte… (*Pauză de citera ore în timpul căreia intră şi iese o servitoare amantă, personajul se aranjează şi apoi mănâncă ceea ce i se aduce de la restaurant.*) Am uitat de sticla de şampanie care e în dulap. Nu-mi pasă dacă o bea altul.

În testament o voi lăsa oaspeţilor acestei case ca s-o golească pentru salvarea mea eternă… ca tot sunt singur, voi scrie tatii şi Isidorei. (*Se aşază şi scrie.*) Frumoase lucruri îi mai scriu tatălui meu!… Dacă greşelile fiului au fost mari, tatăl nu are încă motive să se îndoiască de buna lui credinţă… Niciodată n-am comis vreo mârşăvie. Lipsurile mele sunt debilităţi şi, pe lângă asta, un efect sigur al proastei, perversei educaţii pe care am primit-o. De ce l-au crescut în lux pe fiul unui biet funcţionar cu 30 de reali pe lună? De ce de când eram copil mă învăţau să mă întrec cu fiii gran/. Jor ce Spania? De ce nu mi-au dat o profesie. ce cp nu m-au învăţat orice meserie în loc să mă bage într-un birou ce reprezintă şcoala trândăvelii? Acestea sunt consecinţele. M-au crescut în vanitate şi vanitatea mă conduce la acest deznodământ dezastruos. (*Continuă să scrie agitat, păleşte şi, încheind, îi tremură mâna.*) Acum o să-i scriu Isidorei pe care n-am s-o mai văd niciodată. Singura fiinţă pentru care inima mea arc afecţiune e ca Cât de mult valorezi tu faţă de alte virtuţi seci şi orgolioase! Sufletele noastre s-au simpatizat căci sunt asemănătoare. Tu, ca şi mine, ai fost educată în ideea de a-i egala pe cei superiori nouă… (*Scrie.*) „Dragă şi adorabilă prietenă. Gata de moarte dobândesc o luciditate extraordinară; văd lumea şi viaţa în adevăratul lor aspect. Acum nu mai am scăpare; tu poţi să te salvezi. Încearcă să-ţi uiţi aspiraţiile; renunţă la acel proces, fii umilă şi dacă ţi se prezintă un bărbat onorabil, care vrea să se

căsătorească cu tine, mărită-te, chiar dacă e foarte simplu. * (*Vorbind.*) Nu. nu mint deloc când spun că o iubesc din toată inima. Credinţa ei faţă de mine. statornicia afecţiunii cu care a plant greşelile mele dovedesc măreţia sulhitului ei. (*Personajul redactează lungi paragrafe de dragoste şi umple patru joi de hârtie.*) Ah! îi uitasem pe cel mai important, pe *Riquín*. fiul meu. În această tristă clipă simt dragoste nemărginită pentru? l!... Dacă ar fi fost aici l-aş fi acoperit cu sărutări. Îl voi recunoaşte. (*Scrie alt foarte lung paragraf şi trece timpul şi se face seară.*) În sfârşit. e gata. Acum curaj. Cumplit lucru e să înfrunţi îndoielnicul abis al Eternităţii. Dar nu se poate altfel. Dumnezeu îmi va ierta crima. Îndur orice decât să fiu de râsul oamenilor şi să asist cum îmi este batjocorită onoarea! Acum se va întuneca. Să nu mai ezit. (*Se îndreaptă spre cuier, scoate revolverul şi-l examinează.*) Iată-l. Îmi pare un judecător de fier care mă condamnă fără drept de apel.

O VOCE (*Care răsuna cavernoasă din colţul uşii, însoţită de două ciocănituri uşoare.*): E voie?

JOAQUÍN: Intră.

DON JOSÉ (*Intrând*): Bună seara.

JOAQUÍN: O cauţi pe Isidora? Nu este.

DON JOSÉ: Nu, vin din partea ei. Scrisoarea asta.

JOAQUÍN (*Luând scrisoarea cu mâna tremurândă.*) Ia să vedem... Unde e Isidora?

Don Jo.se (*Sec*): Acum o clipă era la un magazin din strada Carmen şi alegea materiale pentru rochii.

JOAQUÍN (*Stupefiat.*): Materiale! (*Deschide scrisoarea, care e voluminoasă. Din plic apar surâzătoare câteva bani – note*; Joaquín *păleşte*): Ce-i cu astea? (*Se aşază şi citeşte. Păleşte şi mai tare iar apoi devine stacojiu şi păleşte ci nou.*)

DON JOSÉ (*Aparte, privindu-l pe Joaquín cu o expresie de antipatic*): Nu plâng pentru că sunt bărbat. Inima mea va ajunge ca stâncile în care bate apa mării.

JOAQUÍN (*Băgând scrisoarea în buzunar, se plimbă.*): Sunt salvat! E toată suma... Dar voi accepta eu asta? De unde provin? E o josnicie să-i accept? Sigur că e; dar împrejurările... Abisul! Să presupunem că un nenorocit se află pe marginea prăpastiei şi i se arată demonul infam iei care-l ridică în mâinile sale. Nu, nu; mai degrabă să mă rostogolesc în fundul abisului. (*Cu voce tare.*) Don José, du-te dumneata acolo şi înapoiază-i asta Isidorei.

DON JOSÉ (*Aparte şi mohorât coincizând în expresiile sale, fără să bănuiască, cu Othello.*): Oh! floare graţioasă şi superbă, de ce te-ai născut?

JOAQUÍN (*Kzitind.*): Nu. nu: dezonoare pentru dezonoare... Să le cântărim pe amândouă în balanţa raţiunii, la rece. Care cântăreşte mai mult? Oh! Nu trebuie să eziţi. Aceasta poartă cu sine impunerea întâmplării, faptului real. O să iau banii... M-am salvat. D ar de ce nu sunt atât de mulţumit precum ar trebui? (*Cu voce tare.*) Don José, cu cine a vorbit azi Isidora? Unde a fost?

DON JOSÉ: Nu ştiu... (*Aparte, plin tot de spirit shakespearian.*) Prostule! Cum vrei să-ţi spun? Nu voi îndrăzni să vă spun nici vouă, oh! caste stele!

JOAQUÍN: Dumneata nu ştii niciodată nimic. Eşti mereu cu capul în nori. (*Aparte.*) Blestemate fie împrejurările!... Mă voi înşela pe mine însumi făcându-mă să cred că banii ăştia provin dintr-o sursă onorabilă. E atât de neruşinată fiinţa omenească incit cu uşurinţă se păcăleşte... Dar să vorbim despre asta; să abordăm problema filosofic.

Dacă aceşti bani mi-au parvenit pe o cale neonorabilă, este evident că eu nu m-am dus să-i caut pe sus-numita cale. Procedeele Providenţei sunt – misterioase. E necuviincios şi reprezintă un sacrilegiu să discuţi proiectele sale. Faptul consumat poartă cu sine o doză atât de mare de logică încât nu are nevoie de argumentări retorice. *du voce tare.*) Nu gândeşti la fel, omule?

DON JOSÉ (*Ca trezit dintr-un vis.*): Eu?... Eu nu gândesc.

JOAQUÍN (*Privind din nou cu tandreţe bancnotele*): Şi e toată suma! Sărmana Isidora! Cum să n-o iubeşti? Nu ştiu ce n-aş da ca să câştige procesul. Dar nu, n-o să-l câştige Numai ticăloşii au noroc. Don José, don José!

DON JOSÉ (*Trecindu-şi mâna pe frunte şi cap ca pentru a opri o idee care încearcă să-i scape*): Ce?...

JOAQUÍN: Te invit la o cupă de şampanie.

DON JOSÉ (*Cu scârbă*): Mulţumesc, nu... mă ameţeşte. (*Ezitând.*) Dar hai, treacă; aşa mai uită omul de necazuri.

JOAQUÍN: Dumneata ai multe necazuri de uitat?

DON JOSÉ (*Privindu-l cu ochi dulcegi*): Eu?... Necazuri. cu? (*Îşi contractă groaznic muşchii feţei încercând să-şi oprească un suspin*).

JOAQUÍN (*Turnând în pahare*): Să bem.

EfON JOSÉ (Bea): Cum mai pişcă, blestemata! (*De-abia ajunse* în *stomacul său prima picătură din preţiosul lichid că şi îi căzu capul* în *piept şi închise ochii spunând*): Lume mizerabilă!

JOAQUÍN: Ce?... Pentru atâta lucru?

DON JOSÉ (*Se ridică brusc, ochii îi strălucesc şi scapără scintei, îşi ia o atitudine tragică*): Da. O repet. Un cavaler nu-şi retrage cuvintele. Eşti un mizerabil şi o să-ţi crăp capul!

JOAQUÍN (*Izbucnind* în *râs*): Don Pepe!

DON JOSÉ (*Luând poziţia de drepţi*): Cu sabia sau cu pistolul, cum vrei. Mic mi-e totuna. Oricum voi şti să pedepsesc infamia. Dumneata, un om ordinar, un monstru, o brută, ai îndrăznit să iei în gheare acel crin! (*Se învârteşte prin cameră urmărit de fantome*) Nu, nu mă tem de voi, nu. Pez, Botín, Melchor, Bou, nu mă tem de voi. O să vă omor pe toţi. O să vă fac praf. Sunt apărătorul virginităţii ultragiate, inocenţei persecutate, castei

porumbiţe... Haideţi, acum, pe loc, mă bat cu toţi patru!

JOAQUÍN (*Îl împinge pe sofa*): Sărmanul!

DON JOSÉ (*Căzând pe sofa ca un sac*): M-aţi omorât fiindcă sunteţi patru. Vă iert pe toţi, în afară de unul. Vă

Iert pe toţi trei; dar pe tine, bestie respingătoare, pe tine, tulpină de ipccacual, nu pot să te iert. (*Leşină*).

JOAQUÍN (*Pregătindu-se să plece*): Aici o să rămâi până îţi trece.

4.

(*Schimbare. Scena reprezintă o cameră semielegantă care pare a* fi *restaurant*).

ISIDORA (*Privind cu îngrijorare spre uşă în care o mină indiscretă ciocane*): Cine e?

DON JQSE (*Ridicându-se dintr-un fotoliu în care zace somnoros*): Dacă ax vreo vizită ea plec.

UN DOMN (*Intrând cu pălăria în mână şi adresându-se Isidorei*): Dumneata eşti doña Isidora Rufete?

ISIDORA (*Tremurând*): La dispoziţia dumneavoastră.

DOMNUL ACELA (*Înaintând, urmat de alt individ nu prea simpatic şi deloc politicos*): Doamnă, obiectul vizitei mele e neplăcut. Vin să vă arestez, din ordinul judecătorului (*îi arată mandatul de arestare*).

ISIDORA (*îngrozita*): Să mă arestaţi!... Pe mine! Sunteţi sigur?...

REPREZENTANTUL ORDINII PUBLICE (*Arătându-i din nou mandatul*): Uitaţi-vă... Aşa că aveţi bunătatea de a mă urma...

DON JOSÉ (*Aparte, regretând că n-are spada şi, pe deasupra, nefiind un om capabil s-o scoată în caz că ar fi avut-o*):

Ce mârşăvie!

REP. ORD. PUBLICE (*Dorind, ca un om binevoitor ce era, s-o scoată pe Isidora clin extraordinata ei perplexitate*): Dumneavoastră ştiaţi deja că partea adversă a cerut să se dovedească faptul că sunteţi întrucâtva

vinovată…

ISIDORA (*Confuză şi ameţită*): Da.

REP. ORD. PUBLICE: Şi judecătorul a găsit dovada.

ISIDORA: Voi plăti cauţiune.

REP. ORD. PUBLICE: Tocmai în delictul despre care este vorba nu se admite cauţiune.

ISIDORA: Delict! Sunteţi sigur de ce spuneţi?

REP. ORD. PUBLICE: Procesul se ocupă acum de incriminarea dumneavoastră…

ISIDORA (*Furioasa*): Şi de ce mă acuză?

REP. ORD. PUBLICE: De falsificare.

ISIDORA: Eu falsificatoare?… (*Ieşindu-şi din fire.*)

DON JOSÉ (*Aparte, strângând din dinţi, încrunundu-se şi contractându-se tot*): Nu te pierde cu firea José.

ISIDORA: Asta e o uneltire infamă a duşmanilor mei… Dar Dumnezeu nu va admite să mă distrugă, nici să mă dezonoreze. (*Plânge.*) Şi asta numesc ei justiţie, lege!… (*Învingându-şi durerea şi ştergându-şi lacrimile de parca se pălmuia.*) o să-mi dovedesc nevinovăţia… Asta îmi mai lipsea, asta: să fie martiră. (*Aparte, cu interes şi orgoliu.*) Fie binevenită această nobilă coroană. Martiriul mă purifică de greşelile mele şi va face să-mi strălucească drepturile astfel încât le vor putea vedea până şi orbii. (*Cu voce tare.*) Să mergem unde vreţi dumneavoastră.

Capitolul 31

LA ÎNCHISOAREA MODELO

1.

Iritarea şi ruşinea, împreună cu o dezordine nervoasă ce aproape o priva de sensibitate, o ţinură pe Isidora toată seara şi noaptea aceea într-o stare asemănătoare somnambulismului. Vedea lucrurile, le atingea, punea întrebări îşi chiar răspundea de parcă ar fi cedat unei forţe mecanice. Nu era sigură că e trează, nici dacă a fost realitate ceea ce i se întâmplase; umbla aproape orbeşte, ameţită, cu ceva în creier, între durere şi nebunie, fiind

surprinsă când vedea cum străluceau dintr-odată, pe densa tristeţe a durerii sale, câteva fulgere de bucurie. Oboseala o înfrânse după miezul nopţii; se culcă îmbrăcată, închise ochii, încercând să-şi adoarmă durerea de cap, şi atunci retrăi în minte, în vibraţia nervilor encefalid, tot ce se întâmplase de când reprezentantul ordinii publice se prezentase în casa ei pentru a o aresta. Se vedea în trăsura închiriată care o dusese în strada Quinones, unde se afla vulgarul şi tristul edificiu numit *Modefo* cu o neruşinată nepotrivire, trăsura se oprise în faţa unei porţi la care se afla un soldat de pază iar mai la stânga un grup de săraci care se certau pe resturile din tainul prizonierelor.

Isidora şi reprezentantul ordinii publice intrară într-un vestibul strâmt; le ieşi în întâmpinare un funcţionar ce purta un chipiu cu galoane; străbătură un coridor cu geamuri şi întorcându-se puţin la dreapta dădură de o poartă cu zăvoare grele pe care scria cu litere negre: „Intrare celule”. O femeie între două vârste deschise uşa. Isidora intră, urcă pe scara mare, albă, şi ajungând sus citi inscripţia „Prima sală”, şi, privind prin gaura cheii, văzu o galerie mare şi luminoasă în a cărei incintă se odihneau, făcând plajă, cea mai zgomotoasă şi mai pitorească turmă feminină ce se poate imagina. Numai ideea că trebuia să trăiască printre acei oameni o oripila pe fiica lui Rufete. Dar ea avea bani; ea va plăti o cameră decentă şi va trăi într-un oarecare confort şi bună-cuviinţă puţinele zile pe care, după părerea ei, trebuia să le petreacă în acel cumplit azil.

O doamnă în vârstă, binevoitoare şi amabilă, îi însoţi, iar după ea „venea o supraveghetoare, o şefă sau vreo puşcăriaşă cu merite deosebite, cu un aspect gigantesc, de namilă. La stânga se afla camera ce i se destinase Isidorei şi care avea o fereastră cu gratii ce da spre stradă, un pat amărât de fier, masă şi două scaune... O lăsară singură,

puţin după aceea intră supraveghetoarea care, în termeni de adoraţie vicleană şi numind-o domnişoară, se oferi s-o servească şi s-o însoţească. Isidora o privi cu repulsie. Când se înseră le dădu cina de care nu vru să se atingă şi, în sfârşit, închisă, împovărată de necazuri, de oboseală şi de durerea de cap, se întinse pe pat, unde creierul ei îi reproduse o dată, de două ori, de trei şi de mai multe ori seria de impresii şi întâmplări la care ne-am referit.

Dimineaţa, o treziră ţipetele şi înjurăturile neruşinate ale unei femei ce locuia de partea cealaltă a peretelui camerei sale, croncănitul unei păsări domestice, zgomotul străzii, zarva din „Prima sală” ce se afla în apropiere şi banghang-ul clopotului de la Montserrat, biserica mănăstirii care azi este închisoare pentru sexul frumos. Şi dacă sufletul omenesc în situaţiile de mare zbucium se vede mereu scuturat de rafale de inexplicabilă veselie, care mai degrabă pare protest izolat al vreunui nerv rebel împotriva durerii, la Isidora exista un motiv pentru ca acele rafale de veselie să fie ceva mai de durată şi mai eficace, căci închisoarea, fiind atât de odioasă, o eliberase de altă sclav12 n implit.de respingătoare. „Aproape că mă bucur de arta, zicea, căci dacă n-aş fi fost aici aş fi fost deja men Lj de oroare şi de scârbă…”

În plus de asta, detenţia nu putea să dureze, căci judecătorul, lucru evident! se va convinge imediat de nevinovăţia sărmanei reclamante. Dumnezeu i-a hărăzit, fără îndoială, această situaţie pentru a o pune la încercare şi a-i da, pe neaşteptate, când va fi mai necăjită, marea bucurie a câştigării procesului şi, împreună cu aceasta, împăcarea cu implacabila bunică. Dar unde ni se dezvăluie cel mai mult firea ei în acel punct în care intervine talentul său de a idealiza lucrurile pentru a obţine cele mai dulci recompense. Nu înnobilează martiriul pe oameni? Dacă vinovăţii» când sunt urmăriţi, inspiră milă, nevinovăţii care suferă chinul justiţiei ce valoare capătă şi cât se înalţă în

concepţia sufletelor sensibile! Era nevinovata, suferea persecuţii nemaipomenite; apoi avea destul motive pentru a se erija în creatură celestă. Puţin îi mai lipsea în acea dimneaţa pentru a-şi imagina că tot Madridul o compătimea, că era idolul mulţimii, că devenise foarte interesantă, că era un personaj de roman şi chiar că ieşeau peste tot bravi cavaleri dispuşi să facă orice ticăloşie pentru a o scoate din acel impas.

Dar ce urâtă, ce sărăcăcioasă cameră! Ce pat, ce mo silă, ce pereţi goi! Poţi să mori de deprimare! Şi totuşi, cum ea, pentru a face faţă unei situaţii, avea mereu pregătită o idee, se sprijini pe una foarte frumoasă care o ajută mult să se consoleze. Cu cine crede cititorul că se compara? Cu Maria Antoaneta la Conciergerie. Era, nici mai mult nici mai puţin, decât o regină jignită de o canalie. Se hotărî deci s-o imite în toate acţiunile şi în vorbire, până unde realitatea i-ar permite, demnitatea acelei nefericite doamne, cu care creştea în propriii săi ochi şi se vedea idealizată de martiriul măreţ în umilinţă, bogată în sărăcie şi purificată prin suferinţă. Ziua şi-o petrecu în aceste reflecţii, amintindu-şi de Delfin» de Joaquín Pez şi de alte persoane. Îi trimiseră rochii, iar Juan Bou, căruia îi ceruse o carte ca să-şi omoare timpul, îi trimise *Girondini* de Lamartine şi un mare buchet de flori. Isidora citi cartea şi rupse petalele florilor satisfăcându-şi plăcerea de a le călca în picioare. Îi aminteau lucruri foarte neplăcute, îndrăzneala şi trăncăneala canaliei profanatoare.

Începu instrucţia preliminară. Când cobora să presteze declaraţia în cămăruţa cu polog roşu, care se afla lângă biroul paznicului, Isidora răspunse la întrebările judecătorului cu* seninătate, cu calm, cu încredere în drepturile ei şi, în acelaşi timp, cu un aer de superioritate care captiva, trebuie s-o spunem, chiar pe foarte demnul judecător şi pe reprezentantul ordinii publice. Pe drumul parcurs de la camera ei în birou, şi la urcare şi la coborâre,

fiica lui Rufete constituise obiectul curiozităţii deţinutelor care se îmbulziseră la uşă pentru a o vedea trecând şi apoi comentară despre asta trei, patru ore. Una le asigura că era o ducesă persecutată de soţul ei; alta zicea că e o rătăcită de pe căile Domnului; iar alta. care o cunoştea într-adevăr, povestea o parte din viaţa ei sinuoasă, adăugând răutăcioase născociri. Şi ea, singură, scufundată în adânci rătăciri şi tristeţi, îşi repeta în gând întrebările judecătorului, deplângea faptul că nu răspunsese aşa sau altfel, amesteca ceea ce era sigur cu ceea ce era îndoielnic, acuzaţia legii cu faptele din memoria sa, martorul conştiinţei sale cu anumite prezumţii şi bănuieli, Dentru a încerca să sondeze acea peşteră obscură care, de la acuzaţia de falsificare, se deschisese în faţa ochilor ei. Nega din tot sufletul şi negând conştiinţa ei se arăta în plenitudinea adevărului. Documentele îi fuseseră înmânate aşa cum erau; şi ea nu adăugase nimic, nici nu scosese ceva, nici nu ştia să fi făcut asta cineva. Nu se putea ca unchiul ei, canonicul. să falsifice actele respective iar, în ceea ce-l priveşte ne primitivul lor posesor, Tomás Rufete»… Ajungând în acest punct al reflecţiilor sale, Isidora se încruntă şi se scufundă. se scufundă în acea marea imensă a îndoielii. Dar de ce să-şi martirizeze gândul? Judecătorul, legea, marchiza de Aransis, tribunalul infam, lumea aleasă, atotputernică, erau adevăraţii autori ai acelei confuzii, cu scopul nedrept de a deposeda o nobilă orfană, un înger lipsit de apărare. Dar Dumnezeu îi va pedepsi. Dumnezeu se va întoarce spre adevăr şi inocenţă. Nu mai era mult!

În timpul instrucţiei preliminare, izolarea n-a fost atât de aspră după cum spune legea, căci zăvoarele carcerelor noastre se slăbesc cu uşurinţă. Isidora, ca o persoană cu aspect decent şi cu ceva bani. captă simpatia compas) bilelor femr? i care le păzeau pe tovarăşele lor. Aşa a putut avea plăcerea să vadă, deşi pentru scurtă

vreme, pe *Riquín* şi pe don. fose. pe mătuşa ei *Vânzătoarea de lipitori* şi pe Miquis. Acesta s-a dus s-o vadă chiar în ziua în care a încetat izolarea şi a avut cu prietena lui o discuţie lungă şi substanţială. Simpaticul doctor a fost puternic impresionat când a văzut apărând din spatele gratiilor duble ale vorbitorului acel chip frumos, acea faţă palidă, cu o expresie de nobilă resemnare.

— Isidora, eşti măreaţă, îi spuse, prefăcându-se glumeţ, pentru a-şi ascunde emoţia. Eşti frumoasă. Reprezinţi coruperea legii şi substanţa corozivă a codului penal. Continuând aşa, tribunalul în loc să-ţi ia declaraţii ţi le va face şi vei călca pe un covor de robe şi vei urca pe o scară de barele.

— Lasă prostiile, replică ea, sprijinindu-şi coatele de grilajul interior şi punându-şi capul în mâini, poziţie de plictiseală pe care o lua întotdeauna când stătea mai mult la vorbitor. Ah, Miquis, asta înseamnă moarte!

— Cu voia ta, asta înseamnă viaţă. Ce credeai?… Toată viaţa e o închisoare, numai că de o parte sunt gratii iar de cealaltă nu. Unii se află între zăbrele, iar alţii între pereţii albaştri ai cerului… Dar să trecem la altceva. Azi am venit să-ţi dau nişte veşti care vor fi pentru tine vesele sau triste, după cum le vei lua.

— Spune-mi-le repede.

— Socrul meu mi-a vorbit despre tine, mi-a vorbit, de asemenea, şi despre marchiză.

Isidora, fără să spună nimic, arăta un imens interes.

— Marchiza a sosit ieri. E în trecere spre Córdoba. Buna doamnă devine nervoasă şi tristă de câte ori i se pomeneşte de acest proces şi de arestarea ta. „Muñoz y Nones, i-a spus doamna socrului meu, eu vreau ca dumneata să rezolvi asta. Ocupă-te dumneata de asta, vorbeşte-i acestei nefericite, demonstrează-i cât de inutilă e tenacitatea ci şi oferă-i, în numele meu, ce crezi dumneata, în aşa fel încât să mă lase în pace.*

— Asta i-a spus?…

— Da; ştii deja că documentul fals, căci existenţa acestei falsificări nu permite nicio îndoială, apare întocmit de Andrau, colegul şi prietenul socrului meu. Ştii ce zice socrul meu? Că falsificarea nu e făcută de tine.

Isidora tăcu. Până când discuţia nu luă altă întorsătură, rămase ca o stană de piatră, cu ochii aţintiţi asupra lui Miquis.

— Ascultă, ştii că semeni cu o panteră? De ce mă priveşti aşa şi nu zici nimic? Socrul meu, care e notarul casei de Aransis, o să vină să-ţi vorbească; îţi anunţ această plăcută vizită. Îţi va oferi libertatea, dovada nevinovăţiei tale şi, mai mult, o gratificaţie, un ajutor. Sărăcuţa, ai fost victima unei mari şi îngrozitoare înşelătorii. Glumă mai sinistră nu s-a făcut şi nici nu se va face. Cine a fost autorul ei, o să afli… Dar ce ai amuţit? Eşti de piatră? Unde te uiţi? Ai vreo viziune? Ai căzut în extaz?

Tăcu şi el şi o privi. Băgă mâna prin grilajul exterior şi pocni din degete, aşa cum se face când vrei să atragi atenţia unui animal leneş. Degeaba. Isidora nu spunea nimic.

— O să-ţi vorbesc despre altceva, continuă Miquis. Ieri am avut o surpriză plăcută. Mergeam pe strada Preciados când am auzit o voce: „Domnişorule Miquis, domnişorule Miquis”. M-am întors şi am văzut-o pe mătuşa ta, inegalabilă *Vânătoare de lipitori*. „Nu ştii, mi-a zis, că am găsit oaia rătăcită?… „Pe cine? „Pe *Pecado*”. Aşa, în limbajul ei specific, mi-a povestit că primise veşti despre fratele tău de la alţi băieţi. A trăit o vreme într-o ţiglărie, în spatele noii arene. Sărmanul puşti! Ne-am dus acolo şi două femei pe care le-am întâlnit, şi care nu era nevoie să se prezinte, ne-au spus că, pentru că se îmbolnăvise şi făcuse febră, îl duseseră la spital.

— La spital! repetă Isidora, ieşind din letargie.

— Am alergat numaidecât la Spitalul General şi l-am găsit în convalescenţă. Boala trebuie să fi fost groaznică fiindcă e aproape idiot şi atât de şubrezit cum nici nu-ţi închipui. Despre viaţa lui la ţiglărie şi despre incursiunile şi marile isprăvi făcute înainte de a se îmbolnăvi am aflat câte ceva şi-ţi vom povesti când vei fi mai liniştită… Şi acum, o să-ţi vorbesc de o a treia problemă, despre Juan Bou. Spune că-l dispreţuieşti, că nu-i răspunzi la scrisori, că-i calci în picioare florile pe care ţi le trimite… Zice că eşti nerecunoştinţa întruchipată.

— Augusto, murmură Isidora cu gravitate, îndepărtându-se de grilaj, trebuie să plec. Iartă-mă că te gonesc. Sunt obosită. Adio. Vino mâine.

Şi se îndepărtă ca o regină, după cum remarcă Miquis în sinea lui, văzând-o intrând în celulă. Iar el ieşi pe stradă repetând: „Teribilă femeie, teribilă femeie!”

2.

Falsificarea! Profanarea acelui sfânt act din care emana cel mai sfânt dintre drepturi! Dacă era delict, cine era autorul? Canonicul sau Tomes Rufete? Cumplită, blestemată confuzie!… Dar ceea ce puse capăt îndoielii şi neliniştii sufleteşti ale nefericitei prizoniere a fost faptul că avocatul ei i-a spus într-o zi aceste cuvinte:

— Chestiunea s-a schimbat total. Casa de Aransis şi domnul Muñoz y Nones încearcă să dovedească falsitatea unui document, care este baza cererii noastre. Dacă o dovedesc suntem în aer, fetiţo. Procesul ia o asemenea întorsătură încât cu greu vom mai putea obţine un rezultat satisfăcător. Vom depune toate eforturile şi vom vedea. În cazul că falsificarea se dovedeşte a fi reală, cred că voi demonstra cu uşurinţă că nu dumneata ai fost autoarea şi că în afacerea asta ai procedat de bună credinţă. Pe scurt: certitudinea succesului în cauza pentru care ai fost incriminată, certitudinea eşecului în procesul de filiaţie. Ştii deja că probele noastre au fost destul de slabe, fiindcă

dumneata nu ţi-ai adus aminte nimic din copilărie care să ne ajute şi pentru că mărturiile altor persoane au fost neconcludente.

Acestea fiind spuse, avocatul, rece, onorabil şi crud, plecă scoţând un suspin, ultimul tribut al legii devenindu-i ostil.

— Mi-au corupt până şi avocatul! exclamă Isidora când rămase singură. Bine, voi fi o martiră; să mă omorâţi odată, să se termine cu mine, să mă duceţi la eşafod!

Trecându-i criza de furie, stătu două zile fără să se ridice din pat; de-abia vorbea; n-avea putere; se simţea cu mintea amorţită, ca fratele ei, convalescent după o febră mare. Din când în când, înjura dreptatea omenească, exaltându-se, pentru a cădea apoi brusc în descurajare şi a vărsa şuvoaie de lacrimi. Somnul ei era atunci scurt, chinuit de coşmaruri, ca un drum nesigur şi întortocheat, plin de obstacole. Câteodată îi apărea imaginea lui *Riquín*, clătinându-şi cu graţie enormul său cap frumos, cu puşca sa mică la umăr, mergând în pas soldăţesc. Şi năzdrăvanul o privea ducându-şi puşca la ochi cu un umor copilăresc şi poc! trăgea un glonţ care o omora pe loc; alţi copilaşi, prieteni de-ai lui *Riquín*, alergau şi, printre râsete şi ţipete, o luau şi o târau pe stradă. Se isca o zarvă de nedescris şi mulţimea striga în bătaie de joc: „Marchiza, marchiza!”

Altă dată se făcea că era mare doamnă şi se afla în palatul ei când, pe neaşteptate, îi apărea un schelet de copil cu capul foarte umflat şi oasele fine şi lustruite de parcă erau de fildeş. Scheletul îşi ducea mica lui puşcă la umăr şi mergea în pas cadenţat. Ajungând la ea îşi mişca marele cap şi râdea şi vorbea. Dar Isidora, fără să poată înţelege cuvintele, tremura de groază auzindu-le. Apoi copilul se ştergea din lumea viselor şi-i apărea *Joaquín* în mijlocul unei orgii, beat de fericire şi de şampanie. Prin faţa mesei se plimba o umbră zdrenţuroasă, era ea, Isidora. Toţi o priveau şi izbucneau în hohote de râs. Râdea

şi ea, dar, lucru ciudat, râdea de foame. Slăbiciunea îi contracta muşchii făcând-o să râdă... Şi aşa continua din delir în delir până când se trezea şi se întorcea la chinul realităţii, nu mai puţin crud decât cel din vise.

După trei luni de viaţa cumplit de tristă, cu care ajunsese să se obişnuiască, fiind lege ca noi să ne obişnuim cu toate, gardienele îi aplicau cu multă largheţe regulamentul

Model-ului, permiţându-i vizite lungi, fără să coboare la vorbitor. Comportarea Isidorei în închisoare era ireproşabilă: nu făcea scandal, le trata cu politeţe şi consideraţie pe supraveghetoare, se făcuse iubită de toate, iar prizonierele, care s-au putut bucura de intimitatea ei, o lăudau pentru mărinimia, fineţea şi plăcuta ei înfăţişare. Generozitatea inculpatei şi promptitudinea ei îndatoritoare în a răsplăti serviciile care i se făceau aveau şi ele importanţa lor. Ce era mai rău era faptul că banii se împuţinau cu repeziciune de la o Zi la alta mergând până la epuizarea lor. De câte ori se gândea la asta, Isidora era cuprinsă de năduşeli şi nelinişti şi-şi sonda viitorul pentru a vedea dacă se întrezărea vreo speranţă în refacerea capitalului. Mare i-ar fi fost durerea dacă n-ar fi distras-o, din când în când, prietenii. Juan Bou se dusese la ea de puţine ori, căci sinceritatea cil care ingrata îşi arăta antipatia era un antidot lent pentru veninul pasiunii sale şi astfel, sau din demnitate sau din răceală, bunul om se retrăgea şi se îndepărta de acel mare pericol al vieţii sale.

„Fluture de o zi, îşi zicea în sinea lui, întoaroe-te la coliba ta şi nu-ţi pierde minţile. Te-ai bucurat destul; ai aflat ce înseamnă viaţa acestor infame lipitori... Haide până când această divinitate nu se întoarce în celulă, sărmane Juan Bou, nefericit muncitor!... O să fiu în continuare un om simplu, independent, liberal şi când o să-mi cadă altă pleaşcă o să vedem dacă-mi convine. să rămân simplu sau să o iau razna în lumea burgheziei. Mari

ticăloşi! Dar aceea înseamnă viaţă.

Vânzătoarea de lipitori se dudea aproape în fiecare zi să-şi vadă nepoata. Când îl aduse pe Mariano, Isidora se mâhni nespus, căci era atât de slab, de extenuat şi consumat băiatul încât abia dacă îl mai recunoscu. Febra îl adusese într-un hal fără de hal, numai oase şi o piele transparentă. În comportare, în felul de a vorbi, chiar în spiritul lui, boala lăsase poate urme mai adânci, căci vorbea puţin, răspundea cu întârziere, parcă ar fi avut nevoie de mult timp pentru a-şi culege şi ordona ideile lui dezlânate şi fugitive. O privea pe sora lui cu ochi îngroziţi.

— Vezi, spuse Isidora, fără să ştie ce termen să folosească pentru a da o explicaţie situaţiei ei mizerabile. Vezi unde m-au dus vicleniile, infamiile duşmanilor noştri… Ca să-ţi faci o idee despre ce înseamnă lumea asta mizerabilă. unde nu există nici dreptate, nici legi… Şi tu, ce ai făcut? Povesteşte. Ai fost bolnav! Vezi? Dacă nu plecai de la mătuşa ta, ea te-ar fi îngrijit bine. Ce lecţie îngrozitoare ai primit!

Mariano nu zicea nimic şi cu bărbia înfundată în piept privea când în jos, când la chipul surorii sale.

— Nu spui nimic? întrebă ea, nerăbdătoare. zXi amuţit? Ce înseamnă privirea asta? Căinţă sau dovezi deşi mai mare sălbăticie? Ah! Mariano, Mariano, singura consolare pe care aş fi putut s-o am acum era să te văd mergând pe drumul cel bun, băiat serios şi la locul tău. Ridică-ţi capul, deschide-ţi gura, mişcă-ţi limba, vorbeşte, răspunde.

Şi, lovindu-l în bărbie, îl făcu să ridice capul.

— Domnia sa foloseşte acum puţine cuvinte, zise Encarnación. O să-l punem într-o colivie, într-o cameră întunecată ca pe papagali ca să-l învăţăm să vorbească… Vrei să vezi ce repede se înviorează pasărea? Arată-i: ciul. Să vezi…

Băgând mâna în buzunar scoase o pesetă şi i-o arătă

băiatului ai cărui ochi somnolenţi se însufleţiră pe loc şi întinse mâna spre monedă zicând cu un mârâit:

— E-a mea.

— Da, e a ta, zise râzând *Vânzătoarea ne lipitori*, punând la loc moneda cu mai mare repeziciune decât un prestidigitator.

Mariano se uită la sora sa care, înduioşată, scoase din buzunar două pesetas şi le dădu puştiului.

— Sunt ale tale… dar cu condiţia să-mi povesteşti ce ai făcut în tot acest timp, cum ai trăit, cum te-ai îmbolnăvit, cine ţi-a dat să mănânci…

Cu mare promptitudine *Pecado* luă banii, ridicând din umeri şi, scoţând un suspin adânc, pronunţă cu stângăcie aceste cuvinte:

— Eu… asta e situaţia… când m-am văzut singur, şi… nu mi s-a întâmplat nimic.

— Am aflat.

— I-a secat înţelegerea, *remarcă Vânzătoarea de lipitori*. Fierbinţeala i-a aprins creierii. Domnişorul Miquis zice să-l scăldăm în râu. Auzi tu, adăugă, ridicând vocea, cum se vorbeşte cu un surd, vrei să munceşti, vrei să te întorci în atelierul domnului Bou?

Ca şi cum n-ar fi auzit nimic, Mariano se ridică întinzându-se şi zise:

— Stai pe loc amice, replică Encarnación luându-se după după el. Trebuie să te leg ca pe un căţei. N-o să pleci fără mine.

Dar Mariano n-o băgă în seamă şi ieşi. Bătrâna se duse după el, strigând:

— Aşteaptă-mă, aşteaptă-mă, soi rău. Să nu crozi c-o să-mi scapi. Şi eu am picioare bune de alergat.

Rămânând singură, Isidora se gândi multă vreme la nefericitul ei frate şi zise:

— Imbecil, imbecil!… Aşa n-o să simtă nimic… Şi eu, de fiecare dată mai înclinată spre reflecţii, spre

comparaţii… Ce nenorocită sunt şi el, ce fericit!

3.

După trei zile, Mariano veni singur. Părea mai vioi. mai ager, mai stăpân pe gândurile şi pe vorbele sale.

— Ai „venit singur? îl întrebă Isidora, speriată că nu-i însoţea mătuşa lor.

— Singurel.

— Şi mătuşa Encamacidn?

— Bătrâna? E acasă. Eu sunt bărbat… prin urmare n-am neve le să mă ducă şi să mă aducă cineva.

— Ai fost la lucru?

— Da.

— Mincinosule!

— Uite, zise *Pecado*, deschizând pumnul şi arătându-i câteva pesetas.

— Cine ţi le-a dat?

— Gaitica.

— Gai…?

— Ţică, ţică. Nu-i cunoşti? E un domn, un prieten de-al meu.

— Şi de ce ţi-a dat banii ăştia?

— Că i-am câştigat.

— Cum?

Mariano ascunse monedele pentru a-şi lăsa mâna liberă, o băgă apoi printr-o deschizătură a pantalonilor şi:

— Nu ne vede nimeni aici?… întrebă bănuitor, privind pereţii şi uşa.

— Nimeni.

— Că dacă mă ginesc…

Şi scoase din buzunar un obiect cilindric, lung de vreo cincisprezece centimetri şi cu diametru de trei, patru centimetri. Era un tub legat stins cu o sfoară.

— Ce e asta?

— O petardă.

— Ah! Din aia care explodează? întrebă Isidora

îngrozită. Şi o să explodeze aici?

— Proasto... nu explodează atâta timp cât nu e aprins fitilul. Asta e pentru la noapte. Azi-noapte am pus una ia uşa casei ducelui şi când a explodat s-au spart geamurile de la două case.

— Şi tu te ocupi cu asta? Sălbaticule!... Nu spun fiindcă mi-ar păsa dacă palatul ducelui ar sări în mii de bucăţi. Eu aş fi pus, dacă aş fi putut, o petardă atât de mare incit să ridice până la ceruri palatele acestei lumi egoiste care ne ia ce e al nostru.

— O s-o punem, replică Mariano cu o expresie de răutate şi stupizenie.

— Dar ăsta e un joc de copii... E ca şi cum ai purta un război cu săgeţi în loc de tunuri. Şi ce câştigăm? Face mult zgomot, sperie persoanele care trec pe acolo, se sparg geamurile şi nimic mai mult. Prostii!

— O să punem una de mărimea asta, zise *Pecado* întinzându-şi mâinile lateral, arătând astfel mărimea planurilor sale de războinic. În Madrid există mulţi ticăloşi. Ei au toţi banii care trebuiau să fie ai noştri, nu?

— Asta e cel mai puţin important. Mai rău e că ne iau numele nostru, demnitatea noastră socială, ne bagă în închisori murdare, ne chinuie, şi în acest timp ei se bucură şi se distrează cu ceea ce au furat. Lumea e pierdută. Dacă nu vine cineva care s-o întoarcă pe dos şi să-i pună pe cei de sus jos şi pe cei de jos sus...

— Cei de jos sus şi cei de sus jos, repetă Mariano cu bucuria celui care a găsit formularea unui gând pe care n-a ştiut să-l exprime. Ştii?... Asta e viaţa! Ieri l-am văzut pe domnişorul Melchor într-o trăsură cu doi cai. Era cu două doamne, două bătrâne şi un domn. Părea un marchiz.

— Nu-i pomeni în faţa mea, zise Isidora închizând ochii

— Cât a furat! exclamă băiatul cu oarecare efuziune. Şi noi atât de săraci... căci suntem buni, că nu furăm!

— Oh! exclamă Isidora, simţind un nod în gât. Dumnezeu o să ne apere. Persecuţiile, chinurile – sunt coroanele noastre deocamdată; dar asta se va schimba. Cine ştie ce se va întâmpla într-o bună zi? Eu am citit că cei trufaşi vor fi umiliţi iar umilii vor fi ridicaţi în slăvi. Interpretarea atât de particulară a textului biblic căzu în creierul lui Mariano ca sămânţa în pământ fertil şi în curând se vor naşte şi vor rodi în el ideile cele mai ciudate.

— Ei ne-au luat ce-i al nostru, nu-i aşa, surioară?

Isidora izbucni în plâns

— Da, da, da, spuse printre lacrimi şi suspine. Cu mu. J viclenie ne-au luat dreptul nostru, adică ni l-au refuzat… Cum? Scornind minciuni, cumpărând legea. Legea se vinde.

băiete. Tu şi cu mine avem dreptul la o casă şi la o moştenire. Să ştii că ni le-au luat. Uite ce au făcut cu mine: m-au băgat în închisoare. Şi cu tine vor face la fel, şi ne-ar spânzura dacă ar putea.

Mariano asculta absorbit şi ea scotea din disperare admirabile mostre de elocvenţă.

— Un marchizat, o avere de milioane, asta ne aparţinea. Păi acum vezi: închisoare, infamie, sărăcie. Tu şi cu mine vom fi cerşetori sau Dumnezeu ştie ce. Şi Dumnezeu permite asta şi cerul nu se prăbuşeşte şi viaţa continuă! Şi să cerem cu disperare strigând că nimeni nu ne va auzi. Dimpotrivă, la strigătele noastre ne răspund cu hohotele lor de râs şi ne numesc cerşetori, invidioşi şi ne dispreţuiesc, ne înjură. La nimic nu ne ajută dacă invocăm legea. Legea e a lor. căci, ci având bani au şi conştiinţa judecătorilor. Să-mi dea mic banii măcar pentru opt zile şi ar vedea cine sunt. Dar n-avem arme şi vezi acum ne distrug, ne omoară. Ce e legea? O păcăleală, o farsă. Cei ce o reprezintă, ce sunt dacă nu hoţi? Autoritatea… ah! ce favoare îmi face mic autoritatea? E comedia comediilor, prost jucată, ca să ne înşele, să ne exploateze.

— Le punem o petardă, ce zici?

— Una? O mie; un milion!… Tu eşti un nefericit, băiete, tu nu ştii cât de rea e lumea asta.

Continuară să vorbească şi a doua zi vorbiră despre acelaşi lucru, căci Isidora. când începea acest subiect, nu-l părăsea cu uşurinţă. Pe măsură ce i se spulberau iluziile, în sufletul ei avea loc o schimbare de sentimente, simpatiza mai mult cu poporul pe care îl credea oprimat şi căpăta o puternică ură pentru lumea aleasă. Ceea ce era mai ciudat e că fără a ceda în vanitatea ei, nici în ceea ce am putea – numi cochetăria nenorocirii, continua să îndrăgească frumosul rol al Mariei Antoaneta la Concicrgerie. Dar în acel caz, buna regină era martirizată de cruda şi egoista aristocraţie din care provenea, fiindcă simpatizase la început cu vulgul, cu prostimea, cu amărâţii; şi spunem în principiu că nicio idee de pe lume unită cu toată disperarea inimii sale n-ar fi făcut-o să suporte grosolănia şi murdăria clasei de jos. Gândindu-se la asta ea da viaţă, în mintea ei. unei măreţe utopii, adică unei posibile existenţe a unui vulg stilat sau a unei plebe elegante şi bine îmbrăcate. Dar asta nu era o îndrăzneaţă incursiune în viitor? Avea ceva genial în ea căci, tulburată şi ameţită de atâtea gânduri, obişnuia să-şi încheie cugetările despre plebea subţire spunând: „Cât de înzestrată sunt şi ce mi se întâmplă!”

Capitolul 32

DESPRE CELE TRECĂTOARE…

1.

După ce Mariano a început să se întremeze mătuşa lui, Encarnación, a încercat să scoată ceva din el dar fără rezultat. Dezmierdări şi alinări, blândeţe şi asprime erau la fel de ineficace. I-ar fi plăcut bunei femei să-l vadă neastâmpărat, mincinos şi nesupus ca în copilărie decât să observe acea indolenţă taciturnă, acel calm melancolic asemănător animalului care stă la pândă, în care răbdarea

e precursoarea ferocităţii.

— La ce te gândeşti, animalule? îi zicea pe neaşteptate o să inventezi praful de puşcă sau ce? Eşti ca un bolovan. De ce stai ore întregi privind în jos? Priveşte măcar cerul înstelat şi învaţă ceva, la dracu'! O să alcătuieşti Almanahul străzilor? Ce prost eşti! Soră-ta, de atâta uitat în sus, a ajuns la pierzanie. Tu mergi pe alt drum, dar vei avea acelaşi sfârşit. De ce nu munceşti?

— Că n-am chef… d-aia… răspunse Mariano, ieşind din somnolenţa lui intelectuală în virtutea unei ciupituri.

— Atunci o să te ţin de pomană.

— N-am nevoie să mă ţii dumneata. Am cu ce trăi.

— Hai, hai, neruşinatule!… Şi cu ce ţipi te-ai înhăitat tu ca să faci rost de bani? Ce drăcii faci? Cu ce-ţi ocupi nopţile? Ce ai aici sub bluză?

— Un artofor.

— Îi… suşe! Ce blasfemie spui! Să ştii, tu şi cu mine nu vom face casă bună. Dacă o ţii aşa ia-ţi tălpăşiţa băiete, ia-ţi tălpăşiţa şi pleacă din casa mea. În ziua în care o să te stingă în bătaie, o să vin să te văd.

— Adio!… murmură *Pecado* cu un sunet gutural.

Şi plecă încet, cu mâinile în buzunar, cu şapca înfundată pe cap. cu privirea rătăcită şi fără fermitate ca şi mersul şi gândul lui. Câteva zile, dând plimbării teoretice o direcţii1 determinată, se duse la casa lui Juan Bou, nu pentru a cea de lucru, ci pentru a pălăvrăgi puţin cu meşterul pentru care păstra o anumită afecţiune, într-o zi se duse la atelier, era în ianuarie 1877, şi îl găsi pe bunul catalan vesel şi cufundat în lucru ca în vremurile sale bune.

— Bună, vlăjganule. Ce cauţi pe aici? îi zise, atins de acea limbuţie, care ar fi fost nesfârşita dacă n-ar fi fost întreruptă de tuse. Ia loc. Nu te simţi prea bine. Băiete, ia să văd dacă te-ai tuns. Ai capul ca de şoarece fătat de curând… Stai jos şi pune-ţi şapca. Aici nu încap politeţurile

Aşa că spune: lucrezi sau nu?

Mariano vru să răspundă că nu va mai lucra niciodată ca zilier; dar Bou avea atâta chef să spună ceva, că îi tăie cuvântul cu vorbăria lui interminabilă, spunându-i astfel:

— Profit de ocazie să-ţi spun că sora ta e o nebună, o nerecunoscătoare, o femeie uşoară, o proastă, o risipitoare, o descreierată. Eu am iubit-o cum numai eu ştiu să iubesc şi m-aş fi căsătorit cu ea. Mii de draci, bine că am scăpat de ea! Căci sora ta e o calamitate. Acum iat-o la închis». are de îndărătnică ce e, că i-a intrat în cap că e marchiză. E eu marchiză cum sunt eu popă. În sfârşit, ea a vrut-o, a găsit ce-a căutat. I-a mers bine cu mine, dar să nu crezi ce se spune pe aici, nu, nu-i adevărat că eu am cheltuit cu ea ce am câştigat la loterie şi ce am moştenit de la unchiul meu în concluzie, nu stau cu în două mii de duros, şi cum justiţia mi-a luat-o din mină, când mă aşteptam mai puţin... Să se zică orice, băiete, există Providenţă. Banii mei s-au salvat printr-o hârtie: mandatul de arestare; cârpe ici, cârpe colea, moftul x, fleacul y, cert e că mi s-au evaporat zece sau douăsprezece mii de reali într-o dimineaţă. Sora ta e o cheltuitoare cum nu s-a mai văzut. În inima ci plină de pofte e scris cu litere de aur: „Jos bogăţii!” Bună bucăţică da. E un târgu pentru buzunarul bărbatului. Cine îi vede chipul, de unde să bănuiască ce zace în ea? Cine-i vede ochii aceia divini, unde îşi au îngerii lăcaşul, cum să se gândească oare ca acei îngeri sunt o bandă de sechestra tori?... Eu am fost orb. am fost prost. Când mi-a trimis prima scrisoare prin naşul e» i să-mi ceară ajutor mi s-a părut că mi se deschid porţile raiului. „Asta ca mea, mi-am zis, şi cu două, trei scris» n cu făcându-i propuneri, ca acceptându-le, o să ne înţelegem”. Am dus-o la un hotel până să fac rost de o căsuţă, eu eram înnebunit, voiam să încerc deliciile lumii, când justiţia... ştii... Acest animal de Bou a rămas cu buzele umflate... Acum îmi pare bine Cât de puţin am

gustat mi-e de ajuns ca să pot spune: „Cunosc lumea, domnilor, şi-i cunosc plăcerile mincinoase, blândeţea şi necazurile, ştiu cât costă bucuriile. De la sobrietatea săracu' ui la risipa imorală a bogatului, cunosc tel. tntul e ticăloşie, la cei de sus, ca şi la cei de jos. Faci un bine? Nimeni nu-ţi mulţumeşte. Faci un rău? Nimeni nu te pedepseşte. Rău şi bine totul e la fel. Dacă iubeşti, te dispreţuiesc; dacă eşti bogat te proslăvesc, dacă eşti sărac te scuipă. * Sau dacă nu, observă ceea ce a făcut sora ta cu mine. Am scos-o din mizerie, am îmbrăcat-o, am încălţat-o, i-am făcut cadouri, i-am asigurat confortul, după cum a dorit. Ea deschidea gura iar eu deschideam punga. Şi tot aşa. Iată răsplata. Zice că sunt o brută, că-i repugn, că-i produc greaţă. Îi trimit un buchet de flori şi-l calcă în picioare, îi scriu scrisori şi nu-mi răspunde la ele. Mă duc s-o văd şi mă primeşte cu o mutră... în sfârşit, am trimis-o la plimbare. Îţi spun astea ca să i le transmiţi. Du-te, du-te, spune-i tot; nu-mi pasă. O să vedem ce o să facă în ziua în care o să isprăvească banii şi n-o să mai aibă cu ce să-şi achite camera la puşcărie. O s-o bage în sălile alea mari, unde o să poată să se plimbe şi să mănânce şi să doarmă cu acele frumoase ducese şi baronesc care se află acolo pentru furt, vătămare corporală şi alte amabilităţi... Şi Xî bună dreptate. Ea n-o să te întrebe despre mine. Dacă te întreabă să-i spui Cei domnul Ipecacuana – aşa îmi zice – e mulţumit că a pierdut-o din vedere, că s-a împăcat cu buzunarul lui şi cu bunul simţ şi că-i merge foarte bine. Spune-i că muncesc ca mai înainte, că voi căuta o femeie cumsecade cu care să mă căsătoresc; ca, fiind din popor, râd de aristocraţia ci stupidă şi că m-aş bucura dacă toţi aristocraţii şi vampirii laolaltă n-ar avea decât un singur gât pentru a-i spânzura pe toţi odată.

Ar mai fi continuat dar tuşea, fiindcă era homerică „avea oarecare asemănare cu râsul» oilor, îl invadă l. rusc şi praful s-a ales de tot. Dupii ce i se potoli tuşea, ochiul

care i se rotea vărsă lacrimi din belşug, în timp ce celălalt, mai închis decât punga zgârcitului, nu da semne de existenţă.

Şi acum, continuă Bou, bucuros de mutismul lui Mariano, dacă vrei să-ţi dau sfaturi ţi le voi da. Căci tu. atât de tăcut, tu, atât de sumbru, n-ai venit să-ţi dau de lucru, nici bani, ci un sfat bun care valorează milioan? Ascultă-mă bine. Dacă vrei să munceşti, munceşte; dacă nu vrei. nu munci. Pe lumea asta cei care munceşte mai mult are posibilitatea să moară de foame, dacă nu-l ajută loteria sau vreo moştenire. Tu eşti priceput, caută o afacere îndrăzneaţă, întreprinde ceva, speculează naivitatea celorlalţi. Am cunoscut mulţi oameni şi ştiu că cei mai ticăloşi sunt cei care au mai mulţi bani. Când o să-i ai şi tu, cheltuie-L că sunt proşti care văzându-te că-ţi atunci banii, ţii vor da pe ai lor; aşa e lumea. Fă lucruri îndrăzneţe, fă-te cunoscut fie chiar şi printr-un mare scandal; caută ca numele Uu să stârnească vâlvă fie chiar şi pentru a se spune: „Ce sălbatic e!” Aici sunt două roluri: cel al victimei şi cel al călăului. Care valorează mai mult? Cel al călăului. Să sugi întruna tot ce se poate. Poporul e sacrificat. Cei mari m* «nincă tot ce există în naţiune. Nu sunt decât două căi de urmat: sau să termini dintr-odată cu cei mari, ceea ce nu v uşor. sau să intri printre ei şi să le înveţi şiretlicurile şi tertipurile. Alege, ia-ţi măsuri de prevedere şi o să-ţi meargă totul ca pe roate.

— Eu, spuse Marino brusc însufleţit, vreau să se vorbească despre mine.

— Să se vorbească despre tine!… Păi fă zgomot.

— În privinţa zgomotului… l-am şi făcut, replică Mariano.

— Cum? cu o talangă?

— Cu asta, zise Mariano arătându-i un tub.

— Ah, pungaşule!… exclamă Bou înspăimântai văzând instrumentul „muzical” pe care băiatul i-l arăta.

Aşadar cu asta te ocupi... Uite, de azi înainte nu mai suntem prieteni, căci cu tipul ăsta de arme nu se apără poporul. Petarda, arma trădătoare a celor ajunşi la pierzanie, a escrocilor, jucătorilor de noroc şi a altor scursori! auzi. tu, uită-te la mine. Mă vezi bine? Asta pe care îl vezi aici. acest nepot al bunicii mele, când vrea să-şi arate dispreţul puterii publice, când vrea să dea o lovitură oricărui reprezentant al autorităţii uzurpate şi al legii tiranice, o face faţă în faţă, cu pieptul sol, aşezându-se între pericol şi nemurire, între călău şi glorie. Dar să arunci petarde din umbră, să sperii femeile şi să-i aduci la disperare pe cei din Ordinea Publică... gândeşte-te băiete, adăugă după o pauză, pe un ton emfatic de propagandă evanghelică, pe care ştia să-l adopte în anumite cazuri, gândeşte-te că dacă vrei să-ţi educi virtuţile civice şi să ajungi la gradul de stimă publică la care au ajuns cei plini de răni, cei care au fost aruncaţi din închisoare în închisoare, cei care au mâncat şoareci...

Dumnezeu ştie unde ar fi ajuns pe acest drum strălucitor, dacă Mariano nu s-ar fi sculat nerăbdător să plece. În starea sa deosebită în care se afla, vlăguirea-i lugubră se întrerupse brusc printr-o nerăbdare inexplicabilă. Puţin ironic îi mulţumi meşterului pentru sfaturile sale şi plecă mâncând pământul ca un suflet răpit de diavol.

„Băiatul ăsta are ceva*, îşi zise Bou.

Uitând apoi de puşti, îşi continuă în tihnă viaţa sa metodică; se plimbă puţin după-amiază, apoi mâncă, se duse la cafenea, se întoarse acasă şi când să se culce, vai. Doamne! se auzi o bubuitură atât de puternica de parcă o mină ar fi explodat lângă casă iar aceasta s-ar fi dărâmat pe loc. Zguduitura şi zgomotul îl lăsară pe Bou interzis şi fără suflare, geamurile se făcură ţăndări, uşa casei sări din balamale iar vecinii, foarte alarmaţi, ieşiră pe stradă strigând cuprinşi de-o panică îngrozitoare...

— Ah, aristocrat ticălos! zise Bou liniştindu-se când înţelese despre ce era vorba. Dacă te prind…

2.

La câteva zile după această întâmplare, Mariano se afla la răspântia care se numeşte Cele patru străzi, privind nehotărât drumurile ce se întretaie acolo, fără să ştie pe care să-i aleagă. Îl auzim:

„Să mă duc acasă la mătuşă-mea? Nu, că-i cheamă pe cei de la Ordinea Publică şi mă înhaţă. Să mă duc s-o văd pe soră-mea? Nu, că acolo o fi Gaitica. Unde să mă duc?… O s-o iau pe aici, pe Şosea în jos, o să văd lumea care merge la plimbare, o să văd trăsuri, o să urc în Parc şi o să stau acolo toată după-amiaza… E timp frumos, am doi duros şi n-am nicio grijă… începe să treacă şleahta de pungaşi. Pe acolo trece o trăsură… şi încă una… şi încă una. Uite, aia e de ministru. Vampirul, îi ştiu trăsura? Şi dacă i-ar spune: Lasă ce nu e al tău?… Uite alta. Cât o fi furat omul ăsta ca să aibă vizitii atât de calonaţi!… Şi acolo, uite un vizitiu călare pe calul din dreapta, cu şapcă albastră şi epoleţi… Uite nişte târfe şi cum se mai răstoarnă pe perne! la spuneţi-mi, de unde aţi scos atâtea dantele? Şi ce înfofolite sunt în blănurile lor… Azi-noapte mie mi-a fost groaznic de frig şi umblu cu pantofii rupţi. Opriţi, opriţi trăsura că o să urc şi eu o clipă. Sunt obosit. Mari târfei… O s-o iau pe 2 Mai. Pe aici merg mulţi oameni pe jos. Parcul e frumos; numai că… asta e situaţia, fiind atâţia care îngheaţă de frig, poporul ar trebui să vină aici să taie lemne… O iau pe aicea cu păpuşi de piatră, cu mâinile şi nasurile rupte. Ce urâte sunt!… Iote-te, copilaşi cu mănuşi? Şi câte zorzoane şi a pus familia asta! Cu ceea ce poartă numai servitoarea ai îmbrăca patru mii de săraci… Tata trebuie să fi furat mult. E gras ca un porc… drept care ar trebui în curând să-l taie… S-a iau pe aici, la dreapta, ca să mă duc la menajerie… Dar n-o să intru; am obosit de când tot le văd. Drace, câte trăsuri! Acolo se

duce don Melchor însoţit de două fete. Da, pentru tine erau, brută. Sunt fetele lui Pez. Şi domnul Pez are burta plină de banii pe care i-a furat... Şi mai multe trăsuri, şi mai multe. Bine zice meşteru că bine ar fi ca toată lumea să aibă un singur gât pentru a o spânzura dintr-odată... Prin urmare, toţi am trăi după placul fiecăruia... Dar ce e aceea ce se vede venind, acolo? Ah, ştiu. Mai întâi, un servitor călare. Apoi marea trăsură cu şase cai... La dracu'! Şi toţi oamenii ăştia cu galoane la ce folosesc? Uite-i, uite-i cum salută pe toată lumea, cu pălăria în mână iar ea salută clătinându-şi capul. Nu-ţi face iluzii c-o să-ţi rezolve necazurile. Eu ceea ce zic e că odată mort căţelul se termină şi cu turbarea şi că odată omorât capul mor şi mâinile şi picioarele... Uite-i, uite-i, se întorc ca să-i vadă mai bine. Acum o iau pe aici; acum v-am văzut bine. Mari ticăloşi! Dacă aţi fi oameni buni aţi trece în tabăra săracilor. Trăiască săracii! spun eu. Fie ce-o fi! Jos cu hoţii! ... La dracu'! mai vin trăsuri, toate cu babe hidoase sau cu fete frumoase şi ţepene Da, da; cu pălărioare ca soarele să nu le ardă faţa! Păi eu, vrăjitoarelor bătrâne, merg pe soare şi pe vânt şi în aer liber, cu pantofii rupţi şi cămaşa ruptă, mort de frig, aşa că... Eh! Cine e ăla care vine călare? Nu e *Gaitica*? Chiar el e, un pungaş deghizat în om cinstit. Şi-i salută pe doi care sunt în trăsură. Totul pentru că zilele astea a câştigat la joc multe mii. Hoţ, jucător de ruletă, trântor, ordinar, canalie. Pun pariu că trece pe lângă mine şi nu mă salută. Pariem? Uite-l; o să mă apropii ca să mă vadă. O să-i vorbesc în flamenco. Bună seara, domnule Zurupa".

Asta îşi spunea Mariano apropiindu-se de un călăreţ ce înainta spre el, pe marginea aleii, pe un cal spaniol pur, cu gâtul arcuit şi mişcări pe cât de graţioase, pe atât de încete Călăreţul îl văzu pe băiat şi mai în glumă, mai în serios îşi scutură braţul stâng şi cu un bici, poate fără să vrea. îl plesni peste faţă, zicându-i:

— *Granujiya*...[10]

3.

Într-o casă care prin aspectul ei dezordonat, prin mobilierul murdar, prin înfăţişarea ordinară a camerelor, părea aceeaşi în care Joaquín şi Isidora au petrecut tristele ore despre care am povestit în altă parte a acestei istorii, se aflau Mariano şi „cavalerul* (se numeşte asthel pentru că mergea pe cal) desemnat cu numele de *Gaitica*. Mariano intră în camera în care se afla cel mai sus pomenit şi, fără să-l salute, îi zise:

— Am venit aici pentru treaba aia.

— Ah, ce deştept eşti! Fii mulţumit de asta. Ţine, amărâtule.

Scoase trei duros din buzunar şi fără să se uite la el îi aruncă pe masă.

— Deunăzi, zise Mariano sălbatite şi temător, m-ai plesnit cu biciul.

— N-am vrut, băiete. Păi ce, unui cavaler adevărat ca tine i se dau bice? Puştiule, ce mândru eşti!... Prinde musca asta. Deocamdată nu am nevoie de tine. Dacă vreodată o să-ţi trebuiască vreo amărâtă de pesetă, să te faci încoa. Dacă vreodată n-o să ai ce să mănânci, aici n-o să lipsească o amărâtă de bucată de pâine pentru tine. Vei mâncă resturile de la masă. Eşti un amărât de leneş, un amărât de trântor, un amărât de pungaş şi-o să sfârşeşti la puşcărie.

— Ca şi tine, spuse Mariano cu neruşinare.

— Gura şi nu mi te urca în cap că-ţi dau un picior undeva de te opreşti la Flandes. Eu sunt om cinstit. Leneşii şi haimanalele mă ţin în spate, puştiule! Pentru că nevoia îi obligă pe unii să joace la ruletă, nu înseamnă că nu sunt oameni cinstiţi. Acum sunt om serios şi o să cumpăr catâri ca să-i vând Artileriei; om de afaceri; om care poate sta în faţa regelui, da, domnule; căci e un om care plăteşte

10 — Granujiya — diminutiv pentru vagabom

contribuţia, un om care iubeşte ordinea, legea, căruia nu-i place să se audă vorbind despre amărâtul ăsta de popor, nici despre amărâta de revoluţie; un om, în sfârşit, mai onorabil decât Dumnezeu, mai darnic decât amărâta de biblie.

Mariano îl asculta înspăimântat şi înciudat. Şi *Gaitica*. acea fiinţă de pe ultima treaptă morală, acel om pe care *Pecado* îl considera inferior, se exalta în virtutea micului său capital obţinut prin infame jocuri de noroc şi-şi dădea ifose de burghez paşnic şi demn, de proprietar conservator şi se considera printre cetăţenii cinstiţi care sunt baza, sprijinul ordinii sociale! Era ultimul om pe care Mariano dorea să-l vadă.

— Da, continuă acel individ, al cărui portret nu-a vom face, căci o mână mai abilă îl va face mai târziu. sunt om mărinimos. Ştii că am văzut-o pe soră-ta şi că am ajutat-o? Am cunoscut-o zilele astea, când am fost la *Model*, ca să nu văd o verişoară care se afla acolo pentru nişte amărâte de vină tăi… Soră-ta e foarte frumoasă; am ajutat-o; era foarte mâhnită că i se terminaseră banii şi trebuia să se mute în sala comună. Un bărbat ca mine să vadă asemenea lucruri! … Am aranjat pe loc cu paznicul şi am plătit camera. Sunt om generos, un cavaler oare ştie să cheltuie nişte amărâte de pesete în beneficiul unui sărac, unui nevoiaş… Soră-ta e foarte bună şi foarte doamnă. O s-o vizitez în fiecare zi şi-o să-i ofer serviciile mele. Oh! Nu e ca tine, care eşti un parazit, o molie a ordinii sociale, un vagabond. Tu şi tovarăşii tăi ar trebui să fiţi exterminaţi, căci amărâta de societate… în sfârşit, ştiu eu ce spun. Pleacă. Roiu’. Ce faci aici ca o statuie? Tu n-ai minte, nu înţelegi ce-ţi spun… Valea.

În creierul lui Mariano se repercutau, ca vibraţiile unui clopot, acele execrabile concepţii care sunt copia fidelă a textelor autentice ale celebrului *Gaitica*. Cunoscut în tot Madridul, acest tip a venit în povestirea noastră

chiar prin forţa realităţii. Povestitorul n-a făcut decât să cureţe pe cât se poate limbajul său când l-a transcris, ştergând cu pana atâtea grosolănii şi bestialităţi, pentru a nu lăsa decât miezul de care este absolută nevoie.

Când Mariano se retrase în acea noapte la mizerabila sa locuinţă, după ce hoinărise toată seara şi o parte din noapte pe străzi, fără să mănânce nimic, suferi un atac de epilepsie. Părea că se descompune din cauza groaznicelor convulsii şi-şi mușca mâinile şi se lovea peste tot făcându-şi numai vânătăi. În sfârşit, îi trecu, Dumnezeu ştie cum, şi revenindu-şi descoperi o mare noutate în creierul său. Avea o idee: dar o idee măreaţă, limpede, categorică, într-adevăr izvorâtă din inteligenţa lui. Nu dormi toată noaptea, nu mâncă nimic în dimineaţa următoare. Avea momente când îl apuca tremuratul şi i se tulbura mintea, iar altele în care o activitate febrilă îl obliga să alerge pe străzi, fără să vadă pe nimeni, fără să se uite la nimic decât la trăsurile care se duceau şi veneau.

Lua câte un sandviş în vreo cârciumă oarecare şi se plimba, se plimba. Plimbarea era viaţa lui şi hrana spirituală a ideii sale. Rupse orice fel de relaţii, nu se mai duse la sora lui s-o vadă, nici la mătuşă, nici la Bou, nici la *Gaitica* şi singurul cu care mai schimba o vorbă era Modesto Rico, care locuia cu el şi care era aproape întotdeauna beat. Nopţile următoare şi le petrecu tot fără să doarmă. Un rău inexplicabil care uneori lua forme ca entuziasmul, alteori ca deprimarea mortală, acţiona fără încetare în el, absorbindu-i mintea şi toate puterile. I se repetă atacul de epilepsie iar când îi trecu, aiura de parcă şi-ar fi pierdut minţile. Dormi apoi profund; se sculă vesel, ieşi şi, îndreptându-se spre Hala de vechituri, se opri la o prăvălioară pentru a cumpăra ceva. Se tocmi cu discreţie şi tact, iar la întoarcerea acasă ascunse sub saltea obiectul pe care îl cumpărase, spunând aceste cuvinte.

— Stai liniştită, aici, liniştită.

Capitolul 33
E SAU NU E?

1.

Generos a fost domnul acela care a scăpauo pe Isidora de tristeţea şi zăduful din sala comună, grăbindu-se să plătească mizerabila cotă de întreţinere! Cine era acea fiinţă binefăcătoare care practica, plină de nobleţe, o filantropie atât de oportună? Favorizata nu-l cunoştea, doar îl văzuse de două, trei ori în camera vecinei sale (o anume Antonita Surupa, care pentru nişte lovituri calificate drept grave leziuni, se afla acolo ispăşind impetuozitatea naturii sale meridionale) şi tocmai pentru că erau cunoştinţe atât de superficiale, recunoştinţa ei era cu atât mai mare. A doua zi, după acea faptă demnă de cele mai mari laude, autorul ei, Frasquito Surupa, poreclit *Gaitica* în cercuri de care nici nu îndrăznesc să pomenesc, o vizită pe Isidora în mod solemn.

După cum el însuşi a dat de înţeles, era o persoană remarcabilă şi înstărită, om cu mari merite obţinute prin propriile-i puteri, căci, părăsit de nobilii săi părinţi şi dezmoştenit de foarte nobilii săi bunici (mizeriile şi potlogăriile lumii şi ale legii!) a trebuit să-şi creeze o poziţie prin talentul şi munca sa. Isidora simţi pentru noul ei prieten simpatie şi antipatie în proporţii aproape egale, căci deşi acea idee de a fi fiu natural şi abandonat, victimă a egoismului părinţilor săi, îl făcea peste măsură de interesant, în schimb purtările şi limbajul său erau dintre cele mai grosolane şi de prost gust. Figura lui frumoasă, tânără, şi până la un anumit punct elegantă, care o amintea pe cea a lui Joaquín Pez, pierdea toate atuurile prin ceea ce îi ieşea din suflet pe buze unei creaturi atât de neobişnuite, eflorescenţă a fiinţei, care se numeşte conversaţie. Uneori, Isidora îl găsea agreabil, alteori.

odios. El, vorbind fără încetare despre nedreptăţile umane şi povestind chinurile şi persecuţiile a căror victimă

fusese, captiva mai mult atenţia prizonierei.

Singurătatea Isidorei era tot mai mare. Emilia şi Castano n-o mai vizitau; Bou o rupsese cu ea; Miquis venea foarte rar. Rămăseseră statornici don José şi *Vânzătoarea de lipitori* care-l aducea pe *Riquín*. Joaquín Pez, a cărui companie în acea singurătate i-ar fi fost binevenită Isidorei, era la Havana, de unde îi scria câteva scrisori tandre. *Riquín*, Encarnación şi Relimpio erau deci singurii care aduceau veselie şi speranţă în trista celulă, pentru scurt timp, dar care se lungea cât se poate, bazându-se pe bunătatea gardienelor

Miquis se duse într-o zi s-o vadă pentru a-i anunţa vizita lui Muñoz V Nones.

— Ascultă, femeie teribilă, îi zise, mâine va veni iubitul meu socru. Să-l primeşti cum se cuvine. I-am vorbit despre tine şi e dispus să te ajute pe cât îi stă în putinţă. Îţi va vorbi pe larg despre procesul tău şi despre cauza pentru care te afli aici şi punând lucrurile la punct, te va face să vezi limpede, fără pânze de păianjen. Să nu te sperie francheţea lui E un om dintr-o bucată. Câteodată spune enormităţi, dar enormităţile lui valorează mai mult decât aurul, argintul şi pietrele preţioase, pentru că sunt adevărul pur. Ce-ţi va spune el, să iei drept literă de evanghelie. Dacă încearcă să te îndrume pe calea A sau pe calea B (aici fiind vorba despre Ipecacuana al nostru), mergi înainte cu ochii închişi. Lasă la o parte orgoliul, cum se lasă o coroană de teatru după ce se termică spectacolul. Aşa cum se face un examen de conştiinţă înainte de a te spovedi, trece-ţi în revistă toate prostiile făcute pentru a te lepăda de ele. Înarmează-te cu bun simţ şi analizează toată noaptea ca să apreciezi adevărata dimensiune, numărul şi greutatea exacta a lucrurilor omeneşti. Ori de câte ori fantezia ta vrea să te ducă la o apreciere falsă a realităţii, ciupeşte-te zdravăn… şi, în sfârşit, nu face pe cocheta în faţa socrului meu căci, deşi foarte bun la suflet, nu-l prea

impresionează fetele frumoase şi s-ar put? a întâmpla…

Prima impresie a Isidorei, când îl văzu intrând pe Muñoz y Nones, a fost foarte plăcută, căci notarul era un om admirabil dotat de la natură la chip, în maniere, cu o graţie a expresiei şi cu darul de a fi plăcut în societate. Vârsta lui nu trecea de 50 de ani şi era îmbrăcat cu eleganţă – d corectitudine. Marea sa chelie lucioasă, sub care acţiona fără încetare dorinţa fondării unui Penitenciar pentru tinerii delincvenţi, îl caracteriza în primul rând. Pe lângă asta.

era un om care privea cu o extraordinară putere de pătrundere persoanele cu care vorbea şi care, pentru a aproba* sau afirma, spunea mereu: mult, mult, iar pentru a nega folosea irevocabil expresia: nu există aşa ceva, nu eşti pe drumul cel bun. Nu folosea decât o comparaţie. Pentru el totul era… ca lumina zilei. Dacă obiceiul de a purta veste albe chiar şi iarna, însemna ceva, Muñoz y Nones era un om deosebit în această privinţă. Dacă dorinţa de a nu părea vârtos deosebeşte pe un om gras de altul, Muñoz y Nones trebuia să intre în categoria celor care sunt hotărâţi să moară zvelţi. Spunând că era puţin prezumţios şi foarte simpatic îl vom termina de descris pe dinafară pe notar. Francheţea lui îi adusese câteva neplăceri, dar şi mari triumfuri, căci cultul adevărului, prodamând onoarea, aduce mereu avantaje care nu se limitează la conştiinţă şi la morală, decât că se extind la sfera utilitară a vieţii. De aceea., şi punând în relaţie virtuţile cu succesele sale, marele notar zicea că şi cinstea e o afacere.

— Doamna marchiză, zise Muhoz după ce se salutară, se află în cea mai bună dispoziţie în ceea ce te priveşte. Nu ştiu dacă ştii că această doamnă e un înger, o creatură celestă. Dacă nu şti îţi spun eu şi e suficient. Imaginează-ţi fiinţa cea mai bună, cea mai prudentă, cea mai sensibilă şi tandră şi ceea ce rezultă din acest efort de imaginaţie va fi

întotdeauna inferior marchizei de Aransis.

— Nu mă îndoiesc, replică Isidora contrariata, căci ar fi dorit să audă vorbindu-se rău despre bunica ei, având în vedere cele întâmplate. Doamna marchiză o fi foarte bună. deşi în cazul meu…

— Dar, creatură, zise Muñoz fără să se poată abţine, încă nu te-ai vindecat de boala acestei idei absurde? încă mai crezi că aparţii casei de Aransis?

— Mi-au dovedit contrariul?

— Dovedit!… E mai clar decât lumina zilei! Nu mai e vorba de procesul de filiaţie, nu te afli pe drumul cel bun Cu ăla s-a terminat. Încăpăţânează-te să-l continui şi-ţi vei consuma viaţa, banii şi sănătatea zadarnic.

Isidora asuda.

— Astfel că, spuse, forţându-se să-şi înfrângă descurajarea şi să-şi stimuleze curajul, dumneata crezi în născocirea asta cu falsificarea?

— De ce e o născocire?… Ah, copilă, copilă, tu nu şti» ce spui! Falsificarea e clară, e atât de evidentă ca lumina, zilei. Tribunalul a declarat-o categoric. Procesul de filiaţie nu e fondat şi se prăbuşeşte ca un castel din cărţi de joc.

Isidora simţi că ameţeşte, că îşi pierde vederea, că încăperea se învârteşte cu ea, că Muñoz y Nones se reproducea în infinite imagini sau copii ale aceluiaşi Muñoz y Nones.

— Explicaţi-mi… bâigui cu voce îndurerată, închizând ochii. Nu pot să înţeleg…

— Păi e foarte simplu… dar ţi-o rău? Vrei un pahar cu apă?

— Nu, nu-i nimic. Dumneata care te pricepi la astfel de lucruri…

— Mult, mult. Falsificarea există. Că nu eşti tu autoarea ei asta nu încape îndoială, căci s-a perpetuat acest d – lict, după toate aparenţele, de când tu aveai trei ani.

— Atunci…

— Tatăl dumitale, Tomás Rufete, ura un om uşuratic, cu o viaţă dezordonată. L-am cunoscut, fiind un copist. De multe ori i-am împrumutat bani pe care nu mi i-a înapoiat; dar nu aceasta e problema şi nici acesta nu e drumul…

— Tata!… Dumneata eşti sigur că a fost tatăl meu? exclamă Isidora cu o forţă la caic nu te aşteptai. Aceste lucruri nu se pot aprecia aşa, domnule.

— Nu s-au putut aprecia, doamnă? Eu mă bucur spunându-ţi că familia de Aransis n-a avut nici cea mai mică participare la venirea ta pe lume. Doi copii s-au născut: dintr-o domnişoară nenorocită.

— Ai cunoscut-o? zise Isidora energic, apelând la un mijloc de mare efect.

— Da.

— Te-ai uitat bine la mine?

Muhoz y Nones, care o privise bina drept urmare a duleei pasiuni declarate de Miquis, o privi din nou.

— Într-adevăr, zise surâzând. eşti foarte frumoasă.

— Şi n-aţi văzut asemănarea?…

— În natură, replică Muhoz foarte serios, se observă fenomene de asemănare… Totuşi, tu şi cu Virginia vă asemănaţi ca două femei frumoase. Părul… într-adevăr. La ochi e ceva… dar nu, nu este atât de mare asemănarea incit să poţi ajunge să presupui o legătură de sânge.

Isidora nu-şi putu stăpâni durerea şi izbucni în plâns.

— Chiar dacă te superi, pentru mine adevărul e cel mai important. Nu există asemănare, nici acesta nu e drumul.

— Oh! Domnule Muhoz, spuse ea cu o extraordinară emfază, dacă dumneata în ceea ce îmi spui, în ceea ce îmi faci, nu procedezi de bună credinţă, îţi declar că eşti cel mai rău om, cel mai mare monstru…

— Poţi să crezi ce vrei. Am eu faimă de monstru?

— Nu, nu. Să vedeţi…

Nerăbdătoare, neliniştită pe locul ei, ca şi cum ar fi fost năpădită de purici, îşi mişca braţele vrând să exprime cu ele convingerea mai energică decât o puteau face vorbele.

— Astfel încât, după dumneata, după dumneata domnule Nenez, eu sunt. sunt… o oarecare.

— Depinde ce înţelegi tu prin oarecare. Ceea ce afirm eu că declarându-te succesoarea casei de Aransis ai fost victima unei mari înşelătorii. Investigaţiile pe care le-am făcut ne-au condus la ideea că autorul acestei execrabile comedii a fost Tomás Rufete, reuşind să-l înşele mai iuţii pe don Santiago Quijano iar după aceea pe propria sa fiică…

— L-aţi cunoscut pe unchiul meu, canonicul?

— Şi încă foarte bine. Şi trebuie să-ţi spun că era unul dintre oamenii cei mai simpli, să vorbim limpede, cei mai proşti care s-au născut pe suprafaţa pământului. Am avut mult de furcă cu el. Ce om, doamne Dumnezeule! Odată l-am făcut să creadă că miezul de pâine ajută la înnegrirea firelor albe de păr şi mergea cu capul plin de pâine de parcă era o brutărie. De asemenea, l-am făcut să creadă că saliva iepurelui e veninoasa şi a consultat patru doctori şi şi-a cauterizat un braţ. I se făceau glumele cele mai neobişnuite ce se pot închipui. Nu era curajos, după cum ştii, dar era demn. Am simulat o ceartă pentru un motiv oarecare. Unul dintre noi s-a prefăcut jignit. Ceilalţi aţâţau cearta. Nu era altceva de făcut decât să se bată în duel. Quijano tremura ca varga. L-am dus pe câmpul de onoare unde cu multă teamă, dar cu dârzenie, ţinti pieptul rivalului său, dar cum pistoalele erau încărcate cu sare, nu se întâmplă nimic… Ciudat e că deşi era destul de şcolit, credea în influenţa stelelor, în presimţiri şi în farmece. Scria în stil clasic, citea romane, era foarte pasionat de lucrurile aristocratice, şi avea la degetul cel mic toate seminţiile Spaniei. Judecă tu dacă acest om sărac cu duhul

nu era cel mai potrivit pentru a crede în gluma de prost gust pe care Tomás Rufete a vrut să le-o facă copiilor lui.

— Poveştile astea, domnule Nones, spuse Isidora, afişând, o hotărâre pe care n-o avea, nu-mi dovedesc nimic.

— Bine, bine, dar sunt date certe. Să trecem la altceva. Un colonel de artilerie, al cărui nume trebuie să-l cunoşti, s-a prezentat la biroul lui Andreu, vărul şi tovarăşul meu, acum 15 ani, şi i-a vorbit despre o problemă dureroasă şi delicatei. A doua zi, Andreu a întocmit un document pe care îl numim act de recunoaştere. În el recunoştea ca fii ai's. Îi pe o fetiţă... (răbdare... lasă-mă să termin), pe o fetiţă şi pe un băieţel, năseuţi de ştii tu cine, de acea nefericită tânără care, o spunem încă o dată, n-are nicio asemănare la chip cu tine, şi nu suntem pe drumul cel bun. Mai departe. În acelaşi document, se constată că a încredinţat ambii copilaşi în grija unui vechi servitor şi datornic al său, retras din Garda Civilă, care trăia... ştii unde?

— De unde să ştiu cu? replică Isidora cu dispreţ şi detestabil umor.

Muñoz y Nones se ridică. Îndreptându-se spre grilaj şi privind spre stradă arătă o casă din rândul din faţă ce dădea spre piaţeta Comendadores.

— Cine locuia în casa aceea?

— Eu.

— Tomás Rufete avea ca vecin, la etajul trei. un h st soldat din Garda Civilă. Îţi aminteşti?

— Eu nu.

— Nici când a ars casa nu-ţi aminteşti?

— De asta parcă îmi aduc aminte ceva; eram foarte mică. Fratele meu învăţa să meargă pe atunci.

— Bine, bine. Când a luat foc casă, Nicolás Font.

— Cel din Garda Civilă?

— Da, era grav bolnav. Ce s-a întâmplat în acea zi nu

ştiu. Font a murit mai târziu; fetiţa de asemenea; văduva s-a mutat în Getafe; băiatul e luat mai târziu de marchiza de Aransis. Timpul trece şi te prezinţi tu cu pretenţiile tale., bazate pe mărturia tatălui decedat pe tradiţia familiei şi p-o diferite documente. Certificatele de botez ale celor doi copii ai colonelului nu s-au găsit nicăieri. Trebuie să fi fost sustrase din casa lui Font în ziua incendiului. Dar exista alt document: actul făcut de zândreu. În el apare o noutate «1 anume că numele lui Nicolás Font e substituit de cel al lui Tomás Rufete. Falsificarea e făcută cu multă abilitate – 1 împrejurările o favorizează. Colonelul pe care dumneata îl iei drept tată a murit în Filipine şi ţi-e tată aşa cum îmi e şi mie, au murit şi soţia lui Font şi cei trei martori; dar din fericire, trăieşte Andreu. Se caută în registru cotorul actului şi se găseşte aceeaşi substituire sau îndreptare. Tomás Rufete a fost prieten bun cu un copist al colegului meu… Ai făcut legătura?…

— Nu fac nicio legătură, nici nu ne aflăm pe drumu’) c-el bun, domnule Nones, spuse Isidora. oferindu-şi, în ciuda» a. plăcerea de a drege puţin stilul notarului.

— Acum o să vedem. Se caută complicele lui Tomás Rufete, pe care Andreu l-a concediat de mult timp pentru incorectitudine. Se pricepe la chimie şi e foarte abil, dar principala sa îndemânare este să fugă de Justiţie. Documentul original este încredinţat experţilor caligrafi şi chimiştilor, şi pe loc falsificarea iese la iveală. Făcută în grabă, e mult mai grosolană decât cea de pe copie. Tribunalul s-a lămurit şi cum dumneata, în procesul de filiaţie, ai prezentat mărturii atât de neconcludente, cum dovada a fost atât de nesemnificativă, cum nicio amintire nu ţi-a rămas din copilăria dumitale, e aproape sigur că vei merge la închisoare pentru delictul de uzurpare a stării civile.

— Eu nu sunt falsificatoare, afirmă Isidora, devenind ca de ceară.

— Ce nostim! Nu eşti dumneata falsificatoarea unei hârtii, dar eşti a unui drept şi cu mărturii şubrede şi documente apocrife încerci să uzurpezi o poziţie care nu-ţi aparţine.

Fata lui Rufete era umilită şi abătută, îi intra foarte greu în cap ideea de a nu fi cine credea ea şi din lupta pe care o susţinea cu îndoielile ei rezulta o descurajare asemănătoare agoniei morţii. Nones o privea în tăcere, aşteptând un cuvânt.

— Spune-mi, murmură ea, în sfârşit, cu teamă, ce trebuie să fac pentru a evita… să mă duc la puşcărie?

— Să declari că ai fost înşelată; să arunci responsabilitatea pe domnul tătic; să recunoşti că n-ai niciun drept.

— Şi cine mă asigură că nu-l am?… zise ea din nou. ambalându-se.

Instinctul de conservare a greşelii sale era atât de mare incit acesta avea nevoie de multe şi foarte puternice lovituri pentru a ceda. Muñoz y Nones îşi luă pălăria.

— Nu plecaţi, vă rog, spuse ea temându-se să rămână singură cu chinuitoarele îndoieli. Mai spuneţi-mi ceva. Nu sunt convinsă, mă îndoiesc. Oh! Dacă aş muri chiar acum, dacă aş muri înainte de a începe să se distrugă această credinţă, ce fericită aş fi! Domnule N.ones, dumneata eşti un om onorabil. Augusto mi-a spus-o. Dumneata nu eşti capabil să te prefaci, nici să minţi, nici să înşeli. Jură-mi pe Dumnezeu, pe tatăl dumitale, pe copiii dumitale, că nu crezi în dreptul meu; jură-mi dumneata ca ce spui e adevărat şi atunci, poate, voi începe să mă obişnuiesc cu ideea.

— Să jur! Asta e un procedeu învechit. Ajunge cuvântul unui om cumsecade… N-ai motive să fii atât de supărată şi nu te afli pe drumul cel bun. O existenţă modeşti şi fără tulburări ale ambiţiei te poate face fericită Doamna marchiză m-a autorizat să-ţi ofer ajutor, imediat

ce, consimţi să dai acestei supărătoare probleme un final rapid şi decisiv. Doamna e foarte dezgustată; urăşte scandalul şi plânge mult văzând ca numele bietei sale fiice e târât şi umblă pe buzele care se bucură că dezgroapă dezonoarea trecută. Doamna nu se îndoieşte de rezultatul procesului. Dacă mai speri încă, poţi consulta toţi avocaţii Madridului şi dacă există unul care să-ţi încurajeze speranţele îmi tai capul. Dar legile noastre îi favorizează pe pledanţii îndărătnici şi pe tine, care te încăpăţânezi să continui; ei pot prelungi litigiul, fără niciun avantaj pentru dumneata, dar cu un procent de sută la sută că vei fi condamnată la închisoare… Mă retrag şi-ţi dau un răgaz de gândire. Ginerele meu mi-a spus că ai un fond bun şi o inteligenţă vie, deşi orbită de aiureli şi false aprecieri asupra vieţii. Dacă ai feuşi să vezi fiecare lucru aşa cum e în realitate, ai fi de cealaltă parte, prin urmare… curaj. Şi pentru» încheia, ştiu că ai o podoabă de frăţior. Îţi promit să-i ofer primul loc când vom inaugura *Penitenciarul pentru tinerii delincvenţi*. Îl vom reforma, şi tu încearcă… să te reformezi.

2.

Sunt sau nu sunt? Această întrebare a fost pentru Isidora, de la acea vizită, axul tuturor gândurilor sale, al întregii sale simţiri şi acţionări în viaţă. Uitând de neplăcerile şi umilinţele din carceră, nu mai avea creier şi nici inimă pentru a se gândi logic la acea problemă şi a se căi pentru ea; căci da, era o problemă asemănătoare unei răni, o problemă care o înnebunea ca un logogrif indescifrabil o supăra ca un ulcer deschis în cel mai delicat şi mai profund colţişor al intestinelor sale. Îndoiala groaznică avea alternative câmpuri de bătaie. Când învingea convingerea, dar făcea pe grozava dintr-un orgoliu pueril; când, dimpotrivă, triumfa bănuiala, prodamând cu gemete amarnice eşecul vanelor sale grandori. Cât de încărcate ar fi fost hotărârile

judecătoreşti, nu conţineau atâtea idei, atâtea formule de investigaţie, atât de multe şi de variate argumente ca cele pe care ea, cu febrilitate, le acumulase în acea după-amiază, le acea noapte şi în orele de lumină. şi de întuneric din tiei zile succesive. Căci diabolice erau cu siguranţă claritatea şi insistenţa cu care se iveau în mintea ei luate argumentele ce erau împotriva dreptului său. Ea voia să le respingă iar ele se înmulţeau, fortificându-se, îmbrăcate în imaculatele veşminte ale evidenţei. Da, unchiul ei, canonicul, era prost. Nu putea să dea ca o mie de dovezi de prostească lui credulitate? Chiar ea îi inoculase, de câteva ori, idei extrem de ciudate.

Ca şi don José, unchiul ei, canonicul, se înflăcăra în sinea lui la ideile cele mai absurde, le aţâţa, se împăuna cu ele. Unchiul ei, înşelat de Rufete, jucase în faţa sa comedia funesta care o făcuse atât de nenorocită. De câte ori, în nopţile de iarnă, el o fermeca spunându-i că va fi marchiză. că va avea un palat, trăsuri, lachei, un lux fără sfârşit şi bogăţii asemănătoare celor din 1001 de nopţi! El o inv itase să nu muncească, să spere totul de la o moştenire, să viseze grandori nebune, să se îndrăgostească de fantasmagorii. Îi umpluse capul cu frivolităţi, o educase în contemplarea mentală a unui standard de viaţă superior situaţiei ei adevărate. Când ea obosea, el îi spunea: „O să ai trăsură. * Când ca încerca să-şi aranjeze vreo rochie, el îi zicea: „O să ai 20 de croitorese la ordinele tale. * Îi spunea: „Ce palat o să ai! * şi alte cuvinte care îi aprindeau tot mai mult vulcanul ambiţiilor ce-i ardeau în piept… Da, unchiul ei fusese un prost, un prost incurabil, un om nefericit, în buna sa credinţă, un om fără creier, un profesor împotriva realităţii, apostolul a tot ce era extravagant, fantezist şi convenţional, a tot ceea ce zămisleşte, în stadiul său morbid, gândirea umană.

Apoi se gândea la tatăl ei. Da, da, Tomás Rufete era un om degradat, un om cu nepotolite pofte şi devorat de

invidie. Putea foarte bine să fie adevărat ceea ce spunea Nones, şi Tomás să fie autorul acelei dramatice farse pentru a-şi satisface lăcomia sau pur şi simplu pentru a obţine de la marchiză, prin intermediul unui proces neplăcut, orice sumă. Asta era raţional. Ce drac de logică se ascundea în aceste idei dându-le formă şi viaţă?… Se gândea, de asemenea, la mama ei. De ce, ori de câte ori Tomás Rufete vorbea despre marchiză, despre copiii marchizei şi despre neîndoielnica moştenire şi rangul acestor copii. Francisca Guillen îşi cobora capul, se indispunea şi nu adăuga nimic la vorbele soţului ei? Mama ei, căci, fără îndoială trebuia s-o numească astfel, era o femeie cinstită. Rufete o ameţea şi o domina. El îi impusese comedia lui infamă, iar ea, de frică sau, poate, datorită iluziei că odraslele ei vor fi marchizi, chiar şi prin uzurpare, tăcea. De ce mătuşa ei – căci nu mai încăpea nicio îndoială că era mătuşa ei – îşi bătea joc de marchizat şi de ideile ambiţioase ale lui Rufete? Iar don José, care la proba cu martori depusese favorabil din dragoste pentru ea, se îndoia, de asemenea, sau poate ştia de farsă. Se vedea clar la contabil că n-avea încredere în povestea cu moştenirea, căci vorbea puţin despre asta şi întotdeauna în termeni evazivi.

După ce s-a chinuit trei zile cu aceste îndoieli şi bănuieli, mâncând foarte puţin, fără să doarmă, cu febră şi pe jumătate ameţită, Isidora atinse culmea crizei. Într-o noapte, aflându-se singură, alergă furioasă la zăbrele, se agăţă de ele vrând să le rupă în bucăţele şi, urlând, tulburând liniştea străzii, spuse:

— Şi totuşi sunt nobilă. Judecători, notari, bunico, toată lumea care mă ţine aici, sunt nobilă!

Apoi alergă dintr-un colţ în altul al camerei, cu mâinile în cap, strigând:

— Sunt nobilă, sunt nobilă. N-o să-mi luaţi nobleţea fiindcă asta e esenţa mea şi eu nu pot exista fără ea, şi nici

ăsta nu e drumul cel bun, şi nici ăsta nu e drumul cel bun.

Gardiana şi două amice intrară şi vrură s-o pat iască. Îi aduseră ceva de mâncare pentru a nu mai delira, combătând slăbiciunea; dar ea aruncă mâncarea şi goni femeile.

— Mic să nu-mi daţi lăturile astea. Astea nu-s pentru mine, exclama. Aduceţi-mi baia. Eu nu pot trăi fără baie! Scoteţi-mă din cocina asta; să mi se aducă rochiile mele. trăsura mea; să vină Joaquín…

Totul a fost în zadar pentru a o calma, dar, în sfârşit, excesul iritaţiei aduse în dimineaţa următoare istovirea şi, odată cu ea, nepăsarea pentru un rău atât de chinuitor. Totuşi, era imposibil s-o facă să mănânce ceva. Îşi scoase rochia, zicând că nu poate suporta pe ea zdrenţe şi-şi ceru încă o dată baia ei, draga ei baie. La sfârşit, i-l aduseră pe *Riquín* şi văzându-l, şi mângâindu-l cobori încet pe aripile dragostei materne din dogoritoarele înălţimi în care raţiunea ei fusese atât de înceţoşată.

Capitolul 34

IDEILE LUI MARIANO. SINTEZA

Vânzătoarea de lipitori veni la nepoata ei în dimineaţa următoare, cadorisind-o cu o droaie de preţioase sfaturi, care trebuiau adunate şi puse la arhivă ca unele dintre cele mai bune exemple ale înţelepciunii omeneşti.

— Chestia asta cu moştenirea ta e deja apă de ploaie După atâta scârbă şi greţuri, ai vomitat, în sfârşit, tot răul. Dacă vrei să fii onorabilă, te duc să stai la mine acasă, îţi cedez prăvălia, şi n-o să ai altă obligaţie decât să mă întreţii şi să mă îngrijeşti până o să mă ia moartea. Când am văzut că-ţi merge rău, nu ţi-am cerut o lescaie şi te-am ajutat cât am putut; dacă acuma te îndrepţi, tot ce am e pentru tine şi pentru acest soare căpos şi scump… Vrei să devii cinstită, da sau nu? Uite, ai nenumărate căi: sau te căsătoreşti cu ştanţatorul din strada Juanelo, sau pleci în căutarea acelui domn Botín de altă dată şi-i ceri debitul de

tutun pe care ţi l-a promis. Vom pune debitul şi prăvălia mea una lângă alta, pe o stradă cu vad şi n-o să avem treabă eu nimeni… dar în casa mea nu vreau să intre nădragi. Îţi convine? Îţi propun altceva. Vrei să fii nevasta de popă? Cunosc un duhovnic de călugăriţe, un bun creştin destul de bătrân şi care converteşte pe oamenii răi, căci are o gură de aur, şi mare trecere la Dumnezeu; şi preoţelul ăsta mi-a spus mereu să-i caut o nevastă serioasă… Hotărăşte-te. Atelierul lui Bou, debitul de tutun sau închisă la mănăstire?

Isidora nu răspunse nimic, căci nici măcar n-auzea ce-i spunea Encarnación. Apoi îl pomeniră pe Mariano.

— Mariano e pierdut. Parcă a intrat dracu' în el. Locuieşte cu Modesto şi Angustias într-o cameră de pe strada Miniştriles ce pare mai degrabă o cocină decât o locuinţă. Modesto lucrează la un magazin de vinuri, iar *Paloconojos* spală rufe şi ar fi trăit bine dacă el n-ar bea atât de mult. E un burduf cu mâini şi picioare. Bine e că n-o mai bate căci, când ridică braţul s-o lovească, se dezechilibrează şi cade grămadă.

Isidora începu să râdă. În aceeaşi clipă *Riquín* începu s-o bată.

— Nu-i frumos, nu-i frumos să loveşti.

— Hai, atinge-o zdravăn… Lasă-l să te bată. Asta *o* să fie mai deştept ca tine… O să-l facem popă. O să vezi ce predici o să iasă din căpăţâna asta. Nu-i aşa, puiule? O să-l vezi episcop, poate chiar Papă… Să-i ardă pe eretici şi protestanţi; dur, hotărât!

Apoi Encarnación luă copilul de mână şi se pregăti să plece.

— Unde te duci?

— Să văd Curtea, care se duci azi la Atocha cu toată pompa. Mor să văd gala de la Curtea Spaniei, care e cea mai frumoasă din lume. Dar acum, fetiţo, e o mizerie nu alta. Îmi amintesc de pe vremea reginei, de acele timpuri,

fetiţo, în care pâinea costa 12 cuarţos şi în care era mai multă credinţă, mai multe principii, în care cei mari erau mari, iar cei mici erau mici, şi era mai mult respect pentru toate. Eu îmi aduc aminte de acele vremuri şi-mi vine să plâng. Aia însemna majestate, ăla rang de senior şi măreţie. Pe atunci se striga trăiască regina şi-ţi plăcea s-o vezi atât de rumenă, atât de doamnă, cu aerul ăla... Şi cu câtă dragoste privea ca poporul! Părea că spune: „Iat-o pe mama voastră...” Dar acum! Trece curtea şi toată lumea *mutis*. Zic că e Libertate... O mizerie, fetiţo. Săracii sunt mai săraci şi binefacerea publică nu-i poate cuprinde pe atâţia. Libertatea!... O ticăloşie, fetiţo, o ticăloşie. Pe vremea aia eraţi mai mulţi seniori, crede-mă, şi unde sunt seniori sâni şi bani, şi poate să trăiască şi săracul. Aşa că, la revedere, cu bine.

Encamacidn plecă cu *Riquín* îndreptându-se spre centrul Madridului. Era o zi solemnă la Curte din motive pe care nu e nevoie să le precizez. Străzile din centru erau foarte animate. Lumea circula veselă, gălăgioasă, cu frivolitatea şi bucuria caracteristică madrilenilor, îngrămădindu-se pe unde putea pentru a face loc regimentelor care ajunseseră să acopere şoseaua. Balcoanele, cu draperii împestriţate etalau frumoase doamne. Muieretul, muzica militară şi cerul Madridului, care este cerul perfect pentru sărbătorile populare, se întreceau să dea solemnităţii expresia lor caracteristică.

Vânzătoarea de lipitori, care văzuse şi se bucurase de un număr nesfârşit de asemenea spectacole. Începând cu instalarea Mariei Cristina până la cea a lui don Juan Prim, şi de la acesta până la festivităţile actualului regat, găsea în acel spectacol plăceri dezinteresate. În că erau întruchipate curiozitatea, hărmălaia şi entuziasmul monarhic ale vechii populaţii a Madridului. Ea cunoştea, ca pe propriile buzunare, toate trăsurile Palatului: cea cu baga, cea cu sidef, cea cu globuri şi chiar cea cu podoabe

şi harnaşament «\ şi putea să furnizeze despre ele informaţii amănunţite. Cunoştea ca pe degetele propriei mâini, ceremonialul şi originea trăsurilor, rangul diferitelor grupuri de servitoriri alte particularităţi care interesau mai mult pe oamenii din alte vremuri decât pe cei contemporani. De asemenea, n-o întrecea nimeni în ceea ce priveşte alegerea locurilor celor mai potrivite şi comode pentru a vedea totul.

Pe strada Mayor se întâlni cu vecina ci *Paloconojos*. Aceasta împreună cu Encarnación, care îl luă în braţe pe Riquín, se aşezară la intrarea în stradela San Gines, loc unde nu era mare aglomeraţie şi de unde se puteau retrage repede în caz de înghesuială.

— E încă devreme. Mai avem puţin, spuse Angustias, dezlegându-şi şi legându-şi basmaua sub bărbie cu acea mişcare automată care la oamenii nevoiaşi înlocuia mişcarea evantaiului.

— Şi pungaşul meu?

— Azi a plecat cu noaptea în cap. De ieri m-a înnebunit să aibă azi cămaşă curată; a ieşit ca scos din cutie, cu cravată negru cu galben pe care şi-a cumpărat-o săptămâna trecută.

— Zi înainte.

— Azi şi-a pus pantofi şi pantaloni. Nu ştiu de unde a avut bani. Eu i-am spus: „Ai dat cep pe undeva? * Iar el mi-a zis: „Ia mai lasă-mă în pace. Şi pe-aici ţi-e drumul. E… ce să zic, dacă-l vezi, nu-l mai recunoşti. A avut cinci accese şi e moale ca o cârpă. Ochii îi ies din orbite, mâinile îi tremură şi limba îi e ca o zdreanţă. Câteodată se pune pe învârtit şi ameţeşte, fetiţo, ameţeşte. În sfârşit, eu nu ştiu ce se va alege de el. Nu munceşte, nu e de niciun folos. Modesto îi dă sfaturi: dă-ţi seama… Modesto şi sfaturi! El, care e îmbibat cu rachiu din cap până-n. picioare…

— Cum o vrea Dumnezeu, zise Encarnación şi ar mai fi vrut să spună ceva. dar în acel moment răsunară cornuri

şi trâmbiţe, apoi marşul regal şi murmurul lumii în aşteptare însoţit de strigăte răzleţe „Vin, vin. * Marea stupefaţie a lui *Riquín*, care niciodată nu văzuse ceva mai frumos, extazul *Vânzătoarei de lipitori* căreia nu-i mai tăcea pliscul nicio clipă la trecerea alaiului sau procesiunii regale, făcând comentarii la fiece pas.

— Ce bătrâni sunt acum heralzii!… Vezi? Acum vin caii înşeuaţi… Urmează trăsura galbenă… panaşe violete… acum vin majordomul şi intendentul „panaşe albastre şi albe. Uite ce frumoşi băieţi… Acum vine trăsura de sidef… panaşe verzi. Cine o fi domnul ăsta cu chivără şi cruce? Trebuie să fie vreun străin. Trăsura de baga „panaşe albe… Acum vine ce-i mai interesant… Ce superbe sunt!… panaşe roşii.

Şi continuă aşa, spunând vrute şi nevrute după pofta inimii, cu entuziasm crescând, până la trecerea escortei, trena şi încheierea procesiunii.

— Rămânem să-i mai vedem o dată când se întorc? zise apoi nesătulă încă de bucuria acelui variat şi teatral spectacol.

Lumea se îngrămădi; gloata se agită şi în mulţimea fremătândă *Paloconojos* zări un individ ce mergea în direcţia Plaza Mayor.

— Se duce încolo, se duce încolo, strigă, arătându-l.

— Cine?

— Pungaşul.

— Da, el e… Mariano, *Pecado*!

Dar Mariano, care le văzuse şi auzise strigătele mătuşii sale, făcu pe prostul şi grăbi pasul, ca cineva care vrea să evite 6 întâlnire neplăcută. La puţin timp după aceea stătea pe o bancă în Plaza Mayor, lângă una dintre acele graţioase fântâni în care apa, curgând dintr-o falsă stânca, formează un glob elastic ai cărui pereţi se umflă şi se dezumflă după cum bate mai mult sau mai puţin vântul. În mişcătoare a crustă lichidă soarele face capricioase

curcubeie şi reflectă convexe imagini ale grădinii şi trecătorilor. Fascinaţia globuşorului de apă era completată de un zgomot jucăuş în care orice poet ar fi putut asculta, cu bunăvoinţă, hohotele de râs ale copiilor naiadelor. Mariano îşi puse coatele pe genunchi, fălcile în palme şi rămase cu privirea aţintită la ciudata fântână arteziană… Dumnezeu ştie cât timp.

Aşa precum sora lui, care invada cu îndrăzneţul zbor sferele viitorului şi îşi reprezenta mereu întâmplările probabile şi nepetrecute încă, *Pecado*, când se simţea predispus spre melancolie, reînvia întâmplările din trecutul apropiat şi se recrea cu o urmă a impresiilor deja primite. Era o muncă de rumegătoare şi o plăcere leneşă. Văzu, prin urmare, tot ceea ce făcuse în ziua aceea, aproape la fel de însufleţit ca şi cum se mai petrecea încă.

Se sculase foarte devreme, după o noapte de insomnie şi chin, îşi pusese o cămaşă curată, pantaloni şi pantofi, manifestând un zel deosebit pentru a-şi arăta cea mai decentă înfăţişare de care era în stare; plecase şi-şi băuse cafeaua într-o cafenea de pe strada Avem aria, iar apoi se duse să hoinărească pe străzi. La zece mâncă într-o cârciumioară şuncă şi roşii, foarte gustoase, apoi îşi cumpără un ziar şi citi jumătate din el, indignindu-se de toate şmecheriile pe care le denunţa şi participând la furia nobilă a redactorilor săi împotriva Guvernului.

Mai târziu se plimba pe Şosea pentru a vedea lumea buna şi gloata venită de la periferie. Totul era minunat; dar el privea cu dispreţ şi la impresia primită adăuga un gând de melancolică batjocură şi sarcasm. Într-un balcon îl văzuse pe Melchor Relimpio, foarte îngâmfat, lângă nişte ţipe care i se păruseră a fi fetele lui Pez. Nu departe de acolo, unul dintre Peşti – el nu-i cunoştea bine, dar trebuie să fi fost Luis Pez – se afla în alt balcon, în tovărăşia familiei ducelui du Cutare. Merse mai departe şi la colţul unei străzi dădu nas în nas cu nesăbuitul *Gaitica*; acesta

venea călare ca un potentat, ca un satrap. Rătăcita imaginaţie a lui Mariano vedea acest personaj ca pe un rezumat al tuturor claselor sus-puse şi al preamăririi personale. „Câtă ticăloşie! * exclamă în sinea lui.

Toţi erau învingători şi trăiau regeşte, ocupând în fiece zi o poziţie şi mai elevată, în timp ce el, săracul şi neajutoratul *Pecado*, rămânea mereu la acelaşi nivel de mizerie, neînsemnat, fără ca nimeni să-l bage în seamă şi fără ca nimeni să-i remarce personalitatea în imensa masă a mulţimii. De ce se întâmpla aşa, când el valora mai mult decât aceste furnici în surtuc? El, după credinţa fermă a surorii sale, se născuse din sânge nobil. Îi luaseră ceea ce era al lui, îl despuiaseră de toate, aruncându-l gol şi sărac în mijlocul prostimii, aşa cum se aruncă la gunoi resturile nefolositoare. Cine ştie dacă multe dintre acele case împodobite cu draperii de diferite culori nu erau ale lui? Cine ştie* dacă banii cu care erau umplute buzunarele acelor cavaleri şi dame nu proveneau din bogăţiile care, după lege, îi aparţineau lui? Dar cui să-şi reclame drepturile? Nimănui, căci de la primul până la ultimul toţi erau mari şarlatani.

Naţiunea în masă, care naţiune? societatea întreagă complota împotriva lui. Deci ce trebuia să facă? Să crească, să crească până când va ajunge să fie doar prin forţa voinţei atât de important încât să poată el singur să pedepsească societatea, sau cel puţin să se răzbune pe ea. Cum? În mintea lui de mult se învârtea o idee care ar rezolva problema. Ideea şi hotărârea de a o pune în aplicare puseseră stăpânire pe el, dominându-l şi absorbindu-l pe de-a-ntregul. Ideea şi hotărârea erau ca o plagă cei stimula creierul, care îl durea şi îi transmitea o vigoare neobişnuită. De nenumărate ori pusese în practică ideea sa, dar cum? în vis şi, de asemenea, câteodată treaz, cedând parcă unei forţe mecanice şi fatale care nu era forţa lui proprie. În aceste cazuri de repetiţii sau încercări

mentale ale faptei obosea şi devenea orgolios de parcă ar fi executat-o în realitate. Sondându-se pentru a vedea când apăruse în el acea idee şi acea hotărâre socotea că le avea de când s-a născut. Atât de vechi, tenace şi înrădăcinate i se păreau!

Privind întruna globul de apă se gândea că dacă nu ar fi avut, în acel moment, acea dârzenie de fier, spaima lui ar fi fost nemărginită. Îşi vedea teroarea ascunsă sub orgoliu şi scoţându-şi capul; dar orgoliul, sau mai bine-zis încăpăţânarea, n-o lăsa să iasă. Nu simţea teamă, ci durere, o durere inexplicabilă în gând, o senzaţie rară de a nu dormi niciodată, de a nu se odihni datorită unei alerte veşnice. În spatele punctului negru, pe care îl avea înaintea ochilor şi care deja era aproape, vedea sigur şi clar un triumf răsunător. În primul rând, ideea că toată lumea se va ocupa de el în curând, îl ameţea, îl făcea să surâdă într-un anume fel diabolic şi îngâmfat. Aberaţia gândului său îl ducea în generalizări, ca în alte multe cazuri în care demenţa pare să aibă drept rudă talentul. Chiar instinctul criminal îl ajuta să personalizeze şi, într-adevăr, fiind atât de mare şi multiplu duşmanul, cum să aspire să-l pedepsească fără să facă în prealabil din el o singură persoană?

Rumoare, cornuri şi muzici anunţau că marele cortegiu se întorcea de la Atocha. Mariano se ridică şi prin strada Ciudad Rodrigo ajunse în strada Mayor şi în piaţa Villa. Mulţime, gloată, cai, uniforme, panaşe, culori, laude şi gălăgie îl ameţeau într-aşa hal încât nu vedea altceva decât o masă mobilă şi ştearsă, asemănătoare cu reflexele schimbătoare şi contorsionările globului de apă pe care îl privise cu câteva clipe înainte. Ochii i se împăienjeniră şi sprijinindu-se de un felinar îşi spuse: „M-apucă, m-apucă!”. Era atacul de epilepsie care se anunţa; dar atât de mare i-a fost excitaţia încât nu s-a lăsat dominat de boală, şi-a ridicat capul, s-a menţinut drept…

Trecu o clipă. Niciodată nu s-a simţit mai energic, mai hotărât, mai curajos. Zgomotul muzicii îl îmbăta. Văzu trecând trăsuri. Când sosi cea pe care o aştepta, Mariano era cu ochii în patru. Se uita bine… Pe loc scoase de sub bluză un pistol vechi şi ţintind cu mâna tremurândă glonţul ieşi cu un zgomot scurt… Agitaţie şi stupoare în mulţime, strigăte, panică, ghionturi. Glonţul se înfipse în zidul din faţă fără să rănească pe nimeni şi autorul mârşavului atentat căzu într-o capcană, indignarea publică, al cărei angrenaj de braţe îl strângea ca şi cum ar fi vrut să-l pulverizeze.

Capitolul 35
DECĂDEREA

1.

Vestea acestei fapte, dusă de vântul curiozităţii, pătrunse până şi în cele mai îndepărtate colţişoare ale Madridului, în palate şi în cocioabe şi când o ştia deja toată lumea, aflară despre eveniment călugăriţele, bolnavii din spitale şi puşcăriaşii. Deţinutele au fost cele din urmă care au aflat întâmplarea. Cât de mult s-au bucurat cele o sută de guri de la *Model* de această gustoase! hrană sufletească nu se poate spune. Au comentat-o în infinite feluri. O ţigancă le-a asigurat ca ca visase asta cu o noapte înainte, iar alta făcea caz de un entuziasm monarhic atât de zgomotos încât a fost nevoit* s-o închidă ca să-şi vină în fire. Mila dicta să nu i se dezvăluie Isidorei o întâmplare ce ar fi impresionat-o teribil; dar prietenele sale n-au avut timp ca să i-o spună pe ocolite. Ea nu voia să creadă; zicea că e imposibil, că anumite lucruri nu se pot întâmpla niciodată. Încet, încet se convinse şi, la sfârşit, judecă astfel întâmplarea:

— Da, e de ajuns să fie ceva absurd şi îngrozitor pentru a fi adevărat. Dumnezeu se întoarce împotriva mea; Dumnezeu mă părăseşte.

Şi spunând acestea, o cuprinse o durere şi o

disperare atât de mari încât dacii în acea clipă nu-şi îndrepta spiritul spre credinţă, ar fi fost în pericol să-şi piardă minţile. Ceru gardienci, stăruitor, cheia de la capelă şi se duse acolo singură hotărâtă să facă un act spiritual care să-i ofere o rezolvare sau un răgaz durerii condensate în pieptul ei. În capelă încercă să se roage în genunchi, cu faţa spre altar, încăperea liniştită, spaţioasă şi alburie a bisericii oferi tensiunii spiritului său o alinare dulce şi lentă; dar când era mai reculeasă simţi că ameţeşte şi neavând timp să se agaţe de gratii căzu jos fără simţire.

Când o duseră în camera ei, revenirea la realitate însemnă întoarcerea la disperare şi la ţipete; dar acum nu-şi mai amintea de credinţă, ci de libertate, spunând:

— Să mă scoateţi de aici. Domnule Nones, o să semnez ce vrei dumneata, numai să mă scoţi din grajdul ăsta. Vreau aer, spaţiu, baia mea. casa mea. vreau să mă îmbrac aşa cum trebuie şi să fiu onorabilă şi fericită.

Apoi, fără să-şi poată îndepărta din minte crima fratelui său, îl dojenea cu asprime pe acesta, cu frazele cele mai dure. Era ceva în străfundul fiinţei sale care însemna o timidă aprobare a încercării lui Mariano; dar nu în forma în care a fost realizată. Dar nu; crima şi violenţa nu-şi va r găsi niciodată în spiritul ci nici bunăvoinţă, nici simpalie. Fratele său era un bandit incorigibil; ea era o martiră angelică. Ceea ce dorea ea în primul rând era libertatea, libertatea chiar fără nobleţe, căci rolul Mariei Antoaneta la Concicrgerie, fiind foarte poetic, începea să-i devină odios. Mirosul urât al murdarului său adăpost, lipsa de confort, mâncarea detestabilă şi îmbrăcămintea proastă erau împotriva naturii sale aristocratice şi chi în coroana martiriului, cu toată nobleţea şi strălucirea gloriei sale, îi apăsau tâmplele atât de cumplit incit prefera, da, prefera de o mie de ori o pălărie ultima modă. Dar drepturile sale? Acum se îndoia de ele. Vai de dogma aceea care e contaminată de îndoială! Imediat se deteriorează şi moare

şi devine bătaie de joc pentru cel ce înainte o adora. Şi chiar presupunând că dogma ei era adevărată ce putea obţine dacă insista? Nimic, căci toate legile au conspirat împotriva ei şi ar condamna-o şi ar întemniţa-o. Libertate, deci şi adio pentru totdeauna iluziei de-o viaţă, sprijinul şi fundamentul ei moral; adio nobleţe, marchizat, avere.

Dar de ce să se năcăjească atât dacă Isidora găsea în ea însăşi alinări de nedescris? Liberă şi acum fără pretenţii, va încerca să fie întotdeauna o doamnă. Oare adevărata demnitate nu poate exista fără titluri şi mari bogăţii? Da, da; va fi o doamnă, foarte onorabilă, foarte decentă, se va aranja, va munci – din nou! – va pune ordine în viaţa sa, îşi va educa admirabil fiul, se va căsători cu un om modest şi cu judecată… Gândindu-se la asta, un miros de *ipeca* îi contractă buzele. „Hai, hai, spuse; închide ochii şi ia doctoria, cum zice Augusto. E absolut necesar să mă adaptez împrejurărilor şi să-mi călesc sufletul în nenorociri. Sufletul meu nu se va lăsa învins de disperare. Minunat plan: femeie cumsecade, ordonată, femeie muncitoare, femeie exclusiv practică, asta e, practică”. Oh, ce târziu e!

Gândindu-se la asta, care o ajuta atât de mult să-şi înfrângă descurajarea, îl văzu intrând pe don José, care venea ţanţoş, cu privirea vioaie, cu surâsul pe buze, iar pe chip cu o expresie ciudată, neobişnuită, care o alarmă pe Isidora. Aşezându-se pe singurul scaun care se afla în celulă, bătrânul o contemplă extaziat. Ce era cu el? Îndobitocire sau delir? Isidora îl cercetă atât cu milă, cât şi cu uimire, spunându-i: „Naşule…!”

Relimpio o privi ca pe o apariţie celestă, şi (intuind-o uluit şi ca transportat într-un spaţiu ideal prin delirul inspiraţiei poetice, murmură cu un uruit de porumbel aceste cuvinte:

— Hurie, hurie… Nimeni nu va îndrăzni să-ţi păteze albeaţa! Toţi dragonii au fost învinşi de braţul puternic al

cavalerului tău căruia îi aparţii şi care-ţi aparţine.

Imediat se congestiona la faţă, capul îi căzu, închise ochii şi începu să sforăie cu neruşinare. Foarte speriatei Isidora îl stropi, îl strigă din ce în ce mai tare:

— Naşule, naşule!

Printr-un suspin don José anunţă că şi-a revenit. Bătrânul deschise ochii, mai suspină o dată şi văzând-o pe Isidora, şi dându-şi seama de situaţie, se ruşina puţin.

— Mi-a şi trecut, spuse, frecându-şi fruntea cu palma. A durat mult?... Am spus multe prostii?... Nu mă dojeni, nu mă certa.

— Dar ce înseamnă asta?

— Nimic, nimic. Acum am... ameţelile astea... Toţi avem slăbiciunile noastre, fetiţo... Mizeria omenească! Am căpătat un mic viciu; n-a fost din cauza slăbiciunii; a fost de tristeţe, datorită nenumăratelor mele nenorociri. Cred că mă înţelegi.

De fapt Isidora nu înţelegea nimic.

— Sunt foarte nenorocit; îndur cele mai groaznice chinuri... Chinuri morale, ale inimii, spuse Relimpo cu vocea scăzută. Într-o zi, nişte prieteni m-au făcut să beau şampanie. Ce crezi? S-a produs în mine o revoltă, mi-a venit ameţeală şi odată cu ameţeala am devenit altă fiinţă, vreau să spun că eram altul, un cavaler, un tânăr, un erou şi mai ştiu eu ce... Nu e bine să fii cineva măcar pentru zece minute? apoi am repetat doza şi efectele au fost identice. Totul se sfârşeşte cu o toropeală pe cât de scurtă, pe atât de profundă, şi imediat revin la ceea ce sunt eu de fapt, vai! la mizeria omenească, la realitatea scârboasă, la bătrâneţca caducă...

— Don José! Scumpul meu don José!

— Nu mă certa; te rog nu mă certa. Să fii cineva timp de zece minute! Cei care nu suntem nimic, cădem în acest pericol. Ţi-am mărturisit totul ca să nu mă certi. Mi-am cumpărat o sticlă din aia pe care scrie *Fine Champagne* şi

când văd că mă cuprinde marea tristeţe, când simt că mi se sfâşie inima şi mă strânge sufletul, beau un păhărel…

— Naşule!

— Suntem fragili… La vârsta mea… Nu te supăra. Când sunt ameţit, te văd, te apăr, te ridic în slăvi, fac pentru tine lucrurile cele mai frumoase, mai riscante şi mai sublime…

— Pentru numele lui Dumnezeu! exclamă ea, punându-i mina pe gură.

— În sfârşit, şi de data asta mi-a trecut… Am mers pe stradă ameţit. Când am intrat am crezut că mă aflu într-un palat superb şi fermecat; deţinutele mi s-au părut unele nişte nimfe diafane, altele nişte flori însufleţite, fiice ale vântului, ce zici? Scara, o scară de argint, iar gardiana, un înger…

— Iisusd, ajunge, ajunge!…

— Da, ajunge; acum mi-a trecut, mi-a trecut. Acum o să vorbesc despre ce vrei tu.

— Eu nu mai am încredere în capul ăsta al meu… Totuşi, ascultă-mă naşule. Sunt înclinată să renunţ la drepturile mele pentru a scăpa de necazuri. Ce şarlatani nemernici! Trebuie sau nu trebuie s-o fac? în ceea ce priveşte drepturile mele, le am? Sunt un vis sau o realitate? Dumneata, care mi-ai cunoscut părinţii, care trebuie să fi fost la curent cu ceea ce se petrecea în casa lor. spune-mi, în sfârşit, o dată pentru totdeauna şi foarte sincer, ce gândeşti; dar adevărul adevărat.

— Fetiţo, draga mea fetiţă, reluă bătrânul cu o greutate în vorbire şi în gând care demascau o lamentabilă stare cerebrală. Ştii ce mi se întâmpla?…

— Ce?

— Mi-am pierdut complet memoria. Nu-mi amintesc despre niciun fapt anterior perioadei în care ai venit să locuieşti în casa mea din strada Hernán Cortés. Ieri am fost toată ziua obsedat de o idee, şi anume că am fost un as

în contabilitate.

— Da, da.

— Păi ai crede că am încercat să-mi amintesc ceva din această sublimă ştiinţă, mamă a tuturor celorlalte ştiinţe, şi n-am putut?...

— Sărmanul meu naş, bietul meu naş!... Ai aflat ce-a făcut Mariano?

— Da, fetiţo. Ce ruşine!

— Ce ruşine!... Dumnezeu s-a întors împotriva mea, m-a părăsit. Dar cu o să mă fac femeie serioasă, la locul ei... muncitoare... o să mă căsătoresc...

— Să te căsătoreşti! exclamă bătrânul speriat.

— Să mă căsătoresc cu un bărbat onorabil... Juan Bou m-a cerut în căsătorie şi, deşi nu prea-mi place, e un bărbat cu calităţi...

— Să te căsătoreşti... cu monstrul, cu dragonul...?

Şi supunându-se unei forţe superioare, care se năştea nu se ştie în ce parte a fiinţei sale tulburate, bătrânul tremurând se îndreptă spre uşă. Se ducea în căutarea băuturii miraculoase?... Dintr-odată se opri, se lovi cu palma peste frunte, izbucni în râs şi privind-o bucuros pe Isidora, zise:

— Blestemata mea de memorie! Nu-mi aduceam aminte...

— Ce?

— Linişteşte-te, José. Juan Bou a cerut ieri mina fetei unui fierar foarte bogat de pe strada Navas de Tolosa; chiar el mi-a spus-o.

Isidora căzu pe gânduri.

2.

Prima întâlnire pe care a avut-o cu *Vânzătoarea de lipitori*, după atentatul lui Mariano, a fost înduioşătoare. Fiica lui Rufete n-o văzuse niciodată plângând pe mătuşa ei, care, îmbătrânită considerabil în acele zile triste, purta un şal negru pe cap din care cauza înfăţişarea ci era destul

de lugubră şi respingătoare. Nu spunea decât: Ce cumplit, ce ruşine! * Şi de pe buzele ei pergamentoase fugiseră glumele, poate pentru totdeauna. Părea că se c. ublas \ datorită nenorocirii comune, afecţiunea pe care o purta nepoatei sale şi care devenea patimă în ceea ce-l priveşte pe *Riquín*. Zile în şir buna bătrâna nu încetă să-i pună întrebări Isidorei în legătură cu planurile acesteia şi insistând în ideea de a o aranja convenabil, îi spunea mereu:

— Decide-te repede, să fii soţie de duhovnic e ceea ce ţi-ar conveni, căci aşa prinzi doi iepuri dintr-un foc. că te căpătuieşti şi îţi salvezi sufletul, pentru că în tovărăşia acelui sfânt bărbat vei deveni, deşi nu doreşti, o sfântă de femeie… Vai, ce cumplit, ce ruşine!

Fata lui Rufete nu părea prea înclinată să accepte asemenea ofertă în ciuda surâzătorului orizont spiritual pe care mătuşa ei i-l înfăţişa.

— Onoarea familiei, spuse apoi Encarnoeion, se află îi ocnă şi are de-a face cu domnii judecători. Odată ce nu ne e posibil să salvăm onoarea familiei, la dracu'! să ne ascundem unde nu ne vede nimeni, să ne băgăm într-un colţ şi să trăim liniştite spunându-i lui Dumnezeu: „Doamne, noi nu suntem vinovate de acea ticăloşie, noi am vrut ca el să fie bun; dar el s-a înhăitat cu derbedeii… şi a făcut numai prostii". Aşa că, fetiţo, vino să locuieşti cu mine şi uită-ţi nebuniile, şi dacă cineva vrea proces, apoi să-l facă de unul singur.

Isidora nu era încă decisă să-şi cumpere libertatea cu preţul renunţării totale la pretenţiile ei. Muñoz y Nones îi făcu altă vizită în care discutară mult; dar argumentele ei erau atât de fragile, încât abilul notar le dărâma fără cel mai mic efort. În ceea ce priveşte fapta oribilă a lui Mariano, Nones îi dădu puţine speranţe şi singura consolare pe care a putut să i-o ofere mâhnitei surori a delincventului a fost ea vârstă fragedă şi evidenta

dezordine cerebrală a acestuia o să atârne” ceva în balanţa justiţiei.

La. O lună de la prima întâlnire cu socrul lui Miquis, Isidora îşi pierduse deja încrederea în drepturile sale asupra casei de Aransis. Din ele nu mai rămăseseră în sufletul ei decât o imensă ironie. Nu mai avea încredere în ea însăşi sau, ceea ce e acelaşi lucru, nu mai avea încredere în nimic. Desfrunzită încet, încet de o logică la început timidă dar în final irezistibilă, acea superbă floare a presupusei ei origini aristocratice, care, în lipsă de altă morală, juca în sufletul ei un rol defensiv de prim ordin, rămase complet uscată, moartă, mai potrivită ridicolului sambenito decât împodobirii sufletului şi corpului… Într-o zi. Muhoz îi aduse o hârtie, Isidora o semnă, după ce refuzase cu hotărâre ajutorul pe care îl oferea marchiza, iar după două săptămâni judecătorul o achită punând-o în libertate.

— Unde o să te duci acum? întrebă părinteşte don José Relimpio.

Isidora avea o hârtie pe care îşi notase diferite sume. Era o femeie ordonată. Acele cifre reprezentau datoriile făcute în închisare.

— Nu-ţi face griji din cauza asta, puicuţo, zise o voce, o voce aspră şi antipatică a unei fiinţe omeneşti după chip, care apăru în clipa în care tânără îşi fixase toată atenţia pe funesta hârtie. La ce oră pleci? La trei? Te întreb ca să-ţi aduc o trăsură cu care să te duc la mine acasă. Pricepi?

Isidora, aşezată şi cu tâmpla sprijinită în mână, părea dusă cu gândul spre cele mai îndepărtate lumi.

— Dacă nu vrei, mă jigneşti, continuă fiinţa umană pe care Relimpio o privea, o spunem în treacăt, cu expresia cea mai ostilă. Casa mea e un palat. Pricepi? N-o să stau cu tine în seara asta ca să iau masa cu *Frascuelo* şi cu marchizul de Torbischon… Ai auzit, Isidora, tu comanzi în căsuţa mea, unde n-o să lipsească o bucăţică de pâine.

Cineva care iese din puşcărie nu poate fi în stare să-şi satisfacă nevoile imediate. Astfel încât când vei intra pe uşa aceea vei găsi acolo o croitoreasă şi un băiat de la magazinul de pălării... pricepi?... Am o baie mare... gândeşte-te bine... * Aşa că ne vedem la trei. Mă duc la soră-mea, care o să fie foarte tristă, gândeşte-te bine, că i-a plecat prietena. Adio... Cu bine, *Pepillo*.

Şi la plecare făcu un gest atât de necuviincios în faţa bărbii venerabile a lui don José Relimpio, încât acesta, deja furios de când i se adresase cu *Pepiuo*, nu-şi putut stăpâni indignarea şi când fiinţa umană nu se mai afla acolo, exclamă:

— Canalia!... Dar e posibil, copila mea, ca tu, tu să accepţi?...

— Provizoriu, răspunse Isidora parcă trezindu-se dintr-un vis neplăcut. Sunt într-o situaţie atât de proastă!... Am nevoie...

Am nevoie! Cum sună acest verb în creierul bunului bărbat! îl auzise de atâtea ori în momente groaznice, încât era pentru el un semnal de alarmă care-i zburlea părul în cap şi-i oprea sângele în vine. Deprimarea sa era mare, încât dacă ar fi avut acolo sticla, cine ştie, poate ar fi terminat-o, curajos, dintr-o sorbitură.

Libertate, confort, îmbrăcăminte fină, baie, casă, lux, bani!... Aşa cum pe don José îl apuca ameţeala, ştie cititorul de la ce, pe Isidora o apuca acelaşi rău numai la eventulitatea de a deveni realitate ideile exprimate prin acele cuvinte magice. Fiecare fiinţa are magneţii ei.

Oh, cel mai groaznic chin! Când don José o văzu că pleacă şi se urcă în trăsura acelei fiinţe care-l numise *Pepiuo*, când o văzu că pleacă... oh, ce lucruri groaznice luminează neruşinatul soare, acest foc cinic care nu ştie să întunece pământul când se petrec fapte atât de împotriva frumoaselor legi ale binelui! Sărmanul om uitase că greşeala are, de asemenea, legile ei şi că în mersul

universului fiecare dorinţă arzătoare aspiră către împlinire şi o obţine, rezultând armonia generală şi acest clar-obscur în care constă toată graţia omenirii şi toată sarea şi piperul vieţii.

Dar bunul bătrân nu putea să vadă aşa ceva. Spiritul său se înflăcăra, sentimentele i se răzvrăteau, vru să se izbească cu capul de pereţii bisericii Montserrat pentru a sfârşi acolo preţioasa şi obosita lui existenţă; dar nu avu curaj s-o facă. Trebuia să se ameţească, da, să facă o plimbare bună prin ţinuturile aurite ale imaginaţiei. Această nevoie s-a impus naturii sale într-un mod atât de imperios încât n-a avut răbdarea pentru a parcurge distanţa care-l despărţea de casă şi intră în prima cârciumă pe care o întâlni în drum.

3.

Într-o zi Emilia şi Juan José Castano o văzură intrând în casa lor pe marea Isidora îmbrăcată elegant în negru, cu un lux, cu o prestanţă, cu o asemenea înfăţişare, încât amândoi soţii rămaseră perplecşi de parcă aveau vedenii şi nu reuşiră să răspundă la primele ei întrebări. Mama venise să-şi vadă copilul, pe nobilul, pe drăgălaşul şi căpăţânosul *Riquín* care, retras şi îngrijit în casa lui Castano, în timpul celor cinci luni de închisoare, o privea pe Emilia ca pe o mamă, iar pe copiii ei ca pe propriii lui fraţiori. Emilia se arătă foarte mâhnită aflând de hotărârea Isidorei de a-şi lua copilul, şi nu îndrăzni să opună rezistenţă; dar Juan José, vorbind cu fermitate, spuse că nu i-l va da pe Juaquinito, căci Isidora, prin comportarea ci imorală, pierdea drepturile de mamă şi că el era decis să ajungă cu chestiunea la tribunal, convins că judecătorul îl va autoriza să-l crească pe nefericitul copil.

Isidora, iritată, spuse că nu admite asemenea idei şi situaţia începuse să se agraveze, când se deschise o uşă şi apăru un episcop… adică *Riquín*, care purta pe cap o mitră înaltă de hârtie şi dând binecuvântarea graţios, cu mâna

dreaptă, cânta în cea mai stâlcită latinească *„Dominus vobiscum*.

Trebuie să spunem că cei doi copii ai lui Castano aveau o pasiune nebună pentru jocurile de-a biserica, lucru foarte obişnuit la copiii acelor timpuri, în care orice lucru mare are manifestarea sa infantilă. În sufragerie se afla un magnific altar şi în fiecare zi puneau pe el un obiect nou, fie un sfeşnic, fie un potir, fie o cruce. Prin diferite colţuri ale casei se vedeau catapetesme în miniatură, tabernacole şi chiar anvoane improvizate din scaune. Ultima dată făcuseră feloane din hârtie şi spuneau rugăciuni ca nişte canonici, aruncând câte un cuvânt latinesc de nerecunoscut şi observând toate regulile acelui ritual cu o punctualitate notorie. Că liturghierul era un roman iar artoforul un păhărel pentru ouă, nu era motiv de scandal, căci inocenţa le sanctifica pe toate cu caracterul său profund divin. *Riquín* făcea la început pe paracliserul; dar în curând îşi arătă anumite înclinaţii, încât foarte repede ţinu şi el slujbe şi predici nostime. Certurile frecvente şi marca larma, cu care adesea îşi disputau ierarhiile ecleziastice, cereau din când în când intervenţia Emiliei care accepta de multe ori să fie ministrant pentru a calma spiritele şi a-i duce la capitulări cinstite. În acea zi, duminică, *Riquín* fusese ridicat în scaunul arhiepiscopal şi oficia ca papă, când mania lui şi Juj José se certau.

— Vino, îi spuse Isidora, punându-l pe genunchi, săr tindu-l de multe ori, şi-ţi voi face un felon de aur şi.» altar de argint.

Micuţul o privea speriat.

— Să hotărască el, zise Juar. J: se luând băiatul şi dacindu-l în mijlocul camerei, *Riquín*, vrei să pleci cu mama ta?

Atât de puternic dădu din capul său mare că nu, încât îi căzu mitra. În realitate e o cruzime să-i propui unui om să-şi părăsească eparhia pentru a pleca cu o femeie rea –

Nu, zici că nu?

Băieţelul spuse atunci răspicat.

— Nu *vleau*.

Şi o lua la fugă din cameră.

— Ne-i cinstit, nu-i cinstit, asta nu-i cinstit, strigă Isidora cu obidă. Fiul meu va merge cu mine.

Această scenă fu urmată de lacrimi, dar Castano îşi luă atunci un ton împăciuitor şi-i arătă îngrijoratei mame că dacă micuţului îi mergea la ortopedie mai bine decât oriunde, să-l lase acolo. Poate ea, cu multiplele sale ocupaţii de importanta doamnă, nu putea să-l îngrijeast a şi să facă faţă şi prea ilustrei ci persoane aşa cum merita. şi astfel, rămânând el unde se afla, câştigau cu toţii: familia lui, pentru că-l păstrau pe *Riquín*, pe care! considera*: fini lor, Isidora, pentru că va fi mai în largul ei şi va pui „a să facă pe independenta cât voia şi *Riquín* că nu se despărţea de Cabilda al său. Isidora cedă, dar nu fără a obţine permisiunea de a veni să-l vadă când dorea.

Şi, într-adevăr, venea de două, trei şi chiar patru ori pe săptămână, aducând dulciuri pentru *Riquín* şi prietenii lui şi, pe lângă asta, luminări, potire de tinichea, efigii, stampe cu subiecte biblice, mitre, stole şi, în sfârşit, un monument de săptămână Sfântă atât de complet şi frumos, încât nu-şi mai putea dori altceva. Câteodată se întâlneancoao cu *Vânzătoarea de lipitori*, care îl vizita şi ea adesea pe adoratul ei căpăţânos, şi amândouă se certau chiar dacă Encarnación îşi pierduse umorul ei suculent şi era foarte îmbătrânită şi ofta întruna, neputând şterge din mintea ei o clipă dezonoarea ce căzuse asupra familiei lor. Când se vorbea despre asta, plângeau amândouă şi uitând toată ranchiuna îşi confundau sufletele într-un singur sentiment.

Miquis nu mai locuia vizavi de ortopedie, nici nu-i mai vizita atât de des pe bunii săi prieteni; dar de câte ori se ducea în casa lui Castano întreba cu mult interes de

Isidora. După trei luni de la ieşirea acesteia din închisoare Emilia povestind doctorului despre Isidora îi spuse într-o seară:

— De prima dată când a venit în această perioadă şi până acum s-a schimbat mult… Şi se pare că e în declin, că pe zi ce trece mai coboară o treaptă. Prima dată părea o mare doamnă, purta o rochie de stofă neagră, şi o pălărie clasa întâi… Puţin după aceea a venit îmbrăcată cu o rochie mai ponosită şi cu broboadă şi nu arăta prea bine la faţă. Săptămâna următoare mi s-a părut că îmbrăcămintea ei avea câteva pete, iar cizmele câteva găuri. În sfârşit, lunca trecută era foarte palidă şi se plângea că o doare în piept cu o voce răguşită. Sâmbătă am observat pe faţa ei câteva vânătăi şi avea o mină bandajată. Ieri, domnule doctor, a venit cu o basma pe cap, cu o fustă de percal, în papuci şi era foarte răguşită, dar ce-i mai nostim a fost… Că mi-a cerut doi reali… Trebuie să-i meargă rău. Ca de obicei… ce caracter şi ce viaţă!

Apoi discutară despre cel cu care trăia Isidora şi în legătură cu acesta Miquis îi spuse lucruri pe cât de îngrozitoare pe atât de adevărate, de care se scandalizară foarte mult Emilia şi soţul ei. Tipul acela conducea un tripou, era jucător de ruletă şi impresarul codoşilor, un om de o condiţie atât de specială că dacă-l trimiteau la închisoare, dar nu-l vor trimite, asasinii şi hoţii s-ar crede dezonoraţi de compania lui.

— Sărmana noastră prietenă, zise Augusto, purtată de mizerabilul ei destin, sau, dacă vreţi mai clar, de atât de imperfecta ei condiţie morală, a decăzut mult şi asta nu-i cel mai rău, ci că o să mai decadă încă. Fratele ei şi cu ea au – alergat spre pierzanie; el a ajuns, că va ajunge. Fiecare a folosit alte mijloace: el a mers tropăind ca un animal, ea zburând ca o pasăre; dar oricum şi pe oriunde se poate merge spre pierzanie, la fel pe drumul prăfuit, ca şi pe cerul albastru.

După ce înţeleptul Miquis pronunţase aceste sentenţioase fraze şi altele pe care nu le mai pomenim, trecură multe zile până ce Isidora se prezentă din nou în casa Emiliei. Don José eclipsase şi el, fapt pentru care familia Castano era foarte supărată şi îngrijorată. În sfârşit, într-o zi, Relimpio intră în casa lui Miquis, tulburat şi cu lacrimi în ochi şi-i spuse:

— Vino, vino, don Augusto s-o salvezi.

— Ce e, ce s-a întâmplat? E bolnavă? întrebă Miquis, punându-şi pălăria şi luându-şi bastonul.

— Nu, domnule… da, domnule… Vreau să spun că nu se simte bine, deşi nu e bolnavă, căci acum se ridică din pat.

— Adică a fost bolnavă.

— Da, domnule.

— Şi de ce nu m-ai anunţat, omul lui Dumnezeu, sau mai bine-zis omul tuturor dracilor?

— Că n-a vrut ea… Azi, fără să ştie, vin să-ţi cer dumitale să-i scoţi din cap…

— Ce să-i scot, omule?

— O idee, zise Relimpio pe când mergeau amândoi grăbiţi pe stradă.

— Şi dumneata crezi că eu sunt chirurg de idei?… Ia să vedem, azi dumneata judeci bine sau ai avut ameţeli?

— Nu don Augusto; demult nu mai ameţesc. Ea nu mă lasă. De când locuim împreună…

— Cum?

— Da; acel sălbatic, canalia aceea, acea scârboasă reptilă, acel mârşav… acel mârşav… iartă-mă don Augusto, nu găsesc cuvinte potrivite… Ca să nu te obosesc, acel gunoi însufleţit a părăsit-o după ce i-a dat atâtea lovituri încât puţin a lipsit să n-o omoare, după ce i-a crestat faţa… să nu-ţi vină să crezi, cu un brici. Din fericire, rana n-a fost gravă, deşi i-a lăsat o cicatrice care desfigurează acel chip îngeresc, aceea faţă încântătoare…

Îşi şterse cu mâna o lacrimă.

— Da... Da; de la acea întâmplare, sărăcuţa, cu puţinii bani pe care i-a putut salva şi cu câteva lucruşoare... în sfârşit, a închiriat o cameră pe strada Pelayo nr. 93, etajul 4, apartamentul şi a stat acolo o lună, izolată, fără să vadă pe nimeni, în fără de mine... dar onorabil, don Augusto, onorabil. Ţi-o jur pe ce am mai sfânt...

Şi cu mâna dreaptă desfăcută şi pusă pe piept ca o decoraţie, privindu-l fix, depuse mărturie bătrânul de purtarea lui cinstită.

— Te cred. omule, te cred.

— Eu am stat eu ea. eu am îngrijit-o până s-a vindecai, eu am ajutat-o. Ce zice. ce nopţi! Eu: Mă duc să-l chem pe Miquis”, dar ca: „Nu-l chema pe Miquis, nu chema pe nimeni; nu vreau să mă vadă nimeni; sunt o anonimă, eu nu exist. În sfârşit, azi dimineaţă mi-a spus nişte lucruri care mi-au sfâşiat inima.

— Ce lucruri? întreabă Miquis, oprindu-se în portalul casei şi privindu-l atent pe nefericitul bătrân.

— Vai! Nu pot să le repet! exclamă Relimpio plângând ca un copil.

4.

Augusto urcă şi intră în casă. Dacă Isidora rămase uluita şi tulburată văzându-l, mai mare a fost uimirea şi mila tânărului medic dând cu ochii de ridicola şi deplorabila înfăţişare a celei pe care a cunoscut-o cu totul altfel. Nu numai că pierduse foarte mult din aspectul general, din acrul ei distins şi cuviincios, dar chiar frumuseţea ei suferise mult din cauza decăderii şi, mai mult încă, datorită cicatrice! pe care o avea pe maxilarul inferior, sub urechea stângă. Ea călca nişte bluze şi neglijenţa îmbrăcăminţii lăsa să se vadă frumoasele ei forme îmbătrânite înainte de vreme. Făcu o pauză şi se aşează pe o mizerabilă se a de paie. Plânse câteva minute,

apoi vorbi astfel:

— Aş fi vrut ca nimeni să nu mă vadă în halul ăsta. Cum mă gândesc să ies din situaţia asta, căci încă se poate… Ia zi, cum mă găseşti?

— Rău, foarte rău.

— Sunt schimbată mult? Nu-mi răspunzi? Am fost foarte bolnavă, ce dracu'!…

Miquis nu zise nimic. Surpriza pe care i-a provocat-o vocea răguşită a Isidorei şi, mai mult decât vocea, anumite expresii care îi scăpară de pe buze îl LVĂ prrplex pentru câteva momente.

— Te găsesc foarte schimbată, tu nu eşti Isidora.

— O s îţi spun… Şi eu îmi dau seama că sâni alta. căci când am pierdut speranţa de a mai ajunge o doamnă din lumea bună m-a cuprins o furie încât mi-am zis: Acum nu mai am nevoie de demnitate şi nici de ruşine. I-l legi?… Pentru o idee un om devine cinstit, iar pentru altă a:? mita de idee devine canalie. Dar tu să nu crezi asta, încă mai am ceva nobleţe, deşi nu-i momentul s-o spun acum… Ce vrei. băieţica… mediul formează omul. Am trăit trei luni printre lupi. Să nu te mire dacă o să muşc într-o bună zi…

— Da, această voce, aceste expresii, accentul ăsta andaluz. Spune-mi, ce ţi-a mai rămas din nobleţe?

— Nu ştiu, nu ştiu… spuse Isidora zăpăcită, ca şi cum şi-ar fi cercetat inima şi mintea. Mi-a rămas doar visul, generozitatea… Ştii? Ieri nu mai aveam decât doi duros; azi dimineaţă a venit o prietenă să mi se plângă…; pe scurt, am rămas fără un sfanţ.

— Ai nevoie de ceva? o întrebă Augusto, ducându-şi mâna la buzunar.

Şi scoase câteva monede. Isidora le privi cu lăcomie, îşi întinse mâna spre mâna lui Augusto. Dar se opri dintr-odată, spunând:

— Nu, încă sunt nobilă.

— În ce constă nobleţea ta?

— În faptul că nu accept pomană… dar fiind de la tine…

Ezita, privind alternativ la chipul şi la mâna lui Miquis. Brusc scoase o exclamaţie nu foarte delicată şi spuse:

— Ştii?… M-a părăsit delicateţea. Dă-mi banii.

Şi înainte ca Miquis să-i dea, că îi luă din mâna prietenului ei.

— De ce te sperii, prostule?… De noua mea comportare? Acum aşa sunt. O să-ţi spun… Pe bărbaţi să-i jumuleşti şi pe dinafară şi pe dinăuntru, dar să nu-i iubeşti niciodată. Sunt foarte antipatici, îi dispreţuiesc pe toţi.

— O să te faci călugăriţă?…

— Vorbeşti serios?… Ce chestie! Eu călugăriţă?

— Ştii că Joaquín Pez a venit de la Havana căsătorit cu o americană foarte bogată. Îţi face plăcere să-l vezi cât e «ic vesel şi mulţumit.

Isidora păli. Apoi zise:

— Ştiam… L-am văzut într-o seară. Eu mergeam pe Red de San Luis şi el a trecut într-o trăsură. M-a văzut, dar s-a prefăcut că nu mă vede, ticălosu. Mi-a trecut un cuţit prin inimă; am plâns în noaptea aceea; dar o să mă stăpânesc şi voi sfârşit prin a mă răzbuna. E un pungaş.

— Dar *Gaitica*…

— Ah! Ăsta e unul dintre aceia ce trebuie luaţi cu o hârtie ca pe gândaci şi apoi aruncaţi la gunoi. Ce să mai vorbim că doar privindu-i şi ţi se murdăresc ochii…

— Şi, totuşi, l-ai iubit.

— Eu?… Ce, nu-ţi e bine? Să-ţi iasă asta din cap. Dacă-ţi spun că-mi aminteam de Juan Bou şi mi se părea un bucheţel de trandafir… Săracu’ *Gaitica*! Când ne-am certat, l-am scuipat în ochi…! E un om căruia nu trebuie să i te adresezi prin cuvinte, ci prin şuturi; e o jivină spurcată. Să-l striveşti şi să-l mături imediat. Dar, ce? vrei, destinul.

tristul meu destin… Eu mă încăpăţânam să fiu bună, dar Dumnezeu, Providenţa şi amărâtul meu destin se încăpăţânau să mă facă rea. Am ieşit din închisoare, îi datoram bani, n-aveam după ce Sci beau apă, m-a dus la el acasă, mi-a dat tot ce am avut nevoie şi încă mult mai mult… Am acest defect de a fi nebună după lux. Am văzut hainele, banii, confortul, dar n-am văzut omul. Încet, încet l-am cunoscut. A început prin a-mi ţine socoteală la cheltuieli. Pe zi ce trecea viaţa mi se părea mai tristă şi el mai oribil. Şi nu zic de chipul lui, care nu e urât, deşi genul ăsta efeminat nu-mi place. îl cunoşti? Ai văzut ce figură de îngeraş, ce favoriţi de şofran şi ce buze roşiatice are? Acei obraji netezi îmi provoacă scârba… Dar cine are aur, mă interesează. Ia neruşinarea, trădarea, jaful, cruzimea, amestecă-le, adaugă tot gunoiul pe care poţi să-l strângi, fă o marionetă, suflă peste ca, dă-i viaţă şi-l vei avea pe cel ce mi-a fost domn şi stăpân timp de trei luni: mai rău ca Bou, mai rău ca Botân şi ca Joaquín, care era mai rău decât Iuda. În sfârşit, bărbaţii sunt toţi la fel. Trebuie să ne răzbunăm ducându-i pe toţi la pierzanie şi târându-i în mocirlă. Noi ne răzbunăm prin noi însene.

— Isidora, Isidora, îi zise Augusto cu milă profundă, era mai bine de o mie de ori dacă ai fi murit.

— Nu mă gândesc la aşa ceva… O să-ţi spun. Când eram la puşcărie, am vrut să mă omor. Viaţa mă apăsa ca o pălărie de plumb. Când *Gaitica* mă maltrata şi n-am putut să-l fac bucăţi, nici să-l strivesc cu papucul, ca pe un gândac, şi atunci am avut un moment de furie şi de disperare în care am vrut să mă sinucid. Dar după aceea mi-am revenit. Chestia cu sinuciderea e lăsată pentru proşti. Cine vrea să moară, n-are decât. Să-ţi trăieşti viaţa asta scurtă că e cel mai sigur. Sufletul înapoi… ÎI vrea lumea, deci înainte. Că societatea e sus şi morala jos… Eu îmi ajung şi îmi prisosesc. Nu eram eu nobilă? N-aveam eu înclinaţii frumoase? De ce mi-au închis uşile?

— Sărmană femeie, încă, încă mai e timp…

— Pentru ce?

— Să începi o viaţă ordonată. Eu o să-ţi caut de lucru.

— Nu ştiu să fac nimic.

— O să te înscriu la o pensiune mică…

— Vor spune că sunt iubita ta. Voi sfârşi prin a fi…

— Caută-ţi un mod de viaţă. Du-te la mătuşa ta…

— Nu există *mătuşa ta*, nu, nu…; lasă-mă. De ce ai venit aici? Nu-ţi duceam lipsa… Valea, valea. N-am nevoie de sfaturi.

— Te-ai certat cu Surupa, şi, totuşi, cât ai fost de legată, de el! Când îmi aduc aminte cum erai şi cum eşti acum, cum vorbeai şi cum vorbeşti, nu ştiu ce-mi vine…

— Aşa e lumea: unii rămân, alţii se duc. Eu m-am dus „pricepi? Eu am murit Acea Isidora nu mai există decât în imaginaţia ta. Asta pe care o vezi nu mai păstrează din avea nici măcar numele.

— Păi aceea era buna mea prietenă, spuse Augusto cu fermitate, asta îmi repugnă.

Isidora se emoţionă când auzi asta; dar se prefăcea, făcând eforturi, printr-o inexplicabilă modificare a orgoliului său, să pară mai rea decât era.

— Şi neavând ce să fac aici, zise Miquis ridicându-se, plec.

Isidora îl privi în aşa fel încât i se ghicea în ochi dorinţa» de a nu pleca; dar apoi dădu din umeri.

— Am fost atât de umilită, murmură ea între două suspine, încât nu mă mai impresionează când îl văd pierind pe ultimul meu prieten.

— Iubitul meu don Augusto, zise în aceeaşi clipă Relimpio, care până atunci, martor mut şi îndurerat, nu îndrăznise să spună nimic; nu pleca, ci îndeamn-o, dojeneşte-o şi ceart-o ca să-şi scoată… asta… din cap.

— Ce?

— Asta.

— Care asta?

— Prostia pe care vrea s-o facă. Uite cum tace şi surâde, şireata… Mie mi-a spus, dar dumitale nu vrea să-ţi spună.

— Să se sinucidă?

— Cam aşa ceva… Nu, nu e sinucidere, exclamă bătrânul cu disperare, smulgându-şi (sau încercând să-şi smulgă» ceea ce e mai verosimil) o şuviţă de păr. Vezi? Râde… Şi sat nu spună c-o face pentru că n-are ce mânca. Eu… încă mai pot să muncesc.

Isidora, fără să-şi dezlipească buzele, îşi fixase privirea* în jeratecul deasupra căruia se încingea fierul de călcat. Părea că din acea spuză arzătoare şi melancolică îşi în ideile.

— Eu trebuie să-i scot din cap aceste prostii, spuse doctorul aplecându-se spre ea şi privind-o de aproape.

— Ştii ce? replică Isidora cu tonul insolent pe care îl căpătase de la societatea lui *Gaitica*. Ştii ceva? Nu mă ducecu zăhărelu, că nu se prinde. Nu ţin seamă de ce spui: inima mi s-a împietrit iar capul îmi e precum fierul ăsta de «călcat.

Se ridică şi murmurând nu se ştie ce cuvinte, deşi e de presupus că nu erau dintre cele mai alese, luă herul greu şi începu să calce cu o adevărată furie. Miquis plecă fără să mai spună un cuvânt, iar don José îl urmă până la scară, cu mâinile încrucişate la piept, cu privirea îndurerată şi rugătoare.

— Dragul meu don Augusto, îi spuse, pentru numele lui Dumnezeu, n-o părăsi… Fii atent c-o face, şi dacă o face, cu mor…

Capitolul 36

MOARTEA ISIDOREI. SFÂRŞITUL FAMILIEI RUFETE

Deşi Augusto nu şi-a manifestat hotărârea, el era decis să n-o abandoneze pe nefericita femeie, care era atât de singură şi în pragul ruinei… Reveni a doua zi; dar

Dumnezeu a vrut să fie una dintre acele zile triste care anulează perpetua veselie a locuitorilor Madridului, una dintre acele zile – din nenorocire nu foarte rare, în care lumea este neplăcut impresionată de o soluţie teribilă a dreptăţii umane şi întâlneşte în drumul său, pe anumite străzi, manifestări odioase – care te duc cu gândul la lucruri şi persoane foarte îndepărtate.

În seara zilei anterioare, o femeie îmbrăcată în negru, cu un şal înfăşurat pe cap, înaltă, slabă, bătrâna, asemănătoare cu o mumie însufleţită de durere, stătea la pândă în apropierea palatului Regal urmărind ieşirea unei trăsuri. Neliniştea ei era mare, speranţa firavă, deşi avea cea mai vie fervoare monarhică ce a existat poate în acest secol. Ideea ei de putere, a misiunii providenţiale a regilor, şi, mai ales, asemănarea pe care o presupunea între suveranul vizibil şi Regele din ceruri, îi da puţin curaj. De aceea, când apăru trăsura, ţâşni dintr-odată fără teamă că va fi călcată în picioare de cai, ajunse până la uşiţă şi cu iuţeala asasinului, care îşi aruncă pumnalul, aruncă o hârtie făcută sul. Hârtia căzu în trăsură, iar cele două personaje care se aflau înăuntru se aplecară în acelaşi timp ca s-o ridice. Ce fericire! Vor citi memoriul sau cel puţin îl vor parcurge cu vederea. Cine ştie dacă vor accepta ceea ce se cerea în el în forme atât de respectuoase şi sentimentale? Aşa cum jignirea e caracteristică poporului, caracteristică şi demnă de regi este iertarea. Iertarea! Aici se vede unde se aseamănă şi se înrudeşte cu divinitatea. „La ce ar folosi regii, spuse *Vânzătoarea de lipitori*, concretizându-şi ideile sale monarhice, dacă nu pentru a ierta?”

Sărmana femeie, în momentul în care aruncase hârtia în trăsură, scăpase şi o exclamaţie care sintetiza respectuoasa ei afecţiune faţă de primul personaj al naţiunii şi chinul ei sfâşietor: „Regele meu… Copil-Dumnezeu ai Spaniei, ai milă pentru un nebun nenorocit”.

Invocase tinereţea, grandoarea, sentimentul religios pentru a-l îndupleca în cererea ei. Mulţumită de ceea ce realizase şi cu o oarecare încredere în reuşită, se îndreaptă încet spre Saladero. Lungă şi cumplită zi, imensă şi apăsătoare noapte! Sunt ore care par bucăţi smulse din înspăimântătoarea eternitate a infernului. *Vânzătoarea de lipitori* aştepta, aştepta graţierea care nu mai venea. Nefericita femeie, atât de încrezătoare în puterea autorităţii, nu ştia că suveranul are o soţie, legea, şi că după înţelegerea pe care a făcut-o cu inelul nupţial al acestei căsătorii trebuie să pecetluiască şi pedeapsa şi iertarea.

8

Am spus că Augusto revenise în casa Isidorei. O găsi într-o stare şi mai deplorabilă, stând într-un colţ al camerei pe o sofa veche, cu picioarele goale, îmbrăcată neglijent, adusă de spate, cu splendidul ei păr în dezordine. Cu degetele arătătoare îşi astupa urechile iar privirea ci dezvăluia o spaimă de coşmar. Augusto o contempla neştiind de unde să înceapă acţiunea lui caritabilă, când don José se apropie şi, precaut, îi spuse:

— Prietene Miquis, azi n-am mâncat. Azi e o zi groaznică…; poţi presupune de ce e aşa de abătută.

Augusto îi dădu bani lui Relimpio ca să aibă cu ce să cumpere un prânz bun şi vru s-o liniştească pe Isidora şi s-o oblige să se culce. Ea nu spunea decât: „Azi! Azi!”

După ce se întoarse naşul, reuşiră amândoi, folosindu-se şi de puţină violenţă, s-o convingă să se culce. Relimpio pregăti masa. Augusto o mângâie pe prietena lui cu cuvintele cele mai alese, cu gândurile cele mai creştine pe care i le sugera bogata sa imaginaţie; dar toată dialectica sa, împodobită cu forme poetice şi frumoase paradoxuri, nu reuşi să însenineze tulburatul spirit al sărmanei femei care îi spuse:

— Mâine, mâine e rândul meu.

Spunând acestea, tăcerea ei se prelungi toată ziua. Miquis şi don José îi puneau mii de întrebări, dar ea nu răspundea nimic. Noaptea, Augusto, după ce îi prescrise repaus, plecă sigur că a doua zi o va găsi mai bine, dar nu se întâmplă aşa căci în dimineaţa următoare doctorul o găsi pe nefericita bolnavă în aceeaşi muţenie, în aceeaşi apatie lugubră şi indiferentă ca în ziua precedentă. Totuşi, Isidora mâncă relativ cu poftă, iar Miquis nu-l găsi simptome evidente de boală. Don José ofta în fiece clipă; se plimba de colo colo prin cameră, într-o nelinişte continuă. După-amiază, când Miquis se retrase după a treia vizită, don José îi spuse în şoaptă pe scară: «Nu ne părăsi, domnule doctor. Trebuie să fim cu ochii în patru… E în mare pericol…

— Ce înseamnă asta?

— Deşi pare că nu vorbeşte, vorbeşte, domnule; azi pe la 12 a fost aici o femeie care tot vine de câteva zile… E o vrăjitoare, mă înţelegi?… Isidora a stat mult de vorbă cu ea. N-am putut înţelege ce-şi spuneau că mi-au zis să ies afară: dar vorbeau cu înflăcărare şi femeia aceea, trăsni-o-ar Dumnezeu! îi arăta, vai! nişte modele de rochii.

— O să vedem; va trebui să facem ceva hotărâtor, zise Augusto coborând încet ultimele trepte. Mâine dimineaţă o să vin eu Emilia, *Riquân* şi Encarnación o să încercăm s-o ducem undeva.

Don José clătina din cap în semn de îndoială profundă şi, după ce încuie uşa, puse cheia în buzunar.

Isidora dormea, pe cât se pare liniştită; don José, care de la o vreme se supusese unui meritoriu regim de sobrietate în alimentaţie şi somn, se lungi îmbrăcat pe sofaua de paie, în faţa patului finei sale, de unde o supraveghea pentru a nu pierde nici cea mai uşoară mişcare a bolnavei. Toată noaptea ardea o luminare pusă într-un lighean astfel încât, de când Isidora părea neliniştită, don José se scula prompt şi se repezea la ea.

Era 10 când Relimpio. care reuşise să tragă un pui de somn. se sculă speriat, căci auzise vocea Isidorei. Se mai afla cineva în cameră? Nu, nu mai era nimeni. Isidora vorbea cu ea însăşi. Don José o privea fără să se mişte din chinuitoarea sa sofa: dar atenţia lui s-a preschimbat în groază văzând că tânăra s-a sculat, s-a îmbrăcat, deşi superficial, punându-şi halatul, s-a încălţat şi s-a îndreptat spre mica ei măsuţă de toaletă, de lângă pat. O groază apăsătoare şi superstiţioasă, care pusese stăpânire pe bunul don José, îl împiedica să se mişte şi să vorbească. I se părea că asistă la o scenă de somnambulism sau poate că era victima unui fenomen optic, format şi destrămat în propria lui minte. „Se poate, îşi spuse, ca ceea ce văd să fie un vis şi că sărăcuţa de ea să stea liniştită în pat în timp ce eu o văd scotocind prin sertare.*

Isidora, căci era chiar ea în persoană şi nu vreo deşartă imagine, se privi multă vreme în oglindă. Deşi aceasta or. i mică şi de proastă calitate, ea dorea să-şi vadă nu numai chipul, ci şi corpul şi lua cele mai ciudate şi mai violente poziţii, încovoindu-se şi contorsionându-se. Fiind îmbrăcată subţire, îi ieşeau cu uşurinţă în relief formele ireproşabile ale corpului său. Don. José rămase interzis, împietrit, inert, când auzi aceste cuvinte pronunţate clar de Isidora:

— Încă sunt frumoasă… Iar când mă voi reface, voi fi şi mai frumoasă. Valorez mult şi voi valora încă şi mai mult.

Apoi începu să strângă în linişte câteva lucruri de îmbrăcăminte care erau aruncate în diverse colţuri ale camerei şi făcu o boccea. Atunci bietul bătrân făcu un efort pentru a-şi învinge inerţia înspăimântătoare, se scutură tot şi cu o voce puternică zise:

— Copila mea. unde pleci?

— Vai, exclamă ea, scoţând un ţipăt, m-ai speriat. Credeam că sunt singură.

Singură! După ea, don José era o mobilă. Această idee produse asupra nefericitului o mare mâhnire.

— Dar ce faci acolo? Ai înnebunit? Eşti bolnavă şi te-ai ridicat din pat?…

— Eu bolnavă? zise Isidora izbucnind în râs cu neruşinare. Dumneata eşti, la cap, la fel ca tontul ăla de Miquis. Eu n-am nimic, sunt zdravănă.

— Dar unde te duci?

— Pe stradă.

— Pe stradă? Şi ce-o să faci pe stradă? Ai nevoie de ceva? Mă duc eu.

— Hai, hai! Nu fi pisălog. Culcă-te, dormi dacă ţi-e somn şi lasă-mă pe mine că eu ştiu ce trebuie să fac. Nu depind de nimeni, ne-am înţeles? Sunt stăpâna pe voinţa mea. Ai priceput?

lâotârirea fermă pe care o dezvăluiau acosta cuvinte îl duse pe naivul don José în culmea uimirii, zănâcelii, confuziei. Înainte „ca el să poată spune ceva, tai dora continuă astfel:

— Mă plictiseşti cu întrebările. Nu te mai băga în toate şi nu-mi mai purta atâta de grijă…

Fiecare cuvânt era ca o lovitură de măciucă pentru inima bună a lui Relimpio care, pe punctul de a izbucni în plâns, se ridică din patul său tare şi spuse:

— Fetiţo, eu te iubesc mai mult decât lumina ochilor mei. Am grijă de tine pentru binele tău şi nu vreau să faci prostii, nici să ţi se întâmple vreun râu…

— Şi eu te iubesc pe dumneata dar… vreau să fiu liberă şi să fac ce-mi place şi n-am nevoie să mă răsfeţi, ne-am înţeles?

— Îl mânii pe Dumnezeu, zise Relimpio, dându-şi seama că se ivise ocazia să pună piciorul în prag. Bănuiesc c-o să apuci pe un drum greşit şi că te vom pierde pentru totdeauna. şi nu te pot părăsi; tu eşti tot ce am mai scump, te iubesc mai mult decât pe fiicele mele, căci te iubesc în

două feluri; ca tată şi ca… în sfârşit, ştiu cu cum. Dacă, acum bănuiesc, vrei s-o iei pe calea pierzaniei, să te afunzi în mocirlă, nu voi fi de acord atâta timp cât mai am viaţă în mine; dar te voi ruga, te voi implora, chiar dacă va trebui să îngenunchez în faţa ta.

Era atât de tulburat incit fraza i se opri în gât şi socoti că mai mult decât cuvintele faptele vor fi mai elocvente, îngenunche în faţa finei sale şi-i luă mâinile să i le sărute, apoi, emoţionaţi amândoi, Relimpio putu să articuleze aceste cuvinte:

— Copila mea, nu face acest pas, opreşte-te…

— Ce nenorocire!… murmură ea, ducându-şi mâna la ochi pentru a-şi ascunde o lacrimă. Şi cine o să mă întreţină?

— Eu! exclamă Relimpio. lovindu-se atât de puternic în piept încât acesta răsună a gol ca o cutie.

— Dumneata!… Vai, ce nostim! Dumneata trebuie să fii ajutat şi nu invers.

— Voi munci.

— Da, şi vom ciuguli mei… Naşule, naşule, lasă-mă în pace; nu te băga în treburile mele… Eu mă gândesc de mult ce trebuie să fac; am luat o hotărâre şi nu mai dau înapoi.

Bătrânul se întoarse pe sofa, fără puteri pentru a continua lupta.

— Uite, îi spuse, cu ochii scăpărând, eu pot munci… voi cere o slujbă şi mi-o vor da…

— Câtă naivitate!

— Şi cu ce-o să câştig eu şi cu ce-o să-ţi mai dea Emilia şi Miquis, o să trăim împărăteşte.

— Da, împărăteşte, replică Isidora cu o teribilă ironie. Mizerie, zdrenţe, murdărie, lipsuri, privaţiuni! Păstrează dumneata toate astea pentru proştii de porumbei care ledoresc.

— Dacă-ţi provoacă remuşcări vreuna din faptele tale

trecute, nu încerca s-o ştergi cu o ruşine şi mai mare, spuse Relimpio, simţindu-se dotat de Providenţă, în acel moment» cu o luciditate filosofică ce nu-i era caracteristică. Cel mai bine e să ştergi trecutul cu o purtare exemplară. Vrei un nume, o poziţie? Eu ţi le voi da pe amândouă. Ascultă-mă, adăugii solemn; eu mă voi căsători cu tine; şi ca să nu interpretezi greşit propunerea mea, îţi promit să nu-ţi fiu soţ decât cu numele şi să te privesc ca pe o fiică.

Din milă pentru sărmanul bătrân nu izbucni Isidora în râs cu dezinvoltura pe care o căpătase în ultima vreme. Pierzând atâtea nobile calităţi, mai păstra încă puţin respect.

— Deci nume şi poziţie? Mulţumesc, mulţumesc; dumneata eşti foarte bun. Prin urmare nu-mi ajunge numele* meu şi dumneata vrei să-mi mai dai altul pe deasupra? Ce* dracu'!... Dacă aş putea să renunţ la nume şi urechile mele? să nu mai audă niciodată numele Isiodora, aş face-o... Mă urăsc; vreau să sfârşesc, să fiu anonimă, să port numele* care-mi convine, să nu dau socoteală nimănui de acţiunile* melc.

— Isidora!...

— Nu mai sunt Isidora. Nu mai pronunţa numele acesta».

Să nu-l mai pronunţe, când lui i se părea atât de dulce, de armonios, esenţa melodiei infinite! Don José scoase un suspin adânc şi apoi aceste cuvinte:

— A fost o prostie să-ţi ofer mâna şi numele unui bătrân ofilit. Tu nu poţi trăi fără dragoste. Cum să mă iubeşti pe mine care sunt tânăr doar în inimă?... Ascultă-mă...

De câte ori zicea „Ascultă-mă" lua o atitudine sacerdotală şi tonul cel mai solemn.

— ...Ascultă-mă, tu ai iubit un singur bărbat; acest om s-a întors de la Havana. Din toţi iubiţii tăi el era ce»

mai simpatic, cel mai domn. Înainte de a te vedea mergând* spre ultima treaptă a decăderii, sunt de acord să reînnozr legătura cu el. Nu-mi place, dar decât altceva… asta e* părerea mea. Vrei să-i duc un mesaj de la tine; vrei să-ţi caut şi să-i vorbesc despre tine?… Odioasă misiune, copil» mea; dar dacă prin ea te îndepărtez de la dezonorarea finală, voi crede că am realizat o acţiune meritorie.

— Joaquín, ticălosul ăla?… Să vezi… De câte ori dau cu ochii de el îmi trece un cuţit prin inimă. Un cuţit, l-am iubit şi încă cred că-l iubesc… Dar lasă-l acolo unde e. Eu mă simt mai bine aşa. E o canalie nerecunoscătoare… Şi am vorbit destul, domnule. Eu plec…

— Pentru numele lui Dumnezeu, fetiţo…

— Mi-am dat cuvântul.

— Aceste promisiuni nu se îndeplinesc. Şi adică n-o să t? mai văd?

— O să mai vin pe aici… Să nu te mişti din casa asta. Eu o să-ţi dau bani pentru mâncare şi chirie…

Pe Relimpio îl trecu o sudoare rece.

— Pentru fiul meu şi pentru dumneata consimt să fiu Isidora din când în când. Deci… cu bine, bătrâne…

Alergă spre uşă şi văzând că era încuiată se întoarse să caute cheia.

— Nu, nu-ţi dau cheia. N-o să ieşi de aici atâta timp cât mai trăiesc, exclamă don José, întrecându-se pe sine şi arătând o forţă care uneori decurge din curajul debililor, cum în anumite momente de criză lucruri sublime ţâşnesc din creierul proştilor.

Isidora îl privi cu furie şi respirând repede strâns? la piept bocceaua cu lucruri.

— Cheia, cheia!

— N-o să ieşi de aici decât trecând peste cadavrul meu. ztrigă cu voce cavernoasă Relimpio. simţindu-se erou de teatru.

Şi spunând aceste cuvinte îşi apăsa pe piept cheia pentru a o proteja de vreun atac al duşmanului.

— Haide, haide, că n-am chef de glume, spuse fiica lui Rufete mânioasă. Scoate cheia sau o s-o iau de oriunde ai ascuns-o. Fii atent că nu mai sunt ce-am fost: din mieluşică am devenit lupoaică. Acum nu mai sunt nobilă, domnule Relimpio; acum nu mai sunt nobilă.

— Dar chiar dacă nu eşti nobilă, n-o să fii în stare să ultragiezi un bătrân. pe tatăl tău…

Însoţite de lacrimi, aceste cuvinte erau destul de elocvente.

— Hai, moşulică, încep să obosesc, îmi pierd răbdarea şi prostiile astea nu le suport. N-am chef de glume…

Şi cu o nerăbdare nebună, furioasă, insensibilă la tot ce nu era dorinţa sau hotărârea ei, întinse mâinile spre bătrân, îi strânse braţele ca într-un cleşte, îl zgudui o clipă… Vai, vai! Relimpio îşi simţi braţele ca de cârpă. Ca şi cum atingerea cu pielea Isidorei ar fi fost un contact mortal, rămase ca o statuie. Şi în timp ce ea îi lua cheia el, inert, fără viaţă. O privea înspăimântat şi nu se putea apăra, nici nu ştia cum s-o oprească, nu era stăpân pe niciuna dintre energiile fiinţei sale şi de parcă n-ar fi vorbit, de-abia putu să articuleze printre dinţi:

— Şmechero!…

Isidora se îndreptă spre uşă. Pe neaşteptate, căindu-se de fapta ei, se întoarse spre sofa unde zăcea statuia lui Relimpio, îl privi impresionată, căci încă mai avea puţină nobleţe sufletească, şi punându-i mâna pe părul alb îi spuse:

— Năşicule, te-am jignit… dar… nu pot îndrepta nimic. Asta e destinul meu…; poate nu ne vom mai vedea… Adio.

A dat singura dovadă de respect şi s-a aplecat peste el să-l sărute repede pe venerabilul păr alb. El n-a avut

forţă decât ca s-o vadă plecând. Ieşi repede, hotărâtă, cu pas de sinucigaş; şi cum acesta cade furios, bezmetic, dement în abisul care l-a atras cu o forţă de neînvins, aşa căzu ea prăvălindu-se în prăpăstiosul labirint al străzilor. Prada fu devorată şi puţin timp după aceea, la suprafaţa sociala, totul era liniştit

Don José se sculă, merse ca o maşină stricată până la o cămăruţă unde-şi avea lucrurile şi, pipăind cu mâini tremurătoare în întuneric, găsi o sticlă. Bău destul de mult din conţinutul ei şi, încercând să se întoarcă la sofa, nu-l mai ţinură picioarele şi căzu ameţit în mijlocul camerei.

Cum uşa rămăsese deschisă, Miquis, Emilia şi *Riquín* intrară fără să mai obosească cristalinul clopoţel la o oră, care după calcule aproximative era 9 din dimineaţa zilei următoare. Şi cum îl văzură pe don José căzut jos, singur, pe loc făcu Miquis legătura că Isidora lipsea. În timp ce Emilia alergă în ajutorul tatălui ei, care părea în pragul morţii. Augusto făcu o rapidă recunoaştere a încăperii, căutând-o pe Isidora. Dar nu era!

— A plecat! A plecat! exclamă, aşezându-se în genunchi lângea bietul bătrân pentru a-i da primul ajutor.

Cu puţin efort. îl transportară pe sofa, *unde H întinseră* şi el atunci întredeschise ochii şi buzele aruncând o privire şi scoţând un suspin spre lumea de care se îndepărta pentru totdeauna. Vizibila schimbare a înfăţişării bătrânului îl alarmă pe Miquis care răspundea cu o expresie mută de dezolare nerăbdătoarelor întrebări ale Emiliei.

— Dar asta e beţie sau ce e?... întrebă mâhnită.

Şi auzind-o, don José se însufleţi pe neaşteptate ca flacăra muribundă care îşi revine în întuneric; spiritul lui aruncă o scânteie de viaţă şi mişcându-şi limba nu mai uşoară decât limba unui clopot, pronunţă foarte rar aceste cuvinte:

— Huria a coborât în infern şi mă duc şi eu... – după

Chiar atunci intrară nişte vecini şi se oferiră să-i ajute. Hiquis, fără să înceteze să-l consulte, îşi dădea seama că leacurile vor fi inutile. Aproape de sfârşit, spiritul lui don José scânteie din nou, spunând cu o expresie îndrăgostită şi cavalerească:

— Am iubit-o şi am slujit-o… Am fost paladinul ei… Dar aici văd că ingrata părăseşte locuinţa regală şi ce aruncă în stradă. Vasali, sclavi, aduceţi-o, respectaţi-i nobilele-i farmece. O atât de celestă creatură e pentru regi, nu pentru voi. A căzut în mocirla voastră datorită îndrăznelii de a se urca pe înălţimi cu aripi false.

Auzind aceste elucubraţii, Emilia fu scăldată în lacrimi. Miquis o duse într-o încăpere vecină şi o închise acolo împreună cu sărmanul *Riqin*, care plângea şi el; pentru ca niciunul să nu asiste când bunul Relimpio îşi da sfârşitul ce se produse o jumătate de oră mai târziu şi care a fost liniştit şi uşor. Moartea sa îl vindeca de accesele plăcute de beţie care-l transportau, cu ajutorul unei mici doze, din mizeriile realităţii în deliciile unei vieţi apocrife, compusă din stranii simulări de tinereţe, pasiun şi energie. Intra, în efirşit într-o ameţeală veşnică? Devenea imediat nobilul, îndrăgostitul şi curajosul cavaler, apărătorul şi sprijinul huriei la orice vârstă şi în orice loc? José, eşti un înger.

Îmbrăţişându-l puternic pe *Riquín* şi acoperindu-i faţa cu sărutări, Emilia îi spuse:

— Eşti la fel de orfan ca şi mine; dar în mine vei avea mama care-ţi lipseşte. Mama ta nu mai există, a plecat pentru totdeauna şi n-o să se mai întoarcă; a căzut la fund, dragul meu, la fund… O să înţelegi mai târziu.

Capitolul 37

MORALA

Dacă jinduiţi să ajungeţi la o înălţime ameţitoare, ne vă încredinţaţi în aripi false. Încercaţi să folosiţi aripi reale, iar în cazul că nu reuşiţi, sunt nenumărate exemple

care confirmă contrariul, cel mai bine, credeţi-mă, ce! mal bine ar fi să vă folosiţi de o scară.

CUPRINS

Cap. I Sfârşitul unui alt roman / 5
Cap. II Doftoroaia / 25
Cap. III „Pecado* / 31
Cap. IV Celebrul Miquis / 39
Cap. V O carte de vizită / 58
Cap. VI Oameni! / 60
Cap. VII Punând stăpânire pe Madrid / 81
Cap. VIII Don José şi familia sa / 87
Cap. IX Beethoven / 101
Cap. X Tot Beethoven / 110
Cap. XI Insomnia numărul cincizeci şi ceva / 115
Cap. XII Peştii (predică) / 119
Cap. XIII Fandosită I / 129
Cap. XIV Crăciun / 134
Cap. XV Mariano promite / 148
Cap. XVI Anagnoris / 151
Cap. XVII Egalitate Sinuciderea Isiderei / 160
Cap XVIII Ultimele sfaturi ale unchiului meu. canonicul / 166
Partea a doua
Cap. XIX Efemeride / 173
Cap. XX Lichidarea / 181
Cap. XXI Antract în biserică / 195
Cap. XXII... şi gata... / 197
Cap. XXIII Antract în cafenea / 209
Cap. XXIV Scena a 25-a / 214
Cap. XXV Flamenca Cytherea / 224
Cap. XXVI Antract pe strada Abades / 236
Cap. XXVII Tandreţea ursului / 242
Cap. XXVIII Reţetele lui Miquis / 250
Cap. XXIX Alt antract / 266
Cap. XXX Scene / 271

Cap. XXXI La închisoarea modele / 285
Cap. XXXII Despre cele trecătoare... / 297
Cap. XXXIII E sau nu e? / 305
Cap. XXXIV Ideile lui Mariano. Sinteza / 314
Cap. XXXV Decăderea / 321
Cap. XXXVI Moartea Isidorei. Sfârşitul familiei Rufete / 336 Cap. XXXVII Morala / 347
Lector. DANA PRELIPCBANU-POP
Tehnoredactor: GHEORGHB SANDU
Corector: ILEANA BRAŞOVEANU
Apărut: 1990 Bun de tipar: 12.12.1990. Comanda nr. 3B8 Coli de tipar 21, 75. Hârtia: velină 70 g/m² Format 54X64/16.
Tiparul executat sub comanda nr. 47 la ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ CLUJ.
Municipiul Cluj, B-dul. 22 Decembrie nr. 146 România
I.